

#opengov

Παπαδόπουλος Θωδωρής

Εργασία με Ανοιχτή Άδεια

Αυτή η εργασία χορηγείται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού 3.0 Ελλάδα . Για χρήση αυτής της εργασίας είναι απαραίτητη η αναφορά τόσο στον συγγραφέα (Παπαδόπουλος Θοδωρής) όσο και στο Ίδρυμα χρηματοδότησης (Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης). Η συγκεκριμένη άδεια επιτρέπει την ελεύθερη χρήση αυτής της εργασίας για Διανομή (αναπαραγωγή, διανομή, παρουσίαση στο κοινό του έργου) και Διασκευή (για να τροποποιήσετε το έργο).

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την άδεια που συνοδεύει την παρούσα εργασία , παρακαλώ επισκεφθείτε τον ακόλουθο σύνδεσμο <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/gr/>

Ο συγγραφέας προτείνει και υποστηρίζει την διάδοση και καθιέρωση χρήσης ανοιχτών αδειών , για έργα που προέρχονται από την Δημόσια Διοίκηση.

ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΜΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή αυτής της τελικής
εργασίας, κ. Τσιαβό Πρόδρομο για τη βοήθειά του και την καθοδήγηση του
όσον αφορά τη διεκπεραίωση της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες ανήκουν στους φίλους και συναδέλφους
Γιώργο Θεοχάρη , Κωνσταντίνο Σούλη και Ελένη Τρουλλινού.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ	10
EXECUTIVE SUMMARY.....	12
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
1.1 Περιγραφή του Προβλήματος.....	17
1.2 Στόχοι της Μελέτης	18
1.3 Δομή της Μελέτης.....	19
2. ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	21
2.1 Ορισμοί.....	23
2.1.2 Δεδομένα και Πληροφορίες.....	23
2.1.3 Δεδομένα – Πληροφορία – Γνώση – Σοφία: το θεμελιώδες τετράπτυχο	25
2.1.4 Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα.....	26
2.2 Οι Αρχές των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων.....	30
2.3 Γιατί θα πρέπει τα Δημόσια Δεδομένα να είναι Ανοιχτά ;	34
3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	35
3.1 Από την Κοινωνία της Πληροφορίας στην Κοινή Ομότιμη Παραγωγή.....	37
3.2 Κοινωνικές Επιπτώσεις των Ανοιχτών Κυβερνητικών Δεδομένων.....	39
3.2.1 Ενίσχυση της Διαφάνειας και της Λογοδοσίας.....	40
3.2.2 Βελτίωση του τρόπου λειτουργίας της Διοίκησης.....	41
3.2.3 Ενίσχυση της Γνώσης και της Έρευνας.....	42
3.2.4 Ενίσχυση της Συμμετοχής στα Κοινά	43
3.2.4.1 Συμμετοχή στους επίσημους πολιτικούς θεσμούς.....	44
3.2.4.2 Συνεργατική Συμμετοχή και Συνεργασία.....	45
3.2.4.3 Συμμετοχή βασισμένη στην Αγορά.....	47

3.3 Τα Ανοιχτά Δεδομένα και η αποδόμηση του εθνικού Κράτους	48
4. ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	49
4.1 Η δημιουργία του Κινήματος για τα Ανοιχτά Δεδομένα	52
4.1.1 Το Κίνημα για την Πρόσβαση στην Πληροφορία	53
4.1.2 Το Κίνημα για τα Ανοιχτά Δεδομένα.....	55
4.2 Νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσωπικών δεδομένων	57
4.3 Νομοθεσία και κανονιστικό πλαίσιο για την επιβολή τελών	59
4.4 Θέματα προστασίας του Ανταγωνισμού	60
4.5 Νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας	62
4.5.1 Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων	63
4.5.2 Το Κράτος ως φορέας του Δικαιώματος Πνευματικής Ιδιοκτησίας	64
4.5.3 Θέματα Αδειοδότησης Δημοσίων Δεδομένων	65
4.5.3.1 Μοντέλα Αδειοδότησης	66
4.5.3.2 Οι Άδειες Creative Commons	68
4.5.3.3 Οι Άδειες Open Data Commons	74
4.5.3.3 Κυβερνητικά Πλαίσια Αδειοδότησης.....	75
4.5.3.4 Προτάσεις για την Επιλογή Αδειών	76
5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	77
5.1 Τα Δημόσια Δεδομένα ως Δημόσια Αγαθά	80
5.2 Οι Θετικές Εξωτερικότητες Των Δημοσίων Δεδομένων	84
5.3 Το Κόστος Διάθεσης Δημοσίων Δεδομένων	86
5.4 Μοντέλα Κοστολόγησης των Δημοσίων Δεδομένων	87
6. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	91
6.1 Αναζητησιμότητα	93
6.1.1 Κατάλογοι και Αποθετήρια Δεδομένων.....	94
6.1.2 Χρήση Μεταδεδομένων	97

6.1.3 Σημαιολογικός Ιστος και Συνδεδεμένα Δεδομένα.....	99
6.2 Δυνατότητα Τεχνικής Επαναχρησιμοποίησης	103
6.3 Ανοιχτα Πρότυπα	107
6.4 Ακατέργαστα Δεδομένα	110
6.5 Αποτίμηση Προτύπων Διάθεσης Δεδομένων	113
7. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	117
7.1 Διεθνείς Διακυβερνητικοί Οργανισμοί	119
7.1.1 Ηνωμένα Έθνη	120
7.1.2 Συμβούλιο της Ευρώπης	122
7.1.3 Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α).....	123
7.1.4 Πρωτοβουλίες- ορόσημα για την Ανοικτή Πρόσβαση	125
7.2 Ευρωπαϊκή ένωση	127
7.2.1 Η Πρόσβαση στις πληροφορίες των Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων	128
7.2.2 Ευρωπαϊκές Οδηγίες Σχετικά με τα Δεδομένα του Δημοσίου Τομέα	131
7.2.1.1 Η Οδηγία PSI.....	131
7.2.1.2 Η οδηγία για τα γεωχωρικά δεδομένα	132
7.2.3 Δίκαιο για την Προστασία Δεδομένων & Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	134
7.2.3.1 Ευρωπαϊκό Κεκτημένο για την Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	134
7.2.3.2 Η Οδηγία για την Προστασία των Βάσεων Δεδομένων.....	135
7.2.4 Οικονομική Αποτίμηση της Ευρωπαϊκής Αγοράς Δημοσίων Δεδομένων	139
7.2.5 Ευρωπαϊκά Προγράμματα και Πρωτοβουλίες	141
7.3 Η.Π.Α.....	145
7.3.1 Πρόσβαση στη Δημόσια Πληροφορία	146
7.3.2 Νομοθεσία σχετικά με την Πνευματική Ιδιοκτησία	148
7.3.4 Θέματα Επιβολής τελών	149
7.3.5 Data.gov.....	150

7.4 Ηνωμένο Βασίλειο.....	151
7.4.1 Αδειοδότηση Δημοσίων Δεδομένων	152
7.4.2 Data.gov.uk.....	154
7.5 Νέα Ζηλανδία	155
8. ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	157
8.1 Το Νομικό Πλαίσιο για την Διάθεση Δημοσίων Δεδομένων	158
8.1.1 Συνταγματικά Ερείσματα	161
8.1.2 Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας (Άρθρο 5 ν.2690/1999)	163
8.1.3 Ν.3448/2006 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα	164
8.1.4 Ν.3883/2010 Ενσωμάτωση της Οδηγίας INSPIRE.....	166
8.1.5 Νόμος Ν. 3861/2010 , Πρόγραμμα Διαύγεια	168
8.1.6 Νόμος 3979/2011 για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση	169
8.2 Θέματα Επιβολής Τελών στην Ελληνική Νομοθεσία.....	172
8.2.1 Ο Νόμος 3448/2006 (Ενσωμάτωση της Οδηγίας PSI)	173
8.2.2 Ο Νόμος 3882/2010 (Ενσωμάτωση της Οδηγίας INSPIRE).....	174
8.3 Ρυθμίσεις για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων	176
8.4 Θέματα σχετικά με την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	178
8.5 Πρόσφατες Μη Νομοθετικές Πρωτοβουλίες	179
8.5.1 Κινήματα πολιτών για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα	179
8.5.2 Δημόσιες Διαβουλεύσεις για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα	181
8.5.3 geodata.gov.gr.....	183
9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	185
9.1 Νομοθετικές και Κανονιστικές Παρεμβάσεις	187
9.2 Σύσταση Σώματος για τη Διαφάνεια της Δημόσιας Διοίκησης	189
9.3 Data.gov.gr	191
10. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΧΤΟΤΗΤΑΣ	195

10.1 Μετά-Μεθοδολογίες και Σύνθετοι Δείκτες	197
10.2 Μεθοδολογία Αποτίμησης Σε Επίπεδο Χώρας	200
10.2.1 Επιλογή και Ομαδοποίηση Μεταβλητών	200
10.2.1.1 Νομοθετικό & Κανονιστικό Πλαίσιο	200
10.2.1.2 Υποδομές και Τεχνολογικό Υπόβαθρο	203
10.2.2 Αντιμετώπιση ακραίων και τιμών που λείπουν	204
10.2.3 Κανονικοποίηση Τιμών	205
10.2.4 Κατανομή Βαρών.....	205
10.2.5 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων και Οπτικοποίηση.....	206
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	209
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	211
Α : Κείμενα πολιτικής , Δηλώσεις και Διακυρήξεις για την Ανοιχτή Πρόσβαση	212
Β1 : Μεθοδολογία Υπολογισμού Νομοθετικών Δεικτών.....	214
Β2 : Μεθοδολογία Υπολογισμού Τεχνολογικών Δεικτών	218
Β3 : Στοιχεία που Χρησιμοποιήθηκαν.....	220
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	223

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Καθημερινά, κυβερνήσεις και δημόσιοι φορείς συγκεντρώνουν, παράγουν, αναπαράγουν και διαθέτουν ένα μεγάλο εύρος δεδομένων και πληροφοριών σε πολλούς τομείς της δημόσιας κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Ο τεράστιος όγκος των δεδομένων αυτών, κατά το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του, είτε δεν είναι προσβάσιμος από τους πολίτες, είτε διατίθεται με τρόπους που δεν ευνοούν ή εμποδίζουν την επεξεργασία του. Το άνοιγμα και η ελεύθερη διάθεση των δεδομένων αυτών αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα θέματα στην δημόσια συζήτηση , και υποστηρίζεται πλέον από διεθνή παραδείγματα.

Η δυνατότητα περαιτέρω χρήσης αυτών των πληροφοριών μπορεί να συμβάλει τόσο στην επίτευξη διαφάνειας και λογοδοσίας της Κυβέρνησης έναντι των πολιτών όσο και στην συνολικότερη βελτίωση του επιπέδου συμμετοχής των τελευταίων στις δημοκρατικές δομές. Δημιουργεί επίσης προϋποθέσεις για οικονομική ανάπτυξη επιτρέποντας την δημιουργία υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας και βοηθώντας στην διάχυση της επιστημονικής γνώσης.

Υπάρχουν δύο βασικά κινήματα που διεκδικούν καλύτερη πρόσβαση στις πληροφορίες, τα έγγραφα και τα σύνολα δεδομένων που διατηρούν οι δημόσιοι φορείς. Το πρώτο είναι το κίνημα για την Πρόσβαση στη Δημόσια Πληροφορία ,το οποίο υπερασπίζεται το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία από την σκοπιά ενός φιλελευθέρου δικαιώματος του πολίτη έναντι του κράτους. Το δεύτερο είναι το **κίνημα για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα** το οποίο υπογραμμίζει τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων.

Παρότι τα δύο κινήματα έχουν αρκετούς κοινούς στόχους , υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην προσέγγιση και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν. Μια από αυτές είναι ότι το κίνημα για την Πρόσβαση στη Πληροφορία εστιάζει στην παροχή πρόσβασης σε έγγραφα μετά από αίτηση , ενώ το κίνημα για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα εστιάζει στην καθολική πρόσβαση σε κυβερνητικές βάσεις δεδομένων και την διάθεση συνόλων δεδομένων μέσω του διαδικτύου. Επίσης ενώ το πρώτο εστιάζει αποκλειστικά στην νομική πτυχή του δικαιώματος , το δεύτερο ασχολείται επιπλέον και με τις τεχνικές και τεχνολογικές παραμέτρους που εγγυώνται την ουσία του.

Σκοπός του κινήματος των Ανοιχτών Δεδομένων είναι να καταστούν τα δημόσια δεδομένα ελεύθερα διαθέσιμα για τον καθένα , χωρίς περιορισμούς δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας , και με χρήση ανοιχτών , δομημένων και μηχανικά αναγνώσιμων προτύπων. Η διάθεση δημοσίων δεδομένων θα πρέπει πάντα να περιλαμβάνει την ανάρτηση τους στο διαδίκτυο καθώς αυτό τα καθιστά πιο προσβάσιμα και χρήσιμα για τους πολίτες σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο μέσο. Όμως η online

δημοσίευση αποτελεί την αρχή , και όχι το τέλος , μιας σειράς σημαντικών επιλογών που πρέπει να γίνουν.

Στη παρούσα μελέτη εξετάζουμε τις οικονομικές , κοινωνικές , νομικές και τεχνολογικές πτυχές της πρόσβασης σε δημόσιες πληροφορίες και δεδομένα τόσο από την πλευρά του κινήματος για την Πρόσβαση στη Δημόσια Πληροφορία , όσο και από την πλευρά του νεότερου κινήματος για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα. Εξετάζουμε επίσης τις πολιτικές πρόσβασης τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα , και προτείνουμε οργανωτικές και τεχνολογικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση τους.

Τα τελευταία χρόνια, αρκετές κυβερνήσεις (με πρωτοπόρους το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ) , συνειδητοποίησαν την ανάγκη για άνοιγμα και ελεύθερη διάθεση των δημοσίων δεδομένων. Υπό το πρίσμα αυτό έχουν ήδη ξεκινήσει θεσμικές πρωτοβουλίες αλλά και συνεργασίες με πρωτοπόρους ερευνητικούς φορείς προκειμένου να υιοθετηθούν κατάλληλες στρατηγικές και νομικά πλαίσια αλλά και να προταθούν συγκεκριμένες τεχνολογικές λύσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

Στην Ελλάδα , αν και το Συνταγματικό έρεισμα για την προληπτική και ελεύθερη διάθεση των δεδομένων με ηλεκτρονικά μέσα υπάρχει ήδη από το 2001 , μόλις πρόσφατα θεσμοθετήθηκε το νομικό πλαίσιο που υλοποιεί μια τέτοια δυνατότητα. Ο Νόμος 3979/2011 (Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση) προβλέπει την ελεύθερη διάθεση των δεδομένων χωρίς ουσιαστικούς περιορισμούς , με τρόπο δηλαδή που επιτρέπει την περαιτέρω χρήση και επεξεργασία τους από τον καθένα. Όμως αυτό που κρίνει τελικά την ουσία του δικαιώματος δεν είναι μόνο το νομικό πλαίσιο , αλλά επίσης , οι οργανωτικές και τεχνολογικές επιλογές που το υλοποιούν. Στο τομέα αυτό απαιτούνται περαιτέρω βήματα και συντονισμός καθώς η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες.

Γενικά , μέχρι σήμερα δεν υπάρχει κάποια δεδομένη μεθοδολογία για την αποτίμηση των πολιτικών ανοιχτής πρόσβασης σε δημόσια δεδομένα. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε τους βασικούς δείκτες που θα πρέπει να περιλαμβάνει μια τέτοια μεθοδολογία αποτίμησης της ανοιχτότητας , σε επίπεδο χώρας. Κατά την ανάπτυξη της μεθοδολογίας προτείνουμε ένα σύνολο δεικτών που αποδίδουν συγκεκριμένες πτυχές της πολιτικής για τα Ανοιχτά Δεδομένα. Για την επιλογή τους στηριχθήκαμε στο θεωρητικό πλαίσιο που αναλύθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια αυτής της μελέτης. Στη συνέχεια προχωρήσαμε στην στάθμιση και ομαδοποίηση τους και δημιουργήσαμε σύνθετους δείκτες , οι οποίοι συνδυάζουν παράγοντες που θεωρούνται καθοριστικοί για την εξαγωγή συμπερασμάτων στο πεδίο που εξετάζουμε.

EXECUTIVE SUMMARY

Public Administration (PA) gathers, produces, reproduces and disseminates a wide range of data and information in many areas of public social and economic life. The vast majority of this huge volume of data is either not accessible by citizens, or published in ways that do not facilitate or even hinder its reuse. The openness and free availability of such data is one of the dominant themes in public debate and now supported by international examples.

The possibility of further use of this information can help both to transparency and accountability of government to citizens, as well as, to the overall improvement in the level of participation of the latter in democratic structures. It also creates conditions for economic development by allowing value added services to be created and helping to disseminate scientific knowledge.

There are two basic movements demanding greater access to information, documents and datasets held by public authorities. The first one is the movement for Access to Public Information, which defends the right of access to information from the perspective of a liberal right of the citizen to be informed about public affairs. The second one is the movement for Open Public Data which emphasizes on social and economic benefits that can be derived from freely available public data.

Although the two movements have several common goals, there are significant differences in the approach and the methods used. One of these is that the movement for the Access to Information focuses on providing access to documents upon request, whereas the movement for Open Public Data focuses on universal access to government databases and data sets available online. Moreover, while the first focuses exclusively on the legal aspect of the right explained, the second one deals also with the technical and technological parameters ensuring the whole process.

The purpose of the movement of Open Data is to make public data freely available to everyone without restrictions on intellectual or industrial property rights, and using open, structured and machine readable standards. The dissemination of public data should always include publishing on the internet as it makes them more accessible and useful for citizens comparing to any other method. Online publishing however, is only the beginning, not the end, on a series of important choices to be made.

In this study we examine the economic, social, legal and technical aspects of access to public information and data from the perspective of both movements. We also look at the access policies both internationally and in Greece, and propose organizational and technological interventions to strengthen them.

Lately, several governments (with leading UK and U.S.), realized the need for openness and free availability of public data. In this regard, institutional initiatives and collaborations with leading research institutions have already begun in order to adopt appropriate strategies and legal frameworks and to propose specific technological solutions in this direction.

In Greece, although the Constitutional basis for proactive and freely available data electronically has existed since 2001, it was only recently that the legal framework implementing such a feature has been instituted. The Law 3979/2011 (Act on Electronic Government) provides free disposal of the data without substantial limitations, in a way that allows their reuse from everyone. But what finally finds the essence of the right is not only the legal framework introduced, but also, organizational and technological options implementing it. In this area, further steps and coordination are necessary.

In General, there is no given methodology to assess the policies of open access to public data. In the present paper we attempt to outline the key indicators an evaluation methodology of openness should include. The investigation is on country-level. While developing the methodology, we propose a set of indicators that represent specific aspects of policy on Open Data. Their selection is based on the theoretical framework explained in previous chapters of this work. We continue by weighting and grouping the previous indicators and we compose composite indices that combine factors that are decisive for the conclusions derived.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

The data renaissance is here. Be a part of it.

Bradford Cross for 'TechCrunch'

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια μελέτης και αποτύπωσης της κατάστασης σχετικά με τα Ανοικτά Δημόσια Δεδομένα τόσο στην Ελλάδα όσο και Διεθνώς. Η εκπόνηση της έγινε στα πλαίσια της τελικής εργασίας του τμήματος Διαχείρισης Πληροφοριακών Συστημάτων της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.

Στο κεφάλαιο αυτό αρχικά περιγράφουμε το πρόβλημα το οποίο εξετάζεται στην παρούσα εργασία, ενώ προσδιορίζεται τόσο το εύρος όσο και οι στόχοι της μελέτης τα περιεχόμενα και η δομή της οποίας παρατίθενται συνοπτικά.

1.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Τα δεδομένα που παράγουν όλες οι θεσμοθετημένες πηγές εξουσίας, αποτελούν κτήμα όλων μας καθώς η πηγή κάθε εξουσίας είναι ο λαός. Η πρόσβαση σε αυτά αποτελεί στην Ελλάδα συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα (άρθρο 5^Α του Συντάγματος) , επομένως θεμελιώδες δικαίωμα όλων των πολιτών. Η ανοιχτή και ελεύθερη πρόσβαση στα δημόσια δεδομένα αποτελεί επίσης συστατικό στοιχείο για μια ουσιαστική συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή και στην κοινωνία της πληροφορίας. Η τεχνολογία της πληροφορικής μας δίνει τα εργαλεία για να διαθέσουμε την πληροφορία δημόσια με έναν εύκολο και οικονομικό τρόπο μέσω του διαδικτύου. Η πρόκληση όμως υπερβαίνει τις τεχνολογίες διάθεσης των δεδομένων από τις πηγές τους.

Τα εμπόδια ουσιαστικής πρόσβασης στα δημόσια δεδομένα μπορεί να είναι ταυτόχρονα , θεσμικής , οργανωτικής και τεχνολογικής φύσης . Μέχρι σήμερα , λίγοι είναι οι δημόσιοι φορείς που καθιστούν τα δεδομένα που έχουν στην κατοχή τους διαθέσιμα στους πολίτες μέσω του διαδικτύου. Συχνά θεωρούν ότι τα δεδομένα είναι «δικά τους», «δεδομένα των πολιτών» , πάντως σε κάθε περίπτωση όχι δεδομένα που μπορούν να διατεθούν εκτός του οργανισμού. Σε άλλες περιπτώσεις , οι δημόσιοι οργανισμοί διαθέτουν τα δεδομένα αλλά με περιοριστικούς όρους χρήσης , οι οποίοι δημιουργούν εμπόδια στη περαιτέρω επεξεργασία και την επαναχρησιμοποίηση τους.

Ακόμη όμως κι όταν τα θεσμικά ή οργανωτικά προβλήματα έχουν επιλυθεί τα δεδομένα είναι δυνατόν να μην είναι ουσιαστικά διαθέσιμα εξαιτίας προβλημάτων που σχετίζονται με τις τεχνολογικές επιλογές. Η εκρηκτική αύξηση του όγκου της ψηφιακής πληροφορίας (ψηφιακή υπερφόρτωση) κατά τα τελευταία χρόνια , δυσχεράνει τις δυνατότητες των πολιτών να εντοπίσουν την πληροφορία , ειδικά όταν αυτή δε βρίσκεται σε σταθερά και γνωστά σημεία. Επιπλέον η διάθεση με πρότυπα που δεν είναι μηχανικά αναγνώσιμα δεν επιτρέπει μετασχηματισμένες χρήσεις των δεδομένων.

1.2 ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα μελέτη έχει τρεις βασικούς στόχους. Ο πρώτος είναι **να αναδείξει την αναγκαιότητα παροχής από τους δημόσιους φορείς πλήρους πρόσβασης στα δεδομένα που διαθέτουν**. Τέτοια δεδομένα ενδεικτικά είναι:

- Ισχύοντες νόμοι και εγκύκλιοι
- Δημόσιες Δαπάνες & Κρατικός Προϋπολογισμός
- Στοιχεία του Κοινοβουλίου (πως ψηφίζουν οι βουλευτές)
- Στοιχεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας
- Στοιχεία παραβατικότητας / εγκληματικότητας
- Εκπαιδευτικά και ερευνητικά δεδομένα
- Στοιχεία για την λειτουργία της δικαιοσύνης
- Στοιχεία σχετιζόμενα με την δημόσια υγεία
- Αρχεία του κράτους και άλλα ιστορικά αρχεία

Για να γίνει κατανοητή η δυναμική της ανοιχτής διάθεση δημοσίων δεδομένων το όλο ζήτημα εξετάζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Το ίδιο το πρόβλημα άλλωστε αποτελεί συνδυασμό διαφόρων παραμέτρων και επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο τους κοινωνικούς και οικονομικούς δρώντες. Οι πτυχές που αναδεικνύουν την δυναμική της ανοιχτής διάθεσης δημοσίων δεδομένων είναι κυρίως η **κοινωνική**, δηλαδή οι λόγοι για τους οποίους πρέπει τα δεδομένα αυτά να είναι διαθέσιμα στην κοινωνία και τα προβλήματα που δημιουργεί η μη διάθεσή τους καθώς και η **οικονομική**, δηλαδή τα δυνητικά οικονομικά οφέλη που μπορεί να προκύψουν από την ελεύθερη διάθεση τους.

Ο δεύτερος στόχος είναι η **διερεύνηση των επιλογών που επιτρέπουν και μεγιστοποιούν τα οφέλη της διάθεσης δημοσίων δεδομένων**. Οι πτυχές που εξετάζονται σε αυτή τη περίπτωση είναι ιδίως η **νομική**, δηλαδή η δομή και το περιεχόμενο του θεσμικού και νομικού πλαισίου που απαιτείται καθώς και η **τεχνολογική**, δηλαδή οι τεχνολογικές επιλογές που συμβάλλουν στην ουσιαστική αξιοποίηση των δεδομένων από την κοινωνία.

Τρίτος και τελευταίος στόχος είναι η **δημιουργία μιας αξιόπιστης μεθόδου αποτίμησης της ανοιχτότητας των δημοσίων δεδομένων** δηλαδή η δημιουργία ενός συστήματος σύνθετων δεικτών που θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη σύγκριση του επιπέδου ανοιχτότητας δημοσίων δεδομένων μεταξύ διαφορετικών χωρών.

1.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα μελέτη δομείται σε τρία μέρη. Στο πρώτο εξετάζονται οι κοινωνικές , οικονομικές , νομικές και τεχνολογικές πτυχές των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων. Στο Β μέρος γίνεται αναφορά στις εξελίξεις σχετικά με τα δημόσια δεδομένα τόσο σε διεθνές επίπεδο , όσο και στην Ελλάδα. Τέλος στο Γ μέρος παρουσιάζεται μια μεθοδολογία αποτίμησης για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα.

ΜΕΡΟΣ Α : ΟΙ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στο κεφάλαιο 2 γίνεται ορισμός των όρων *Ανοιχτά* και *Δημόσια Δεδομένα* , και παρουσιάζονται επιγραμματικά οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν την διάθεση δημοσίων δεδομένων μέσω του διαδικτύου.

Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάζονται οι κοινωνικές πτυχές των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων και αναλύονται τόσο η δυναμική που εμπεριέχουν για την κοινωνία όσο και τα προβλήματα που προκύπτουν από την μη ελεύθερη διάθεση τους.

Στο κεφάλαιο 4 αναλύονται νομικές πτυχές των δικαιωμάτων πρόσβασης σε δημόσια πληροφορία και εξετάζονται οι θεσμικές διεκδικήσεις δυο διακριτών κινήματων. Του κινήματος για την Πρόσβαση στη Πληροφορία και εκείνες του νεότερου κινήματος για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα. Στη συνέχεια γίνεται παρουσίαση οριζόντιων νομοθετημάτων που σχετίζονται με τη χρήση και την περαιτέρω διάθεση δημοσίου περιεχομένου (ιδιαίτερα των νομοθετικών πλαισίων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της πνευματικής Ιδιοκτησίας), ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αναφορά στις επιλογές αδειοδότησης δημοσίων δεδομένων και ιδιαίτερα στις άδειες εκμετάλλευσης creative commons.

Στο κεφάλαιο 5 αναπτύσσονται οι οικονομικές πτυχές των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα χαρακτηριστικά εκείνα των ψηφιακών πληροφοριακών αγαθών , που συνηγορούν στην αντιμετώπιση τους ως δημόσια αγαθά, ενώ παρουσιάζονται και τα διαφορετικά οικονομικά μοντέλα επιβολής τελών μεταξύ των οποίων μπορεί να επιλέξει ένας φορέας που παρέχει δημόσια δεδομένα. Εξετάζονται επίσης τα οφέλη που προκύπτουν από την ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων για την κοινωνία , καθώς και τα αντίστοιχα οφέλη και κόστη για την Δημόσια Διοίκηση.

Στο κεφάλαιο 6 ολοκληρώνεται η ανάλυση των βασικών πτυχών των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων , με αναφορά στις τεχνολογικές παραμέτρους της ανοιχτότητας. Εξετάζονται ιδίως οι τεχνολογικές επιλογές που διασφαλίζουν την αναζητησιμότητα δημοσίων δεδομένων , καθώς και αυτές που επιτρέπουν την τεχνική επαναχρησιμοποίησή τους.

ΜΕΡΟΣ Β : ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Στο 7ο κεφάλαιο παρατίθεται η Διεθνής εμπειρία που αφορά το ζήτημα που εξετάζουμε. Η παρουσίαση ξεκινάει με τα κείμενα πολιτικής και τις διακηρύξεις σε επίπεδο υπερεθνικών διακυβερνητικών οργανισμών όπως ο Ο.Η.Ε και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Στην συνέχεια γίνεται εκτενής ανάλυση των βασικών πολιτικών της Ε.Ε , τόσο αυτών που αφορούν την πρόσβαση σε πληροφορίες Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων από Ευρωπαίους πολίτες , αλλά ιδιαίτερα εκείνων που «επιβάλλονται» στα κράτη μέλη μέσω του πρωτογενούς και δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση χωρών του Αγγλοσαξονικού δικαίου (Common Law) και συγκεκριμένα των Η.Π.Α , του Ηνωμένου Βασιλείου και της Νέας Ζηλανδίας.

Στο κεφάλαιο 8 γίνεται παρουσίαση του Ελληνικού ρυθμιστικού πλαισίου σχετικά με την πρόσβαση στη πληροφορία και τα δημόσια δεδομένα. Αρχικά εξετάζουμε τη θεσμική υποδοχή του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία από τη Συνταγματική και νομοθετική τάξη της χώρας και εν συνεχεία εξετάζουμε τον τρόπο ενσωμάτωσης των σχετικών κοινοτικών οδηγιών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον πρόσφατο Νόμο για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση ο οποίος αποτελεί έναν από τους πρώτους νόμους σε διεθνές επίπεδο που καλύπτει σε μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις του κινήματος για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα.

Στο κεφάλαιο 9 προτείνουμε μια δέσμη οργανωτικών και τεχνολογικών μέτρων που μπορούν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά του υπάρχοντος Ελληνικού ρυθμιστικού πλαισίου και να συμβάλλουν στην ουσιαστική πραγμάτωση του δικαιώματος των πολιτών για πρόσβαση στα δημόσια δεδομένα.

ΜΕΡΟΣ Γ : ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΧΤΟΤΗΤΑΣ

Τέλος στο κεφάλαιο 10 , ολοκληρώνεται η παρούσα μελέτη με την παρουσίαση μιας μεθοδολογίας για την αποτίμηση της ανοιχτότητας σε επίπεδο χώρας Η μεθοδολογία που αναπτύχθηκε εφαρμόζεται στην περίπτωση της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα με διαγραμματικό τρόπο.

2.ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

*Where is the Life we have lost in living?
Where is the wisdom we have lost in knowledge?
**Where is the knowledge we have lost in
information?***

T.S. Eliot, Choruses from 'The Rock'

Η δημόσια διοίκηση παράγει ή συλλέγει καθημερινά σύνολα δεδομένων , τα οποία αφορούν την οικονομική και κοινωνική ζωή των πολιτών. Η ελεύθερη διάθεση των δεδομένων αυτών υποστηρίζεται όλο και πιο συχνά τόσο από διεθνή παραδείγματα όσο και από τον δημόσιο διάλογο που διεξάγεται. Βρισκόμαστε ακόμα στις απαρχές , σε όρους κλιμάκωσης και δημοσιότητας , του κινήματος για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα. Ωστόσο , εδώ και μερικά χρόνια , το ζήτημα λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερη προσοχή σε σχέση με το παρελθόν ενώ αξιόλογες πρωτοβουλίες έχουν ήδη δρομολογηθεί τόσο σε τοπικό , όσο και σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις , μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των δεδομένων που παράγουν οι κυβερνητικές υπηρεσίες και οργανισμοί , τελικά επαναχρησιμοποιούνται. Η αξιοποίηση των επικοινωνιακών και τεχνολογικών δυνατοτήτων που προσφέρει το διαδίκτυο , δημιουργεί νέες προοπτικές για την αξιοποίηση των δημοσίων δεδομένων που αν συνδυαστούν με πιο ανοιχτές πολιτικές πρόσβασης μπορούν να δώσουν νέα δυναμική στην κοινωνία της πληροφορίας.

Το άνοιγμα των δεδομένων συμβάλλει στην επίτευξη τουλάχιστον τριών διαφορετικών στόχων : (α) στην διαφάνεια της διοίκησης και την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής , (β) στην ενίσχυση της καινοτομίας και της γνώσης , και (γ) στην καλύτερη λειτουργία της ίδιας της διοίκησης. Η συμβολή του ανοίγματος των δημοσίων δεδομένων στην επίτευξη των στόχων αυτών , εξετάζεται αναλυτικά σε επόμενα κεφάλαια. Προτού εξετάσουμε όμως τις δυνατότητες και τις προοπτικές που ανοίγονται , παραθέτουμε κάποιες βασικές διευκρινιστικές σκέψεις και ορισμούς που θα φανούν χρήσιμοι στη συνέχεια.

2.1 ΟΡΙΣΜΟΙ

Στη δημόσια συζήτηση σχετικά με τα δεδομένα, εμφανίζονται και χρησιμοποιούνται (συχνά εν παραλλήλω) οι ακόλουθοι επιθετικοί προσδιορισμοί : **Ανοιχτά** , **Δημόσια** , **Κυβερνητικά**. Η αποσαφήνιση των παραπάνω όρων καθώς και του πλαισίου εντός του οποίου χρησιμοποιούνται είναι κρίσιμη για την κατανόηση του θέματος που εξετάζουμε στη παρούσα μελέτη. Προτού όμως επιχειρήσουμε την εννοιολόγηση των παραπάνω επιθετικών προσδιορισμών, οφείλουμε να δώσουμε τον βασικό ορισμό της έννοιας «**δεδομένα**» και να τον διαχωρίσουμε από τον επίσης συχνά χρησιμοποιούμενο όρο «**πληροφορία**».

2.1.2 ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Δεδομένα :

Ως δεδομένα ορίζουμε ένα σύνολο διακριτών, αντικειμενικών στοιχείων για γεγονότα. Μπορεί να είναι αριθμοί, λέξεις, σύμβολα, γεγονότα, που περιγράφουν ή αντιπροσωπεύουν ποσότητες, έννοιες, ιδέες, αντικείμενα, καταστάσεις και λειτουργίες. Στην επιστήμη της πληροφορικής συναντούμε τα δεδομένα στον πληθυντικό αριθμό, σπανιότερα δε στον ενικό (δεδομένο)¹

Πληροφορίες :

Πληροφορία είναι το αποτέλεσμα επεξεργασίας των δεδομένων με στόχο την αύξηση της αξίας τους. Ως αξία εδώ νοείται η γνώση που μας προσφέρεται και η οποία βοηθάει στην κατανόηση της πραγματικότητας. Επομένως η συλλογή, ο συσχετισμός και η επεξεργασία των δεδομένων μας δίνουν τις πληροφορίες οι οποίες μας βοηθούν στην κατανόηση της πραγματικότητας.

¹ Data είναι ο πληθυντικός αριθμός της λατινικής λέξης datum που σημαίνει δεδομένο – γεγονός.

Τα δεδομένα δεν αναφέρουν τίποτα για τη σημαντικότητά τους ή τη σχέση τους προς οτιδήποτε. Σε αντίθεση με τα δεδομένα η πληροφορία έχει ορισμένο νόημα και είναι οργανωμένη για συγκεκριμένο σκοπό². Με την προσθήκη αξιών στα δεδομένα (με διαμόρφωση, οργάνωση, μαθηματική ή στατιστική ανάλυση, διόρθωση λαθών ή συμπίεση) παράγεται η πληροφορία. Τη διαδικασία αυτή ονομάζουμε **επεξεργασία δεδομένων**.

Παρά την ύπαρξη των διακριτών αυτών ορισμών για τα δεδομένα και τις πληροφορίες, οι δύο αυτοί όροι χρησιμοποιούνται συχνά ο ένας στη θέση του άλλου. Ανάλογα με το «γνωσιολογικό ύφος» (cognitive style) και το υπόβαθρο αναφοράς, συναντάμε συχνά τον όρο δεδομένα να αναφέρεται σε οργανωμένα σύνολα που έχουν υποστεί επεξεργασία και εμπεριέχουν ποσότητα γνώσης, ενώ άλλες φορές ο όρος πληροφορία χρησιμοποιείται για να γίνει αναφορά σε μη επεξεργασμένα σύνολα πρωτογενών δεδομένων. Σε νομικά κείμενα προτιμάται ο όρος πληροφορία, ακόμα και για τις περιπτώσεις που δεν γνωρίζουμε το πληροφοριακό δυναμικό που εμπεριέχεται στον υπό αναφορά όρο.

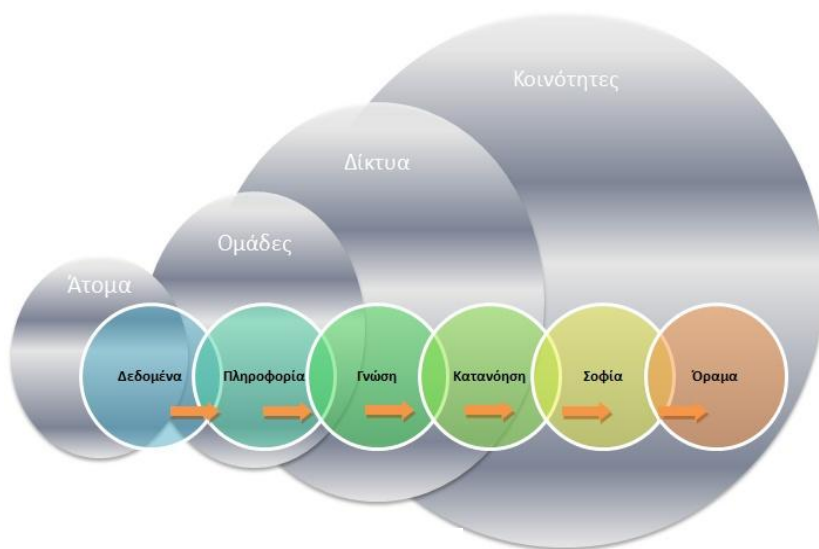
Στην μελέτη αυτή **χρησιμοποιούμε συχνότερα τον όρο δεδομένα**. Η επιλογή αυτή κρίθηκε ορθότερη τόσο γιατί οι όροι δεδομένα και ανοιχτά δεδομένα συναντιόνται συχνότερα στην σχετική βιβλιογραφία όσο και επειδή η χρήση του όρου πληροφορία εισάγει έναν περιορισμό στα σύνολα δεδομένων που μπορούμε να αναφερθούμε. Σημειώνεται πάντως πως σε αρκετές περιπτώσεις οι δύο όροι χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, ανάλογα με το γενικότερο πλαίσιο περιγραφής. Έτσι για παράδειγμα στις ενότητες που αναλύεται η νομική πτυχή των ανοιχτών δημοσίων δεδομένων χρησιμοποιούμε συχνά τον όρο «πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία» καθώς αυτός αποτελεί την συνήθη ορολογία σε νομικά κείμενα.

² Thomas H. Davenport, Laurence Prusak, Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know, Harvard Business Press, 1998, σελ. 2, ISBN 978-0-87584-655-2

2.1.3 ΔΕΔΟΜΕΝΑ – ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ – ΓΝΩΣΗ – ΣΟΦΙΑ: ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΣ ΤΕΤΡΑΠΤΥΧΟ

Αν τα δεδομένα δεν αναφέρουν τίποτα για τη σημαντικότητά τους ή τη σχέση τους προς οτιδήποτε , τότε γιατί τα μελετάμε και γιατί γίνεται τόσο θόρυβος γύρω από την προσπάθεια ανοίγματος των δημοσίων δεδομένων ; Ο βασικός λόγος είναι ότι τα δεδομένα αποτελούν το πρωταρχικό επίπεδο σε μια ιεραρχία που οδηγεί στην γνώση για τον κόσμο. Το θεμελιώδες τετράπτυχο «δεδομένα – πληροφορία – γνώση – σοφία» παρουσιάστηκε πρώτη φορά με συστηματικό τρόπο ως «Πυραμίδα ή Ιεραρχία της Γνώσης» (Zeleny 1987) και σήμερα είναι γνωστό με το αρκτικόλεξο DIKW (Data Information Knowledge and Wisdom Hierarchy).

Το μοντέλο της Ιεραρχίας της Γνώσης έχει επεκταθεί από πολλούς και έχει συνδυαστεί με διάφορα άλλα μοντέλα. Για παράδειγμα η εκδοχή που παρουσιάζεται στην εικόνα 1 εξυπηρετεί στην κατανόηση της διαδικασίας δημιουργίας της γνώσης σε σχέση με την αυξανόμενη ενσωμάτωση που αυτή επιφέρει. Τα στάδια από τα δεδομένα ως την σοφία, είναι τα ακόλουθα :

Εικόνα 1 : Το μοντέλο Ιεραρχίας της Γνώσης

1. Η ανακάλυψη μοτίβων σε σύνολα δεδομένων οδηγεί στην **πληροφορία**
2. Η βιωματική ανακάλυψη μοτίβων σε δομημένη πληροφορία ενδυναμώνει τη **γνώση**.
3. Στη πορεία του χρόνου η ερμηνεία της πραγματικότητας με βάση την αποκτηθείσα γνώση ενδυναμώνει την **κατανόηση**.
4. Η ηθική αξιολόγηση της γνώσης σε συνδυασμό με την κατανόηση αποκρυσταλλώνεται σε **σοφία** προσωπική ή συλλογική.
5. Η συλλογική σοφία μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία ενός **οράματος** για το μέλλον , που σηματοδοτεί μια κρίσιμη αλλαγή συλλογικής κατεύθυνσης.

Επομένως , τα δεδομένα και οι πληροφορίες αποτελούν τον φορέα διακίνησης της γνώσης , βάσει της οποίας αναπτύσσονται η κατανόηση και η σοφία και τελικά γεννιούνται τα οράματα που αλλάζουν ή όχι την πραγματικότητα.

2.1.4 ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ο όρος **Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα** (Open Public Data) χρησιμοποιείται για να αναφερθούμε σε δεδομένα ή σύνολα δεδομένων που αφορούν το συλλογικό γίνεσθαι και για τα οποία υφίσταται μια συνειδητή και συνεπής πολιτική η οποία επιτρέπει την ελεύθερη διάθεση και επαναχρησιμοποίηση τους.

Ο παραπάνω ορισμός δεν είναι ούτε πλήρης ούτε καθολικός καθότι τόσο η έννοια Ανοιχτά όσο και ο προσδιορισμός Δημόσια , διαφοροποιούνται ανάλογο με το γενικότερο πλαίσιο περιγραφής και το νομικό σύστημα εντός του οποίου εξετάζονται. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε καλύτερα τους δύο αυτούς όρους , ξεκινώντας από τον προσδιορισμό της κλάσης των δημοσίων δεδομένων και συνεχίζοντας με τις προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν την ανοιχτότητα τους.

Δημόσια Δεδομένα

Με τον όρο “**Δημόσια Δεδομένα**” εννοούμε δεδομένα και πληροφορίες που σχετίζονται με την δημόσια σφαίρα ανεξάρτητα του εάν παράγονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς. Ο όρος δημόσια δεδομένα λοιπόν χρησιμοποιείται με την διασταλτική έννοια του όρου και μπορεί να περιλαμβάνει δεδομένα που :

- Βρίσκονται στην κατοχή ενός οργανισμού του στενού ή ευρύτερου δημόσιου τομέα.
- Έχουν παραχθεί με δημόσιους πόρους.
- Παράγονται από τον ιδιωτικό τομέα αλλά αφορούν γενικότερα το κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στα δημόσια δεδομένα δεν περιλαμβάνονται αποκλειστικά δεδομένα που σχετίζονται με κρατικές , διοικητικές ή πολιτειακές αρμοδιότητες. Μπορεί να συμπεριλαμβάνονται ακόμα και δεδομένα που παράγονται από ιδιωτικούς φορείς και επιχειρήσεις , οι οποίοι έχουν χρηματοδοτηθεί για την παραγωγή τους από κρατικά κονδύλια. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις που δεν υφίσταται κρατική χρηματοδότηση , τα δεδομένα που παράγει ο Ιδιωτικός τομέας μπορεί να θεωρηθούν δημόσια αρκεί να σχετίζονται με την δημόσια σφαίρα.

Ποιοτικά, δημόσια δεδομένα παράγει δυνητικά ο κάθε πολίτης. Πρώτα από όλα, όμως, το κάνει το κράτος στο όνομά τους. *Το υποσύνολο των δημοσίων δεδομένων που παράγονται από το κράτος αποκαλούνται **Κυβερνητικά Δεδομένα**.*

Παράδειγμα δημοσίων δεδομένων είναι τα δεδομένα που αφορούν τα σήματα του μηχανισμού της αγοράς ή τα δεδομένα σχετικά με τον καιρό. Στα δημόσια δεδομένα όμως συμπεριλαμβάνονται όλα τα κυβερνητικά δεδομένα, γιατί αφορούν την σφαίρα του συλλογικού. Μάλιστα πολλές φορές το κράτος αναλαμβάνει την παραγωγή δεδομένων που είναι καθαυτά δημόσια και δεν σχετίζονται με κυβερνητικές αρμοδιότητες. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους το

Κυβερνητικά Δεδομένα

Ο ορισμός των Δημοσίων Δεδομένων είναι ευρύτερος αυτού των Κυβερνητικών Δεδομένων. Με τον όρο Κυβερνητικά Δεδομένα εννοούμε το υποσύνολο εκείνο των δημοσίων δεδομένων και πληροφοριών που παράγονται ή συλλέγονται από την κυβέρνηση ή κυβερνητικά ελεγχόμενους οργανισμούς (Δημόσιοι Οργανισμοί και Επιχειρήσεις). Τέτοια δεδομένα είναι για παράδειγμα :

- Ισχύοντες νόμοι και εγκύκλιοι
- Δαπάνες του δημοσίου
- Πηγές δημοσίων εσόδων

Κράτος παράγει δημόσια –μη κυβερνητικά– δεδομένα. Ο βασικός είναι γιατί η αγορά δεν μπορεί να αναλάβει τη παραγωγή τους. Είτε γιατί το κόστος παραγωγής είναι πολύ υψηλό, είτε γιατί τα συγκεκριμένα δεδομένα δεν μπορούν να διατεθούν ως προϊόν από την αγορά. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι δορυφορικές απεικονίσεις ή η αεροφωτογραφίες το κόστος παραγωγής των οποίων είναι ιδιαίτερα υψηλό ή τα στοιχεία σχετικά με τη ποιότητα των υδάτων και τους ατμοσφαιρικούς ρύπους τα οποία δεν θεωρούνται αξιοποιήσιμα από την αγορά.

Ολοκληρώνοντας τις εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον προσδιορισμό της κλάσης των δημοσίων δεδομένων, επισημαίνουμε ξανά ότι ο όρος δημόσια είναι ρευστός και χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη με την ευρύτερη δυνατή έννοια, που συμπεριλαμβάνει τόσο δεδομένα που ήδη παράγονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς πόρους όσο και δημόσια δεδομένα που προς το παρόν δεν συλλέγονται αλλά θα μπορούσαν (και θα έπρεπε) να είναι διαθέσιμα για όλους.

«Ανοιχτά» δεδομένα

Σε γενικές γραμμές για να μπορούν τα δημόσια δεδομένα να θεωρηθούν ανοιχτά θα πρέπει να είναι δυνατή η **περαιτέρω χρήση** και **επαναδιάθεση** τους. Ως περαιτέρω χρήση νοείται η επαναχρησιμοποίηση δεδομένων και πληροφοριών για σκοπό άλλο από αυτόν για τον οποίο παρήχθησαν, είτε αυτός είναι εμπορικός είτε όχι. Ο βαθμός της ανοιχτότητας των δεδομένων προσδιορίζεται από την ύπαρξη ή όχι περιορισμών στις παραπάνω δυνατότητες. Σύμφωνα με τον ορισμό της Ανοιχτοτητας που δίνει το *Open Knowledge Foundation*³ (OKFN) :

«Ανοιχτό είναι ένα κομμάτι περιεχομένου η δεδομένων εφόσον οποιοσδήποτε είναι ελεύθερος να το χρησιμοποιήσει , επαναχρησιμοποιήσει και επαναδιαθέσει , χωρίς περιορισμούς ή με μόνο περιορισμό την αναφορά στο δημιουργό και την παρόμοια χρήση» .

Στον παραπάνω ορισμό:

- (α) Ορίζονται οι **ελάχιστες δυνατότητες** που έχει οποιοσδήποτε χρήστης επί των δεδομένων, δηλαδή: η δυνατότητα χρησιμοποίησης, επαναχρησιμοποίησης και επαναδιάθεσης και
- (β) Θέτονται τα **όρια των περιορισμών** που επιτρέπεται να ασκηθούν επί αυτών των δυνατοτήτων , δηλαδή : η υποχρέωση αναφοράς του δημιουργού και/ή παρόμοια χρήση.

Οι δυνατότητες που αναφέρονται στο πρώτο κομμάτι του ορισμού θα πρέπει να διασφαλίζονται με δύο τρόπους. Κατά πρώτον νομικά : η άδεια που συνοδεύει τα δεδομένα θα πρέπει να επιτρέπει όλες τις παραπάνω χρήσεις. Κατά δεύτερον τεχνολογικά : θα πρέπει δηλαδή οι τεχνολογίες και τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούνται , να επιτρέπουν και να διευκολύνουν τόσο την επαναχρησιμοποίηση όσο και την επαναδιάθεση.

³ <http://okfn.org/>

Εικόνα 2 : Το οικοσύστημα των Ανοιχτών Δεδομένων

Ένας πιο πλήρης ορισμός της έννοιας των ανοιχτών δεδομένων ο οποίος εστιάζει και στις τεχνικές απαιτήσεις της ανοιχτότητας είναι ο εξής :

Ανοιχτά θεωρούνται τα δεδομένα όταν δημοσιεύονται και ανανεώνονται μέσω του παγκόσμιου ιστού όσο το δυνατόν συντομότερα και συχνότερα , με τρόπο που επιτρέπει την νόμιμη ,δωρεάν επαναχρησιμοποίηση τους για οποιονδήποτε σκοπό και διευκολύνει την γρήγορη και αυτοματοποιημένη επεξεργασία τους με δωρεάν διαθέσιμο λογισμικό. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι τα δεδομένα είναι «ανοιχτά» όταν συνοδεύονται από ανοιχτή άδεια χρήσης που επιτρέπει όσα επισημάνθηκαν στη προηγούμενη πρόταση και δημοσιεύονται είτε με κάποιο ανοιχτό πρότυπο αρχείου είτε μέσω άμεσης πρόσβασης με χρήση ανοιχτών διαδικτυακών πρωτοκόλλων.

Τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διέπουν την διάθεση των δημοσίων δεδομένων για να θεωρούνται ανοιχτά περιλαμβάνουν τόσο τεχνολογικές όσο και νομικές / οργανωτικές απαιτήσεις και παρουσιάζονται αναλυτικά στην επόμενη ενότητα ως ένα σύνολο αρχών.

2.2 ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τα δημόσια δεδομένα θεωρούνται ανοιχτά, εφόσον διατίθενται μέσω του διαδικτύου με τρόπο που είναι συμβατός με τις ακόλουθες βασικές αρχές⁴:

1. Πληρότητα

Τα σύνολα δεδομένων που δημοσιεύονται θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πλήρη, αντικατοπτρίζοντας την πληρότητα της καταγεγραμμένης πληροφορίας για ένα συγκεκριμένο θέμα. Όλη η πρωτογενής πληροφορία για ένα σύνολο δεδομένων πρέπει να είναι διαθέσιμη στο κοινό, με την εξαίρεση θεμάτων που αφορούν στην προστασία προσωπικών δεδομένων. Μεταδεδομένα που ορίζουν και εξηγούν τα πρωτογενή δεδομένα πρέπει να περιλαμβάνονται, μαζί με μαθηματικούς τύπους και εξηγήσεις σχετικά με το πώς τα παραγόμενα δεδομένα έχουν υπολογιστεί. Με τον τρόπο αυτό οι χρήστες θα μπορούν να κατανοήσουν το εύρος της διαθέσιμης πληροφορίας και να εξετάσουν τα διαθέσιμα δεδομένα στο μέγιστο δυνατό βαθμό λεπτομέρειας.

2. Πρωτότυπα

Τα δεδομένα που δημοσιεύονται πρέπει να είναι κυρίως πρωτογενή δεδομένα. Στην έννοια αυτή, περιλαμβάνεται η πρωτογενής πληροφορία που συλλέχτηκε, λεπτομέρειες σχετικά με το πώς τα δεδομένα έχουν συλλεχθεί, καθώς και τα πρωτότυπα κείμενα που καταγράφουν τη συλλογή των δεδομένων. Η δημόσια διάχυσή τους θα επιτρέψει στους χρήστες να επιβεβαιώσουν πως η πληροφορία συλλέχτηκε και καταγράφηκε ορθά.

3. Αμεσότητα

Τα δεδομένα που δημοσιεύονται από την κυβέρνηση πρέπει να είναι διαθέσιμα στο κοινό όσο το δυνατόν πιο σύντομα. Όποτε είναι δυνατό, η πληροφορία που συλλέγεται πρέπει να δημοσιεύεται αμέσως μετά τη συγκέντρωση και συλλογή της. Προτεραιότητα πρέπει να δίνεται σε δεδομένα των

⁴ Προτάθηκαν από το sunlightfoundation και αναδημοσιεύονται στο geodata.gov.gr

οποίων η χρήση είναι χρονικά ευαίσθητη. Ενημερώσεις πληροφορίας σε πραγματικό χρόνο θα μεγιστοποιήσουν την αξία που μπορεί να εξάγει το κοινό από την πληροφορία.

4. Ευκολία στην ηλεκτρονική πρόσβαση

Τα δεδομένα που δημοσιεύονται πρέπει να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο προσβάσιμα, με την προσβασιμότητα τους να ορίζεται ως την ευκολία με την οποία η πληροφορία μπορεί να ανακτηθεί με ηλεκτρονικά μέσα. Οι φραγμοί στη πρόσβαση περιλαμβάνουν τη διάθεση των δεδομένων μέσω της συμπλήρωσης φορμών ή συστήματα που απαιτούν ειδικές τεχνολογίες για τους διαφυλλιστές (π.χ. Flash, cookies, Java applets). Σε αντίθεση, προσφέροντας μια διεπαφή για τη μεταφόρτωση όλων των πληροφοριών που είναι αποθηκευμένες σε μια βάση συνολικά («μαζική» πρόσβαση) και τα μέσα για την εκτέλεση συγκεκριμένων αιτήσεων για δεδομένα μέσω μιας προγραμματιστικής διεπαφής (API), τα δεδομένα καθίστανται περισσότερο προσβάσιμα.

5. Αναγνωσιμότητα από μηχανές

Οι μηχανές μπορούν να χειριστούν ορισμένα είδη εισόδου καλύτερα από άλλα. Για παράδειγμα, χειρόγραφες σημειώσεις σε ένα χαρτί είναι πολύ δύσκολο να επεξεργαστούν από μία μηχανή. Η ψηφιοποίηση κειμένου μέσω λογισμικού OCR (οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων) οδηγεί σε πολλά σφάλματα ταυτοποίησης και μορφοποίησης. Για παράδειγμα, πληροφορία που μοιράζεται στον ευρέως διαδεδομένο μορφότυπο PDF, είναι πολύ δύσκολο να αναλυθεί από μηχανές. Συνεπώς, η πληροφορία πρέπει να είναι αποθηκευμένη σε ευρέως χρησιμοποιούμενους μορφότυπους δεδομένων που είναι εύκολο να επεξεργαστούν από μηχανές. Τα εν λόγω αρχεία πρέπει να συνοδεύονται από τεκμηρίωση σχετικά με το μορφότυπο τους και πως αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε σχέση με τα δεδομένα.

6. Όχι διακρίσεις

Η έννοια της «όχι-διάκρισης» αναφέρεται στο ποιοι μπορεί να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα και πως αυτοί πρέπει να πράξουν ώστε να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα. Φραγμοί στη χρήση των δεδομένων μπορούν να περιλαμβάνουν απαιτήσεις εγγραφής, ή τη χρήση «φραγμένων κήπων» (walled gardens) όπου μόνο συγκεκριμένες εφαρμογές μπορούν να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα. Γενικότερα, η πρόσβαση στα δεδομένα χωρίς διακρίσεις σημαίνει πως κάθε άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση στα

δεδομένα, σε κάθε χρονική στιγμή, χωρίς να οφείλει να ταυτοποιηθεί ή να αιτιολογήσει το σκοπό πρόσβασης.

7. Χρήση ανοικτών προτύπων

Η έννοια «ανοικτό» πρότυπο αναφέρεται στην ιδιοκτησία του μορφότυπου με τον οποίο είναι αποθηκευμένα τα δεδομένα. Για παράδειγμα, αν μόνο μία εταιρεία κατασκευάζει ένα λογισμικό που μπορεί να αναγνώσει το αρχείο στο οποίο είναι αποθηκευμένα τα δεδομένα, η πρόσβαση στην πληροφορία εξαρτάται από τη χρήση του λογισμικού που κατασκευάζει αυτή η μοναδική εταιρεία. Μερικές φορές το πρόγραμμα αυτό δεν είναι καν διαθέσιμο στο κοινό, ή μπορεί να είναι διαθέσιμο, αλλά να απαιτείται η αγορά του. Ελεύθερα διαθέσιμοι εναλλακτικοί μορφότυποι συχνά υπάρχουν, ώστε τα αποθηκευμένα δεδομένα να είναι προσβάσιμα χωρίς να υπάρχει απαίτηση για την αγορά άδειας χρήσης λογισμικού. Αφαιρώντας αυτό το κόστος, κάνουμε τα δεδομένα διαθέσιμα σε ένα μεγαλύτερο πλήθος δυνητικών χρηστών.

8. Αδειοδότηση

Η επιβολή «Όρων Χρήσης», απαιτήσεων απόδοσης, περιορισμών στη διάχυση, κτλ, λειτουργούν ως εμπόδια στη δημόσια χρήση των δεδομένων. Το μέγιστο άνοιγμα των δεδομένων περιλαμβάνει την ξεκάθαρη σήμανση της δημόσιας πληροφορίας ως έργου της κυβέρνησης και της διάθεσης της χωρίς περιορισμούς σε δημόσιο καθεστώς.

9. Διαχρονικότητα

Η δυνατότητα εύρεσης πληροφορίας στο πέρασμα του χρόνου αναφέρεται ως διαχρονικότητα. Η πληροφορία που δημοσιεύεται από την κυβέρνηση στο διαδίκτυο πρέπει να είναι σταθερής αναφοράς, δηλαδή πρέπει να είναι διαθέσιμη στο διηνεκές. Πολύ συχνά, η πληροφορία ενημερώνεται, αλλάζει ή διαγράφεται, χωρίς καμία ένδειξη για την τέλεση αυτής της μεταβολής. Σε άλλες περιπτώσεις, είναι διαθέσιμη ως ρεύμα δεδομένων (stream of data) αλλά δεν αρχειοθετείται. Με σκοπό την καλύτερη χρήση από το κοινό, η πληροφορία που δημοσιεύεται στο διαδίκτυο πρέπει να παραμένει δημοσιευμένη στο διαδίκτυο, με κατάλληλες διατάξεις τήρησης των διαφορετικών της εκδόσεων και αρχειοθέτησής της.

10. Κόστος χρήσης

Ένας από τους μεγαλύτερους φραγμούς στη δημοσίευση δημόσιων δεδομένων είναι το κόστος που επιβάλλεται στο κοινό για την πρόσβαση, ακόμη και αν αυτό είναι το ελάχιστο δυνατό (de minimus). Οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν ένα σύνολο επιχειρημάτων για τη χρέωση του κοινού με σκοπό την πρόσβαση στα δεδομένα τους: το κόστος δημιουργίας τους, η απόσβεση της επένδυσης, το κόστος ανάκτησης της πληροφορίας, κόστος επεξεργασίας, κτλ.

Η πλειοψηφία της κυβερνητικής πληροφορίας συλλέγεται για κυβερνητικούς σκοπούς, οπότε η ύπαρξη αυτών των τελών έχει ελάχιστη έως μηδενική επίδραση στο αν τελικά η κυβέρνηση θα παρήγαγε εξ αρχής την πληροφορία. Η επιβολή τελών για την πρόσβαση αλλοιώνει τη σύνθεση του κοινού που επιθυμεί (ή μπορεί) να έχει πρόσβαση στην πληροφορία. Επιπλέον, μπορεί να αποκλείει μετασχηματισμένες χρήσεις των δεδομένων που στη συνέχεια οδηγούν σε επιχειρηματική άνθηση και άρα φορολογικά έσοδα.

2.3 ΓΙΑΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΧΤΑ ;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους τα δημόσια δεδομένα θα πρέπει να είναι ανοιχτά προς την κοινωνία. Καταρχήν επειδή τα δεδομένα αυτά παράγονται με χρήματα των φορολογούμενων πολιτών που χρηματοδοτούν έρευνες και υπηρεσίες της Κυβέρνησης και συνεπώς αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα των πολιτών να έχουν δυνατότητα πρόσβασης στα αποτελέσματα του έργου αυτού. Δεύτερον γιατί τα δεδομένα αυτά αν συνδυαστούν και μετασχηματιστούν κατάλληλα εμπεριέχουν πολύτιμη γνώση, για την κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα, που θα πρέπει να καθίσταται διαθέσιμη και να υποστηρίζει τη διαδικασία των συλλογικών αποφάσεων. Τρίτον γιατί μέρος αυτών των δεδομένων αποτυπώνει και καταγράφει την αποτελεσματικότητα της δημόσια ασκούμενης πολιτικής και άρα αποτελεί παράγοντα αξιολόγησης του έργου της Κυβέρνησης. Σε μία απώτερη αλλά ορατή αναγωγή, τα ανοιχτά κυβερνητικά δεδομένα μειώνουν την απόσταση μεταξύ πολίτη και εξουσίας, αφού αν αξιοποιηθούν κατάλληλα οδηγούν σε πληροφορίες και γνώση, βάσει της οποίας οι πολίτες τροφοδοτούν με σήματα το πολιτικό σύστημα μέσω της ψήφου τους. Επιπροσθέτως, τα ανοιχτά και ελεύθερα διαθέσιμα δημόσια δεδομένα ενισχύουν την αποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα μεταφέροντας κάποιες από τις αναλυτικές απαιτήσεις της διοίκησης σε τρίτα μέρη όπως κοινότητες πολιτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ερευνητικά ιδρύματα κ μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία συνδυάζουν δεδομένα από διαφορετικές πηγές με πρωτότυπο και εφευρετικό τρόπο.

Οι λόγοι που ενισχύουν την απαίτηση για ανοιχτά δημόσια δεδομένα, δεν περιορίζονται στους παραπάνω. Στα επόμενα κεφάλαια θα εξετάσουμε αναλυτικότερα τις συνεπείς που έχει το άνοιγμα δεδομένων και πληροφοριών για την κοινωνία, καθώς και τις οικονομικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει η ελεύθερη διάθεση τους.

3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

He who receives ideas from me, receives instruction himself without lessening mine; as he who lights his taper at mine receives light without darkening me

Thomas Jefferson

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζουμε τις κοινωνικές πτυχές της ελεύθερης διάθεσης των δημοσίων δεδομένων , και ιδιαίτερα τις μεταβολές που αφορούν στην δημοκρατική συμμετοχή και στον τρόπο διάχυσης της γνώσης.

Ενώ μέχρι σήμερα στην ιστορία της ανθρωπότητας, ο άνθρωπος προσέγγιζε την πληροφορία υπό την μορφή εμπορικών προϊόντων, γνώσεων, συναλλαγών κλπ, **στην εποχή της πληροφορίας** η μετάλλαξη της μορφολογίας της και η λυτρωτική της αποδέσμευση από χωροχρονικούς περιορισμούς, την καθιστούν προσπελάσιμη μέσω των δικτυωμένων τερματικών συσκευών στους ενδιαφερόμενους, οι οποίοι την αναζητούν χωρίς να απαιτείται πλέον η μετακίνηση από τον χώρο της γεωγραφικής τους εγκατάστασης προς το φυσικό ή τεχνητό σημείο αποθήκευσης της . Το γεγονός αυτό μεταβάλλει σημαντικά τον τρόπο που δομούνται τόσο οι κοινωνικές σχέσεις όσο και το μοντέλο καταμερισμού της παραγωγής και της γνώσης. Μπορεί να μεταβάλλει επίσης τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται συλλογικές αποφάσεις , τόσο μέσω των επίσημων θεσμών όσο και εκτός αυτών.

Για να αξιοποιηθούν όμως στο έπακρο οι δυνατότητες που φέρνει η Κοινωνία της Πληροφορίας στην διάχυση της γνώσης και στον τρόπο παραγωγής συλλογικών αποφάσεων , θα χρειαστεί να επαναπροσδιορίσουμε το μοντέλο διακίνησης και διάθεσης της πληροφορίας , και να αναθεωρήσουμε τις μέχρι σήμερα κυρίαρχες πολιτικές «προστασίας» της πληροφορίας , οι οποίες αντιμετωπίζοντας την πληροφορία σαν κοινό οικονομικό αγαθό , θέτουν εμπόδια στην καθολική και ελεύθερη διάδοση της.

3.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΟΜΟΤΙΜΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» (ΚτΠ) , πρωτοεμφανίζεται σε πολιτικές θέσεις και επιστημονικά κείμενα ήδη από την δεκαετία του '70 , όταν τόσο διεθνείς οργανισμοί όσο και εθνικές κυβερνήσεις αρχίζουν να σκιαγραφούν τις αλλαγές που θα έφερνε η «τεχνολογική επανάσταση»⁵. Έκτοτε το όραμα μιας οικονομίας βασισμένης στην πληροφορία έγινε κυρίαρχο στα πλάνα πολλών Κυβερνήσεων. Για δεκαετίες η προσπάθεια για την επίτευξη του οράματος αυτού στηρίχθηκε στην δημιουργία πολιτικών για την «προστασία» της πληροφορίας – ισχυρότεροι νόμοι για την πνευματική ιδιοκτησία , διεθνείς συνθήκες για τις πατέντες και τα εμπορικά σήματα ακόμα και διεθνείς συμβάσεις για την υιοθέτηση τεχνολογιών κατά της αντιγραφής.

Το σκεπτικό ήταν απλό (Doctorow 2008) : Μια κοινωνία της πληροφορίας θα πρέπει να βασίζεται στην αγορά και πώληση πληροφορίας. Επομένως , χρειαζόμαστε πολιτικές που καθιστούν δυσκολότερη την πρόσβαση στη πληροφορία εκτός αν κάποιος πληρώσει για να την αποκτήσει. Αυτό συνεπάγεται ότι θα πρέπει να υπάρξουν νομικές και τεχνολογικές επιλογές που θα καθιστούν δύσκολο ή αδύνατο τον διαμοιρασμό της πληροφορίας ακόμα και όταν κάποιος έχει πληρώσει. Χωρίς την δυνατότητα να προστατευτεί η πληροφοριακή ιδιοκτησία , δεν μπορεί να υπάρξει αγορά πληροφοριών η οποία θα τροφοδοτεί την οικονομία της πληροφορίας.

Η παραπάνω θεώρηση η οποία ακολουθήθηκε και δυστυχώς συνεχίζει να ακολουθείται από το σύνολο των Κυβερνήσεων, αποτελεί προϊόν κακής ερμηνείας και υπεραπλούστευσης. Όπως ακριβώς η Βιομηχανική Κοινωνία δεν βασίστηκε στην επιβολή εμποδίων στην εξάπλωση των μηχανών , έτσι ακριβώς και η Κοινωνία της Πληροφορίας δεν είναι δυνατό να στηριχτεί σε τεχνικούς ή νομικούς φραγμούς επί της πρόσβασης στη πληροφορία. Η πληροφορία αποτελεί το «νόμισμα» της νέας οικονομίας και η τεχνητή μείωση της ρευστότητας μόνο αρνητικές συνέπειες μπορεί να έχει.

⁵ Ο όρος χρησιμοποιείται ήδη από το 1971 στην Ιαπωνία , ως εθνικός στόχος της κυβέρνησης για το έτος 2000. Περίπου κατά την ίδια εποχή ο όρος αρχίζει να χρησιμοποιείται και στις ΗΠΑ, όπου συνδέεται με την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών. Το 1975 ο όρος υιοθετείται και από τον ΟΟΣΑ, ενώ ήδη από το 1979 το Συμβούλιο Υπουργών της (τότε) ΕΟΚ χρησιμοποιεί τον όρο και θεσπίζει και ένα πενταετές πειραματικό πρόγραμμα προς αυτήν την κατεύθυνση, το FAST .

Η πληροφορία , διακινούμενη ελεύθερα στο παγκόσμιο πλέγμα αλληλοσυνδεδεμένων δικτύων , δημιουργεί όμως και νέες μορφές ρύθμισης της παραγωγής. Καθώς ο συγκεντρωτικός σχεδιασμός και οι νεοφιλελεύθερες αγορές χαμηλής ρύθμισης δείχνουν τα όριά τους, ένα νέο μοντέλο βασισμένο στις κοινότητες και την συνεργασία μεταξύ τους κάνει την εμφάνιση του. Το διαδίκτυο επιτρέπει την αυτό-συσσωμάτωση των κοινοτήτων σε ό, τι αφορά τη δημιουργία κοινής αξίας – μέσω της ομότιμης παραγωγής, του crowdsourcing, του κοινού σχεδιασμού και άλλων μορφών «ανοιχτής καινοτομίας». Οι ομότιμες διαδικασίες είναι διαδικασίες από “τα κάτω προς τα πάνω” δια των οποίων οι συντελεστές ενός καταμεμημένου δικτύου μπορούν ελεύθερα να αναλαμβάνουν τη δέσμευση εκπλήρωσης κοινών επιδιώξεων, χωρίς εξωτερικό εξαναγκασμό (Bauwens 2007). Οι παγκόσμιες διαδικτυακές κοινότητες έχουν ήδη αποδειχτεί ικανές να είναι υπερπαραγωγικές σε ό, τι αφορά τη δημιουργία πολύπλοκων προϊόντων γνώσης, λογισμικού με ελεύθερο και ανοιχτό κώδικα και, ολοένα περισσότερο, με ανοιχτό σχεδιασμό. Οι δυνατότητες όμως αυτού του νέου μοντέλου επεκτείνονται πλέον και πέραν του λογισμικού , αφού αυτό που ουσιαστικά επιτυγχάνεται είναι η πολύπλοκη ενσωμάτωση και οργάνωση πόρων (ανθρώπινων , πληροφοριακών και υποδομών) για την επίλυση προβλημάτων τα οποία ήταν αδύνατον να λυθούν έως τώρα.

Καθώς , τα ανοιχτά δεδομένα και ιδιαίτερα τα δημόσια δεδομένα αποτελούν κρίσιμο πόρο στην επιτυχία του νέου αυτού μοντέλου , το κράτος καλείται να διαδραματίσει ένα νέο ρόλο που συνίσταται στο να διευκολύνει αυτές τις ενσωματωμένες μορφές παραγωγής που απαιτούν πολύπλοκη ενσωμάτωση. Κανένα κράτος δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστικό σε παγκόσμια κλίμακα εάν δεν διευκολύνει την κοινωνική καινοτομία και δεν επεκτείνει τη στήριξή του, όχι μόνο στις ιδιωτικές εταιρίες αλλά και στα δίκτυα καινοτομίας που τις υποστηρίζουν. Μια από τις διευκολύνσεις που μπορεί να προσφέρει το κράτος αφορά ακριβώς την ελεύθερη διάθεση δεδομένων που αφορούν συνολικά την κοινωνία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με καινοτόμους τρόπους τόσο για την παραγωγή αξίας όσο και για την επίλυση συλλογικών προβλημάτων.

3.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Πέραν του κρίσιμου ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων στα επερχόμενα μοντέλα κοινωνικής ρύθμισης και παραγωγής, τα οφέλη της αναγνωρίζονται και εντός των πλαισίων του σημερινού συστήματος.

Τα οφέλη αυτά, σχετίζονται ιδίως με :

- Την ενίσχυση της διαφάνειας και την μείωση της διαφθοράς.
- Την βελτίωση του τρόπου λειτουργία της διοικητικής μηχανής
- Την ενίσχυση της έρευνας και της εκπαίδευσης.
- Την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα Κοινά.

Η ενίσχυση της διαφάνειας και η λογοδοσία της Κυβέρνησης σχετίζονται άμεσα με την ανοιχτότητα του συστήματος διακυβέρνησης. Σε κλειστά συστήματα, όπου δεν υπάρχει ροή πληροφορίας προς το περιβάλλον, η διαφθορά και η αδιαφάνεια ανθούν. Τα ανοιχτά δεδομένα επιτρέπουν τον συλλογικό έλεγχο και την παρακολούθηση της λειτουργίας της διοίκησης. Παράλληλα όμως βελτιώνουν και την ίδια τη λειτουργία της αφού διαρρηγνύουν τα ενδο-διοικητικά στεγανά μεταξύ φορέων και υπηρεσιών, επιτρέποντας έτσι την εσωτερική διάδοση και επαναχρησιμοποίηση της πληροφορίας και της γνώσης.

Δεδομένου δε ότι οι τεχνολογίες web 2.0 επιτρέπουν την ανάπτυξη «συλλογικής ευφυΐας», οι πολίτες ή άλλοι κοινωνικοί εταίροι φτάνουν πολλές φορές στην καινοτομία πολύ πιο γρήγορα, και ικανοποιητικά από κάθε ανάδοχο έργου. Η Κυβέρνηση και η Δημόσια Διοίκηση δεν έχουν το μονοπώλιο στις καλές ιδέες. Η ανοιχτότητα των δεδομένων που κατέχουν ανοίγει τις πόρτες στο απροσδόκητο, το απίθανο, και το απρόβλεπτο. Αντί οι δημόσιες αρχές να πληρώνουν για αυτό που νομίζουν ότι χρειάζεται, μπορούν πλέον να ρωτήσουν, τι είναι δυνατό. Διαθέτοντας ελευθέρως τα δεδομένα τους μπορούν να κινητοποιήσουν μια κοινότητα προγραμματιστών για να προτείνουν και να δημιουργήσουν υπηρεσίες πάνω από αυτά τα δεδομένα. Αυτό είναι κρίσιμης σημασίας σε μια εποχή που οι κυβερνήσεις δεν έχουν τους πόρους να διερευνούν κάθε πιθανή χρήση των δεδομένων τους.

Η ανάπτυξη «συλλογικής ευφυΐας» και η συνεργατική επίλυση προβλημάτων μεταξύ πολιτών και κράτους είναι ίσως η σημαντικότερη συνεισφορά που μπορούν να έχουν τα ανοιχτά δημόσια δεδομένα, αλλά δεν είναι και η μόνη. Όπως θα δούμε στη συνέχεια ορισμένες κατηγορίες δεδομένων, συμβάλλουν στην ενίσχυση της συμμετοχής στα κοινά, αφού αποτελούν παράγοντα αποφάσεων τόσο στο πεδίο των συλλογικών επιλογών (πολιτική), όσο και σε αυτό των ατομικών (αγορά).

3.2.1 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑΣ

Οι δημοκρατικές αξίες και η διαφάνεια της κυβερνητικής λειτουργίας υπονομεύονται όταν υπάρχουν περιορισμοί που εμποδίζουν την πρόσβαση των πολιτών σε κυβερνητικές πληροφορίες και δεδομένα. Το κίνημα για τα ανοιχτά δεδομένα υποστηρίζει την προληπτική διάθεση τους προς τους πολίτες συντελεί στην διαμόρφωση μιας κουλτούρας διαφάνειας και λογοδοσίας εντός της Δημόσιας Διοίκησης.

Δεδομένα σχετικά με τις δαπάνες, τις επιχορηγήσεις και τις συμβάσεις που πραγματοποιούνται, όταν δημοσιεύονται ελεύθερα επιτρέπουν τον καλύτερο έλεγχο από τους πολίτες και καθιστούν την Δημόσια Διοίκηση υπόλογη προς αυτούς. Επιτρέπουν επίσης στο κάθε πολίτη να γνωρίζει με ποιόν τρόπο δαπανώνται τα χρήματα που πληρώνει μέσω της φορολογίας και κατά πόσο υπάρχει κακοδιαχείριση.

Τα ανοιχτά δεδομένα ενισχύουν επίσης την λογοδοσία. Η δημοσίευση όλων των διοικητικών αποφάσεων στο διαδίκτυο συμβάλλει στην σταδιακή αλλαγή κουλτούρας σε όλο το εύρος της Δημόσιας Διοίκησης αφού γίνεται κατανοητό ότι η κάθε απόφαση μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης από τους πολίτες. Η έννοια της συλλογικής νοημοσύνης καθιστά πολύ πιο αποτελεσματικό τον έλεγχο και την αξιολόγηση των συλλογικών αποφάσεων. Ουσιαστικά αυτό που αλλάζει σε διοικητικό επίπεδο είναι η εκτίμηση της πιθανότητας μια απόφαση να αποτελέσει αντικείμενο κοινωνικού ελέγχου. Ο μηχανισμός πάνω στον οποίο στηρίχθηκε εν πολλοίς αυτό που αποκαλούμε πελατειακό κράτος, αφορούσε τον πρακτικό μηδενισμό της πιθανότητας κάποιος τρίτος να λάβει γνώση και να καταστήσει γνωστές, διοικητικές αποφάσεις που ευνοούσαν συγκριμένες κοινωνικές ομάδες, συντεχνίες ή συμφέροντα. Το πολιτικό σύστημα μαζί με τον διοικητικό βραχίονα του, εξασφάλιζαν επί δεκαετίες σε διάφορες ομάδες ειδικά προνόμια τα οποία «κρύβονταν επιμελώς» από την υπόλοιπη κοινωνία, ελλείψει τρόπων εύκολης πρόσβασης στο κυκλώνα των παραγόμενων εγγράφων. Παράλληλα με τον τρόπο αυτό το πολιτικό κατεστημένο εξασφάλιζε την διαιώνιση του δια μέσου μιας διευρυμένης εκλογικής πελατείας. Η εγκαθίδρυση μιας πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης στις κυβερνητικές αποφάσεις, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση τεχνολογιών εξόρυξης γνώσης από δεδομένα, αναμένεται να συμβάλλει στην σταδιακή εμπέδωση εντός της διοίκησης ότι οι εποχές που μπορούσε να λειτουργεί ως «μαύρο κουτί» έχουν περάσει ανεπιστρεπτί.

3.2.2 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η παραγωγή και η διαχείριση κυβερνητικών δεδομένων μπορεί να συντελέσει στην αποδοτική και αποτελεσματική διακυβέρνηση μέσω νέων μεθόδων και πρακτικών που μέχρι στιγμής δεν χρησιμοποιούνται από τους δημόσιους οργανισμούς. Σήμερα, εντός της διοίκησης, παρατηρείται έλλειψη φαντασίας σχετικά με το πως μπορούν να επανασχεδιαστούν οι υπηρεσίες του δημοσίου. Στη προσπάθεια αποτίμησης και βελτίωσης των υπηρεσιών αυτών σημαντικό ρόλο θα παίξει η δυνατότητα εξωτερικών δρώντων να αποκτήσουν πρόσβαση σε δεδομένα και να δημιουργήσουν καινοτόμες εφαρμογές που τα αξιοποιούν.

Με τα ανοιχτά δεδομένα και την ψηφιοποίηση των υπηρεσιών καθίσταται πλέον δυνατή, αν όχι και απαραίτητη, η απομάκρυνση από το μοντέλο της μονοπωλιακής παροχής υπηρεσιών από το Κράτος κατά το οποίο όλοι οι πολίτες λαμβάνουν το ίδιο σύνολο υπηρεσιών, και η μετάβαση σε ένα μοντέλο όπου το κράτος θα λειτουργεί σαν πάροχος δεδομένων και υπηρεσιών που θα μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν και να προσαρμοστούν στις πραγματικές ανάγκες κάθε πολίτη.

Ο μετασχηματισμός των δεδομένων και η δημιουργία mashups⁶ που συνδυάζουν διαφορετικές υπηρεσίες και σύνολα δεδομένων από άτομα και ομάδες εκτός της Δημόσιας Διοίκησης, μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο άμεσα από την ίδια, στα πλαίσια της καθημερινής της λειτουργίας, αλλά κυρίως να λειτουργήσουν ως παράγοντες αλλαγής κουλτούρας και έμπνευσης. Να συμβάλλουν δηλαδή στην σύλληψη και υλοποίηση νέων δημιουργικών υπηρεσιών που θα της επιτρέψουν να χρησιμοποιήσει πιο δημιουργικά και αποτελεσματικά τα σύνολα δεδομένων που παράγει.

Τέλος η ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων τα καθιστά ελεύθερα όχι μόνο για τους πολίτες αλλά και για άλλα οργανικά τμήματα της Δημόσιας Διοίκησης, τα οποία μπορούν πλέον να τα επαναχρησιμοποιήσουν, επιτυγχάνοντας έτσι και βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν αλλά και μείωση του λειτουργικού τους κόστους.

⁶ Τα mashups ορίζονται ως συγχώνευση δεδομένων από δύο ή περισσότερες διαφορετικές εφαρμογές ή πηγές δεδομένων με σκοπό τη παραγωγή συγκριτικών όψεων (οπτικοποιήσεων ή άλλου τύπου) των συνδυασμένων πληροφοριών.

3.2.3 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η διάδοση της γνώσης ιδιαίτερα στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Η δημοκρατικοποίηση της πληροφορίας αποτελεί ένα κοινωνικοπολιτικό αίτημα που πρεσβεύει την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών των λαών ανεξάρτητα της οικονομικής τους τάξης ή του κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Ο τελικός στόχος της αφύπνισης και της ενδυνάμωσης των κοινωνιών μέσω της γνώσης απαιτεί την εξάλειψη του χάσματος μεταξύ πληροφοριακά πλούσιων και φτωχών. Το χάσμα αυτό είναι υπεύθυνο κατά ένα μεγάλο βαθμό και για την συντήρηση και ενίσχυση των κοινωνικών ανισοτήτων, τόσο μεταξύ διαφορετικών λαών, όσο και εντός κοινωνιών.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, η πρόσβαση σε δεδομένα και πληροφορίες της έρευνας και της επιστήμης αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση προβλημάτων όπως η πείνα, οι ασθένειες, η ανεπάρκεια σε νερό, καθώς η επιστήμη και η τεχνολογία παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επίλυσή τους. Σύμφωνα με μελέτες, μόνο το 10% της παγκόσμιας ιατρικής έρευνας φτάνει στις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα ινστιτούτα και οι ερευνητές έχουν περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση στην έρευνα των προηγμένων χωρών κυρίως επειδή δεν αντέχουν οικονομικά το υψηλό κόστος των συνδρομών των έντυπων περιοδικών και λόγω των ανεπαρκών και μη προηγμένων μηχανισμών διανομής που εμποδίζουν την πρόσβαση σε ηλεκτρονικά τεκμήρια (Παναγιωτοπούλου 2010).

Σε επίπεδο κοινωνικών ομάδων, η πρόσβαση στη γνώση συναρτάται άμεσα από την οικονομική και κοινωνική τάξη των ατόμων, ταυτόχρονα όμως αποτελεί και κρίσιμο παράγοντα που διευρύνει τις δυνατότητες οικονομικής επιτυχίας και κοινωνικής ανέλιξης. Για να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος, απαιτείται η ευρύτερη δυνατή διάδοση της γνώσης και της έρευνας, έτσι ώστε όλοι να αποκτήσουν τις ίδιες ευκαιρίες ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους και αξιοποίησης των δυνατοτήτων τους.

Το κίνημα για την πρόσβαση στη γνώση και τα δεδομένα που σχετίζονται με εκπαιδευτικά, επιστημονικά και ερευνητικά επιτεύγματα, έχει επικρατήσει να ονομάζεται κίνημα για την «**Ανοιχτή Πρόσβαση**». Η βασική του επιδίωξη σχετίζεται με την πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αντίγραφα ερευνών, δημοσιεύσεων και μελετών έτσι ώστε να επέλθει η μέγιστη δυνατή διάχυση της γνώσης.

3.2.4 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ

Η ενίσχυση της συμμετοχής στις συλλογικές αποφάσεις αποτελεί ίσως το σημαντικότερο πεδίο συμβολής του ανοίγματος των δημοσίων δεδομένων. Η συμμετοχή αυτή μπορεί λάβει μια από τις παρακάτω μορφές (Davies 2010) :

- **Συμμετοχή στους επίσημους πολιτικούς θεσμούς** π.χ. εκλογική ψήφος , συμμετοχή σε δημοψήφισμα .
- **Συμμετοχικές/Συνεργατικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο κοινοτήτων ή δικτύων** συμπεριλαμβανομένων των συνεργασιών μεταξύ πολιτών και κράτους και αυτών μεταξύ πολιτών για ζητήματα εκτός κρατικής αρμοδιότητας.
- **Συμμετοχή στον μηχανισμό της αγοράς** και τροφοδότηση του με τα κατάλληλα σήματα για το τι και πόσο χρειάζεται να παραχθεί.

Πεδίο αλλαγής	Συλλογικές Επιλογές / Πολιτική	Κοινή Ομότιμη Διακυβέρνηση	Ατομικές Επιλογές / Αγορά
Δρώντας ως	Πολίτης	Πολίτης / Συν-παραγωγός	Καταναλωτής / Παραγωγός
Παραδείγματα πληροφοριών που απαιτούνται	Εκτέλεση του Προϋπολογισμού Τρόπος που ψήφισαν οι βουλευτές	Θέση παράνομης διαφημιστικής πινακίδας	Τιμές καυσίμων Τάσεις τοπικής αγοράς
Αποφάσεις / Επιλογές	Επιλογή αντιπροσώπων σε τοπικό , εθνικό & υπερεθνικό επίπεδο	Αποξήλωση παράνομων διαφημιστικών πινακίδων	Ποιες υπηρεσίες & προϊόντα να επιλέξει Τι υπηρεσίες/προϊόντα χρειάζονται σε μια τοπική ή εθνική οικονομία
Μηχανισμός Αλλαγής	Ψηφοφορία Συμμετοχή σε διαβούλευση Αποστολή σημάτων στο πολιτικό σύστημα	Κατανεμημένη δημιουργικότητα & παραγωγή λύσεων	Τα σήματα της αγοράς οδηγούν σε καλύτερη κατανομή κοινωνικών πόρων

Πίνακας 1 : Ανοιχτά Δεδομένα και Συλλογικές Επιλογές

Η σημασία των ανοιχτών δεδομένων για την ενίσχυση της συλλογικής συμμετοχής σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις είναι κρίσιμη , αφού συνιστούν το ρεύμα πληροφορίας που υποστηρίζει την λήψη αποφάσεων κάθε συμμετέχοντα στο μηχανισμό. Οι ατομικές αποφάσεις , μέσω της συμμετοχής , μετασχηματίζονται σε συλλογικές ενεργοποιώντας τον μηχανισμό αλλαγών. Σε κάθε μία από τις παραπάνω μορφές συμμετοχής , ο βασικός δρώντας συμμετέχει με διαφορετικό ρόλο στις συλλογικές αποφάσεις. Έτσι στην περίπτωση της συμμετοχής στους επίσημους πολιτικούς θεσμούς κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει ο πολίτης στα πλαίσια που προβλέπει η κλασσική φιλελεύθερη δημοκρατική θεώρηση. Αντίθετα στην περίπτωση των συνεργατικών πρωτοβουλιών και της Κοινής Ομότιμης Διακυβέρνησης ο βασικός δρών ενισχύεται και ανάγεται σε συν-παραγωγό πολιτικής. Τέλος στην περίπτωση της αγοράς η συμμετοχή βασίζεται στον διπλό ρόλο του καταναλωτή/παραγωγού. Η αποφάσεις που λαμβάνονται μπορεί να είναι ατομικές , όμως η ορθολογική , βάσει πληροφόρησης λήψη αποφάσεων, εξασφαλίζει την βελτιστοποίηση του συστήματος στην παραγωγή και κατανομή πόρων. Σε κάθε πάντως περίπτωση για να λειτουργήσει ο μηχανισμός της αλλαγής , είναι απαραίτητη η ύπαρξη πληροφοριών που στηρίζοντας αποφάσεις και επιλογές , οδηγούν τελικά σε μια νέα κατάσταση το συλλογικό οικοδόμημα.

3.2.4.1 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΣΗΜΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

Η κατάργηση των ανισοτήτων πληροφόρησης , τόσο μεταξύ πολιτών , όσο και μεταξύ πολίτη και κράτους είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας για την πραγματική δημοκρατική διακυβέρνηση (Dahl 2000). Η «δημοκρατικοποίηση» των δεδομένων άρει το κρατικό μονοπώλιο επεξεργασίας , παρουσίασης και ερμηνείας τους , επιτρέποντας σε μεμονωμένα άτομα ή ομάδες να επεξεργαστούν , να οπτικοποιήσουν και να ερμηνεύσουν την πληροφορία που υπάρχει πίσω από αυτά. Ο ενημερωμένος πολίτης αποτιμά καλύτερα την λειτουργία των πολιτικών φορέων , και συνεπώς τροφοδοτεί καλύτερα το πολιτικό σύστημα με σήματα που βελτιώνουν την σύνθεση και την λειτουργία του.

Η Διαβουλευτική Δημοκρατία και το έλλειμμα πληροφόρησης

Η απόσταση μεταξύ πολιτικού συστήματος και πολίτη , ιδιαίτερα κατά την διαδικασία λήψης αποφάσεων έχει επισημανθεί από πολλούς ως ένα από τα βασικά προβλήματα του σύγχρονου αντιπροσωπευτικού συστήματος δημοκρατίας. Μια πρώτη προσπάθεια για να μειωθεί αυτή η απόσταση ,

αποτελεί το παράδειγμα της «διαβουλευτικής δημοκρατίας» το οποίο στηρίζεται στην Χαμπερμασιανή «προσέγγιση του λόγου». Αποτελεί ένα μοντέλο που βασίζεται σε έναν διϋποκειμενικό λόγο που προκύπτει μετά από την ανταλλαγή τεκμηριωμένων επιχειρημάτων. Η μείωση του κόστους δικτύων και επικοινωνιών που επήλθε με την επικράτηση του διαδικτύου, αύξησε της προσδοκίες ότι οι τεχνολογίες της πληροφορίας θα οδηγήσουν σε ακόμα ευρύτερη συμμετοχή στα πλαίσια online διαβουλεύσεων. Δεδομένου δε ότι τα κυβερνητικά δεδομένα περιέχουν σημαντικές ποσότητες πληροφορίας που αφορούν ιδιαίτερα την οικονομική και κοινωνική ζωή, η ελεύθερη διάθεση τους και ο μετασχηματισμός τους σε γνώση μπορεί να συμβάλλει θετικά στην ενίσχυση τέτοιων διαβουλευτικών πρωτοβουλιών.

3.2.4.2 ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Η δυνατότητα διαβούλευσης των πολιτών από απόσταση σίγουρα διευκολύνει τον δημόσιο διάλογο. Παρόλα αυτά πρωτοβουλίες όπως τα πάνελ πολιτών, οι online πλατφόρμες διαβούλευσης, και τα συμβούλια της γειτονιάς, παρόλο που έχουν επιτρέψει ένα πιο ευρύ διάλογο, δεν έχουν μεταφραστεί σε ουσιαστική βελτίωση του τρόπου λήψης αποφάσεων.

Τα όρια και τα προβλήματα του αντιπροσωπευτικού μοντέλου δημοκρατίας έχουν επισημανθεί κατά καιρούς από πολλούς. Καθώς ο πληθυσμός και οι κοινωνικές ανάγκες αυξάνονται, καθίσταται όλο και δυσκολότερο για το πολιτικό σύστημα και την δημόσια διοίκηση να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά όλα τα προβλήματα. Το εύρος των πληροφοριών και η εμπειρογνωμοσύνη που απαιτείται αυξάνουν εκθετικά, με αποτέλεσμα είτε να μειώνεται το επίπεδο των υπηρεσιών, είτε να αυξάνεται δραματικά το κόστος τους.

Το «άνοιγμα» των δεδομένων επιτρέπει να λειτουργήσει αυτό που αποκαλούμε συνεργατική δημοκρατία, η οποία εστιάζει όχι πλέον στην συζήτηση των προβλημάτων αλλά στον συλλογικό τρόπο λήψης αποφάσεων και επίλυσης προβλημάτων. Χρησιμοποιώντας μεθόδους όπως το crowdsourcing και η άμεση ηλεκτρονική ψηφοφορία είναι δυνατόν να υπάρξει ένας πιο κατανομημένος τρόπος λήψης συλλογικών αποφάσεων και επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων. Ως **crowdsourcing** αναφέρεται η πράξη της εξωτερικής ανάθεσης καθηκόντων, που παραδοσιακά εκτελούνταν από υπάλληλο ή εργολάβο, σε μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων ή μία κοινότητα (πλήθος), μέσω ανοικτής πρόσκλησης. Εμπίπτει στην κατηγορία Bottom-Up approach. Παρότι ξεκίνησε από το χώρο του λογισμικού, η ιδέα του “crowdsourcing” έχει περάσει πλέον στην ίδια την λειτουργία της κοινωνικής μηχανής. Η αποδόμηση

κοινωνικών προβλημάτων στα βασικά συστατικά τους και η ανάθεση της επίλυσης τους είτε σε ομάδες πολιτών , είτε σε κοινότητες συντελεί στην καλύτερη και πιο αποτελεσματική επίλυση τους.

Μελέτη Περίπτωσης : illegalsigns.gov.gr

Ένα παράδειγμα που επιδεικνύει τα πλεονεκτήματα της εφαρμογής μοντέλων **crowdsourcing** για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων , είναι αυτό του δικτυακού τόπου illegalsigns.gov.gr. Το βασικό πρόβλημα προς επίλυση ήταν το πλήθος των παράνομων διαφημιστικών πινακίδων που είχαν κατακλύσει το κέντρο μεγάλων πόλεων της Ελλάδας. Επειδή η τοποθέτηση τους έγινε με παράνομο τρόπο δεν υπήρχε πουθενά καταγεγραμμένος ο αριθμός τους και οι τοποθεσίες στις οποίες βρίσκονταν. Για να επιλυθεί το πρόβλημα με το έως τώρα μοντέλο επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων , θα έπρεπε οι αρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες να προχωρήσουν σε αυτοψίες στο σύνολο της επικράτειας , να εντοπίσουν ποιες από τις πινακίδες ήταν παράνομες και στη συνέχεια να κληθούν τα αρμόδια συνεργία για την απομάκρυνση τους. Το μοντέλο αυτό όχι μόνο συνεπάγεται τεράστιο κόστος αλλά έχει και αμφίβολη αποτελεσματικότητα.

Το εναλλακτικό μοντέλο που λειτούργησε στα πλαίσια του δικτυακού τόπου Illegalsigns.gov.gr βασίστηκε στην συνεργασία μεταξύ πολιτών και αρμοδίων φορέων για τον εντοπισμό και την απομάκρυνση των παράνομων πινακίδων. Συγκεκριμένα οι πολίτες , αφού ενημερώνονται με απλό επεξηγηματικό τρόπο για τον ορισμό της έννοιας παράνομη διαφημιστική πινακίδα, έχουν την δυνατότητα μέσω ενός διαδραστικού χάρτη να επισημάνουν τέτοιες πινακίδες κοντά στη περιοχή τους. Η επισήμανση από περισσότερους χρήστες λειτουργεί ως μηχανισμός επιβεβαίωσης και ενισχύει την ποιότητα των δεδομένων. Από την πλευρά του ο διοικητικός μηχανισμός έχοντας πλέον μια βάση δεδομένων με τις τοποθεσίες , προχωράει στην απομάκρυνσή των παράνομων πινακίδων και ενημερώνει στη συνέχεια το online σύστημα του illegalsigns.gov.gr

Μέχρι σήμερα έχουν επιβεβαιωθεί περίπου 1000 παράνομες πινακίδες από τις οποίες οι 207 έχουν ήδη αποξηλωθεί.

3.2.4.3 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ

Το σύστημα της ελεύθερης αγοράς στηρίζεται σε μια βασική προϋπόθεση , την αναλογικά κατανομημένη πληροφόρηση. Αν όλοι οι συμμετέχοντες στην αγορά , καταναλωτές και παραγωγοί , είναι πλήρως ενημερωμένοι τότε κατανέμονται βέλτιστα οι κοινωνικοί πόροι. Δυστυχώς αυτή -καθώς και άλλες - παραδοχές του παρόντος οικονομικού συστήματος είναι ελάχιστα ρεαλιστικές. Παρόλα αυτά , η πληροφόρηση στο πεδίο της αγοράς είναι ένας τομέας στον οποίο το άνοιγμα των δημοσίων δεδομένων μπορεί να συμβάλλει θετικά. Ακατέργαστα δεδομένα που αφορούν τις συνθήκες της αγοράς μπορούν να παίξουν κρίσιμο ρόλο τόσο στην καλύτερη λειτουργία του μηχανισμού των τιμών όσο και στις αποφάσεις σχετικά με το τι θα παραχθεί.

Η καταγραφή παραμέτρων της οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί μια πολύ σημαντική πηγή οικονομικών δεδομένων που μπορούν και πρέπει να διατίθενται ελεύθερα , όχι μόνο στα ίδια τα υποκείμενα της οικονομικής δραστηριότητας , αλλά σε όλους του πολίτες ενός κράτους. Τέτοια δεδομένα είναι (ενδεικτικά) τα στοιχεία σχετικά με :

- το Εμπορικό Ισοζύγιο
- τη Βιομηχανική Παραγωγή
- τον Πληθωρισμό
- τα Ποσοστά απασχόλησης

Πηγές για τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν τόσο οι Εθνικές Στατιστικές Αρχές καθώς όσο και τα - ανά τομέα δραστηριότητας - αρμόδια οικονομικά επιμελητήρια. Συχνά τα στοιχεία αυτά δημοσιεύονται σε τακτικές μελέτες υπό τη μορφή οικονομικών βαρόμετρων⁷.

⁷ Τα λεγόμενα οικονομικά βαρόμετρα είναι ειδικοί στατιστικοί δείκτες που παρέχουν μια γενική οικονομική εικόνα περιοχής, κράτους, εμπορικού είδους, ή είδους συναλλαγών σε τρέχουσα πάντα περίοδο με στοιχεία πιθανής μελλοντικής διαμόρφωσης.

3.3 ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Μια σημαντική συνέπεια που προκύπτει από το μηχανισμό προληπτικής δημοσίευσης των δεδομένων είναι ότι αυτά, λόγω του μέσου διάθεσής τους, είναι πλέον διαθέσιμα όχι μόνο στους πολίτες μιας συγκριμένης πολιτειακής οντότητας, αλλά σε όλους όσους έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Έτσι τα δεδομένα μιας αυτοδιοίκητης περιφέρειας είναι προσβάσιμα και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από πολίτες διαφορετικών περιφερειών. Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα δεδομένα ενός κράτους είναι διαθέσιμα και σε πολίτες άλλων κρατών. Αν και τεχνικά είναι εφικτό το «κλείδωμα» της πρόσβασης βάσει γεωγραφικών κριτηρίων, κάτι τέτοιο είναι σχεδόν απίθανο να συμβεί. Καταρχήν γιατί ο γεωγραφικός περιορισμός δεν συνεπάγεται αυτονόητα και αποκλεισμό όσων δεν έχουν την ιδιότητα του υποκειμένου μιας πολιτειακής οντότητας. Κατά δεύτερον γιατί συνεπάγεται κόστος και πολυπλοκότητα που αναιρούν βασικά πλεονεκτήματα του μηχανισμού διάθεσης ενώ δεν εξασφαλίζουν απόλυτο αποκλεισμό. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, στην εποχή του παγκόσμιου ιστού, δεν θα πρέπει επομένως να θεωρηθεί απλό πολιτικό δικαίωμα που μπορεί να αφαιρεθεί μονομερώς (με μια απόφαση δικαστηρίου για αφαίρεση πολιτικών δικαιωμάτων λόγου χάρη). Είναι ένα πανανθρώπινο δικαίωμα που προσιδιάζει σε ένα νέο status δικαιωμάτων που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «παγκόσμια πανανθρώπινα» δικαιώματα. Η παραπάνω διαπίστωση οδηγεί σχεδόν αυτονόητα τη σκέψη στη δημόσια συζήτηση που έχει αρχίσει να διεξάγεται σχετικά με την αποδόμηση του κράτους και την δημιουργία μιας παγκόσμιας υπερδομής με βασικό υποκείμενο πλέον όχι τον πολίτη αλλά τον άνθρωπο. Αν και η συζήτηση σχετικά με την εν λόγω διαδικασία, τις προκλήσεις και τους κινδύνους που αυτή συνεπάγεται είναι άκρως ενδιαφέρουσα, ξεφεύγει από τη θεματική της παρούσας μελέτης και επομένως δεν αναλύεται περαιτέρω.

4. ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecedented public good

Budapest Open Access Initiative

Στο παρόν κεφάλαιο , αναπτύσσουμε την νομική πτυχή της ελεύθερης διάθεσης δημοσίων δεδομένων και πληροφοριών , και αναφερόμαστε στο οριζόντιο νομικό πλαίσιο το οποίο σχετίζεται έμμεσα με το δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσιες πληροφορίες. Εκκινώντας από το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία, εξετάζουμε θέματα όπως το νεότερο δικαίωμα πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων μέσω του διαδικτύου , οι πολιτικές χρεώσεων για την παροχή δεδομένων και η νομοθεσία περί ανταγωνισμού και προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Υπάρχουν δύο μηχανισμοί βάσει των οποίων μπορεί να θεμελιωθεί νομικά η πρόσβαση των πολιτών σε δημόσια πληροφορία. Ο ένας αφορά το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία μετά από αίτηση , ενώ ο δεύτερος αφορά την υποχρέωση δημοσίευσης δεδομένων και πληροφοριών με πρωτοβουλία των δημοσίων φορέων (μηχανισμός προληπτικής δημοσίευσης). Ο δεύτερος μηχανισμός , απαιτεί την αναγνώριση της πρόσβασης στην πληροφορία , όχι απλά ως ένα θετικό δικαίωμα των πολιτών (status positivus⁸) αλλά ως ένα δικαίωμα που προσιδιάζει σε αυτό που αποκαλούμε status activus , δηλαδή εγγενώς ενεργητικό δικαίωμα από την πλευρά του φορέα του δικαιώματος , που θεμελιώνει υποχρέωση του κράτους να ενεργήσει.

Ενώ το κίνημα για την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία μετά από αίτηση είναι αρκετά παλιό και θεμελιώθηκε στις αρχές των γενικότερων ελευθεριών του πολίτη , το κίνημα που υποστηρίζει την πρόσβαση αυτή ως εγγενώς ενεργητικό δικαίωμα των πολιτών είναι ένα σχετικά νέο κίνημα (κίνημα για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα), οι πρωτεργάτες του οποίου δεν προέρχονταν μόνο από τον νομικό χώρο και το κίνημα υπεράσπισης των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων , αλλά και από τον χώρο της τεχνολογίας και της πληροφορικής.

Στις επόμενες ενότητες θα εξετάσουμε αναλυτικότερα τα δύο αυτά κινήματα και θα δούμε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Επίσης θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους θεμελιώνονται νομικά το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία καθώς και η υποχρέωση του κράτους να δημοσιεύει προληπτικά τα δεδομένα που έχει στην κατοχή του.

Η ύπαρξη νομικών πλαισίων που προβλέπουν την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία είναι μια απαραίτητη αλλά όχι ικανή συνθήκη για την ουσιαστική πρόσβαση των πολιτών σε δημόσια δεδομένα και

⁸ Δικαίωμα που συνίσταται σε θετική διασφάλιση, σε υλική παροχή ή θεσμική πρόβλεψη

πληροφορίες. Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση περιορίζεται, παρόλη την ύπαρξη του κατάλληλου νομικού πλαισίου.

Η πρώτη εξ αυτών, αφορά πληροφορίες που εμπίπτουν στις προβλέψεις του **νομοθετικού πλαισίου προστασίας της ιδιωτικής ζωής** και ιδιαίτερα των προβλέψεων περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Δεδομένα αυτής της κατηγορίας συνήθως δεν μπορούν να διατίθενται δημόσια ακόμα και όταν υπάρχουν αιτήσεις για πρόσβαση σε αυτά. Το ποια και πόσα σύνολα δεδομένων μπορούν τελικά να διατεθούν δημόσια εξαρτάται από τις διατάξεις δυο αντικρουόμενων νομοθετικών πλαισίων. Το πρώτο αφορά τα δικαιώματα για την «πρόσβαση στη πληροφορία» και το δεύτερο την νομοθεσία περί «προστασίας προσωπικών δεδομένων». Σε περίπτωση που το υπό εξέταση σύνολο δεδομένων εμπίπτει στις προβλέψεις και των δύο παραπάνω πλαισίων, τότε δημιουργούνται συνθήκες σύγκρουσης, που συνήθως λύονται με την υπερίσχυση των νομοθετικών προβλέψεων περί προστασίας δεδομένων. Μπορεί όμως επίσης να επιλυθούν με την υιοθέτηση πιο σύνθετων επιλογών, όπως η ανωνυμοποίηση ενός αντιγράφου του αρχικού συνόλου ή η αποδόμηση του αρχικού συνόλου δεδομένων σε ένα κατώτερο επίπεδο λεπτομέρειας (π.χ. για γεωχωρικά δεδομένα ή δορυφορικές απεικονίσεις).

Η δεύτερη αφορά **αξιώσεις επιβολής τελών για την διάθεση των δεδομένων** εκ μέρους των δημοσίων φορέων. Η περίπτωση αυτή αφορά συχνότερα γεωχωρικά δεδομένα ή άλλα δεδομένα με υψηλό κόστος παραγωγής (δορυφορικές εικόνες κτλπ) τα οποία παραχωρούνται για εμπορική χρήση σε εταιρίες του ιδιωτικού τομέα. Η επιβολή τελών για την πρόσβαση αλλοιώνει τη σύνθεση του κοινού που επιθυμεί (ή μπορεί) να έχει πρόσβαση στην πληροφορία.

Τέλος η τρίτη περίπτωση σχετίζεται με **ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας όπως τα πνευματικά δικαιώματα και τα δικαιώματα σε βάσεις δεδομένων**, τα οποία αν και δεν αποκλείουν υποχρεωτικά την πρόσβαση σε δεδομένα, μπορεί να αποτρέπουν την επαναδιάθεση ή την επαναχρησιμοποίηση τους. Θα πρέπει επομένως, να ληφθούν σοβαρά υπόψη θέματα που αφορούν στα δικαιώματα επί των δεδομένων και την πολιτική αδειοδότησης τους. Η δημόσιοι οργανισμοί μπορούν να ενθαρρύνουν την επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων χρησιμοποιώντας ανοιχτές άδειες. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει προηγουμένως να διασφαλιστεί ότι ο οργανισμός κατέχει τα πλήρη δικαιώματα επί του περιεχομένου που δημοσιεύει ενώ αν αυτό δεν ισχύει να γίνει προσπάθεια εκκαθάρισης των δεδομένων από τα όποια πνευματικά δικαιώματα.

4.1 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Το κίνημα για τα ανοιχτά δεδομένα αποτελεί ουσιαστικά την εξέλιξη ενός παλαιότερου κινήματος και συγκεκριμένα του κινήματος για την πρόσβαση στην δημόσια πληροφορία. Η μετάβαση από τα αιτήματα πρόσβασης σε έγγραφα που παράγει η Κυβέρνηση και η Δημόσια Διοίκηση, στην απαίτηση για προληπτική δημοσίευση όλων των συνόλων δεδομένων στο διαδίκτυο, συμπορεύτηκε μαζί με την μετάβαση από έναν παλιό κόσμο που βασιζόταν στην παραγωγή εγγράφων, σε ένα κόσμο ηλεκτρονικά συνδεδεμένο που παράγει κυρίως ψηφιακά αγαθά. Είναι αλήθεια ότι η μετάβαση αυτή άργησε να λάβει χώρα στο πεδίο της Δημόσιας Διοίκησης σε σχέση με τον ρυθμό με τον οποίο υιοθετήθηκε από τον κόσμο των επιχειρήσεων. Επιπλέον η μετάβαση αυτή δεν αποτέλεσε διαδικασία δύο σταδίων. Περιελάμβανε ενδιάμεσα στάδια που οδήγησαν, από την παραγωγή εγγράφων στην παραγωγή ηλεκτρονικών αντιγράφων τους τα οποία αρχικά διακινούνταν με φυσικά μέσα, και τελικά, στην δημιουργία μεγάλων βάσεων δεδομένων, τα περιεχόμενα των οποίων μπορούν να είναι πλέον προσβάσιμα από το καθένα μέσω του διαδικτύου. Στην ενότητα αυτή εξετάζουμε τις βασικές θέσεις των δύο αυτών κινήματων και παρουσιάζουμε στοιχεία σχετικά με την νομοθεσία που τα υποστηρίζει σε διεθνές επίπεδο.

4.1.1 ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ

Το δικαίωμα για την πρόσβαση στη πληροφορία έχει αρκετά παλιές ρίζες αλλά μόνο πρόσφατα απέκτησε κρίσιμη θεσμική μάζα σε διεθνές επίπεδο. Παρόλο που ο πρώτος νόμος ανάγεται στο 1776 με τον Σουηδικό νόμο για την Ελευθερία του Τύπου, η πλειονότητα των χωρών υιοθέτησε ανάλογους νόμους κατά την διάρκεια της τελευταίας 20ετίας. Το 1990 υπήρχαν παγκόσμια μόλις 12 τέτοιοι νόμοι, σήμερα υπάρχουν πάνω από 80 χώρες με νομικό καθεστώς που διασφαλίζει την πρόσβαση στη πληροφορία και τα έγγραφα της διοίκησης. Σύμφωνα με έρευνα του οργανισμού *right2info* τουλάχιστον 50 χώρες αναγνωρίζουν συνταγματικά το δικαίωμα, μεταξύ αυτών και περίπου 24 Ευρωπαϊκές χώρες. Οι πρώτοι Ευρωπαϊκοί νόμοι (Σουηδία, Φιλανδία, Νορβηγία, Γαλλία και Ολλανδία – όλοι πριν το 1980) και ο νόμος των Η.Π.Α για την Ελευθερία στην Πληροφόρηση (FOIA) κωδικοποίησαν τις διοικητικές διαδικασίες για την – μετά από αίτηση – παροχή πληροφοριών στο κοινό δίνοντας έμφαση σε έγγραφα της διοίκησης (και ελάχιστα έως καθόλου σε νομοθετικά, εκτελεστικά ή δικαστικά έγγραφα). Έτσι οι πρώτοι αυτοί νόμοι καθιέρωσαν ένα επίσημο δικαίωμα για την πρόσβαση σε διοικητικά έγγραφα ενώ ελάχιστοί έκαναν αναφορά στο γενικότερο δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία⁹.

Μετά το 1990 τα νομικά πλαίσια άρχισαν να ομογενοποιούνται βάσει των πρακτικών των πρωτοπόρων χωρών και να περιλαμβάνουν στις προβλέψεις τους συγκεκριμένα (και σταδιακά μειούμενα) χρονικά περιθώρια για την παροχή των αιτούμενων εγγράφων, ενώ ξεκίνησε σταδιακά και η αναφορά όχι μόνο σε έγγραφα, αλλά γενικά σε πληροφορίες του Δημοσίου. Εισήχθησαν επίσης προβλέψεις σχετικά με τις χρεώσεις (οι περισσότεροι νόμοι περιορίζουν τα κόστη αυτά στο κόστος δημιουργίας αντιγράφων) ενώ ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό των νόμων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο καθιέρωσαν και το θεσμό της ανεξάρτητης εκείνης αρχής (συχνά ο συνήγορος του πολίτη ή κάποιος επίτροπος για την πληροφορία), που διασφαλίζει την απρόσκοπτη πρόσβαση των πολιτών στις πληροφορίες των κυβερνήσεων.

⁹ Access to information: a fundamental right, a universal standard (17 January 2006) σελίδα 3, διαθέσιμο στο http://www.access-info.org/documents/Access_Docs/Thinking/Get_Connected/Access_Info_Europe_Briefing_Paper.pdf

Η νομική αποτύπωση του δικαιώματος για την πρόσβαση στην πληροφορία θέτει δύο βασικές υποχρεώσεις στις κυβερνήσεις. Η πρώτη αφορά την υποχρέωση να απαντούν σε αιτήσεις για πρόσβαση σε πληροφορία ή έγγραφα από τους πολίτες, γνωστή ως «εκ των υστέρων αποκάλυψη». Η δεύτερη αφορά την περιοδική δημοσίευση εγγράφων ή πληροφοριών από την Κυβέρνηση. Απαιτήσεις της δεύτερης μορφής συναντούμε κυρίως στις προβλέψεις για δημοσίευση των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβέρνησης ή του Κρατικού Προϋπολογισμού¹⁰.

Διεθνείς Συμβάσεις για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία

Ηνωμένα Έθνη : Διεθνής Σύμβαση για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Το δικαίωμα για την πρόσβαση στη πληροφορία είναι ενσωματωμένο στο άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹ και έχει καταστεί νομικά δεσμευτικό για τα συμβαλλόμενα κράτη που έχουν υπογράψει την Διεθνή Σύμβαση για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Ο ειδικός εισηγητής για την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης που διόρισε η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δήλωσε ότι το άρθρο 19 της σύμβασης επιβάλλει: «μια θετική υποχρέωση για τα κράτη να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε πληροφορίες, ιδίως όσον αφορά τις πληροφορίες που διατηρούνται από το κράτος σε όλους τους τύπους συστήματα αποθήκευσης και ανάκτησης .»

Συμβούλιο της Ευρώπης : Σύμβαση για την Πρόσβαση στα Επίσημα Έγγραφα

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόσβαση στα Επίσημα Έγγραφα καθιερώνει το δικαίωμα να αιτηθεί οποιοσδήποτε την πρόσβαση σε "επίσημα έγγραφα", τα οποία είναι σε γενικές γραμμές ορίζονται ως όλες οι πληροφορίες που διαθέτουν οι δημόσιες αρχές, σε οποιαδήποτε μορφή. Στα θετικά της σύμβασης λογίζεται το γεγονός ότι δεν απαιτείται η επίδειξη εύλογου ή ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για την άσκηση του δικαιώματος ενώ διασφαλίζεται η μη ύπαρξη χρεώσεων για την αίτηση και την αυτοπρόσωπη εξέταση εγγράφων.

¹⁰ Ήδη από την 1789 και την Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη συναντάμε προβλέψεις για την πρόσβαση στις πληροφορίες που αφορούν την χρήση των φόρων από την Κυβέρνηση. Το Άρθρο 14 της Διακήρυξης προβλέπει ότι « Όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα, αυτοπροσώπως ή με τους αντιπροσώπους τους, ν'αποδέχονται ελεύθερα την αναγκαιότητα της δημόσιας εισφοράς, να παρακολουθούν τη χρήση της και να καθορίζουν την ποσότητα, τη διάθεση, την είσπραξη και τη διάρκειά της.»

4.1.2 ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Αν το μοναδικό κανάλι πρόσβασης των πολιτών προκειμένου να ασκήσουν το δικαίωμα στην πληροφορία είναι μέσω αιτήσεων στα κυβερνητικά και διοικητικά όργανα, τότε γρήγορα θα εμφανιστούν μεγάλες ανισότητες εξαιτίας των διαφορετικών επιπέδων γνώσης μεταξύ των πολιτών για την λειτουργία και την δομή της δημόσιας διοίκησης, καθώς και για τα έγγραφα που έχει στην κατοχή της. Επιπλέον ανισότητες μπορούν να προκύψουν και εξαιτίας του ελεύθερου χρόνου που έχει ο καθένας στη διάθεση του για να επισκέπτεται δημόσιες υπηρεσίες και να συμπληρώνει αιτήσεις πρόσβασης στην πληροφορία. Τέλος ένα τέτοιο μοντέλο δημιουργεί σημαντικά βάρη στο διοικητικό προσωπικό το οποίο θα πρέπει να δέχεται, να εξετάζει και να απαντάει μεμονωμένα αιτήσεις πολιτών που αναζητούν πρόσβαση σε έγγραφα ή πληροφορίες.

Συχνά η πρόσβαση σε δημόσια πληροφορία αποτυπώνει μια μονομερή (από την πλευρά της διοίκησης) ερμηνεία των δεδομένων. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για πολλούς λόγους. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να υφίστανται λόγοι σκοπιμότητας. Άλλες φορές απλά γιατί το διοικητικό και πολιτικό προσωπικό δεν διαθέτει τα απαραίτητα τεχνικά προσόντα ενώ υπάρχει και η περίπτωση να μην κατανοεί τις δυνατότητες που ανοίγει ο συνδυασμός διαφορετικών συνόλων δεδομένων τόσο για την ίδια τη διοίκηση όσο και για την κοινωνία γενικότερα.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας αποτέλεσε τον καταλύτη για την μετάβαση από το κίνημα για την πρόσβαση στην πληροφορία σε ένα νέο κίνημα που είχε πλέον ως βασικό στόχο του, την ελεύθερη και σε προληπτική βάση δημοσίευση των δημοσίων δεδομένων. Οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες και κυρίως η εξάπλωση της χρήσης του διαδικτύου κατά τα τελευταία χρόνια, επιτρέπει στους δημόσιους οργανισμούς να δημοσιεύσουν τα δεδομένα που παράγουν ή συλλέγουν γρήγορα, εύκολα και με μικρό κόστος. Το σημαντικό εδώ είναι ότι τα δεδομένα δημοσιεύονται «προληπτικά» και όχι ύστερα από αίτηση κάποιου πολίτη. Η δημοσίευση των δεδομένων γίνεται με ηλεκτρονικό τρόπο μέσω του παγκόσμιου ιστού και αυτά είναι διαθέσιμα οποιαδήποτε χρονική στιγμή.

Παρότι τα δύο κινήματα έχουν αρκετούς κοινούς στόχους, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην προσέγγιση και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν. Μια από αυτές είναι ότι το κίνημα για την Πρόσβαση στη Πληροφορία εστιάζει στην παροχή πρόσβασης σε έγγραφα μετά από αίτηση, ενώ το κίνημα για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα εστιάζει στην καθολική πρόσβαση σε κυβερνητικές βάσεις δεδομένων μέσω του διαδικτύου. Επίσης ενώ το πρώτο εστιάζει αποκλειστικά στην νομική πτυχή του δικαιώματος, το

δεύτερο ασχολείται επιπλέον και με τις τεχνικές και τεχνολογικές παραμέτρους που εγγυώνται την ουσία του. Σκοπός του κινήματος των Ανοιχτών Δεδομένων είναι να καταστούν οι δημόσιες πληροφορίες ελεύθερα διαθέσιμες για τον καθένα, χωρίς περιορισμούς δικαιωμάτων πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας, και με χρήση ανοιχτών, δομημένων και μηχανικά αναγνώσιμων προτύπων

Η εναρμόνιση των νομικών πλαισίων με τις απαιτήσεις για προληπτική δημοσίευση δεδομένων και τα υπόλοιπα αιτήματα του κινήματος για τα ανοιχτά δεδομένα είναι μια αργή διαδικασία. Προς το παρόν ελάχιστα νομοθετικά πλαίσια περιλαμβάνουν συγκεκριμένες προβλέψεις για προληπτική διάθεση πληροφοριών και δεδομένων¹¹, πρόσβαση με ηλεκτρονικό τρόπο και διάθεση δεδομένων με τεχνολογικά πρότυπα που επιτρέπουν και διευκολύνουν την περαιτέρω χρήση. Βρισκόμαστε στο μεταίχμιο μιας εποχής που η παλιά κλασσική νομική σκέψη δεν έχει ακόμα πεθάνει και η καινούρια δεν έχει ακόμη αποκτήσει την κρίσιμη μάζα. Είναι όμως σχεδόν βέβαιο πως σταδιακά ολοένα και περισσότερες χώρες πρόκειται να υιοθετήσουν ρυθμίσεις που σχετίζονται με το νέο αυτό δικαίωμα.

¹¹ Μεταξύ των ελάχιστων τέτοιων νομικών ρυθμίσεων περιλαμβάνονται ο Μεξικάνικος νόμος για τη διαφάνεια και την πρόσβαση στις δημόσιες πληροφορίες (2002) ο οποίος καθορίζει 17 κατηγορίες πληροφοριών για προληπτική κοινοποίηση, ο Νόμος για την Ηλεκτρονική Ελευθερία των πληροφοριών στην Ουγγαρία (e-FOIA) ο οποίος απαιτεί την ενεργητική δημοσιοποίηση με ηλεκτρονικά μέσα των βασικών πληροφοριών που έχουν στην κατοχή τους φορείς του δημόσιου και τέλος ο Ελληνικός νόμος για το Πρόγραμμα Διαύγεια βάσει του οποίου όλες οι διοικητικές αποφάσεις απαιτείται να δημοσιεύονται στο διαδίκτυο προτού θεωρηθούν εκτελεστές

4.2 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, το δικαίωμα πρόσβασης στην δημόσια πληροφορία εδράζεται στη νομοθεσία περί «πρόσβασης στην πληροφορία του Δημοσίου Τομέα», οριοθετείται όμως από τις διατάξεις άλλων νομικών πλαισίων μεταξύ των οποίων και το πλαίσιο περί «προστασίας προσωπικών δεδομένων». Σύνολα δεδομένων και πληροφοριών που βρίσκονται στις παρυφές και των δύο αυτών νομικών πλαισίων δημιουργούν συγκρούσεις οι οποίες άλλες φορές είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν και άλλες όχι. Στα περισσότερα νομικά συστήματα το δικαίωμα προστασίας από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ως βασικό ατομικό δικαίωμα που εμπίπτει στην κατηγορία του *status negativus*, εμφανίζεται ισχυρότερο, σε σχέση με το δικαίωμα για την πρόσβαση στην πληροφορία που εμπίπτει στην κατηγορία του *status activus*.

Σήμερα όμως, η ισχύς του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων υποσκάπτεται με γεωμετρικά αυξανόμενο τρόπο από την παγκοσμιοποίηση των πληροφοριακών ροών. Η διασυννοριακή ροή προσωπικής πληροφορίας συνιστά μείζον ζήτημα λόγω των σημαντικών αποκλίσεων ως προς το επίπεδο προστασίας που προσφέρεται στις διάφορες έννομες τάξεις (Μήτρου 2006). Σε κάθε περίπτωση πάντως, η απαίτηση του κινήματος για τα ανοιχτά δεδομένα δεν θα πρέπει να αποτελέσει όχημα για την υποβάθμιση του δικαιώματος προστασίας από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ταυτόχρονα όμως, θα πρέπει πάντα να γίνεται κατανοητό ότι αυτό που επιδιώκεται μέσω του νομοθετικού πλαισίου για την προστασία προσωπικών δεδομένων, δεν είναι η προστασία των δεδομένων αυτών κάθε αυτών αλλά η προστασία της προσωπική ζωή των πολιτών η οποία μπορεί να παραβιαστεί από την δημοσιοποίηση αυτών των δεδομένων. Εφόσον λοιπόν βρεθεί τρόπος μετασχηματισμού των δεδομένων που να καθιστά αδύνατη την ταυτοποίηση των φυσικών προσώπων που αφορούν, οι περιορισμοί του νομικού πλαισίου για την προστασία προσωπικών δεδομένων αίρονται.

Όταν σύνολα δεδομένων που θα ήταν χρήσιμο να δημοσιευτούν εμπίπτουν στις προβλέψεις της προστασίας προσωπικών δεδομένων οι δημόσιοι οργανισμοί θα πρέπει να εξετάζουν :

- α) την δυνατότητα ανωνυμοποίησης του αρχικού συνόλου έτσι ώστε να απαλειφθούν οι πληροφορίες που μπορούν να προσδιορίσουν μονοσήμαντα ένα φυσικό πρόσωπο, είτε
- β) την δημοσίευση αναφορών και αναλύσεων που συμπυκνώνουν την σημαντική πληροφορία του αρχικού συνόλου δεδομένων, χωρίς όμως να περιέχουν τα αρχικά δεδομένα.

Η ανωνυμοποίηση έχει το πλεονέκτημα ότι το τελικό σύνολο που δημοσιεύεται εξακολουθεί να περιλαμβάνει ακατέργαστα δεδομένα και επομένως μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διαφορετικούς τρόπους από τους τελικούς χρήστες. Κατά την δημοσίευση αθροιστικών υπολογισμών , αναφορών και αναλύσεων , η επιλογή της μεθοδολογίας και το τελικό πληροφοριακό αποτέλεσμα υπόκειται στην ερμηνεία , τις δυνατότητες , και τις επιλογές της Διοίκησης.

4.3 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΕΛΩΝ

Αρχικά τα περισσότερα νομικά πλαίσια για την πρόσβαση στη πληροφορία δεν εξέταζαν καθόλου το θέμα της χρέωσης. Στην πράξη όμως οι κυβερνήσεις επέβαλαν χρεώσεις, είτε επειδή επιδίωκαν τον περιορισμό της πρόσβασης είτε για να καλύψουν το λειτουργικό κόστος κάποιων οργανισμών. Συχνά οι χρεώσεις αυτές ξεπερνούσαν το κόστος της δημιουργίας αντιγράφων των αρχικών εγγράφων. Έτσι έγινε σταδιακά κατανοητό ότι η ουσία του δικαιώματος κινδυνεύει αν δεν επιβληθούν περιορισμοί στα ποσά που χρεώνει το κράτος. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε πολλές χώρες στην υιοθέτηση ανώτατων ορίων χρέωσης, τα οποία όμως στην πράξη διαφοροποιούνταν τόσο από χώρα σε χώρα όσο και ανάλογα με το είδος της πληροφορίας.

Με τις αλλαγές στην τεχνολογία πληροφορικής και επικοινωνιών, δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για την σχεδόν δωρεάν παροχή των δεδομένων προς τους ενδιαφερόμενους πολίτες, αφού το κόστος διάθεσης μέσω του διαδικτύου είναι εξαιρετικά χαμηλό και έχει σχεδόν μηδενικό οριακό κόστος. Παρόλο που τα νομικά πλαίσια δεν έχουν ακόμα πλήρως προσαρμοστεί στις αλλαγές που επήλθαν λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων, βρισκόμαστε εν μέσω μιας περιόδου έντονων ζυμώσεων που σταδιακά οδηγούν στην προσαρμογή των νομοθετικών κειμένων στη σύγχρονη ψηφιακή πραγματικότητα.

Τα ζητήματα που αφορούν τις οικονομικές συνέπειες της επιβολής ή μη τελών επί των δημοσίων δεδομένων καθώς και τα μοντέλα χρέωσης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα εξετάζουμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο όπου συζητάμε τις Οικονομικές Πτυχές των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων. Εδώ θα αρκεστούμε να παραθέσουμε ορισμένα μόνο ζητήματα που σχετίζονται με την νομική πλευρά της επιβολής χρεών και θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τον εκάστοτε νομοθέτη. Πιο συγκεκριμένα, κάθε νομοθετικό πλαίσιο θα πρέπει να διασφαλίζει ότι :

1. Οι χρεώσεις που επιβάλλονται δεν είναι τόσο υψηλές, ώστε να καταστρατηγούν την ουσία του δικαιώματος πρόσβασης.
2. Δεν υφίστανται διακρίσεις στα τέλη που επιβάλλονται μεταξύ διαφορετικών ομάδων ή κατηγοριών ενδιαφερομένων.
3. Το πλαίσιο επιβολής χρεώσεων βρίσκεται σε αρμονία με το πλαίσιο για την προστασία του Ανταγωνισμού.

4.4 ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Υπάρχει ένα μεγάλο μέρος δημοσίων δεδομένων που παρότι δεν αφορούν την κυβερνητική λειτουργία, παράγονται από την Κυβέρνηση. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο ιδιωτικός τομέας δεν μπορεί ή δεν θέλει να αναλάβει το κόστος παραγωγής τέτοιων δεδομένων. Η εξέλιξη της τεχνολογίας όμως επέτρεψε σταδιακά την μείωση του κόστους παραγωγής τους. Έτσι σταδιακά δεδομένα όπως αυτά που αφορούν τις μετεωρολογικές προβλέψεις ή γεωχωρικά δεδομένα, άρχισαν να παράγονται και από τον ιδιωτικό τομέα. Για όσο διάστημα η παραγωγή γινόταν αποκλειστικά από την δημόσιες επιχειρήσεις, αυτό που απασχολούσε κυρίως την αγορά ήταν ή όσο το δυνατόν φθηνότερη πρόσβαση στα δεδομένα αυτά. Όταν όμως η τεχνολογία επέτρεψε την είσοδο του ιδιωτικού τομέα στην αγορά των συγκεκριμένων δεδομένων, δημιουργήθηκαν συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Ειδικά στην Ευρώπη όπου αποτελεί συχνό φαινόμενο η χρηματοδότηση μέσω του κρατικού προϋπολογισμού δημοσίων επιχειρήσεων που έχουν επιχειρηματικές δραστηριότητες, διατυπώθηκαν συχνά ενστάσεις για αθέμιτο ανταγωνισμό και κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά. Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, που πρόσφατα είχαν εισέλθει στην αγορά δεδομένων, υποστήριζαν ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις με το να διαθέτουν τα δεδομένα τους σε πολύ χαμηλές τιμές προβαίνουν σε τιμολογιακές πρακτικές που συνιστούν αθέμιτο ανταγωνισμό με σκοπό να εκτοπίσουν τους εμπορικούς ανταγωνιστές τους. Η δωρεάν ή σε πολύ χαμηλές τιμές διάθεση, υποστήριζαν, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό αφού οδηγεί αναγκαστικά τις ιδιωτικές εταιρίες εκτός της συγκεκριμένης αγοράς.

Στη Γερμανία για παράδειγμα ο Οργανισμός Μετεωρολογικών Υπηρεσιών κατηγορήθηκε για αθέμιτο ανταγωνισμό με σκοπό να εκτοπίσει τους ανταγωνιστές του, που πρόσφατα είχαν μπει στην αγορά. Συγκεκριμένα, όπως επισημάνθηκε, ο οργανισμός προσέφερε ολοκληρωμένες μετεωρολογικές προγνώσεις σε τηλεοπτικά κανάλια και ραδιοφωνικούς σταθμούς σε τιμή πολύ χαμηλότερη από αυτή που χρέωνε τους εμπορικούς ανταγωνιστές του για τα βασικά δεδομένα πάνω στα οποία στηρίζονταν οι προγνώσεις αυτές.

Ένα άλλο θέμα που σχετίζεται με το δίκαιο περί ανταγωνισμού και θα πρέπει να εξεταστεί είναι η πρακτική δωρεάν διάθεσης δεδομένων μεταξύ οργανισμών του Δημοσίου. Όταν ο οργανισμός που παρέχει τα δεδομένα δραστηριοποιείται επίσης και σε μια αγορά όπου υπάρχει ανταγωνισμός από τον ιδιωτικό τομέα, τότε συνήθως το δίκαιο περί ανταγωνισμού επιβάλλει την ομοιόμορφη χρέωση για την διάθεση των δεδομένων, είτε αυτά απευθύνονται προς δημόσιες είτε προς ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το

ζήτημα περιπλέκεται όταν ο δημόσιος οργανισμός που παρέχει τα δεδομένα , χρηματοδοτείται από τον Κρατικό προϋπολογισμό. Αν αρχίσει να χρεώνει τους υπόλοιπους δημοσίους οργανισμού τότε οδηγούμαστε σε διπλή φορολογία των πολιτών. Αρχικά οι πολίτες φορολογούνται για να παραχθεί το σύνολο δεδομένων και στην συνέχεια επαναφορολογούνται για την αγορά του από κάποιον άλλο δημόσιο οργανισμό. Αν πάλι , δεν χρεώνει του υπόλοιπους δημοσίους οργανισμούς μπορεί να κατηγορηθεί για αθέμιτο ανταγωνισμό.

4.5 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Βασικός λόγος ύπαρξης του καθεστώτος πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η παροχή οικονομικών κινήτρων για δημιουργία, έρευνα και καινοτομία μέσω της εξασφάλισης αποκλειστικών δικαιωμάτων εκμετάλλευσης του έργου των δημιουργών. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τα οικονομικά αυτά κίνητρα αποτελούν καταλύτη για την δημιουργικότητα και τροφοδοτούν την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο. Βέβαια υπάρχει και μια αντίθετη άποψη που υποστηρίζει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανθρώπινη δημιουργία είναι η ελεύθερη πρόσβαση στην προϋπάρχουσα γνώση και τον πολιτισμό. Εντούτοις, στο σημερινό σύστημα, όπου εφαρμόζονται διαρκώς διευρυνόμενα δικαιώματα πνευματικής (αλλά και βιομηχανικής) ιδιοκτησίας, τέτοια πρόσβαση είναι μόνο νοητή για τα μεγάλα ιδιωτικά συμφέροντα, που μπορούν έτσι να μονοπωλούν τη δημιουργικότητα και να καθορίζουν το μέλλον της. Η πνευματική ιδιοκτησία, σύμφωνα με τη δεύτερη αυτή άποψη, απειλεί να καταλάβει τον υπό διαμόρφωση ψηφιακό δημόσιο χώρο αποκλείοντας τον πολίτη και εδραιώνοντας την κυριαρχία μονοπωλιακών επιχειρήσεων της ψηφιακής βιομηχανίας.

Τρία βασικά ζητήματα που ανακύπτουν όσον αφορά την σχέση του καθεστώτος πνευματικής ιδιοκτησίας με την διάθεση δημοσίων δεδομένων είναι τα εξής :

1. Εφόσον τα σύνολα δημοσίων δεδομένων αποτελούν συγκέντρωση και καταγραφή γεγονότων και στοιχείων της πραγματικής ζωής, μπορούν να θεωρηθούν πνευματικά έργα; και αν ναι, ποιες διατάξεις ρυθμίζουν την προστασία τους;
2. Αποτελεί το Δημόσιο φορέα δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και υπό ποιες προϋποθέσεις;
3. Ποιο καθεστώς αδειοδότησης θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τα δημόσια δεδομένα;

Το πρώτο ερώτημα συνδέεται στενά με την έννοια της βάσης δεδομένων και εξετάζεται στην επόμενη ενότητα. Το δεύτερο ερώτημα σχετικά με το κατά πόσο το Δημόσιο αποτελεί φορέα δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας εξετάζεται συνοπτικά στην ενότητα 4.5.2, ενώ αναλυτικές αναφορές σε διαφορετικά διεθνή παραδείγματα γίνονται στο κεφάλαιο 7 όπου εξετάζεται η Διεθνής διάσταση των Ανοιχτών Δημοσίων Δεδομένων. Τέλος το θέμα των αδειών που μπορεί να χρησιμοποιηθούν εξετάζεται στην ενότητα 4.5.3

4.5.1 Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ένα επιχείρημα που χρησιμοποιείται συχνά από τους υποστηρικτές του δικαιώματος για την ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων είναι ότι τις περισσότερες φορές τα δεδομένα αυτά αποτελούν ψηφιακή καταγραφή γεγονότων της πραγματικής ζωής (π.χ. τόσα άτομα έκαναν αίτηση για να μπουν στο ταμείο ανεργίας σε μια δεδομένα χρονική περίοδο και γεωγραφική επικράτεια) και επομένως δεν μπορούν να εγείρονται ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων πάνω σε πραγματικά γεγονότα. Αυτό που περιπλέκει το ζήτημα και οφείλει να διευκρινιστεί είναι : α) εάν και κατά πόσο η διαδικασία συλλογής και οργάνωσης των γεγονότων αυτή κάθε αυτή , αποτελεί πνευματικό έργο το οποίο οφείλει να προστατευτεί ; και β) εάν ναι, υπό ποιο νομικό καθεστώς ;

Σχετικά με το πρώτο ζήτημα , είναι σαφές ότι όταν νομικά ή φυσικά πρόσωπα συλλέγουν ή παράγουν και στη συνέχεια οργανώνουν ένα σύνολο δεδομένων , αυτό που ουσιαστικά δημιουργούν είναι μια βάση δεδομένων (με την νομική και όχι την τεχνική έννοια του όρου). Οι βάσεις δεδομένων δεν είχαν τύχει τα παλαιότερα χρόνια κάποιας ιδιαίτερης προσοχής, σε σχέση με τα έργα που παραδοσιακά προστατεύονταν με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Σήμερα δεν υπάρχει τομέας της οικονομίας, αλλά και της επιστήμης και της έρευνας, ο οποίος να μην έχει διαρκή ανάγκη χρήσης βάσεων δεδομένων. Οι ψηφιακές βάσεις δεδομένων έχουν αυξανόμενη σημασία στη σύγχρονη πολιτιστική βιομηχανία και τεχνολογία και αποτελούν πολύτιμο μέσο ανάπτυξης της αγοράς πληροφοριών (Κανελλοπούλου 2004).

Βάσει της Συνθήκης της Βέρνης , της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου και της Συνθήκης για τα Πνευματικά Δικαιώματα του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας , **οι βάσεις δεδομένων που αποτελούν πρωτότυπες δημιουργίες απολαμβάνουν προστασίας** ανάλογη με αυτή των λογοτεχνικών έργων. Καθότι όμως το επίπεδο πρωτοτυπίας και δημιουργικότητας δεν καθορίζεται από καμία συνθήκη , υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες για το ποιες βάσεις τυγχάνουν προστασίας. Σε ορισμένα νομικά συστήματα (όπως σε αυτό της Ε.Ε) βάσεις δεδομένων οι οποίες δεν θεωρούνται πρωτότυπες αλλά για τις οποίες έχει γίνει μια ουσιώδης επένδυση , προστατεύονται με πνευματικά δικαιώματα.

Σχετικά με το δεύτερο ζήτημα , αυτό δηλαδή του υπό ποιο καθεστώς προστατεύονται οι βάσεις δεδομένων , τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα και διαφορετικές επιλογές ακολουθούνται σε διαφορετικά νομικά καθεστώτα ανά τον κόσμο. Σε κάποια εξ αυτών οι βάσεις δεδομένων τυγχάνουν ειδικού καθεστώτος προστασίας , ενώ σε άλλα αντιμετωπίζονται ως πρωτότυπο περιεχόμενο και διασφαλίζονται μέσω των υπαρχόντων νομικών προβλέψεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Τέλος υπάρχουν και χώρες που δεν αναγνωρίζουν ιδιαίτερα πνευματικά δικαιώματα σε βάσεις δεδομένων.

4.5.2 ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το δεύτερο ερώτημα που ανακύπτει όσον αφορά την σχέση του καθεστώτος πνευματικής ιδιοκτησίας με την διάθεση δημοσίων δεδομένων , είναι εάν το κράτος μπορεί να είναι κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων. Και εδώ η απάντηση διαφοροποιείται μεταξύ διαφορετικών νομικών καθεστώτων.

Έτσι στις Η.Π.Α η ομοσπονδιακή Κυβέρνηση δεν θεωρείται γενικά φορέας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και επομένως τα σύνολα δεδομένων που συλλέγει ή δημιουργεί δεν προστατεύονται από τέτοιο δικαίωμα. Η λογική πίσω από αυτήν την επιλογή είναι ότι το κράτος δεν χρειάζεται κίνητρα προκειμένου να παράγει δεδομένα. Αυτά παράγονται ούτω σι άλλως στα πλαίσια της διοικητικής διαδικασίας και άρα δεν τίθεται κανένα ζήτημα προστασίας της δημιουργικότητας και παροχής κινήτρων. Σε άλλες πάλι χώρες , αναγνωρίζεται το στέμμα (Crown) ως φορέας δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας για όλα τα κυβερνητικά έργα.

4.5.3 ΘΕΜΑΤΑ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

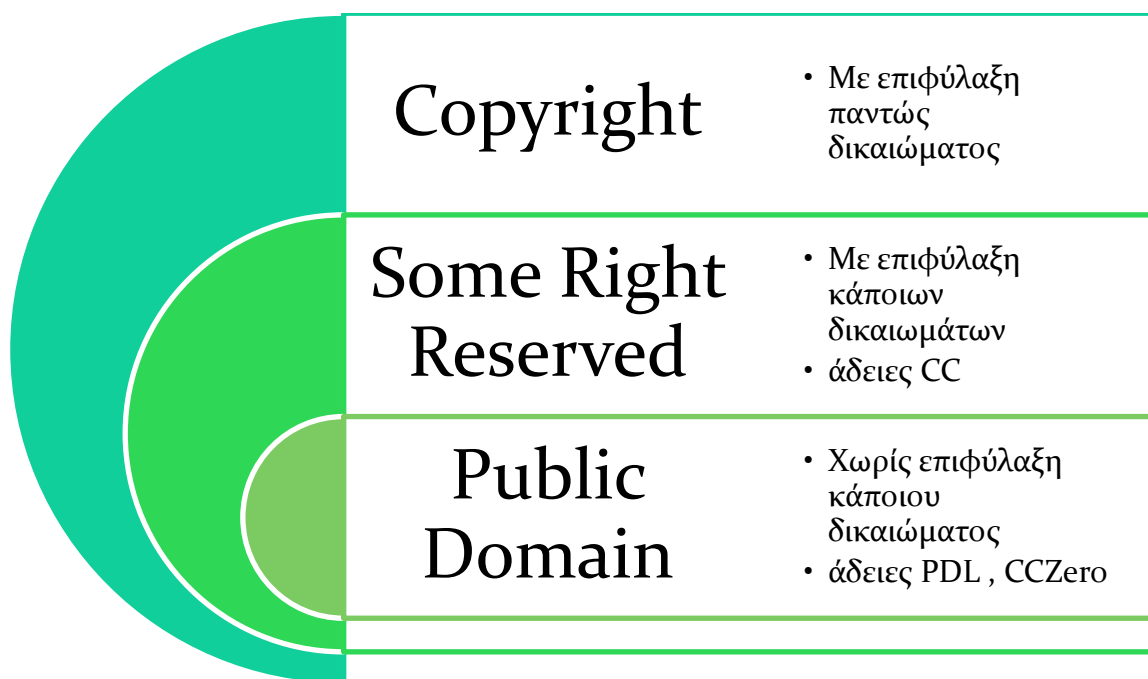
Στις περιπτώσεις των νομικών εκείνων πλαισίων όπου το δημόσιο αναγνωρίζεται ως φορέας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, η αδειοδότηση των δεδομένων που παράγει ή συλλέγει, αποτελεί βασική παράμετρο για την εξασφάλιση της ανοιχτότητας τους. Οι δημόσιοι οργανισμοί μπορούν να κατακρατήσουν όλα, κάποια ή κανένα από τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζει το κάθε νομικό σύστημα. Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι ιδιαίτερα σημαντικό το καθεστώς διάθεσης να είναι ξεκάθαρο στον τελικό χρήστη.

Ιδιαίτερα θα πρέπει να αποφευχθεί ή ασάφεια ή η απουσία όρων χρήσης. Οι ξεκάθαροι και συνεπείς όροι χρήσης από πλευράς του δημοσίου οργανισμού εκφράζονται συνήθως μέσω μιας άδειας χρήσης. Η άδειες χρήσης που ελαχιστοποιούν τους περιορισμούς στη χρήση των δεδομένων συμβάλλουν στην ευρύτερη δυνατή επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων, η οποία είναι και ο απώτερος στόχος της διαδικασίας «ανοίγματος» των δημοσίων δεδομένων.

Στη συνέχεια εξετάζουμε το φάσμα δικαιωμάτων που μπορούν να ασκηθούν από το δημόσιο όταν διαθέτει δεδομένα επί των οποίων του αναγνωρίζονται πνευματικά δικαιώματα, και κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά σε δύο ομάδες αδειών οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αδειοδότηση δημοσίων δεδομένων. Οι άδειες αυτές είναι οι Creative Commons και οι Open Data Commons. Τέλος παρουσιάζουμε τα ολοκληρωμένα κρατικά πλαίσια αδειοδότησης που έχουν υιοθετηθεί σε ορισμένες χώρες, και τα οποία συμβάλλουν στην ομοιόμορφη αδειοδότηση δεδομένων σε όλο το εύρος του δημοσίου τομέα.

4.5.3.1 ΜΟΝΤΕΛΛΑ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας (All right reserved) στην συνήθη μορφή του ουσιαστικά μεταφράζεται σε πλήρη παρακράτηση όλων των επιμέρους δικαιωμάτων πάνω σε ένα έργο , ψηφιακό ή μη. Περιλαμβάνει το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού δεσμού του δημιουργού του προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Το πνευματικό δικαίωμα αποκτάται αυτοδικαίως χωρίς να απαιτείται αίτηση του δημιουργού ή καταχώριση του έργου σε κάποια υπηρεσία. Ουσιαστικά το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας όπως θεσμοθετείται και προστατεύεται από τις διεθνείς συνθήκες , αποτρέπει την ουσιαστική επαναχρησιμοποίηση οποιουδήποτε έργου από τρίτους χωρίς την συναίνεση του δημιουργού. Το δικαίωμα όμως έχει περιορισμένη χρονική διάρκεια. Όταν επέλθει ο νόμιμος χρόνος , το έργο καθίσταται «κοινό κτήμα» , ανήκει δηλαδή στο δημόσιο χώρο (public domain) και μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελεύθερης εκμετάλλευσης.

Εικόνα 3 : Κατηγορίες Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Public Domain

Στην αντιδιαμετρικά αντίθεση θέση της κατακράτησης όλων των δικαιωμάτων βρίσκεται αυτό που αποκαλούμε κοινό κτήμα (public domain). Η έννοια του public domain εδώ συνδέεται στενά με την έννοια των «Κοινών» και διασφαλίζει ότι οποιαδήποτε έργο βασισμένο σε άλλα έργα που ανήκουν στα «Κοινά» , θα ανήκει επίσης στα «Κοινά» με συνέπεια να αυξάνεται ο συλλογικός πλούτος. Η απόδοση ενός ψηφιακού αγαθού στο public domain διασφαλίζει ότι κάθε παραγωγός/χρήστης μπορεί ελεύθερα να χρησιμοποιήσει, να αντιγράψει, να τροποποιήσει ή ακόμα και να εμπορευθεί το αρχικό ή τροποποιημένο αγαθό, με την προϋπόθεση ότι το παράγωγο προϊόν θα διέπεται από τους ίδιους ακριβώς όρους διάθεσης και ιδιοκτησίας. Η απόδοση έργων στα στο public domain προφυλάσσει από την ατομική-αποκλειστική ιδιοποίηση της από κοινού δημιουργηθείσας αξίας, και ευνοεί την ευρύτερη δυνατή χρήση του αγαθού αποτελώντας ένα πρωτοποριακό θεσμό καθολικής ιδιοκτησίας.

Ένα έργο μπορεί να ανήκει στο public domain για έναν από τους εξής τρεις λόγους:

- είτε γιατί η διάρκεια προστασίας της πνευματικής τους ιδιοκτησίας έχει παρέλθει, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με μουσικά έργα του Λίστ ή του Σοπέν.
- είτε γιατί ο ίδιος ο δημιουργός παραιτείται από το δικαίωμα στην πνευματική ιδιοκτησία και καθιστά το έργο κοινό κτήμα
- είτε γιατί δεν νοείται προστασία του έργου από πνευματική ιδιοκτησία, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με ιδέες , διαδικασίες, μεθόδους λειτουργίας και μαθηματικές έννοιες αυτές καθαυτές

Some Rights Reserved

Μεταξύ της κατακράτησης όλων των δικαιωμάτων (All rights Reserved) και της απόδοσης ενός έργου στα «Κοινά» (No rights Reserved) υπάρχουν ενδιάμεσες καταστάσεις , που αφορούν την παρακράτηση ορισμένων μόνων δικαιωμάτων. Στο ενδιάμεσο αυτό status βρίσκονται διάφορες άδειες όπως όλες οι άδειες Creative Commons εκτός της CCZero και ορισμένες άδειες Open Data Commons.

4.5.3.2 ΟΙ ΆΔΕΙΕΣ CREATIVE COMMONS

Οι άδειες Creative Commons δημιουργήθηκαν από τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό Creative Commons¹² με σκοπό να προσφέρουν μια εναλλακτική λύση στην έκφραση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright). Δεν αντιστρατεύονται το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά το συμπληρώνουν¹³, προσφέροντας στο δημιουργό τη δυνατότητα να διατηρήσει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά και να επιτρέψει την υπό όρους διάδοση του έργου του στο ευρύτερο κοινό. Ουσιαστικά με αυτές τις άδειες ο δημιουργός διακηρύσσει ότι διατηρεί κάποια μόνο από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που προβλέπει ο νόμος.

Η ιδέα πίσω από το Creative Commons είναι ότι κάποιοι άνθρωποι μπορεί να μη θέλουν να εξασκήσουν όλα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που τους επιφυλάσσει ο νόμος. Και αυτό γιατί πολλοί έχουν καταλήξει από καιρό στο συμπέρασμα ότι η επιδίωξη ολοκληρωτικής προστασίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας εμποδίζει τη διάδοση του έργου τους στο ευρύτερο δυνατό κοινό και δεν τους βοηθά να αποκτήσουν την αναγνώριση που επιθυμούν. Ουσιαστικά, οι άδειες Creative Commons (CC) γεφυρώνουν το κενό μεταξύ του All Rights Reserved που εξασφάλιζε το Copyright και του No Rights Reserved που υφίσταται για όσα έργα βρίσκονται στο Public Domain.

Οι άδειες CC προσφέρουν στους δημιουργούς ή στους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων τη δυνατότητα να επιλέγουν με έναν απλό τρόπο ποιες ελευθερίες θέλουν τα δημιουργήματά τους να παρέχουν. Αυτό κατά συνέπεια καθιστά εύκολο το να μοιράζεται κανείς το προϊόν της δημιουργικής εργασίας του, ή να χτίζει πάνω στα δημιουργήματα άλλων.

Επειδή οι αρχικές άδειες Creative Commons γράφτηκαν υπό την πρίσμα του αμερικανικού νομικού συστήματος, με συνέπεια να είναι πιθανών μη έγκυρες σε διαφορετικές εθνικές νομοθεσίες και μπροστά στο κίνδυνο να καταστούν ανεκτέλεστες σε διαφορετικό νομικά πλαίσια, ξεκίνησε μια παγκόσμια προσπάθεια προσαρμογής των αδειών για να καταστούν έγκυρες σε διαφορετικούς νόμους πνευματικών

¹² Οι άδειες CC δημιουργήθηκαν και διαχειρίζονται από τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό Creative Commons ο οποίος ιδρύθηκε το 2001 από ειδικούς σε νομικά θέματα των τεχνολογιών πληροφορικής, επικοινωνιών και διαδικτύου και σε θέματα διανοητικής ιδιοκτησίας

¹³ Στην πραγματικότητα οι άδειες CC στηρίζονται στο καθεστώς περί πνευματικής ιδιοκτησίας ως προς την επιβολή τους.

δικαιωμάτων και ιδιωτικού δικαίου. Μέχρι τον Αύγουστο του 2011, υπήρχαν 71 τροποποιημένες και μεταφρασμένες εθνικές άδειες CC, για διαφορετικές νομικές περιοχές¹⁴.

Χαρακτηριστικά και όροι των αδειών CC

Το βασικό χαρακτηριστικό των αδειών Creative Commons είναι ότι **είναι προσαρμόσιμες στις ανάγκες του δημιουργού**. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια και μόνο άδεια που καλύπτει όλους του πιθανούς όρους αδειοδότησης, αλλά αντίθετα ο δημιουργός επιλέγει του όρους που θέλει να εφαρμόσει στο έργο του, εκ των οποίων προκύπτει και η τελική άδεια.

Επιπλέον οι άδειες cc **δεν είναι αποκλειστικές**, δηλαδή ο δημιουργός μπορεί να διαθέσει στο κοινό το έργο του σύμφωνα με τους όρους κάποιας άδειας Creative Commons αλλά στη συνέχεια να προβεί σε μία ξεχωριστή, μη αποκλειστική σύμβαση εκμετάλλευσης με κάποιον τρίτο με σκοπό π.χ. την οικονομική εκμετάλλευση του έργου.

Τέλος οι άδειες CC, **δεν ανακαλούνται**, δηλαδή δε μπορεί ο δημιουργός να απαγορεύσει εκ των υστέρων σε κάποιον που πήρε το έργο του με άδεια Creative Commons να το χρησιμοποιεί σύμφωνα με τους όρους της άδειας, επιτρέπεται όμως να σταματήσει την περαιτέρω διανομή του έργου στο κοινό με άδεια CC, οποτεδήποτε θελήσει.

Υπάρχουν τέσσερα προτυποποιημένα σύνολα συνθηκών (όρων) που μπορούν να εφαρμοστούν από τους δημιουργούς (ή τους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων) στα έργα τους όταν τα αδειοδοτούν με άδειες CC. Στην απόφαση σχετικά με την επιλογή της κατάλληλης άδειας χρήσης λαμβάνονται υπόψη τρία βασικά ερωτήματα:

1. Απαιτείται η αναφορά του δημιουργού;
2. Επιτρέπεται η εμπορική χρήση;
3. Επιτρέπεται η τροποποίηση του έργου; Εάν ναι, ο χρήστης θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την ίδια άδεια χρήσης ή μπορεί να επιλέξει άλλη;

¹⁴ Στην Ελλάδα η έναρξη των Creative Commons έγινε σε συνέδριο που οργανώθηκε στις 13 Οκτωβρίου 2007 με την παρουσία του καθηγητή Λέσσιγκ.

Τα ερωτήματα αυτά αντιστοιχούν στην υιοθέτηση ή όχι, τεσσάρων βασικών όρων στην επιλεγμένη άδεια.

ΑΝΑΦΟΡΑ (BY): Το έργο καθίσταται διαθέσιμο στο κοινό με τα βασικά δικαιώματα (αντιγραφή, διανομή, προβολή και απόδοση) υπό την προϋπόθεση ότι διανέμεται μαζί με τις πληροφορίες αδειοδότησης και γίνεται αναφορά του δημιουργού ή του χορηγού της άδειας.

ΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ (NC): Το έργο μπορεί να αντιγραφεί και να διανεμηθεί, δε μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί για εμπορικούς σκοπούς.

ΌΧΙ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΈΡΓΑ (ND): Η άδεια εκχωρεί τα βασικά δικαιώματα αλλά δεν επιτρέπει την δημιουργία παράγωγων έργων. Ως παράγωγο έργο θεωρείται αυτό που αποτελεί αναπαραγωγή ενός ουσιώδους μέρους του αρχικού έργου ή αποτελεί διασκευή του (για παράδειγμα μετάφραση του). Ουσιαστικά δεν επιτρέπεται το έργο να αλλοιωθεί, να τροποποιηθεί ή να δημιουργηθεί κάτι νέο βασισμένο στο έργο.

ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΔΙΑΝΟΜΗ (SA): Εάν το έργο αλλοιωθεί, τροποποιηθεί ή δημιουργηθεί κάτι νέο βασισμένο στο έργο, το έργο που θα προκύψει θα μπορεί να διανεμηθεί μόνο με την ίδια ή παρόμοια άδεια.

Η μίξη αυτών των όρων παράγει δεκαέξι πιθανούς συνδυασμούς, εκ των οποίων παράγονται τελικά έξι έγκυρες άδειες Creative Commons¹⁵.

Εικονίδια	Συντόμευση	Έννοια
	BY	Αναφορά
	BY-SA	Αναφορά - Παρόμοια διανομή
	BY-ND	Αναφορά - Όχι Παράγωγα Έργα
	BY-NC	Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση
	BY-NC-SA	Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια διανομή
	BY-NC-ND	Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα

Πίνακας 2 : Οι άδειες Creative Commons

Η «άδεια» Creative Commons Zero

Πρόσφατα ο οργανισμός Creative Commons δημιούργησε και ένα εργαλείο για την απόδοση ενός έργου στο public domain. Η ιδέα είναι ότι, αντί για άδειες χρήσης με ορισμένους όρους και περιορισμούς, ο δημιουργός παραιτείται από όλα τα δικαιώματα συμπεριλαμβανομένων όλων των σχετικών δικαιωμάτων (δηλαδή και των ηθικών δικαιωμάτων). Η CCZero είναι ένα εργαλείο με δύο επίπεδα :

¹⁵ Από τους δεκαέξι πιθανούς συνδυασμούς πέντε είναι άκυροι : τέσσερις περιλαμβάνουν ταυτόχρονα τους όρους « ND » και « SA », οι οποίοι είναι αμοιβαία ασύμβατοι και ο ένας δεν περιλαμβάνει κανένα από τους όρους. Από τους έντεκα έγκυρους συνδυασμούς που απομένουν πέντε στερούνται το στοιχείο αναφοράς (« by ») και έχουν καταργηθεί σταδιακά επειδή το 98% των χορηγών άδειας ζητούσε την αναφορά.

- Στις χώρες που επιτρέπεται η παραίτηση από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, λειτουργεί ως παραίτηση και άρα όχι ως άδεια. Με την παραίτηση το έργο ουσιαστικά καθίσταται δημόσιο κτήμα¹⁶ και δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στη χρήση του.
- Στις χώρες που δεν επιτρέπεται η παραίτηση (π.χ. όλες οι Ευρωπαϊκές) η CCZero ισοδυναμεί με μη αποκλειστική άδεια χρήσης του συνόλου των δικαιωμάτων που έχει ένας δικαιούχος και ουσιαστικά επιφέρει το ίδιο αποτέλεσμα εκτός από το ηθικό δικαίωμα που θεωρητικά μπορεί να περιορίσει κάποιες χρήσεις αλλά στην πράξη εξαιτίας της χρήσης της CCZero η άσκηση του θα ερμηνευτεί πολύ περιοριστικά και προς όφελος του χρήστη.

Ήδη άδειες CCZero χρησιμοποιούνται από δημόσιους οργανισμούς όπως η Βρετανική Βιβλιοθήκη και η βιβλιοθήκη του CERN αλλά και από ιδρύματα κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της πολυεθνικής φαρμακοβιομηχανίας Glaxo-SmithKline η οποία ανακοίνωσε ότι αποφάσισε να διαθέσει με άδεια CCZero τα στοιχεία 13.500 χημικών ενώσεων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση τού παράσιτου που προκαλεί ελονοσία.

Δομή των αδειών CC

Κάθε άδεια Creative Commons απαρτίζεται από τρία μέρη:

1. το **Commons Deed**, δηλαδή το εισαγωγικό μέρος στο οποίο περιγράφεται περιληπτικά σε απλή (μη-νομική) γλώσσα το σύνολο των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει.
2. το **Legal Code**, δηλαδή το νομικό μέρος στο οποίο γίνεται πλήρης και αναλυτική διατύπωση σε νομική γλώσσα των χρήσεων του έργου που η άδεια επιτρέπει.
3. τα **meta-data**, δηλαδή το τεχνολογικό μέρος το οποίο περιλαμβάνει μετά-δεδομένα τα οποία επιτρέπουν την αναγνώριση έργων τα οποία διατίθενται και διαδίδονται υπό τους όρους των αδειών.

¹⁶ Αν και δεν είναι το ίδιο με την τοποθέτηση ενός έργου στο δημόσιο χώρο, θεωρητικά, έχει περίπου το ίδιο αποτέλεσμα.

Κριτική των αδειών CC

Πέρα από την αναμενόμενη κριτική των αδειών CC από τον τομέα της βιομηχανίας περιεχομένου η οποία υποστηρίζει ότι οι συγκεκριμένες άδειες είτε δεν χρειάζονται είτε ότι υπονομεύουν την δημιουργικότητα και τα πνευματικά δικαιώματα , κριτικές διατυπώνονται και από την αντίθετη πλευρά , αυτή της υπεράσπισης των «Κοινών» , εστιάζοντας κυρίως στο γεγονός ότι οι άδειες CC εμποδίζουν την εξάπλωση του public domain (Koren 2006).

Επιπλέον κριτικές αφορούν την καταλληλότητα των αδειών CC για αδειοδότηση βάσεων δεδομένων καθώς και την διαλειτουργικότητα μεταξύ διαφορετικών εκδοχών τους. Οι βάσεις δεδομένων συνήθως απαρτίζονται από τουλάχιστον τρία δομικά στοιχεία : (1) ένα σύνολο πεδίων που αντιπροσωπεύουν τα δεδομένα , (2) την δομή τους η οποία περιλαμβάνει την οργάνωση των πεδίων και τις σχέσεις μεταξύ τους και (3) τα ίδια τα δεδομένα. Για να αδειοδοτηθεί λοιπόν μια βάση δεδομένων με άδειες CC , θα πρέπει καταρχήν να εξασφαλιστεί ότι για όλα τα παραπάνω υφίστανται πνευματικά δικαιώματα και ότι τα δικαιώματα αυτά ανήκουν σε αυτόν που εκχωρεί την άδεια. Αν κάτι από τα παραπάνω δεν ισχύει , τότε μια βάση που αδειοδοτείται με άδεια CC , είναι πιθανόν να αντιμετωπίσει νομικά προβλήματα.

Η δεύτερη κριτική αφορά τα εμπόδια διαλειτουργικότητας και μίξης περιεχομένου που δημιουργούν οι άδειες CC. Ειδικότερα, η BY-SA (Αναφορά – Παρόμοια Διανομή) και BY-NC (Αναφορά – Μη Εμπορική Χρήση) είναι ασύμβατες μεταξύ τους γεγονός που σημαίνει ότι έργα υπό αυτές τις άδειες δεν μπορούν να συνδυαστούν σε μια παράγωγη εργασία χωρίς λήψη νέας ειδικής άδειας από τον κάτοχο της άδειας.

4.5.3.3 ΟΙ ΆΔΕΙΕΣ OPEN DATA COMMONS

Καθώς πολλοί υποστήριζαν ότι οι άδειες CC δεν ήταν κατάλληλες για την αδειοδότηση βάσεων δεδομένων, ξεκίνησε μια προσπάθεια για την δημιουργία νέων αδειών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αδειοδότηση βάσεων. Οι πιο γνωστές άδειες αυτής της κατηγορίας είναι οι άδειες Open Data Commons (ODC) που δημιουργήθηκαν από το *Open Knowledge Foundation* (OKNF).

Οι τρεις άδειες ODC είναι σχεδιασμένες ειδικά για βάσεις δεδομένων και επιτρέπουν όλες ανεξαιρέτως τα παρακάτω :

- **Επαναδιάθεση:** αντιγραφή, διανομή και χρήση της βάσης δεδομένων.
- **Δημιουργία :** δημιουργία έργων λογισμικού που χρησιμοποιούν τη βάση δεδομένων.
- **Επαναχρησιμοποίηση:** τροποποίηση, μετατροπή και επέκταση της βάσης δεδομένων.

Κάθε μία όμως από τις τρεις άδειες ODC , θέτει διαφορετικές προϋποθέσεις στις παραπάνω κοινές δυνατότητες.

- **Public Domain Dedication and License (PDDL)**
 - Καμία προϋπόθεση. Αποποίηση όλων των δικαιωμάτων και απόδοση στο public domain.
- **Attribution License (ODC-By)**
 - Αναφορά
 - Διαφοροποίηση από το πρωτότυπο και την πηγή
- **Open Database License (ODC-ODbL)**
 - Αναφορά
 - Διαφοροποίηση από το πρωτότυπο και την πηγή
 - Παρόμοια Διανομή

4.5.3.3 ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Σε ορισμένες χώρες επιλέχθηκε ως μέρος της συνολικότερης στρατηγικής ανοιχτής πρόσβασης, η θέσπιση ολοκληρωμένων πλαισίων αδειοδότησης δημοσίων δεδομένων. Τα πλαίσια δεν αποτελούν άδειες, αλλά ένα σύνολο αρχών που προσδιορίζουν και σκιαγραφούν τον τρόπο και τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιούν οι δημόσιοι οργανισμοί για την διάθεση δημοσίων δεδομένων. Για παράδειγμα στη Νέα Ζηλανδία το Πλαίσιο για την Ανοιχτή Πρόσβαση και Αδειοδότηση (NZGOAL) συστήνει στους φορείς που θέλουν να προχωρήσουν στην διάθεση δεδομένων με σκοπό την επαναχρησιμοποίηση, την χρήση αδειών CC. Ανάλογο πλαίσιο εφαρμόζεται και στην γειτονική Αυστραλία.

Υπάρχουν όμως και πλαίσια αδειοδότησης που προτείνουν την εφαρμογή μη προτυποποιημένων αδειών που έχουν δημιουργηθεί για χρήση αποκλειστικά στη συγκεκριμένη χώρα. Οι ειδικές αυτές άδειες περιλαμβάνουν όρους και προϋποθέσεις που δεν βρίσκονται σε τυποποιημένες άδειες. Για παράδειγμα στο Ηνωμένο Βασίλειο το Κυβερνητικό Πλαίσιο Αδειοδότησης, προτείνει την χρήση της Ανοιχτής Κυβερνητικής Άδειας Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία έχει δημιουργηθεί ειδικά για την αδειοδότηση δεδομένων των δημοσίων οργανισμών της χώρας.

Τα Κυβερνητικά πλαίσια αδειοδότησης που προτείνουν την χρήση τυποποιημένων αδειών, θεωρούνται πιο διαλειτουργικά σε σχέση με άλλα Κυβερνητικά πλαίσια που απαιτούν την χρήση μη τυποποιημένων αδειών. Τα τελευταία ακόμα και όταν επιτρέπουν την επανααδειοδότηση με διαφορετική άδεια, εισάγουν ένα επιπλέον επίπεδο και καθιστούν πιο πολύπλοκη και λιγότερο διαλειτουργική την επαναχρησιμοποίηση.

4.5.3.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΔΕΙΩΝ

Κατά την διαδικασία επιλογής άδειων για την διάθεση δημοσίων δεδομένων θα πρέπει να εξετάζονται δύο βασικές παράμετροι : (α) εάν η άδεια είναι κατάλληλη για αδειοδότηση βάσεων δεδομένων και (β) εάν εξασφαλίζει την ανοιχτότητα των δεδομένων.

Για το πρώτο ερώτημα οι απόψεις διίστανται. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι άδειες CC δεν είναι κατάλληλες για αδειοδότηση βάσεων. Άλλοι όμως υποστηρίζουν ότι αυτό είναι δυνατόν , αρκεί να εκκαθαρίζονται όλα τα επιμέρους πνευματικά δικαιώματα. Πρακτικά , και για να αποφευχθούν προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από ασάφεια ή άγνοια , προτείνεται η χρήση της άδειας CCZero όπου αυτό είναι δυνατόν , η οποία θεωρείται πιο κατάλληλη για την αδειοδότηση δεδομένων.

Για να απαντήσουμε στο δεύτερο ερώτημα , δηλαδή το εάν η άδεια εξασφαλίζει την ανοιχτότητα των δεδομένων θα στηριχτούμε στον ορισμό της ανοιχτότητας που δίνει το Open Knowledge Foundation. Βάσει του ορισμού αυτού , οι μόνοι περιορισμοί που πρέπει να τίθενται αφορούν την *Αναφορά του Δημιουργού* και την *Παρόμοια Χρήση*. Από τις 10 άδειες που αναφέρθηκαν στην παρούσα ενότητα οι άδειες που καλύπτουν τις παραπάνω προϋποθέσεις και ταυτόχρονα συνίστανται για αδειοδότηση δεδομένων , είναι οι τρεις άδειες Open Data Commons και η άδεια Creative Commons Zero.

Άδεια	Κατηγορίες Εφαρμογής	Αναφορά	Παρόμοια Χρήση
Open Data Commons Public Domain Dedication and Licence (PDDL)	Δεδομένα	ΟΧΙ	ΟΧΙ
Open Data Commons Attribution License	Δεδομένα	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Open Data Commons Open Database License (ODbL)	Δεδομένα	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Creative Commons CCZero	Περιεχόμενο & Δεδομένα	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Πίνακας 3 : Προτεινόμενες Άδειες για Δημόσια Σύνολα Δεδομένων

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Data is the new oil? No. Data is the new soil

David McCandless @TED 2010

Εκτός από την επίτευξη διαφάνειας και την καλύτερη παροχή υπηρεσιών εκ μέρους της Δημόσιας Διοίκησης η ελεύθερη διάθεση των δημοσίων δεδομένων δημιουργεί συνθήκες οικονομικής αποτελεσματικότητας , αφού σε συνδυασμό με την τεχνολογική πρόοδο και την προτυποποίηση που αυτή συνεπάγεται , επιτρέπει την ανάπτυξη εμπορικών υπηρεσιών προτιθέμενης αξίας πάνω στα δεδομένα αυτά. Άλλωστε , η μετάβαση από μια κοινωνία υλικών αγαθών σε μια κοινωνία της γνώσης έχει καταστήσει τη ψηφιακή πληροφορία σε βασικό αγαθό δημιουργίας πλούτου.

Μέχρι πρόσφατα, η πλειοψηφία των κρατών ακολουθούσε πολιτικές χρέωσης επί των δεδομένων που παρήγαγε η δημόσια διοίκηση. Από τις πολιτικές αυτές η συχνότερα χρησιμοποιούμενη , ειδικά στην Ευρώπη , ήταν η πολιτική χρέωσης με σκοπό την κάλυψη του κόστους παραγωγής. Στο κόστος παραγωγής συμπεριλαμβάνεται τόσο το κόστος συλλογής , όσο και το κόστος επεξεργασίας και διανομής. Έτσι δεδομένα που παράγονται ούτω σι άλλως στα πλαίσια της καθημερινής διοικητικής διαδικασίας όπως νόμοι και κανονιστικά κείμενα γενικά χρεώνονται σε χαμηλές τιμές , ενώ δεδομένα που απαιτούν σημαντικές επενδύσεις σε πολύ υψηλότερες. Το μοντέλο αυτό τελικά οδηγεί σε μια μειωμένη αγορά πληροφοριών και για το λόγο αυτό πολλοί πλέον διεκδικούν την ελεύθερη διάθεση των δεδομένων , τόσο για λόγους δικαιοσύνης όσο και για λόγους οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Χαμηλό κόστος	Μεσαίο κόστος	Υψηλό κόστος
Νόμοι	Οικονομικά στατιστικά στοιχεία	Γεωχωρικά δεδομένα
Δικαιώματα των πολιτών	Στοιχεία για πατέντες & Εμπορικά σήματα	Μετεωρολογικά δεδομένα
Βασικά στατιστικά δεδομένα		

Πίνακας 4 : Το Κόστος των Πληροφοριών του Κράτους

Προς το παρόν υπάρχουν πολύ λίγες μελέτες αποτίμησης των οικονομικών ωφελειών που συνεπάγεται η ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων¹⁷. Διαφορετικές εκτιμήσεις πάντως, συγκλίνουν στο ότι τα οικονομικά οφέλη για τις επιχειρήσεις, τους πολίτες και το κράτος είναι συνολικά μεγαλύτερα από αυτά που προκύπτουν από το υπάρχον μοντέλο βάσει του οποίου η παροχή των δεδομένων συνεπάγεται χρηματικά τέλη. Οι εκτιμήσεις αυτές υπολογίζουν το κόστος του υπάρχοντος μοντέλου για την παροχή δεδομένων με χρέωση (νομοθετικές ρυθμίσεις, εκδίκαση διαφορών κλπ) καθώς και τα εκτιμώμενα οικονομικά οφέλη που θα προέκυπταν από την ελεύθερη παροχή τους. Από τις έρευνες που έχουν γίνει, σημαντικότερες και πιο πρόσφατες είναι οι μελέτες PIRA¹⁸ & MEPSIR¹⁹ που έγιναν για την Ευρωπαϊκή αγορά δεδομένων και οι οποίες παρουσιάζονται πιο αναλυτικά στην ενότητα 7.2.4

Εκτός όμως από το επιχείρημα της οικονομικής αποτελεσματικότητας που μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα της ελεύθερης διάθεσης των δημοσίων δεδομένων, υπάρχουν και επιχειρήματα που εστιάζουν στην φύση των δημόσιων πληροφοριακών αγαθών και στα χαρακτηριστικά εκείνα που τα τοποθετούν στην οικονομική κατηγορία των δημοσίων αγαθών.

Στις επόμενες ενότητες αυτού του κεφαλαίου, ξεκινώντας από την θεώρηση των δημοσίων δεδομένων ως δημοσίων αγαθών, εξετάζουμε τις θετικές εξωτερικότητες που προκύπτουν από την ελεύθερη διάδοσή τους, το κόστος που συνεπάγεται αυτή για τους δημόσιους οργανισμούς και τέλος τα διαφορετικά μοντέλα χρέωσης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους τελευταίους.

¹⁷ Βλ. Rufus Pollock, The Economics of Public Sector Information, University of Cambridge, December 2, 2008, διαθέσιμο στο http://rufuspollock.org/economics/papers/economics_of_psi.pdf

¹⁸ Βλ. PIRA study : Εμπορική εκμετάλλευση των Ευρωπαϊκών Πληροφοριών του Δημοσίου τομέα (http://www.epsiplus.net/content/download/23804/314839/version/1/file/media_672+full+report.pdf)

¹⁹ Βλ. MEPSIR study : μελέτη αναφοράς σχετικά με την επίδραση της οδηγίας PSI στα κράτη μέλη (http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/mepsir/final_report.pdf)

5.1 ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΓΑΘΑ

Ένας τρόπος για να προσεγγίσει κανείς την έννοια των δημοσίων δεδομένων είναι να τα αντιμετωπίσει ως Δημόσια αγαθά. Δημόσιο είναι ένα αγαθό το οποίο χαρακτηρίζεται από μη ανταγωνιστική χρήση²⁰ και αδυναμία αποκλεισμού²¹

Τα Δημόσια αγαθά μπορούν να χωριστούν ως προς την υλική τους υπόσταση σε υλικά και άυλα-πνευματικά. Ο διαχωρισμός αυτός είναι σημαντικός καθώς τα τελευταία συνήθως μπορούν να λάβουν τη μορφή πληροφορίας (πληροφοριακά κοινά αγαθά). Με τις σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας και διαδικτύου, μπορούν να γίνουν διαθέσιμα σε όλους με πρακτικά μηδαμινό κόστος και άρα να υπάρχουν σε αφθονία. Αντίθετα, τα υλικά αγαθά είναι από τη φύση τους πεπερασμένα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα πληροφοριακών δημόσιων αγαθών αποτελούν το διαδίκτυο, το ανοικτό και ελεύθερο λογισμικό, και η διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia. Η κυριότερη διαφοροποίηση μεταξύ πληροφοριακών και υλικών Δημόσιων αγαθών είναι ότι τα τελευταία είναι αγαθά τα οποία δεν υπάρχουν σε αφθονία και η κατάχρηση τους οδηγεί σε αυτό που ο Hardin αποκάλεσε η «τραγωδία των Κοινών»²², δημιουργώντας την αναγκαιότητα για περιορισμό και έλεγχο της χρήσης τους. Τα προβλήματα αυτά δεν υπάρχουν στη σφαίρα της πληροφορίας -ή αν υπάρχουν θα υπάρχουν σε πολύ μικρό βαθμό με σχεδόν μηδενικό οριακό κόστος για κάθε επιπλέον μονάδα αγαθού- όπου τα πληροφοριακά αγαθά είναι άφθονα, και η χρήση (ή αλλιώς κατανάλωση) μιας επιπλέον «μονάδας» πληροφορίας δεν αποκλείει τη χρήση της από άλλους²³. Τα πληροφοριακά Κοινά δεν εντάσσονται εύκολα στην έννοια της ανταγωνιστικής αγοράς καθώς έχουν δημόσιο χαρακτήρα. Όσο περισσότερο χρησιμοποιούνται, τόσο μεγαλύτερη αξία αποκτούν και τόσο πιο ωφέλιμα για το κοινωνικό σύνολο γίνονται.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των δημοσίων πληροφοριακών αγαθών που συνηγορεί στην αντιμετώπιση τους ως Δημοσίων αγαθών, είναι τα μοντέλα κόστους από τα οποία χαρακτηρίζονται. Πιο συγκεκριμένα η παραγωγή τους (ή η συλλογή τους) , η επεξεργασία , και διατήρηση τους συνεπάγεται σημαντικό

²⁰ Η χρήση του αγαθού από έναν δεν μειώνει την διαθέσιμη ποσότητα

²¹ Αν το αγαθό διατίθεται για έναν, οι άλλοι δεν μπορούν να αποκλειστούν από τη χρήση του

²² Σύμφωνα με τη θεωρία της «τραγωδίας των κοινών» του βιολόγου G.Hardin (Hardin 1968), η ελεύθερη πρόσβαση σε πόρους οι οποίοι δεν υπόκεινται σε καθεστώς ιδιοκτησίας ωθεί τους ενδιαφερόμενους χρήστες να συμπεριφέρονται εγωιστικά, σαν «ελεύθεροι καβαλάρηδες» (free ride) και να υπερχρησιμοποιούν τους πόρους σε σημείο που να τους καταστρέφουν.

²³ Γι' αυτό το λόγο πολλοί θεωρούν ότι τα πνευματικά δικαιώματα και οι πατέντες θέτουν νομιμοειδή εμπόδια στη χρήση της πληροφορίας, δημιουργώντας μια τεχνητή έλλειψη των πληροφοριακών αγαθών.

σταθερό κόστος. Αντίθετα η διάθεση μια επιπλέον μονάδας του αγαθού , δηλαδή το οριακό κόστος , είναι εξαιρετικά χαμηλό. Τέτοια μοντέλα κόστους απαντώνται συνήθως σε μονοπωλιακές αγορές.

Πράγματι , το Κράτος διαθέτοντας Δημόσια πληροφοριακά αγαθά , λειτουργεί σε **συνθήκες μονοπωλίου**. Ο βασικός λόγος ύπαρξης μονοπωλίων , όπως γνωρίζουμε από την οικονομική επιστήμη , είναι τα εμπόδια εισόδου ανταγωνιστών σε μια αγορά (εδώ στην αγορά δημοσίων δεδομένων). Τα είδη εμποδίων μπορεί να είναι δύο ειδών (α) Φυσικά εμπόδια και (β) Νομικά. Στην περίπτωση των δημοσίων δεδομένων , τα εμπόδια είναι και Φυσικά και Νομικά.

Φυσικά : κυρίως γιατί η Κυβέρνηση είναι αποκλειστικός κάτοχος ενός απαραίτητου πόρου , και λιγότερο εξαιτίας των οικονομιών κλίμακας που έχουν ήδη επενδυθεί για την συλλογή , επεξεργασία & αποθήκευση των δεδομένων.

Νομικά : γιατί στις περισσότερες των περιπτώσεων φυσικά ή νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού δικαίου δεν διαθέτουν το δικαίωμα του εξαναγκασμού προς τρίτους το οποίο θα τους επέτρεπε να συλλέξουν δεδομένα (δεν μπορεί για παράδειγμα μια ιδιωτική εταιρία να απαιτήσει από όλους τους ιατρούς να δηλώνουν τα φάρμακα τα οποία συνταγογράφησαν).

Σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε ανταγωνιστικές αγορές , ο μονοπωλητής είναι και διαμορφωτής τιμών²⁴ , και μπορεί να επιλέξει μια εκ των παρακάτω τιμολογιακών πολιτικών :

- **Τιμολόγηση σε τιμή που μεγιστοποιεί το κέρδος**, δηλαδή σε τιμή μεγαλύτερη του μέσου συνολικού κόστους (και συνεπώς μεγαλύτερη και του οριακού κόστους). Η επιλογή αυτή οδηγεί σε ποσότητα μικρότερη της κοινωνικά επιθυμητής.
- **Τιμολόγηση σύμφωνα με το (μακροπρόθεσμο) μέσο κόστος**.
- **Τιμολόγηση σύμφωνα με το οριακό κόστος**. Η επιλογή αυτή για πληροφοριακά αγαθά συνεπάγεται στην πλειονότητα των περιπτώσεων μηδενική τιμή και οδηγεί σε εξίσωση της προσφερόμενης και κοινωνικά επιθυμητής ποσότητας. Από την άλλη πλευρά οδηγεί σε ζημιές τον δημόσιο φορέα που είναι υπεύθυνος για την παραγωγή τους και επομένως απαιτούνται κρατικές επιδοτήσεις για να συνεχίσει την παραγωγή/συλλογή/επικαιροποίηση και διάθεση των δεδομένων.

²⁴ Για την ακρίβεια σε μονοπωλιακές συνθήκες αγοράς με τις αποφάσεις του ο μονοπωλητής καθορίζει τόσο την τιμή όσο και την προσφερόμενη ποσότητα του αγαθού. Όμως η τιμή και η ποσότητα προσφοράς του αγαθού δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους γιατί βρίσκονται στον ίδιο γεωμετρικό τόπο που καθορίζεται από την αθροιστική συνάρτηση ζήτησης των καταναλωτών. Όταν το μονοπώλιο καθορίζει την τιμή , η ζήτηση καθορίζει την ποσότητα κατανάλωσης και αντίστροφα.

Ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την διαδικασία επιλογής μοντέλου τιμολόγησης είναι η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή, καθώς τα οριακά έσοδα εξαρτώνται από αυτήν την ελαστικότητα. Έτσι το μονοπώλιο σε συνθήκες ανελαστικής ζήτησης μπορεί να αυξάνει την τιμή και να μειώνει την ποσότητα παραγωγής συνεχίζοντας να έχει αυξημένα έσοδα. Αντίθετα όσο πιο μεγάλη σε απόλυτη τιμή γίνεται η ελαστικότητα τόσο το μονοπώλιο έχει δυσκολία να αυξήσει την τιμή. Οριακά ο μονοπωλητής αν και μοναδικός προμηθευτής σε μια αγορά, παύει να δρα ως μοναδικός διαμορφωτής τιμής, όταν η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή είναι μεγάλη σε απόλυτη τιμή, δηλαδή όταν οι καταναλωτές μπορούν είτε να υποκαθιστούν το αγαθό είτε να ζήσουν χωρίς αυτό.

Στη γενική περίπτωση, η ελαστικότητα στο μονοπώλιο είναι σχετικά μικρός αριθμός (λόγω της αδυναμίας των καταναλωτών να προσφύγουν σε άλλο προμηθευτή αν το μονοπώλιο αυξήσει την τιμή). Η ελαστικότητα όμως εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, όπως το κατά πόσο το αγαθό είναι απαραίτητο για τους καταναλωτές ή κατά πόσο μπορούν να στραφούν σε υποκατάστατα. Ο υπολογισμός της ελαστικότητας της ζήτησης ως προς την τιμή για τα δημόσια δεδομένα είναι μια πολυσύνθετη διαδικασία που απαιτεί την εξέταση εμπειρικών δεδομένων με ταυτόχρονη εξασφάλιση ότι όλοι οι υπόλοιποι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν τη ζήτηση παραμένουν σταθεροί.

Για λόγους απλοποίησης, κάνουμε την παραδοχή ότι η απόκτηση των δεδομένων δεν είναι με κάποιο τρόπο υποχρεωτική για τον πολίτη²⁵. Με βάση την παραδοχή αυτή, πολλοί συγγραφείς συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι **η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή για τα δημόσια δεδομένα είναι σχετικά υψηλή και πάντως μεγαλύτερη της μονάδας**. Την άποψη αυτή ενισχύουν φαινόμενα υποκατάστασης του κρατικού μονοπωλίου διάθεσης δημοσίων δεδομένων, από τεχνολογικά «έμπειρους» χρήστες οι οποίοι δημιουργούν προγράμματα εξαγωγής ακατέργαστων (raw) δεδομένων από αναλογικές πληροφορίες του δημοσίου τομέα²⁶. Οι χρήστες αυτοί, μην μπορώντας να αποκτήσουν πρόσβαση σε δημόσια δεδομένα (είτε γιατί δεν προσφέρονταν στον κατάλληλο μορφότυπο είτε γιατί προσφέρονταν σε υψηλές τιμές) αναπτύσσουν λογισμικό που με «αυτοματοποιημένο» τρόπο συλλέγει τα δεδομένα, και εν συνεχεία τα επαναδιαθέτουν δωρεάν και σε μηχανικό αναγνώσιμο πρότυπο μέσω του

²⁵ Αν και σε κάποιες περιπτώσεις αυτό δεν ισχύει, όπως για παράδειγμα όταν απαιτείται να αποκτήσει ο πολίτης πρόσβαση σε Φ.Ε.Κ ή νόμους για να διεκπεραιώσει μια προσωπική του υπόθεση, η παραπάνω παραδοχή είναι αρκετά κοντά στην πραγματικότητα αν λάβουμε υπόψη όλο το σύνολο των δεδομένων και το γεγονός ότι μας απασχολούν κυρίως σύνολα δεδομένων με πληροφοριακή αξία και όχι έγγραφα ή αιτήσεις που προσφέρονται έτσι κι αλλιώς από τη Δημόσια Διοίκηση.

²⁶ Διαδικασία που συχνά αναφέρεται ως Data Scrapping (http://en.wikipedia.org/wiki/Data_scrapping)

διαδικτύου²⁷. Τέτοια φαινόμενα ενισχύουν την εκτίμηση ότι στην σημερινή εποχή το κρατικό μονοπώλιο κατοχής δημόσιων ψηφιακών αγαθών τίθεται υπό αμφισβήτηση και συνηγορούν προς το σενάριο της σχετικά υψηλής ελαστικότητας. Το σενάριο της υψηλής ελαστικότητας της ζήτησης ως προς την τιμή, με απλά λόγια σημαίνει ότι **μια ποσοστιαία αύξηση της τιμής, προκαλεί μια μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση της ζήτησης**. Η διαπίστωση αυτή, εφόσον επιβεβαιωθεί, ενισχύει την άποψη ότι η επιλογή του μοντέλου κοστολόγησης δημοσίων δεδομένων δεν μπορεί να στηριχθεί στην παραδοχή ότι το κράτος μπορεί να αποτελέσει διαμορφωτή σε όλο το εύρος τιμών. Εξάλλου και να μπορούσε, εισέρχονται περιορισμοί από κοινωνική και ηθική σκοπιά, που αφορούν τόσο την μεγιστοποίηση του κοινωνικού πλεονάσματος όσο και την ισότιμη κατανάλωση αγαθών που παράγονται με δημόσια χρηματοδοτούμενους πόρους.

Ήδη από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η οικονομική πτυχή της διάθεσης πληροφοριακών αγαθών από το δημόσιο τομέα, εγείρει μια σειρά εμπειρικών και θεωρητικών ερωτημάτων :

- Ποιος θα πρέπει να πληρώσει για την συλλογή, επικαιροποίηση και διάθεση των δημοσίων δεδομένων και πληροφοριών ;
- Ποιο μοντέλο χρέωσης θα πρέπει να επιλεγεί ;

Τα παραπάνω ερωτήματα θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στις επόμενες ενότητες αυτού του κεφαλαίου, εκκινώντας από την διερεύνηση των θετικών εξωτερικοτήτων που προκαλεί η ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων στην κοινωνία και την οικονομία. Θα εξετάσουμε επίσης το θέμα του κόστους διάθεσης για τον δημόσιο τομέα και θα παρουσιάσουμε τις επιλογές που αυτός έχει για να το καλύψει.

²⁷ Πολλά παραδείγματα «τεχνολογικού ακτιβισμού» που οδήγησαν στην άρση κρατικών μονοπωλίων ως προς την διάθεση κρατικών δεδομένων μπορούν να βρεθούν στο Lathrop, D. & Ruma, L., 2010. *Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice*, O'Reilly Media. Available at: <http://www.amazon.co.uk/dp/0596804350>. Βλ. για παράδειγμα κεφάλαιο 18 : “Case study : GovTrack.Us”, Joshua Tauberer.

5.2 ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους η ελεύθερη διάθεση των δημοσίων δεδομένων μπορεί να οδηγήσει σε οικονομικά οφέλη. Ο πρώτος σχετίζεται με την άμεση εισροή χρηματικών πόρων στα κρατικά ταμεία μέσω της φορολογίας - είτε επί υπηρεσιών που αναπτύσσονται με τα δεδομένα που το κράτος καθιστά διαθέσιμα είτε επί του εισοδήματος που δημιουργούν οι νέες θέσεις απασχόλησης που δημιουργούνται στην αγορά. Ο δεύτερος αφορά τις θετικές οικονομικές εξωτερικότητες που προκαλεί μια τέτοια πολιτική ανοιχτής διάθεσης. Δυστυχώς, δεν υπάρχει κάποια τυποποιημένη μεθοδολογία που θα μπορούσε να δώσει μια αρκούντως καλή προσέγγιση των έμμεσων χρηματικών ροών που προκαλούν αυτές οι θετικές οικονομικές εξωτερικότητες.

Διαφορετικά σύνολα δεδομένων ενεργοποιούν διαφορετικούς τομείς της οικονομίας. Για παράδειγμα, η διάθεση στοιχείων προσβασιμότητας μειώνει τα εμπόδια για εργασία, ταξίδια και τουρισμό για ανθρώπους με κινητικά προβλήματα. Η διάθεση δεδομένων σχετικά με τις δημόσιες μεταφορές, ειδικά δεδομένων πραγματικού χρόνου, αυξάνει τόσο τον αριθμό των επιβατών όσο και τον διαθέσιμο χρόνο τους. Το γεγονός αυτό δημιουργεί έμμεσες οικονομικές αξίες που δεν είναι εύκολο να υπολογιστούν είναι όμως σίγουρο ότι είναι αρκετά σημαντικές.

Οι θετικές εξωτερικότητες που προκαλεί η ελεύθερη διάθεση και περαιτέρω χρήση δημοσίων δεδομένων μπορούν να προσεγγιστούν και αντίστροφα, περιγράφοντας δηλαδή τη μείωση κόστους που συνεπάγονται για τη κοινωνία.

Καταρχήν, επέρχεται μείωση κόστους από την αποδοτικότερη λειτουργία του συνόλου του δημοσίων υπηρεσιών, εξαιτίας της κινητικότητας των δεδομένων. Σήμερα, αρκετοί δημόσιοι οργανισμοί δεν έχουν πρόσβαση στα δεδομένα που παράγουν ή συλλέγουν άλλοι οργανισμοί του δημοσίου, είτε γιατί δεν υπάρχει το κατάλληλο νομικό πλαίσιο αδειοδότησης, είτε απλά γιατί τα δεδομένα δεν έχουν γίνει διαθέσιμα με τρόπο που να επιτρέπει την εύκολη επαναχρησιμοποίηση τους (ψηφιοποίηση). Η πρόσβαση με ηλεκτρονικό τρόπο σε πληροφορίες άλλων υπηρεσιών του δημοσίου θα μπορούσε να μειώσει το κόστος λειτουργίας πολλών φορέων. Για παράδειγμα η πρόσβαση σε γεωχωρικά δεδομένα του κτηματολογίου θα μπορούσε να διευκολύνει την λειτουργία των υποθηκοφυλακείων ή των πολεοδομιών, οδηγώντας σε σημαντικές μειώσεις τόσο στο κόστος λειτουργίας τους όσο και στο κόστος διεκπεραίωσης των συναλλαγών από την πλευρά του πολίτη.

Δεύτερον , η ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων μειώνει το κόστος συναλλαγής των πολιτών, τόσο με το κράτος, όσο και στα πλαίσια συμβατικών έννομων σχέσεων μεταξύ τους. Περισσότερα και καλύτερης ποιότητας δεδομένα έχουν ως αποτέλεσμα πιο πληροφορημένους πολίτες , και επομένως οδηγούν σε μείωση του αριθμού των άκαρπων επισκέψεων σε δημόσιες υπηρεσίες.

Τρίτον , δημιουργούνται ευκαιρίες πιο αποδοτικής αξιοποίησης των χρημάτων που οι πολίτες και οι επιχειρήσεις χρειάζονταν για να χρησιμοποιήσουν δεδομένα που πλέον διατίθενται ελεύθερα. Τα χρήματα αυτά , όταν χρησιμοποιηθούν εντός της αγοράς μπορούν να δημιουργήσουν νέες θέσεις απασχόλησης και επενδύσεις.

Τέταρτον , αυξάνει ο ανταγωνισμός και μειώνεται το κόστος των υπηρεσιών που προσέφεραν ιδιωτικές επιχειρήσεις που προηγουμένως έπρεπε να πληρώσουν για να αποκτήσουν δημόσια δεδομένα.

Τέλος, μειώνονται τα επιδόματα ανεργίας που καταβάλλει το κράτος , αφού το άνοιγμα των δεδομένων δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.

5.3 ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στις προηγούμενες ενότητες , από τη στιγμή που τα δεδομένα έχουν συγκεντρωθεί και οργανωθεί ως βάσεις δεδομένων οι οποίες δημοσιεύονται με κάποια μορφή στο διαδίκτυο , το οριακό κόστος ενός επιπλέον χρήστη των δεδομένων προσεγγίζει το μηδέν. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει κόστος για την παραγωγή και την αρχική επένδυση σε υποδομές και συστήματα διανομής. Τα δεδομένα της Δημόσιας Διοίκησης δεν παράγονται δωρεάν , μπορούν όμως να διατεθούν δωρεάν.

Το ζήτημα του κόστους που συνεπάγεται το άνοιγμα των δημοσίων δεδομένων είναι πολύ σημαντικό και συχνά υποτιμάται κατά τη δημόσια συζήτηση. Απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις για να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί μια στρατηγική για την διάθεση δεδομένων που θα εκτείνεται σε όλο το εύρος των δημοσίων λειτουργιών , ειδικά αν αυτή συνοδευτεί από τις απαραίτητες μελέτες , υλοποιηθεί με τεχνολογικές επιλογές αιχμής και συνοδευτεί από την απαραίτητη εκπαίδευση του προσωπικού. Συχνά το ζήτημα του κόστους ακούγεται ως δικαιολογία , και συχνά χρησιμοποιείται ως τέτοια , όμως κατά βάση αποτελεί ένα πραγματικό πρόβλημα που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί.

Σε πολλές περιπτώσεις , κυβερνητικές πρωτοβουλίες χρηματοδοτούνται ως έργα (projects). Όταν τα έργα ολοκληρώνονται, η χρηματοδότηση σταματάει. Αυτό δημιουργεί προβλήματα συνέχειας ειδικά στην περίπτωση των έργων που αφορούν το «άνοιγμα» δεδομένων. Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται τόσο με την επικαιροποίηση όσο και με τον τρόπο διάθεσης των δεδομένων καθώς οι τεχνολογικές επιλογές εξελίσσονται.

Είναι ξεκάθαρο ότι παρόλο που η ελεύθερη διάθεση όλων των διαθέσιμων συνόλων δεδομένων της Κυβέρνησης μοιάζει ως η καλύτερη επιλογή από κοινωνική και ηθική σκοπιά , ταυτόχρονα συνεπάγεται και ένα σημαντικό οικονομικό κόστος , ειδικά για δεδομένα που δεν έχουν παραχθεί εξ αρχής σε ηλεκτρονική μορφή. Κρίνεται επομένως απαραίτητο να γίνει μια ιεράρχηση της προστιθέμενης αξίας που συνεπάγεται η ελεύθερη διάθεση κάθε συνόλου δεδομένων τόσο για την κοινωνία και την αγορά όσο και για την ίδια την διοικητική λειτουργία. Θα πρέπει να προκριθούν οι πηγές εκείνες που μεγιστοποιούν τις οικονομικές και κοινωνικές εξωτερικότητες καθώς και εκείνες που βελτιστοποιούν την ενδο-διοικητική λειτουργία και να δοθεί προτεραιότητα στην "απελευθέρωση" της προστιθέμενης αξίας τους προς την κοινωνία.

5.4 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΣΤΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σε προηγούμενες ενότητες διαπιστώσαμε ότι η μη ανταγωνιστική χρήση και η αδυναμία αποκλεισμού αποδίδουν χαρακτηριστικά δημοσίου αγαθού στα ψηφιακά δεδομένα που παράγει το κράτος. Η διάθεση των δεδομένων αυτών δημιουργεί θετικές εξωτερικότητες με σημαντικό οικονομικό όφελος για την κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα συνεπάγεται και μεγάλο κόστος για τον δημόσιο οργανισμό. Με βάση τα παραπάνω, υπάρχουν πολλά διαφορετικά μοντέλα χρέωσης που μπορούν να ακολουθηθούν από το κράτος κατά την διάθεση δημοσίων δεδομένων. Στην συνέχεια θα εξετάσουμε τις διαφορετικές τιμολογιακές πολιτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μίας.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα μοντέλα μεταξύ των οποίων μπορεί να επιλέξει το κράτος όταν συνιστά μονοπώλιο στην αγορά δεδομένων, είναι τα εξής τρία :

- Τιμολόγηση σε τιμή που μεγιστοποιεί το κέρδος
- Τιμολόγηση σύμφωνα με το (μακροπρόθεσμο) μέσο κόστος.
- Τιμολόγηση σύμφωνα με το οριακό κόστος (δωρεάν διάθεση).

Από τα παραπάνω μοντέλα έχουμε επιλέξει να αποκλείουμε από την περαιτέρω ανάλυση, το μοντέλο μεγιστοποίησης του κέρδους (τιμή μεγαλύτερη του μέσου συνολικού κόστους) για δύο βασικούς λόγους : (α) γιατί στην περίπτωση των δημοσίων δεδομένων κάτι τέτοιο είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε μειωμένα κέρδη για το Δημόσιο, αφού βάσει της υπόθεσης υψηλής ελαστικότητας θα οδηγήσει σε συγκριτικά μεγαλύτερη μείωση της ζητούμενης ποσότητας και επομένως θα περιορίσει το κέρδος, και (β) γιατί η τεράστια απόκλιση μεταξύ προσφερόμενης και κοινωνικά επιθυμητής ποσότητας έρχεται σε αντίθεση με τη βασική αποστολή του κράτους που είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.

Επομένως μας μένει να εξετάσουμε τις άλλες δύο περιπτώσεις, δηλαδή είτε τη διάθεση με βάση το οριακό κόστος (δωρεάν) είτε την διάθεση σε τιμή που καλύπτει το μέσο κόστος. Εκτός όμως από τις δύο παραπάνω επιλογές επιλέξαμε να παρουσιάσουμε και μια τρίτη λίγο πιο σύνθετη τιμολογιακή πολιτική που συχνά εφαρμόζεται σε μονοπώλια, αυτή των τιμολογιακών διακρίσεων.

Διάθεση δωρεάν

Μια τιμή κοντά στο οριακό κόστος (δηλαδή δωρεάν για τα ψηφιακά δεδομένα) είναι **κοινωνικά βέλτιστη**, έχοντας ως δεδομένο ότι η ελαστικότητα της ζήτησης και οι θετικές εξωτερικότερες είναι μεγαλύτερες από κάποιο όριο (Pollock 20008). Εμπειρικά έχει αποδειχτεί ότι οι παραπάνω δύο συνθήκες γενικά ικανοποιούνται για μια πλειονότητα κατηγοριών δημοσίων δεδομένων²⁸. Με την δωρεάν διάθεση εξισώνεται η προσφερόμενη με την κοινωνικά επιθυμητή ποσότητα και μεγιστοποιείται η χρησιμότητα και η αξία των δεδομένων.

Στην περίπτωση αυτή βέβαια ο δημόσιος οργανισμός επωμίζεται ένα σημαντικό κόστος το οποίο θα πρέπει να καλυφθεί από τον Κρατικό Προϋπολογισμό. Επιπλέον, υφίσταται ο κίνδυνος, ένα μέρος των έμμεσων οικονομικών ωφελειών που προκύπτουν μέσω φορολογίας να μην καταλήγουν στα ταμεία του κράτους γιατί πιθανών οι περαιτέρω χρήσεις των δεδομένων να πραγματοποιούνται από εταιρίες με μη εγχώρια φορολογική έδρα.

Μοντέλο Ανάκτησης Κόστους

Μια πολιτική ανάκτησης του κόστους βασίζεται στην τιμολόγηση των δεδομένων με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτονται τουλάχιστον τα κόστη παραγωγής και διάθεσης τους. Σε κάποιες περιπτώσεις προστίθεται και μια μικρή απόδοση επί της αρχικής επένδυσης. Ωστόσο, όταν ο αριθμός των πιθανών χρηστών δεν είναι γνωστός προκαταβολικά, δημιουργούνται προβλήματα στον καθορισμό της τιμής και πολλές φορές αυτή τίθεται αρκετά υψηλά. Επίσης ένα τέτοιο καθεστώς τιμολόγησης δημιουργεί σημαντική απόκλιση μεταξύ προσφερόμενης και κοινωνικά επιθυμητής ποσότητας.

Παρότι ένα μοντέλο που στοχεύει στην κάλυψη του κόστους περιορίζει την ζήτηση, παρουσιάζει ορισμένα πλεονεκτήματα που υπό ορισμένες συνθήκες θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Πιο συγκεκριμένα :

²⁸ Εξαίρεση αποτελούν κατηγορίες δεδομένων με πολύ υψηλό κόστος αρχικής επένδυσης και συλλογής. Τέτοιες κατηγορίες είναι για παράδειγμα τα δεδομένα δορυφορικών απεικονίσεων και οι αεροφωτογραφίες.

- Η αυτοχρηματοδότηση από την διάθεση των δεδομένων εξασφαλίζει καλύτερα την συνέχεια της πολιτικής παραγωγής και διάθεσης δημοσίων δεδομένων.
- Η ύπαρξη οικονομικών κινήτρων από την πλευρά του οργανισμού βοηθάει στην εξασφάλιση της καλής ποιότητας των δεδομένων.
- Δεν φορολογούνται πολίτες οι οποίοι δεν είναι χρήστες των δεδομένων όπως συμβαίνει με το μοντέλο δωρεάν διάθεσης βάσει του οποίου η χρηματοδότηση προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Εξασφαλίζεται ότι όλα τα έσοδα καταλήγουν στα κρατικά ταμεία σε αντίθεση με το μοντέλο δωρεάν διάθεσης τα έμμεσα οικονομικά οφέλη του οποίου μπορεί να προκύπτουν από δραστηριότητες εταιριών με μη εγχώρια φορολογική έδρα.

Μοντέλο Τιμολογιακών Διακρίσεων

Το καθεστώς τιμολογιακών διακρίσεων είναι ένα μοντέλο κοστολόγησης που χρησιμοποιείται συχνά από μονοπώλια. Το μονοπώλιο προβαίνει σε πολιτική τιμολογιακών διακρίσεων όταν πωλεί το ίδιο αγαθό σε διαφορετική τιμή μεταξύ διαφορετικών καταναλωτών. Με τον τρόπο αυτό (α) τιμολογεί σε τιμή μεγαλύτερη του οριακού κόστους, (β) ανακτά τα σταθερά του κόστη, (γ) ελαχιστοποιεί την επίπτωση στο πλεόνασμα του καταναλωτή, ενώ (δ) επιτρέπει την βιωσιμότητα και λειτουργία της παραγωγής με σκοπό την εκμετάλλευση των αυξανόμενων οικονομιών κλίμακας. Με τον τρόπο αυτό μεγιστοποιείται το κοινωνικό πλεόνασμα γιατί μεγιστοποιείται η συνολική ποσότητα κατανάλωσης μιας που ο καταναλωτής με τη μικρότερη θέληση για πληρωμή που υπερβαίνει το οριακό κόστος καταναλώνει και αυτός πληρώνοντας ακριβώς στο οριακό κόστος παραγωγής.

Στην περίπτωση των δημοσίων δεδομένων ένα τέτοιο μοντέλο θα μπορούσε να βασιστεί στον διαχωρισμό των καταναλωτών βάσει της άδειας χρήσης που προσφέρεται. Υπάρχουν τουλάχιστον δύο άδειες χρήσης. Μία που επιτρέπει την ελεύθερη επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων για μη εμπορικούς σκοπούς μέσω της οποίας τα δεδομένα διατίθενται σε τιμή ίση με το οριακό κόστος (δωρεάν), και μία δεύτερη που επιτρέπει την εμπορική χρήση με χρέωση όμως σε τιμή κοντά στο μέσο κόστος. Μια τέτοια επιλογή μοιάζει κατάλληλη κυρίως για δεδομένα με υψηλό κόστος παραγωγής όπως γεωχωρικά, δεδομένα αεροφωτογραφίας ή δεδομένα από δορυφόρους. Για να εφαρμοστεί όμως με επιτυχία ένα τέτοιο μοντέλο θα πρέπει να μπορεί να διασφαλιστεί ότι η περαιτέρω χρήση των δεδομένων μπορεί να εντοπιστεί, κάτι που δεν ισχύει για όλες τις κατηγορίες δεδομένων.

Συμπερασματικά , η επιλογή για το πιο μοντέλο θα επιλεχθεί συναρτάται πολλών παραγόντων. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ζητήματα όπως :

- Το κόστος παραγωγής και επικαιροποίησης των δεδομένων. Για ορισμένες κατηγορίες (λ.χ γεωχωρικά δεδομένα και δορυφορικές απεικονίσεις) το κόστος αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό.
- Η σημασία των δεδομένων για την κοινωνία και οι θετικές εξωτερικότερες που προκαλούνται από τη διάθεσή τους.
- Το κατά πόσο τα δεδομένα επιδέχονται εμπορική εκμετάλλευση. Ο παράγοντας αυτός συναρτάται στενά με την ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή , για κάθε κατηγορία δεδομένων.
- Το μοντέλο χρηματοδότησης του φορέα παραγωγής ή συλλογής των δεδομένων (Project vs Public Funded).

Το επίπεδο της σύγχρονης τεχνολογίας δικτύων και επικοινωνιών μας επιτρέπει σχεδόν να μηδενίσουμε το οριακό κόστος διάθεσης μιας επιπλέον μονάδας πληροφορίας. Η ενδυνάμωση όμως των κοινών ψηφιακών αγαθών απαιτεί δημόσια ενίσχυση. Αυτό, βέβαια δεν σημαίνει ιδιοκτησία των κοινών ψηφιακών αγαθών από το δημόσιο, αλλά ούτε και σφιχτό κανονιστικό έλεγχο. Η πολιτεία θα πρέπει να υιοθετήσει πολιτικές για την βελτίωση των κοινών ψηφιακών αγαθών και την επαύξησή τους, ακόμη και με οικονομική ενίσχυση για την παραγωγή τους, αφού το αποτέλεσμα είναι προς όφελος των πολιτών.

Ανεξάρτητα από το μοντέλο χρέωσης που θα επιλεγεί , αυτό που οφείλει μια κοινωνία να εγγυηθεί είναι η δυνατότητα πρόσβασης των πολιτών της στα δεδομένα που έχουν δημόσιο χαρακτήρα. Η πρόσβαση αυτή αποτελεί δικαίωμα για κάθε πολίτη και **επομένως θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι αυτή γίνεται στο ελάχιστο δυνατό κόστος.**

6. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Raw Data Now! Raw Data Now! Raw Data Now!

Tim Berners-Lee @TED 2009

Η δημοσιοποίηση δεδομένων θα πρέπει πάντα να περιλαμβάνει την ανάρτηση τους στο διαδίκτυο καθώς αυτό τα καθιστά πιο διαθέσιμα και χρήσιμα για τους πολίτες σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο μέσο. Όμως η online δημοσίευση αποτελεί την αρχή, και όχι το τέλος, μιας σειράς σημαντικών επιλογών που πρέπει να γίνουν.

Για να είναι πραγματικά «ανοιχτά» τα δημόσια δεδομένα μέσω ενός μηχανισμού προληπτικής διάθεσης όπως διεκδικεί το κίνημα για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα, θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες βασικές προϋποθέσεις. Αυτές περιλαμβάνουν την δυνατότητα εντοπισμού τους από τους ενδιαφερόμενους (**discoverability**), την χρήση τεχνολογικών προτύπων που επιτρέπουν την επαναχρησιμοποίηση τους (**technical reusability**), και τέλος την διάθεση τους σε πρωτογενή, ακατέργαστη μορφή (**raw data**) ώστε να μπορεί να εξαχθεί το σύνολο του πληροφοριακού τους δυναμικού. Θα εξετάσουμε καθένα από αυτά τα ζητήματα ξεχωριστά, στις ενότητες που ακολουθούν.

6.1 ΑΝΑΖΗΤΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

Η εκρηκτική αύξηση του όγκου της ψηφιακής πληροφορίας (ψηφιακή υπερφόρτωση) κατά τα τελευταία χρόνια, δυσχεράνει τις δυνατότητες των πολιτών να εντοπίσουν την πληροφορία, ειδικά όταν αυτή δε βρίσκεται σε σταθερά και γνωστά σημεία. Για να εκμεταλλευτούν πλήρως τις δυνατότητες που ανοίγονται, οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζουν ποιιά σύνολα δεδομένων είναι διαθέσιμα καθώς και που αυτά βρίσκονται. Το ζήτημα αυτό είναι καίριο για την επιτυχία κάθε προσπάθειας διάθεσης δημόσιας πληροφορίας αν και συχνά αγνοείται η σημασία του από τους δημόσιους οργανισμούς. Η ανάρτηση των δεδομένων σε κάποιο σημείο του δικτυακού τόπου ενός φορέα δεν απαντάει στο πρόβλημα της αναζητησιμότητας. Απαιτείται η συγκρότηση μιας σφαιρικότερης, οριζόντιας στρατηγικής, η οποία θα αφορά το σύνολο των φορέων και η οποία θα καθορίζει τις διαδικασίες και τα πρότυπα βάσει των οποίων θα γίνεται η διάθεση των δεδομένων έτσι ώστε αυτά να καθίστανται εύκολα εντοπίσιμα από τους ενδιαφερόμενους.

Στο πρόβλημα της αναζητησιμότητας έχουν προταθεί και κατά περίπτωση εφαρμόζονται διάφορες λύσεις. Αυτές περιλαμβάνουν :

- Την δημιουργία καταλόγων (Indexes) στους οποίους συγκεντρώνονται οι αναφορές για όλα τα σύνολα δεδομένων που έχουν δημοσιευθεί.
- Την συγκέντρωση όλων των δεδομένων σε ένα κεντρικό αποθετήριο δεδομένων (Data Hub) από το οποίο διατίθενται προς τους ενδιαφερόμενους.
- Την κατάλληλη σήμανση των δεδομένων με μεταδεδομένα.
- Την δημοσίευση με βάση το πρότυπο των Συνδεδεμένων Δεδομένων (Linked Data).

6.1.1 ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η ανάγκη που εξυπηρετούν τόσο οι κατάλογοι όσο και των αποθετήρια δεδομένων είναι κοινή. Να διευκολύνουν τον εντοπισμό όλων των δημοσιευμένων συνόλων δεδομένων από τους πολίτες. Παρόλα αυτά οι έννοιες κατάλογος και αποθετήριο δεδομένων δεν ταυτίζονται. Οι κατάλογοι χρησιμοποιούνται για να συγκεντρωθούν σε ένα σημείο δείκτες προς διαθέσιμα σύνολα δεδομένων, ενώ στα αποθετήρια συγκεντρώνονται τα ίδια τα σύνολα δεδομένων. Τα πλεονεκτήματα της πρώτης μεθόδου είναι ότι η δημιουργία καταλόγων είναι πολύ ευκολότερη και απαιτεί μικρότερη χρηματοδότηση. Από την άλλη, τα αποθετήρια διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες που δημοσιεύονται ακολουθούν κοινά πρότυπα, έχουν καλύτερη ποιότητα και μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό.

Κατάλογοι Δεδομένων

Η δημιουργία καταλόγων είναι μια προσέγγιση που χρησιμοποιείται εδώ και χρόνια και έχει τις ρίζες της στα πρώτα συστήματα καταλογογράφησης των μεγάλων βιβλιοθηκών. Στη συνέχεια υιοθετήθηκε σε ορισμένα κράτη ως κομμάτι της στρατηγικής που αφορά το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία. Στα κράτη αυτά (π.χ. στη Σουηδία) η Κυβέρνηση εκδίδει κάθε χρόνο ένα κατάλογο με τις πληροφορίες που έχουν στην κατοχή τους οι διάφοροι δημόσιοι οργανισμοί. Οι κατάλογοι δεν περιλαμβάνουν την ίδια την πληροφορία, αλλά απαντούν στο ποιά πληροφορία υπάρχει και που βρίσκεται καταχωρημένη.

Η συνήθης μέχρι σήμερα πρακτική, ήταν οι κατάλογοι να διατίθενται σε έντυπη μορφή και να δημοσιεύονται είτε σε ετήσια βάση είτε συχνότερα (για παράδειγμα με την δημοσίευση των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβέρνησης). Στον ηλεκτρονικό κόσμο του σήμερα και στα αιτήματα του κινήματος για τα ανοιχτά δημόσια δεδομένα, η δημιουργία καταλόγων γίνεται με ηλεκτρονικό τρόπο, αφού αυτό είναι αφενός πιο οικονομικό και αφετέρου διευκολύνει την πρόσβαση των πολιτών. Πολλές Κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να δημιουργούν δικτυακούς τόπους στους οποίους συγκεντρώνονται εξωτερικοί σύνδεσμοι προς πηγές δημοσίων δεδομένων. Στους δικτυακούς αυτούς καταλόγους συγκεντρώνονται οι σύνδεσμοι προς τα δεδομένα που έχουν δημοσιεύσει στο διαδίκτυο όλες οι δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμοί. Για κάθε σύνολο δεδομένων, ένας κατάλογος παρέχει κατ' ελάχιστο τις εξής πληροφορίες: την περιγραφή του, τον φορέα που είναι υπεύθυνος για την δημοσίευση του και τέλος τον σύνδεσμο προς τα ίδια τα δεδομένα.

Αποθετήρια Δεδομένων

Τα αποθετήρια διαφέρουν από τους καταλόγους γιατί σε αυτά συγκεντρώνονται τα ίδια τα σύνολα των δεδομένων και όχι οι σύνδεσμοι προς αυτά. Η ιδέα της συγκέντρωσης και διάθεσης όλων των δημοσίων δεδομένων από ένα σημείο, έγινε δημοφιλής μετά το 2009 οπότε και η Κυβέρνηση Ομπάμα έθεσε σε λειτουργία τον δικτυακό τόπο data.gov²⁹. Έκτοτε και άλλα αποθετήρια δεδομένων έχουν τεθεί σε λειτουργία, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο³⁰, με καλύτερο παράδειγμα το κεντρικό αποθετήριο δεδομένων του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στην πράξη όμως, τα πιο πολλά αποθετήρια που βρίσκονται σε λειτουργία χρησιμοποιούνται παράλληλα και ως κατάλογοι για ένα μέρος των δεδομένων που δεν έχουν ακόμα ενσωματωθεί στις υποδομές τους. Ο βασικός λόγος είναι ότι η μεθοδική, βάσει αρχών και προτύπων ενσωμάτωση, απαιτεί προετοιμασία και είναι γενικά χρονοβόρα. Δημοσιεύοντας προσωρινά συνδέσμους προς υπάρχοντα σύνολα δεδομένων, επιτυγχάνεται η συγκέντρωση όσων περισσότερων δεδομένων ενώ η ολοκληρωμένη ενσωμάτωση των δεδομένων, πραγματοποιείται σε μεταγενέστερο χρόνο.

Αρχιτεκτονική και διεπαφές ενός αποθετηρίου δεδομένων

Στα βασικά υποσυστήματα ενός αποθετηρίου δεδομένων περιλαμβάνονται οι εξής διεπαφές :

- **Η διεπαφή καταχώρησης των δεδομένων** : Τα δεδομένα συνήθως καταχωρούνται από τους φορείς οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την συλλογή ή παραγωγή τους. Μέσω της διεπαφής καταχώρησης οι πιστοποιημένοι φορείς μπορούν τόσο να προσθέτουν νέα σύνολα δεδομένων όσο και να επικαιροποιούν σύνολα που έχουν ήδη καταχωρήσει και για τα οποία παραμένουν υπεύθυνοι.

²⁹ Δεν μπορούμε να μην σχολιάσουμε την εμμονή της κυβέρνησης των Η.Π.Α να μη χρησιμοποιεί το αναγνωριστικό της χώρας (.us) στα URL των κυβερνητικών υπηρεσιών.

³⁰ Μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2011 αποθετήρια/κατάλογοι δεδομένων είχαν δημιουργηθεί σε συνολικά 22 χώρες μεταξύ των οποίων στις Η.Π.Α, στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Αυστραλία, το Καναδά, την Εσθονία, τη Νέα Ζηλανδία και την Νορβηγία.

- **Η διεπαφή προετοιμασίας των δεδομένων :** Μέσω της διεπαφής αυτής γίνεται η κατάλληλη σήμανση των δεδομένων με μεταδεδομένα και η μετατροπή τους στα πρότυπα που υποστηρίζονται από το κάθε αποθετήριο. Η διαχείριση αυτής της διεπαφής γίνεται συνήθως από έμπειρους τεχνολογικά χρήστες οι οποίοι ασχολούνται αποκλειστικά με την προετοιμασία των δεδομένων.
- **Η διεπαφή παρουσίασης των δεδομένων :** Η διεπαφή παρουσίασης αποτελεί το σημείο επαφής με τους χρήστες του συστήματος. Μέσω αυτής προσφέρεται η δυνατότητα περιήγησης , αναζήτησης και προβολής του συνόλου των δεδομένων που περιέχονται στο αποθετήριο. Επιπλέον σε κάποιες υλοποιήσεις δίνεται η δυνατότητα διαδραστικής επεξεργασίας των δεδομένων (εφαρμογή φίλτρων , επιλογή στηλών) μέσα από τον φυλλομέτρητη του χρήστη ή/και η δυνατότητα οπτικοποίησης (visualization) των πληροφοριών που προκύπτουν από τα δεδομένα για την παραγωγή γραφημάτων.
- **Η διεπαφή διαδικτυακών υπηρεσιών πρόσβασης (API) :** Η οποία χρησιμοποιείται κυρίως από προγραμματιστές που αναπτύσσουν υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας για να αποκτήσουν πρόσβαση σε πραγματικό χρόνο στα δεδομένα..

6.1.2 ΧΡΗΣΗ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Ο όρος μεταδεδομένα συχνά μεταφράζεται ως «δεδομένα για τα δεδομένα». Αν και αυτός ο ορισμός δεν είναι ετυμολογικά σωστός, χρησιμοποιείται από πολλούς και έχει πλέον επικρατήσει. Στη πραγματικότητα όμως ο όρος μεταδεδομένα χρησιμοποιείται με τρεις τουλάχιστον διαφορετικές προσεγγίσεις :

1. Για μεταδεδομένα που δίνουν πληροφορίες για το σχήμα και την δομή που ακολουθεί ένα αρχείο ή μια υπηρεσία που περιέχει πληροφορίες για αντικείμενα του πραγματικού κόσμου (**Δομικά μεταδεδομένα**).
2. Για μεταδεδομένα που περιγράφουν χαρακτηριστικά μιας συγκεκριμένης οντότητας που αποτελεί μέρος ενός συνόλου δεδομένων (**Περιγραφικά μεταδεδομένα**)
3. Για μεταδεδομένα που περιγράφουν λεκτικά μια συλλογή οντοτήτων (**μεταδεδομένα τεκμηρίωσης**)

Ουσιαστικά τα **δομικά μεταδεδομένα** αντιστοιχούν στο σχήμα ενός αρχείου ή μιας βάσης δεδομένων. Περιγράφουν δηλαδή το εννοιολογικό μοντέλο των δεδομένων. Με ποιο τρόπο συνδέονται οι οντότητες μεταξύ τους, σε ποια οντότητα ή χαρακτηριστικό του πραγματικού κόσμου αναφέρεται κάθε πεδίο και ποιους περιορισμούς τιμών επιδέχεται. Συνιστούν οντολογίες οι οποίες συνήθως εκφράζονται με κάποια υλοποίηση γλώσσας σε XML ή RDF και αποτελούν βασικό συστατικό του οικοσυστήματος του επερχόμενου Σημασιολογικού Ιστού.

Τα **περιγραφικά μεταδεδομένα** περιγράφουν το περιεχόμενο του αρχείου ή της βάσης δεδομένων. Για παράδειγμα, ποιος είναι ο εκδότης, μια σύντομη περιγραφή για το τι πληροφορίες περιέχει (λ.χ λογιστικές καταστάσεις μηνός Χ) τότε τροποποιήθηκε και με ποια άδεια διατίθεται.

Τέλος υπάρχει και η περίπτωση των **μεταδεδομένων τεκμηρίωσης**. Αυτά τα μεταδεδομένα χρησιμοποιούνται για να βοηθήσουν τους ανθρώπους να αναζητήσουν συγκεκριμένα στοιχεία και εκφράζονται συνήθως ως ένα σύνολο λέξεων-κλειδιών σε φυσική γλώσσα.

Το περιεχόμενο και η οργάνωση των μεταδεδομένων που αφορούν τις δύο τελευταίες κατηγορίες δηλαδή τα περιγραφικά και τα μεταδεδομένα τεκμηρίωσης είναι ιδιαίτερα σημαντικά κατά την διάθεση συνόλων δεδομένων γιατί αυξάνουν την αναζητησιμότητα των δεδομένων.

Τα δεδομένα τεκμηρίωσης αποτελούν ετικέτες λέξεων-κλειδιών και χρησιμοποιούνται ευρέως στον ιστό όπως τον γνωρίζουμε σήμερα (Ιστός Εγγράφων) για να δώσουν πληροφορίες για το περιεχόμενο εγγράφων με σκοπό να τα καταστήσουν εύκολα προσπελάσιμα από αυτοματοποιημένες διαδικασίες αναζήτησης και ευρετηρίασης. Ουσιαστικά αποτελούν στοιχεία της γλώσσας HTML που χρησιμοποιούνται για να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με μια συγκεκριμένη ιστοσελίδα, τις περισσότερες φορές με σκοπό να βοηθήσουν τις μηχανές αναζήτησης να την ταξινομήσουν σωστά. Εισάγονται σε ένα έγγραφο HTML, αλλά δεν είναι άμεσα ορατά στο χρήστη που επισκέπτεται την ιστοσελίδα.

```
<meta name="keywords" content=" books,articles" >
```

```
<meta name="zipcode" content="45212,45208,45218" >
```

Η χρήση των μεταδεδομένων τεκμηρίωσης αποτελεί μέρος μιας συνολικότερης στρατηγικής που περιγράφεται ως **Βελτιστοποίηση Ιστοσελίδων για τις Μηχανές Αναζήτησης** (Search Engines Optimization). Ο όρος περιγράφει όλες εκείνες τις διαδικασίες-επεμβάσεις που πρέπει να γίνουν στη δομή και το περιεχόμενο μιας ιστοσελίδας ώστε να είναι όσο το δυνατό πιο φιλική στις μηχανές αναζήτησης. Τελικός στόχος είναι η υψηλή κατάταξη του ιστοχώρου και η αύξηση της επισκεψιμότητας της ιστοσελίδας μέσω οργανικών αποτελεσμάτων, δηλαδή αποτελεσμάτων χρηστών που ψάχνουν στις μηχανές αναζήτησης με τις λέξεις-κλειδιά (keywords) που αφορούν το περιεχόμενο της ιστοσελίδας.

Επειδή η μηχανές αναζήτησης δεν έχουν δυνατότητα να καταγραφούν άμεσα το πραγματικό περιεχόμενο μίας βάσης δεδομένων, θα πρέπει οι δημόσιοι φορείς που διαχειρίζονται ιστοτόπους μέσω των οποίων διατίθενται δεδομένα να φροντίζουν ώστε το HTML περιεχόμενο κάθε ιστοσελίδας να εμπλουτίζεται με μεταδεδομένα τεκμηρίωσης που αντιστοιχούν στα δεδομένα που αποτελούν το περιεχόμενο της.

Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό καταλόγων ή αποθετηρίων δεδομένων είναι η συνάφεια (relevancy) μεταξύ του τίτλου, της περιγραφής, και των λέξεων κλειδιών της κάθε ιστοσελίδας με το σύνολο των δεδομένων τα οποία αποτελούν το περιεχόμενο της.

6.1.3 ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

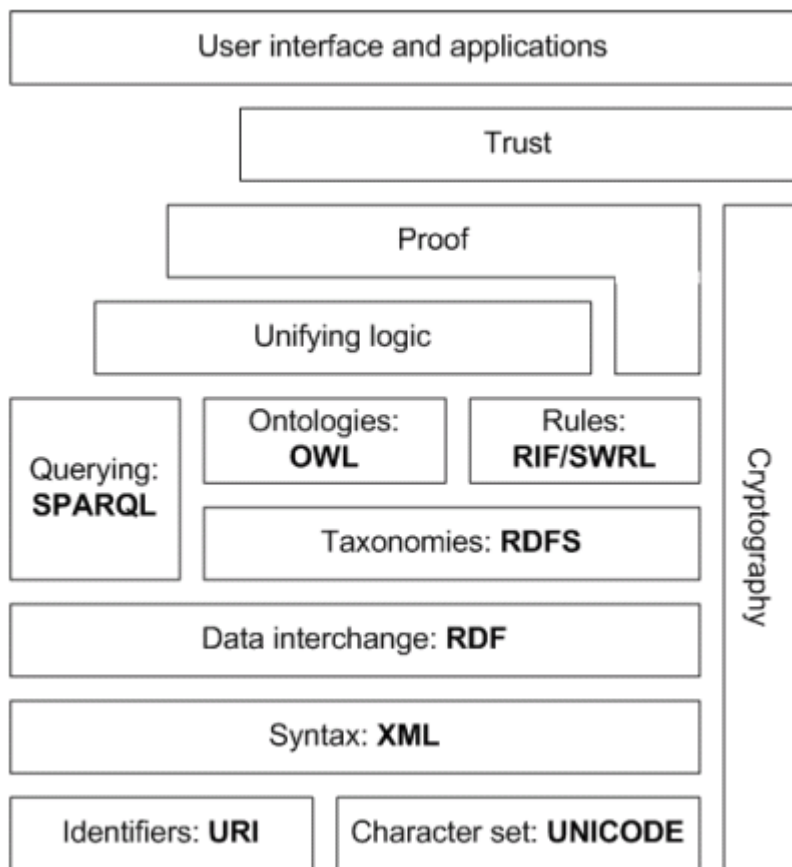
Η ανάπτυξη του παγκόσμιου ιστού κατέστησε το διαδίκτυο προσβάσιμο σε εκατομμύρια χρήστες , επιτρέποντας την απρόσκοπτη δημοσιοποίηση και πρόσβαση σε πληροφορίες. Η εκρηκτική ανάπτυξη του παγκόσμιου ιστού δημιούργησε όμως προβλήματα «πληροφοριακής υπερφόρτωσης» και έθεσε επιτακτικά το ζήτημα καλύτερης οργάνωσης των πληροφοριών. Ως απάντηση , η παγκόσμια ερευνητική κοινότητα έχει στραφεί εδώ και λίγα χρόνια σε μια νέα κατεύθυνση εξέλιξης του παγκόσμιου ιστού , η οποία ονομάζεται **Σημασιολογικός Ιστός** (Semantic Web). Ο όρος Σημασιολογικός Ιστός αναφέρεται στο εγχείρημα εμπλουτισμού του υπάρχοντος ιστού με σημασιολογική πληροφορία, δηλαδή με πληροφορία που περιγράφει τα ίδια τα δεδομένα και τις σχέσεις μεταξύ τους. Στο όραμα του σημασιολογικού ιστού η σημασία και οι έννοιες στις οποίες αντιστοιχούν τα δεδομένα θα είναι κατανοητά από τις μηχανές , επιτρέποντας στις εφαρμογές του διαδικτύου να προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες στο χρήστη.

	Ιστός Εγγράφων	Σημασιολογικός Ιστός
Βασική οντότητα	Έγγραφο (html document)	Αντικείμενα (ή περιγραφές αντικειμένων)
Διασυνδέσεις μεταξύ	Εγγράφων	Αντικειμένων
Βαθμός δομής κάθε οντότητας	Χαμηλή	Υψηλή
Σημασία του περιεχομένου και των συνδέσμων	Υποκειμενική	Αντικειμενική
Σχεδιασμένο για κατανόηση	Πρωταρχικά από ανθρώπους, δευτερευόντως από μηχανές	Πρωταρχικά από μηχανές , δευτερευόντως από ανθρώπους

Πίνακας 5 : Διαφορές Μεταξύ Σημασιολογικού Ιστού και Ιστού Εγγράφων

Σε αντίθεση με την σημερινή μορφή του παγκόσμιου ιστού όπου η γλώσσα HTML χρησιμοποιείται για να περιγράψει έγγραφα , οι γλώσσες του σημασιολογικού ιστού περιγράφουν αφηρημένα αντικείμενα όπως ανθρώπους , έργα , και βιβλία. Για το σκοπό αυτό κάθε πληροφορία εκφράζεται με έναν πλούσιο σημασιολογικά τρόπο , ο οποίος είναι όχι μόνο μηχανικά αναγνώσιμος αλλά και μηχανικά κατανοήσιμος και επεξεργάσιμος. Η παρούσα μορφή του παγκόσμιου ιστού μπορεί να γίνει αντιληπτή ως ένα παγκόσμιος εξυπηρετητής αρχείων , ενώ ο επερχόμενος σημασιολογικός ιστός ως μια παγκόσμια βάση δεδομένων. Για το λόγο αυτό συχνά ο σημασιολογικός ιστός αποκαλείται και Ιστός Δεδομένων σε αντίθεση με τον Ιστό Εγγράφων που γνωρίζαμε μέχρι σήμερα.

Η Αρχιτεκτονική του Σημασιολογικού Ιστού

Εικόνα 4 : Η Αρχιτεκτονική του Σημασιολογικού Ιστού

Στη βάση της αρχιτεκτονικής του Σημασιολογικού Ιστού βρίσκονται τα **URIs** (Uniform Resource Identifiers). Αυτά προέρχονται από τα γνωστά URLs (Uniform Resource Locators) τα οποία χρησιμοποιούνται για την διευθυνσιοδότηση πόρων προσπελάσιμων από το διαδίκτυο. Τα URI όμως επεκτείνουν τη λογική των URL και προσφέρουν αναγνωριστικά τόσο για δικτυακούς πόρους προσπελάσιμους από το διαδίκτυο (ιστοσελίδες, αρχεία , routers, printers) όσο και για αφηρημένες έννοιες ή αντικείμενα μη προσπελάσιμα από αυτό όπως άνθρωποι, αυτοκίνητα , εταιρείες.

Στο επόμενο επίπεδο της αρχιτεκτονικής συναντάμε τις **γλώσσες για την ανταλλαγή δεδομένων**. Το βασικό μοντέλο αυτών των γλωσσών βασίζεται στο RDF (Resource Description Framework). Το RDF είναι το βασικό μοντέλο που χρησιμοποιεί ο σημασιολογικός ιστός για την ανταλλαγή δεδομένων και χρησιμοποιείται για την αναπαράσταση των διαδικτυακών πόρων. Οι πόροι εκφράζονται πάντα με την χρήση URIs. Η αναπαράσταση των σχέσεων μεταξύ των πόρων πραγματοποιείται μέσω ενός συνόλου δηλώσεων (statements) οι οποίες αποτελούνται από τρία μέρη: (α) το υποκείμενο, (β) το κατηγορούμενο και (γ) το αντικείμενο. Λόγω της δομής τους, οι RDF δηλώσεις ονομάζονται και τριπλέτες (triples). Οι

δηλώσεις RDF επιτρέπουν τον μηχανικό τρόπο κατανόησης σχέσεων αντικειμένων που περιγράφονται από δεδομένα. Έτσι ενώ μια πρόταση της μορφής « Η Αθήνα είναι πρωτεύουσα της Ελλάδας» δεν σημαίνει απολύτως τίποτα για έναν υπολογιστή, αν η παραπάνω πρόταση αποδοθεί με κατάλληλες δηλώσεις RDF, μπορεί να εκφράσει ότι: 1) Η Αθήνα είναι μια πόλη, 2) Η Ελλάδα είναι μια χώρα 3) ότι πρωτεύουσα της τελευταίας είναι η Αθήνα.

Στο ανώτερο επίπεδο της αρχιτεκτονικής του Σημασιολογικού Ιστού, βρίσκονται οι **γλώσσες περιγραφής οντολογιών**³¹. Ο σημασιολογικός ιστός απαιτεί την δημοσίευση δεδομένων με χρήση γλωσσών ειδικά σχεδιασμένων για περιγραφή οντοτήτων (OWL, RDFa, RDFS). Αυτές οι γλώσσες βασίζονται στο μοντέλο δεδομένων RDF (Resource Description Framework) ενώ το συντακτικό τους στην γλώσσα XML. Υπάρχουν επίσης **γλώσσες διατύπωσης ερωτημάτων** όπως η SPARQL, μέσω των οποίων συνδεδεμένα σύνολα δεδομένων που βρίσκονται σε διαφορετικά μέρη του παγκόσμιου ιστού μπορούν να συνδυαστούν και να διατυπωθούν πολύπλοκα ερωτήματα σε πραγματικό χρόνο.

Ανοιχτά Συνδεδεμένα Δεδομένα

Σύμφωνα με πολλούς ειδικούς, ο Συνδεδεμένος Ιστός είναι ήδη μια πραγματικότητα και αυτό που απομένει είναι η καθολική επικράτηση του η οποία θα οδηγήσει στην πλήρη κατάργηση του υπάρχοντος μοντέλου. Υπάρχουν όμως αρκετοί που αμφισβητούν αυτήν την βεβαιότητα και επισημαίνουν ότι τέτοιες θεωρήσεις αγνοούν τα κίνητρα και τις επιθυμίες των χρηστών οι οποίοι θα κληθούν να περιγράψουν οντότητες και χαρακτηριστικά του πραγματικού κόσμου στο πολύπλοκο σχήμα της αρχιτεκτονικής του σημασιολογικού ιστού. Επιπλέον κριτικές, επισημαίνουν ότι οι γλώσσες οντολογιών είναι ιδιαίτερα δύσκολες και πολύπλοκες ενώ και η σήμανση και προετοιμασία των δεδομένων απαιτεί τεχνική κατάρτιση.

Ανεξάρτητα πάντως από τις κριτικές, είναι πράγματι γεγονός ότι μέχρι πρόσφατα ο ρυθμός υλοποίησης του σημασιολογικού ιστού δεν ήταν γενικά ικανοποιητικός. Σε μια προσπάθεια να δοθεί περαιτέρω ώθηση στην διασύνδεση των δεδομένων έχει ξεκινήσει μια πρωτοβουλία υπό τον τίτλο

³¹ Μια οντολογία είναι ένα μοντέλο το οποίο αναπαριστά ένα γνωστικό πεδίο (domain) και το οποίο χρησιμοποιείται για την εξαγωγή συμπερασμάτων για τα αντικείμενα, τις ιδιότητες και τις σχέσεις των αντικειμένων του γνωστικού αυτού πεδίου.

Ανοιχτά Συνδεδεμένα Δεδομένα³², η οποία επικεντρώνει τις απαιτήσεις στη δημοσίευση δομημένων δεδομένων με χρήση RDF και URIs και εστιάζει λιγότερο στο θέμα των οντολογιών. Η απλοποίηση αυτή στοχεύει στη μείωση των εμποδίων συμμετοχής για τους παρόχους δεδομένων. Η βασική υπόθεση είναι ότι πρέπει να δοθεί έμφαση στην διασύνδεση δεδομένων καθώς έτσι αυξάνει η αξία και η αναζητησιμότητα τους. Όπως ακριβώς το παραδοσιακό διαδίκτυο των HTML εγγράφων μπορεί να σαρωθεί από μηχανές αναζήτησης ακολουθώντας τους υπερσυνδέσμους ανάμεσα στα έγγραφα, έτσι γίνεται και με τα Συνδεδεμένα Δεδομένα ακολουθώντας όμως RDF συνδέσμους. Κατ' αυτό το τρόπο οι μηχανές αναζήτησης μπορούν να παρέχουν εκλεπτυσμένες δυνατότητες εντοπισμού υποσυνόλων δεδομένων, παρόμοιες αυτών που παρέχονται από σχεσιακές βάσεις δεδομένων.

Για να προχωρήσει γρηγορότερα η διασύνδεση των δεδομένων, η πρωτοβουλία για τα Ανοιχτά Συνδεδεμένα Δεδομένα, προτείνει τα ακόλουθα στους παρόχους δεδομένων

1. Χρήση URI's ως ονόματα αντικειμένων.
2. Χρήση HTTP URI's ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να ψάξουν αυτά τα ονόματα.
3. Χρήση προτύπων (RDF, SPARQL) για την παροχή πληροφοριών κατά την αναζήτηση ενός URI.
4. Αναφορά σε άλλα URI έτσι ώστε να ανακαλύπτονται περισσότερα αντικείμενα.

Η απλοποίηση που επιτεύχθηκε μέσω των κανόνων που έθεσε η πρωτοβουλία για τα Ανοιχτά Συνδεδεμένα Δεδομένα έφερε πράγματι αποτελέσματα. Τον Οκτώβριο του 2007, τα σύνολα συνδεδεμένων δεδομένων αριθμούσαν πάνω από 2 δισεκατομμύρια RDF τριπλέτες, συσχετισμένες μεταξύ τους με πάνω από 2 εκατομμύρια συνδέσμους RDF. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2011, είχαν αυξηθεί σε 31 δισεκατομμύρια RDF τριπλέτες, συσχετισμένες μεταξύ τους με περίπου 504 εκατομμύρια συνδέσμους RDF.

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι οι όροι Συνδεδεμένα Δεδομένα και Ανοιχτά Δεδομένα δεν ταυτίζονται ούτε αποτελούν προϋπόθεση ο ένας του άλλου.

1. Τα δεδομένα μπορεί να είναι ανοιχτά, ενώ δεν είναι συνδεδεμένα
2. Τα δεδομένα μπορεί να είναι συνδεδεμένα, ενώ δεν είναι ανοιχτά
3. Τα δεδομένα όταν είναι ανοιχτά και συνδεδεμένα αποκτούν μεγαλύτερη βιωσιμότητα και αξία και αυξάνει η δυνατότητα εντοπισμού τους.

³² <http://linkeddata.org/>

6.2 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο όρος τεχνική επαναχρησιμοποίηση αναφέρεται στις τεχνολογίες και τις μεθόδους που καθιστούν δυνατή (και όσο το δυνατόν ευκολότερη) την περαιτέρω χρήση πληροφοριών και δεδομένων που διατίθενται μέσω του διαδικτύου. Για την δημοσίευση των δεδομένων κάθε οργανισμός χρησιμοποιεί ένα πρότυπο διάθεσης που μπορεί να είναι είτε κάποιος τύπος αρχείου (filetype) είτε μια υπηρεσία διαδικτύου (web service). Το πρότυπο αυτό διάθεσης, ανεξάρτητα του εάν είναι ένας τύπος αρχείου ή μια δικτυακή υπηρεσία θα πρέπει να επιτρέπει την τεχνική επαναχρησιμοποίηση της πληροφορίας που περιέχει.

Τα βασικά στοιχεία που εξασφαλίζουν σε ένα πρότυπο διάθεσης δεδομένων την δυνατότητα τεχνικής επαναχρησιμοποίησης είναι (α) Η δυνατότητα ανάγνωσης από μηχανές και (β) η δυνατότητα κατανόησης από μηχανές. Επειδή οι δικτυακές υπηρεσίες ικανοποιούν στην πλειονότητα των περιπτώσεων και τα δύο αυτά κριτήρια, στην συνέχεια θα ασχοληθούμε κυρίως με τύπους αρχείων.

Η απαίτηση για δυνατότητα τεχνικής επαναχρησιμοποίησης δομείται σε 2 επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο συναντάμε την απαίτηση η σύνθετη πληροφορία³³ που υπάρχει σε έναν τύπο αρχείου να μπορεί να διασπαστεί στα βασικά συστατικά της (μηχανική αναγνωσιμότητα). Στο επόμενο επίπεδο υπάρχει η απαίτηση η σύνθετη αυτή πληροφορία να είναι καταγεγραμμένη με δομημένο τρόπο, έτσι ώστε να είναι δυνατή η εξόρυξη συγκεκριμένων στοιχείων της με βάση την δομή της (μηχανική κατανόηση).

Μηχανική αναγνωσιμότητα

Ένας τύπος αρχείου λέμε ότι είναι μηχανικά αναγνώσιμος όταν μπορεί να δημιουργηθεί σχετικά εύκολα και γρήγορα λογισμικό το οποίο να μπορεί να αναγνωρίσει και να απομονώσει μεμονωμένα κομμάτια πληροφορίας από το περιεχόμενο του αρχείου. Ένας πιο απλός τρόπος να εκφραστεί ο παραπάνω ορισμός είναι ο εξής :

³³ Εδώ θα πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στην λέξη πληροφορία και να την αντιμετωπίσουμε με την έννοια της πληροφορίας η οποία έχει νόημα για τον άνθρωπο

Ένας τύπος αρχείου είναι μηχανικά αναγνώσιμος όταν μπορούμε να αντιγράψουμε συγκεκριμένα κομμάτια πληροφορίας από αυτό , με σκοπό να τα μετατρέψουμε σε διαφορετική μορφή ή να τα χρησιμοποιήσουμε από διαφορετικό λογισμικό.

Για παράδειγμα λέξεις ή γραμμές ενός αρχείου κειμένου (.txt) μπορούν εύκολα να αντιγραφούν μεταξύ διαφορετικών προγραμμάτων. Μπορούμε να αντιγράψουμε μέρος του περιεχόμενου του σε ένα άλλο αρχείο κειμένου ή σε ένα αρχείο word και να το επαναχρησιμοποιήσουμε. Επομένως ο τύπος αρχείων κειμένου είναι ένας μηχανικά αναγνώσιμος τύπος. Αντίθετα , αν τραβήξουμε μια φωτογραφία από τη σελίδα ενός βιβλίου και την εισάγουμε σε υπολογιστή ως αρχείο εικόνας , δεν υπάρχει εύκολος τρόπος να αντιγραφεί μέρος του κειμένου σε κάποιο άλλο πρόγραμμα με τρόπο που να μας επιτρέπει να επαναχρησιμοποιήσουμε την πληροφορία που αντιγράψαμε.

Βέβαια η δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης ορίζεται σε σχέση με την φύση της πληροφορίας. Ένα αρχείο εικόνας που περιέχει κείμενο δεν θεωρείται μηχανικά αναγνώσιμο γιατί τα ανεξάρτητα κομμάτια που συνθέτουν την πληροφορία (λέξεις , παράγραφοι) δεν μπορούν να αναγνωριστούν μεμονωμένα από έναν υπολογιστή . Αν όμως θεωρήσουμε ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο αποθηκευμένο σε ένα αρχείο διανυσματικής εικόνας ³⁴(vector image) , τότε μπορούμε να το εισάγουμε σε ένα πρόγραμμα επεξεργασίας διανυσμάτων , να απομονώσουμε τα επιμέρους συστατικά του και να το επεξεργαστούμε περαιτέρω.

Μηχανική κατανόηση

Ένας τύπος αρχείου λέμε ότι είναι μηχανικά κατανοητός όταν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει δομημένη πληροφορία.

Ένα μεγάλο μέρος των δεδομένων που παράγουν οι δημόσιοι οργανισμοί περιλαμβάνουν επαναλαμβανόμενες σειρές εγγραφών οι οποίες μπορεί να αποτυπώνουν πολλά διαφορετικά πράγματα. Από λογιστικές καταστάσεις μέχρι πίνακες επιτυχόντων σε διαγωνισμούς. Αυτού του είδους τα σύνολα

³⁴ Τα διανυσματικά αρχεία εικόνας χρησιμοποιούν γεωμετρικά αρχέτυπα όπως σημεία, γραμμές , καμπύλες ή πολύγωνα, εκφρασμένα όλα με μαθηματικές εξισώσεις, για να συνθέσουν εικόνες που μπορούν να προβληθούν σε υπολογιστές. Χρησιμοποιούνται συχνά για χωρική μοντελοποίηση σε δύο ή τρεις διαστάσεις.

δεδομένων , αποτελούνται στην ουσία από έναν αριθμό πεδίων για κάθε εγγραφή , όπου σε κάθε πεδίο καταγράφεται ένα χαρακτηριστικό, μια τιμή ή ένα γεγονός σχετικό με την οντότητα που περιγράφει η συγκεκριμένη εγγραφή. Επομένως περιέχουν μια (έστω στοιχειώδη) δομή. Αν διαθέταμε ένα τέτοιο σύνολο δεδομένων ως αρχείο κειμένου (.txt) , τότε θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να φτιάξουμε ένα πρόγραμμα που να μας επιστρέφει την τιμή ενός συγκεκριμένου πεδίου κάποιας εγγραφής. Αντίθετα , αν χρησιμοποιούσαμε ένα αρχείο excel ή csv , τότε θα μπορούσε να γραφτεί ένα πρόγραμμα υπολογιστή που να μας επιστρέφει συγκεκριμένα πεδία από κάθε εγγραφή.

Η έννοια του μηχανικά κατανοητού προτύπου συναρτάται επομένως στενά με την έννοια της δομημένης πληροφορίας. Η δομημένη πληροφορία απαιτεί την ύπαρξη μιας σύμβασης μέσω της οποίας περιγράφουμε πως ένα σύνολο στοιχειωδών πληροφοριών ή δεδομένων οργανώνονται για να αναπαραστήσουν μια σύνθετη πληροφορία. Η έννοια του δομημένου μορφότυπου απαιτεί την ύπαρξη μιας - εκ των προτέρων ή εκ των υστέρων - γνωστής σύμβαση που αντιστοιχεί ιδιότητες ή χαρακτηριστικά οντοτήτων του πραγματικού κόσμου, σε ένα σχήμα οργάνωσης της πληροφορίας. Όταν το σχήμα αυτό είναι είτε εκ των προτέρων γνωστό και διαδεδομένο (όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τα αρχεία vcard) τότε μιλάμε για ένα πρότυπο σχήμα δόμησης πληροφορίας , ενώ σε αντίθετη περίπτωση μιλάμε για δυναμικό σχήμα που πρέπει να παρέχεται μαζί με τα δεδομένα. Στην δεύτερη αυτή περίπτωση ανήκουν αρκετές υλοποιήσεις σε γλώσσα XML.

Η XML δεν αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πρότυπο για την διάθεση δεδομένων αλλά περισσότερο ένα πρότυπο για τον ορισμό γλωσσών που περιγράφουν δεδομένα. Για την διάθεση δεδομένων μπορεί είτε να χρησιμοποιηθεί μια υπάρχουσα υλοποίηση γλώσσας XML (π.χ atom , rss) ή να δημιουργηθεί ένα ειδικό για την εφαρμογή σχήμα περιγραφής (xml Schema). Στην τελευταία αυτή περίπτωση το σχήμα μαζί με την τεκμηρίωση του θα πρέπει να γίνουν γνωστά στο κοινό που θέλει να χρησιμοποιήσει τα δεδομένα. Με την χρήση XML γλωσσών η μηχανική κατανόηση των δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της μετατροπής, είναι απλή, γιατί η ρητή σήμανση των πεδίων βοηθάει στον εύκολο εντοπισμό του περιεχομένου , και η δυνατότητα ορισμού του συνόλου χαρακτήρων διευκολύνει να ξεπεραστούν προβλήματα κωδικοποίησης.

Μελέτη Περίπτωσης : Fuelprices.gr

Το υπουργείο Ανάπτυξης είχε δημιουργήσει μια εφαρμογή για την παρακολούθηση της τιμής των καυσίμων (www.fuelprices.gr). Τα αποτελέσματα εμφανίζονται μέσω μια διαδικασίας βημάτων (επιλογή νομού , περιοχής , τύπου βενζίνης) σε μορφή HTML σελίδων. Για τον άνθρωπο είναι σχετικά εύκολο να βρει τις πληροφορίες που ψάχνει. Μπορεί να ξεχωρίσει τις πληροφορίες που αναφέρονται στην διεύθυνση του βενζινάδικου , από αυτές που αναφέρονται στην τιμή της βενζίνης. Για ένα πρόγραμμα υπολογιστή όμως είναι σχεδόν αδύνατο να ξεχωρίσει ποιες πληροφορίες αφορούν τι , ακριβώς επειδή το HTML (όταν χρησιμοποιείται για διάθεση δεδομένων) είναι ένα πρότυπο που ενώ είναι μηχανικά αναγνώσιμο δεν είναι μηχανικά κατανοητό. Παρόλο που το HTML περιλαμβάνει δομή , η δομή του αφορά μόνο την δομή εγγράφων και όχι αντικειμένων. Μπορεί να δημιουργηθεί πρόγραμμα που να απαντάει στο ποιος είναι ο τίτλος ή το περιεχόμενο της 5^{ης} παραγράφου , αλλά όχι πρόγραμμα που να απαντάει σε ερωτήματα με σημασιολογικό περιεχόμενο όπως το ποια είναι η τιμή της βενζίνης στο πρώτο βενζινάδικο.

Αν θέλαμε να φτιάξουμε μια υπηρεσία για κινητά τηλέφωνα που θα εμφάνιζε αυτόματα τα πρατήρια με την φθηνότερη βενζίνη κοντά στην περιοχή που βρισκόμαστε , τότε στο χειρότερο σενάριο θα έπρεπε να αντιγράψουμε μια μια όλες τις πληροφορίες από την σελίδα του fuelprices.gr σε ένα άλλο πρότυπο αποθήκευσης (λ.χ σε μία βάση δεδομένων , ή σε ένα αρχείο excel) και ακόμα χειρότερα θα έπρεπε να επαναλαμβάνουμε αυτή τη διαδικασία κάθε φορά που τα δεδομένα της σελίδας ανανεώνονταν.

Το πρώτο βήμα για να βοηθηθεί η όλη διαδικασία θα ήταν ο δικτυακός τόπος να προσφέρει τα δεδομένα και σε δομημένη μορφή όπως λόγου χάρη σε ένα αρχείο xls ή csv. Τώρα θα μπορούσε ο προγραμματιστής να φτιάξει ένα πρόγραμμα που διαβάζει συγκεκριμένες πληροφορίες από το αρχείο και να τις ενσωματώνει στο πρόγραμμα του. Γνωρίζοντας ποια στήλη περιέχει τον νομό , την περιοχή , την περιγραφή και την τιμή είναι πλέον κατανοητό από μια μηχανή που ακριβώς βρίσκεται η πληροφορία που ζητάμε. Φυσικά και έτσι ο προγραμματιστής θα έπρεπε να κατεβάζει ξανά το αρχείο κάθε φορά που θα ανανεώνονταν τα δεδομένα , αλλά η ζωή του θα γινόταν πλέον πολύ πιο εύκολη.

Ένα ακόμα βήμα προς τα μπροστά θα ήταν ο δικτυακός τόπος να προσφέρει τα δεδομένα και πάλι με δομημένο τρόπο αλλά μέσω μιας δικτυακής υπηρεσίας , η οποία θα επέτρεπε να γίνονται ερωτήματα για συγκεκριμένα υποσύνολα δεδομένων. Πλέον ο προγραμματιστής δεν χρειάζεται να κατεβάζει τα δεδομένα όποτε αυτά αλλάζουν. Απαιτείται μόνο η δημιουργία μιας διεπαφής με την υπηρεσία του fuelprices.gr η οποία αναλαμβάνει σε πραγματικό χρόνο την δημιουργία ερωτημάτων προς τα δεδομένα.

6.3 ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ

Όταν λέμε ότι ένα πρότυπο είναι ανοιχτό εννοούμε ότι οι προδιαγραφές για την ανάγνωση και αποθήκευση πληροφοριών στον συγκεκριμένο πρότυπο είναι διαθέσιμες , επαρκώς τεκμηριωμένες και δεν υπάρχουν περιορισμοί νομικής φύσης σχετικά με τη χρήση του.

Οι βασικές ερωτήσεις που θα πρέπει να απαντήσει κάποιος για να αποφανθεί σχετικά με το εάν ένα πρότυπο είναι ανοιχτό ή κλειστό είναι οι παρακάτω :

1. Υπάρχουν διαθέσιμες οι προδιαγραφές του προτύπου αποθήκευσης και αν ναι είναι επαρκώς τεκμηριωμένες?
2. Είναι οι προδιαγραφές προτυποποιημένες μέσω κάποιου διεθνούς οργανισμού τυποποίησης (π.χ. .xml) ή αποτελούν στάνταρτ βιομηχανικό πρότυπο (π.χ. csv) ;
3. Επιτρέπεται σε οποιονδήποτε να αναπτύξει λογισμικό βάσει των παραπάνω προδιαγραφών το οποίο θα διαβάζει και θα αποθηκεύει πληροφορίες στο συγκεκριμένο τύπο αποθήκευσης , χωρίς περιορισμούς για το είδος του λογισμικού και χωρίς να χρειάζεται να πληρώσει ;

Αν η απάντηση και στις τρεις παραπάνω ερωτήσεις είναι θετικές , τότε το πρότυπο θα πρέπει να θεωρείται ανοιχτό. Μια παρανόηση που γίνεται συχνά είναι η ταύτιση του ανοιχτού προτύπου αποθήκευσης με τα προγράμματα ανοιχτού λογισμικού. Τέτοια ταύτιση όμως δεν υπάρχει , γιατί πολλά εμπορικά προγράμματα χρησιμοποιούν ανοιχτούς μορφότευπους ως προεπιλεγμένο τύπο αποθήκευσης και επίσης γιατί πολλά πρότυπα αποθήκευσης που παλιότερα ήταν κλειστά έχουν πλέον γίνει ανοιχτά. Παλιότερα υπήρχε η τάση , εταιρίες ανάπτυξης εμπορικών προγραμμάτων να μην δίνουν άδειες για την χρήση των προτύπων αποθήκευσης που έχουν αναπτύξει από τρίτους. Σταδιακά όμως η λογική αυτή ανατράπηκε και σήμερα υπάρχει η τάση τα πρότυπα αποθήκευσης των προγραμμάτων να είναι ανοιχτά καθώς αυτό εξυπηρετεί τις ίδιες της εταιρίες που επιδιώκουν την καθιέρωση του προτύπου τους ως βασική επιλογή.

Έτσι για παράδειγμα οι τύποι αρχείου docx ή xlsx (Microsoft Office Open Xml) παρόλο που από πολλούς θεωρούνται κλειστά πρότυπα στην πραγματικότητα αποτελούν ανοιχτά πρότυπα αποθήκευσης αφού υπάρχουν διαθέσιμες και τεκμηριωμένες προδιαγραφές , έχουν προτυποποιηθεί από διεθνείς

οργανισμούς (ISO/IEC 29500) και επιτρέπεται στον καθένα³⁵ να φτιάξει ένα πρόγραμμα υπολογιστή που να διαβάζει και να γράφει αρχεία στο συγκεκριμένο πρότυπο (γι 'αυτό άλλωστε και το λογισμικό γραφείου OpenOffice μπορεί να δημιουργεί και να ανοίγει αρχεία του microsoft office).

Ελεύθερα πρότυπα

Όταν λέμε ότι πρότυπο είναι ελεύθερο εννοούμε ότι είναι ανοικτό (όπως ορίστηκε παραπάνω) και επιπλέον το πρότυπο έχει αποδοθεί στο public domain έτσι ώστε να μην υπάρχει κανένα είδος πατέντας ή παρακρατημένο δικαίωμα και να μην υφίσταται δυνατότητα ανάκλησης ή τροποποίησης των όρων διάθεσης του. Τέτοια πρότυπα αποτελούν κάποια στάνταρτ βιομηχανικά πρότυπα (όπως το .csv) καθώς και πρότυπα που έχουν δημιουργηθεί από διεθνείς οργανισμούς προτυποποίησης (όπως το xml) .

³⁵ Η Microsoft τα διαθέτει κάτω από τους όρους της Microsoft Open Specification Promise. Το ίδιο έχουν κάνει και οι IBM και SUN οι οποίες ενώ κατέχουν πατέντες στην υλοποίηση του Open Document Format , έχουν διαβεβαιώσει ότι δεν θα ασκήσουν κανένα από τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζει ο νόμος (Sun OpenDocument Patent Statement & IBM Interoperability Specifications Pledge).

	Επαναχρησιμοποίηση			Ανοιχτό	Ελεύθερο
	Μηχανικά αναγνώσιμο	Μηχανικά κατανοητό (για δεδομένα)	Διαθέσιμες προδιαγραφές	Άδεια χωρίς περιορισμούς	
Plain Text (.txt)	✓	✗	✓	✓	✓
Comma Separated Value (.csv)	✓	✓	✓	✓	✓
Hyper Text markup (.html / .html)	✓	✗	✓	✓	✓
Extensible Markup Language (.xml)	✓	✓	✓	✓	✓
Resource Description Framework (.rdf)	✓	✓	✓	✓	✓
Open Document Format (.odt)	✓	✗	✓	✓	✗
Open Document Format (.ods)	✓	✓	✓	✓	✗
Microsoft Office format (.doc)	✓	✗	✓	✓	✗
Microsoft Office format (.xls)	✓	✓	✓	✓	✗
Microsoft Office 2007+ (.docx)	✓	✗	✓	✓	✗
Microsoft Office 2007+ (.xlsx)	✓	✓	✓	✓	✗
Portable Document Format (.pdf)	✗	✗	✓	✓	✗
Image File (.jpg / .png)	✗	✗	✓	✓	-

Πίνακας 6 : Πρότυπα Διάθεσης Δεδομένων

6.4 ΑΚΑΤΕΡΓΑΣΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Οι κυβερνητικές υπηρεσίες χρησιμοποιώντας δεδομένα που έχουν στην κατοχή τους συχνά παράγουν και δημοσιεύουν αναφορές, διαγράμματα και αναλύσεις, τα οποία παρόλο που είναι χρήσιμα και έχουν αξία για την κοινωνία, συνήθως περιέχουν ένα υποσύνολο μόνο της πληροφορίας που υπάρχει πίσω από τα δεδομένα. Είναι σημαντικό μαζί με την επεξεργασμένη πληροφορία να δημοσιεύουν και τα πρωτογενή σύνολα δεδομένων πάνω στα οποία στηρίχθηκαν, σε ακατέργαστη μορφή, με ανοιχτά και μηχανικά κατανοητά πρότυπα, έτσι ώστε η ενεργή κοινότητα των έμπειρα τεχνολογικά χρηστών να μπορεί να τα αξιοποιήσει με διαφορετικούς και πιο καινοτόμους τρόπους.

Ο όρος ακατέργαστα δεδομένα αναφέρεται σε δεδομένα που είναι πρωτογενή δηλαδή δεν έχουν υποστεί κανενός είδους επεξεργασία που μειώνει την πληροφοριακή τους αξία. Για παράδειγμα ας φανταστούμε ένα σύνολο δεδομένων που παρουσιάζει τα έσοδα και τα έξοδα όλων των δημοσίων υπηρεσιών σε μηνιαία βάση. Η πρωτογενή μορφή των δεδομένων περιέχει στήλες με το όνομα της υπηρεσίας, τον μήνα, τα έσοδα και τα έξοδα. Αν πριν την δημοσίευση τους αποφασίσουμε να αντικαταστήσουμε τις στήλες εσόδων και εξόδων με μια άλλη στήλη που παρουσιάζει την καθαρή θέση (έσοδα – έξοδα), τότε έχουμε μειώσει την πληροφοριακή αξία των δεδομένων. Η μείωση αυτή δεν είναι δυνατόν να ανακληθεί καθώς δεν μπορούμε από την νέα στήλη να υπολογίσουμε τις τιμές των αρχικών στηλών. Επομένως υπάρχει πληροφορία που έχει χαθεί.

Υπηρεσία	Μήνας	Έσοδα	Έξοδα
Υπηρεσία Α	Ιανουάριος	10.000	12.000
Υπηρεσία Α	Φεβρουάριος	12.000	16.000
Υπηρεσία Α	Μάρτιος	2.000	90.000
Υπηρεσία Β	Ιανουάριος	34.500	20.000
Υπηρεσία Β	Φεβρουάριος	45.200	65.000
Υπηρεσία Β	Μάρτιος	20.000	200.000

Πρωτογενή δεδομένα

Υπηρεσία	Μήνας	Σύνολο
Υπηρεσία Α	Ιανουάριος	-2.000
Υπηρεσία Α	Φεβρουάριος	-4.000
Υπηρεσία Α	Μάρτιος	-88.000
Υπηρεσία Β	Ιανουάριος	14.500
Υπηρεσία Β	Φεβρουάριος	-19.800
Υπηρεσία Β	Μάρτιος	-180.000

Κάθετη μείωση πληροφορίας

Υπηρεσία	Μήνας	Έσοδα	Έξοδα
Υπηρεσία Α	Ιαν - Μάρτιος	24.000	118.000
Υπηρεσία Β	Ιαν - Μάρτιος	99.700	285.000

Οριζόντια μείωση πληροφορίας

Εικόνα 5 : Πρωτογενή Δεδομένα και Μείωση Πληροφορίας

Η χρήση ακατέργαστων δεδομένων μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα φιλική για τον μέσο χρήστη , επιτρέπει όμως σε προγραμματιστές να πάρουν αυτά τα δεδομένα και να δημιουργήσουν υπηρεσίες προστιθέμενης πληροφοριακής αξίας. Μπορούν για παράδειγμα να συνδυάσουν πληροφορίες από διαφορετικά σύνολα δεδομένων ή και να προβάλλουν δεδομένα σε διαδραστικούς χάρτες. Με τον τρόπο αυτό αυξάνεται τόσο η χρησιμότητα όσο και η ορατότητα και αξία των δεδομένων.

Τα παραπάνω βέβαια δεν σημαίνει ότι οι δημόσιοι φορείς δεν θα πρέπει να παρέχουν οι ίδιοι αντίστοιχες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Αν διαθέτουν τους ανθρώπινους πόρους και την τεχνογνωσία , αντίστοιχες πρωτοβουλίες εντός της διοίκησης είναι ιδιαίτερα χρήσιμες και μπορούν να συμβάλλουν στην ολοκλήρωση των δεδομένων. Όμως σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να δίνουν σε τρίτους τις ίδιες ευκαιρίες και επιλογές , παρέχοντας πρωτογενή δεδομένα σε ανοιχτά και επαναχρησιμοποιήσιμα πρότυπα.

Ανωνυμοποίηση Πρωτογενών Δεδομένων

Συχνά δημόσια δεδομένα δεν δημοσιεύονται σε πρωτογενή μορφή (ή δεν δημοσιεύονται καθόλου) επειδή περιέχουν στοιχεία που μπορούν να προσδιορίσουν μονοσήμαντα τα φυσικά πρόσωπα τα οποία αφορούν. Η νομοθεσία , για να προστατέψει την ιδιωτικότητα των πολιτών συνήθως απαγορεύει την δημοσίευση συνόλων δεδομένων που περιέχουν προσωπικές ή ευαίσθητες προσωπικές πληροφορίες.

Η ιδιωτικότητα όμως δεν μπορεί να προστατευθεί μόνο με θεσμικές ρυθμίσεις . Η επιβολή της νομοθεσίας μπορεί να αυτοματοποιηθεί και να γίνει υποχρεωτική μέσω τεχνολογικών μέτρων. Υπάρχουν δύο τεχνολογικές παρεμβάσεις για την εξασφάλιση της ιδιωτικότητας :

1. Η Ανωνυμοποίηση, δηλαδή απαλοιφή από το σύνολο δεδομένων των στοιχείων εκείνων που μπορούν να προσδιορίσουν μονοσήμαντα ένα φυσικό πρόσωπο (anonymisation).
2. Η αντικατάσταση των προσδιοριστικών προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται μέσω της χρήσης ψευδωνύμων (pseudonymisation)

Η ανωνυμοποίηση είναι μια τεχνική μείωσης της αξίας της πληροφορίας με την απαλοιφή από σύνολα δεδομένων των στοιχείων εκείνων που μπορούν να προσδιορίσουν μονοσήμαντα κάποιο φυσικό πρόσωπο. Με τον τρόπο αυτό χάνεται μεν μέρος της αρχικής πληροφορίας , και τα δεδομένα δεν θεωρούνται πρωτογενή , αλλά γίνεται δυνατή η δημόσια διάθεση τους.

Η χρήση ψευδωνύμων , είναι μια μέθοδος ενίσχυσης της ιδιωτικότητας , που συνίσταται στην αντικατάσταση στοιχείων που μπορούν να προσδιορίσουν μονοσήμαντα ένα πρόσωπο – όπως το όνομα , η διεύθυνση , ο ΑΦΜ – με ψευδώνυμα. Για την παραγωγή των ψευδωνύμων χρησιμοποιούνται συχνά αλγόριθμοι σύνοψης (hash). Ο αλγόριθμος σύνοψης παράγει για κάθε εγγραφή του συνόλου δεδομένων που θέλουμε να προστατεύουμε ένα κωδικοποιημένο κλειδί από το οποίο όμως δεν μπορεί να προκύψει η αρχική πληροφορία . Το κωδικοποιημένο κλειδί και η αρχική εγγραφή διατηρούνται κάπου ξεχωριστά στο πληροφοριακό σύστημα , ενώ από κάθε εγγραφή του συνόλου δεδομένων εργασίας απαλείφουμε όλα τα προσωπικά δεδομένα και προσθέτουμε το κωδικοποιημένο κλειδί. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατή η συνέχιση της λειτουργίας του πληροφοριακού συστήματος του οργανισμού , (από το οποίο μπορούμε και να διαθέτουμε δημόσια δεδομένα) , ενώ η πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες γίνεται μόνο μέσω των κατάλληλων μηχανισμών εξουσιοδότησης εντός του οργανισμού. Τέτοια συστήματα χρησιμοποιούνται συχνά σε πληροφοριακά συστήματα δημόσιας Υγείας , όπου συνυπάρχει τόσο η απαίτηση για προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των πολιτών , όσο και η ανάγκη δευτερευόντων χρήσεων του πληροφοριακού συστήματος από χρήστες εντός και εκτός του δημοσίου (φαρμακεία , γιατροί , ελεγκτικοί μηχανισμοί κτλπ)³⁶. Η τεχνική επομένως της χρήσης ψευδωνύμων επιτρέπει δευτερεύουσες χρήσεις συνόλων δεδομένων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα , χωρίς να δημιουργούνται ζητήματα παραβίασης της ιδιωτικότητας³⁷ , και επομένως μπορεί να χρησιμοποιηθεί από δημόσιους οργανισμούς για την online διάθεση βάσεων δεδομένων μέσω δικτυακών API.

³⁶ Για παράδειγμα βλ. <http://www.connectingforhealth.nhs.uk/systemsandservices/pseudo> για την χρήση μηχανισμών ψευδωνύμων στο Εθνικό Σύστημα Υγείας του Ηνωμένου Βασιλείου.

³⁷ Βλ. την γνωμοδότηση 4/2007 της ομάδα εργασίας του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/EC (Opinion 4/2007 on the concept of personal data διαθέσιμη από http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_en.pdf) η οποία αναφέρει ότι κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις δεδομένα στα οποία χρησιμοποιούνται μηχανισμοί ψευδωνύμων , δεν θεωρούνται προσωπικά και δεν εμπίπτουν στις προβλέψεις της οδηγίας για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων.

6.5 ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Μια από τις γνωστότερες μεθοδολογίες για την αποτίμηση της ανοιχτότητας δεδομένων που διατίθενται δημόσια είναι το σύστημα βαθμολόγησης που πρότεινε ο Tim Berners-Lee , για τα ανοιχτά συνδεδεμένα δεδομένα (5-star rating for open data)³⁸. Το σύστημα αυτό στηρίζεται σε μια βαθμολογία με διαβάθμιση 5 αστέρων στο τελευταίο επίπεδο της οποίας υλοποιείται το όραμα για των Ιστό των Δεδομένων. Αποτελεί μια αρκετά απλή και λογική μέθοδο αποτίμησης της ποιότητας των δεδομένων που δημοσιεύουν οι κυβερνητικές υπηρεσίες.

Διαθέσιμα στο διαδίκτυο (σε οποιοδήποτε πρότυπο) , αλλά με ανοιχτή άδεια χρήσης.

Διαθέσιμα στο διαδίκτυο σε δομημένη μορφή αναγνώσιμη από μηχανές (π.χ . excel αντί για σκανναρισμένη απεικόνιση ενός πίνακα ή pdf).

Όπως στο προηγούμενο επίπεδο (2) αλλά επιπλέον σε μη κλειστό πρότυπο (π.χ. CSV ή ODS αντί για excel)

Όλα τα παραπάνω και επιπλέον , χρήση ανοιχτών προτύπων του W3C για συνδεδεμένα δεδομένα (RDF , SPARQL) έτσι ώστε να ορίζονται οντότητες στις οποίες μπορούν να αναφερθούν οι χρήστες των δεδομένων. (Ουσιαστικά URIs για όλες τις οντότητες και τα χαρακτηριστικά των οντοτήτων)

Όλα τα παραπάνω και επιπλέον , σύνδεση των δεδομένων με δεδομένα από άλλες (πρωταρχικές) πηγές , με σκοπό την δημιουργία πλαισίων αναφοράς και συσχετίσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων δεδομένων.

Πίνακας 7 : Μεθοδολογία Αποτίμησης Συνόλου Δεδομένων

³⁸ Βλ. <http://www.w3.org/DesignIssues/LinkedData.html>

Για να γίνουν αντιληπτές καλύτερα οι ευκαιρίες και τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την αναβάθμιση των δεδομένων σε ένα ανώτερο επίπεδο, καθώς και το κόστος που αυτό συνεπάγεται για τον οργανισμό, παρουσιάζεται στη συνέχεια μια συνοπτική ανάλυση για κάθε επίπεδο ³⁹.

1^ο Επίπεδο (★)

Διαθέσιμα στο διαδίκτυο με ανοιχτή άδεια

Για τον χρήστη...

- ✓ Δυνατότητα ανάγνωσης.
- ✓ Δυνατότητα εκτύπωσης
- ✓ Τοπική αποθήκευση.
- ✓ Χειροκίνητη εισαγωγή των δεδομένων σε τρίτο σύστημα.

Για τον οργανισμό ...

- ✓ Ευκολία στην διάθεση

Τα δεδομένα βρίσκονται στο διαδίκτυο με ανοιχτή άδεια (όπως PDDL, ODC-by ή CC0), ωστόσο παραμένουν κλειδωμένα σε ένα αρχείο. Χωρίς την ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων (data scrapers) τα δεδομένα μπορούν να εξαχθούν μόνο χειροκίνητα από το αρχείο.

2^ο Επίπεδο (★ ★)

Διαθέσιμα στο διαδίκτυο σε δομημένη μορφή αναγνώσιμη από μηχανές

Για τον χρήστη...

- ✓ Όλα όσα μπορούσε και στο προηγούμενο επίπεδο.
- ✓ Δυνατότητα άμεσης επεξεργασίας με χρήση ιδιόκτητου λογισμικού, με σκοπό την ανάλυση, ομαδοποίηση ή οπτικοποίηση τους
- ✓ Δυνατότητα εξαγωγής/μετατροπής σε κάποιο άλλο δομημένο μορφότυπο

Για τον οργανισμό ...

- ✓ Εξακολουθεί να είναι απλή η δημοσίευσή τους

Τα δεδομένα βρίσκονται στο διαδίκτυο σε δομημένη μορφή (μηχανικά αναγνώσιμη), ωστόσο για την εξαγωγή των δεδομένων από το αρχείο απαιτείται η απόκτηση ιδιόκτητου λογισμικού.

³⁹ Η ανάλυση στηρίζεται σε παράδειγμα που παρατίθεται από το **Linked Data Research Centre (LiDRC) Laboratory** του Digital Enterprise Research Institute διαθέσιμο στο <http://lab.linkeddata.deri.ie/2010/star-scheme-by-example/>

3^ο Επίπεδο (★ ★ ★)*Όπως στο προηγούμενο επίπεδο (2) αλλά επιπλέον σε μη κλειστό format*

Για τον χρήστη...

- ✓ Όλα όσα μπορούσε και στο προηγούμενο επίπεδο
- ✓ Μπορεί να επεξεργαστεί και να επέμβει στα δεδομένα, χωρίς να περιορίζεται από τις δυνατότητες κάποιου συγκεκριμένου λογισμικού

Για τον οργανισμό ...

- ✓ Ευκολία στην διάθεση
- ✓ Πιθανών να απαιτείται ειδικό λογισμικό μετατροπής ή πρόσθετα για να γίνει η εξαγωγή των δεδομένων στο επιθυμητό μορφότυπο

Τα δεδομένα όχι μόνο είναι διαθέσιμα μέσω του παγκόσμιου ιστού αλλά επιπλέον ο καθένας μπορεί να τα χρησιμοποιήσει σχετικά εύκολα και χωρίς κόστος. Παρόλα αυτά παραμένουν δεδομένα πάνω στον ιστό και όχι δικτυακά δεδομένα (μέρος του ιστού).

4^ο Επίπεδο (★ ★ ★ ★)*Χρήση ανοιχτών προτύπων του W3C για συνδεδεμένα δεδομένα (Ουσιαστικά URIs για κάθε οντότητα)*

Για τον χρήστη...

- ✓ Όλα όσα μπορούσε και στο προηγούμενο επίπεδο
- ✓ Μπορεί να παραπέμψει σε αυτά από οπουδήποτε (σελιδοδείκτες , αποστολή URI με email ,κώδικα)
- ✓ Μπορεί να επαναχρησιμοποιήσει μέρος των δεδομένων

Για τον οργανισμό ...

- ✓ Απαιτείται περισσότερος χρόνος για την οργάνωση και προετοιμασία των δεδομένων
- ✓ Απαιτείται η ανάθεση ξεχωριστών URIs στα δεδομένα και μεθοδολογία για την αναπαράσταση των δεδομένων
- ✓ Υπάρχει πλήρης έλεγχος στον τρόπο διάθεσης και οργάνωσης των δεδομένων και μπορούν να γίνουν ενέργειες βελτιστοποίησης της πρόσβασης (load balancing, caching)

Τα δεδομένα είναι πλέον δικτυακά δεδομένα (μέρος του παγκόσμιου ιστού) και όχι απλά δεδομένα αναρτημένα κάπου στον ιστό. Ο καθένας μπορεί πλέον να κάνει αναφορά στα δεδομένα και να τα χρησιμοποιήσει αφού οι οντότητες έχουν πλέον δικιά τους URIs. Ο καλύτερος τρόπος αναπαράστασης δεδομένων σε αυτό το επίπεδο είναι με χρήση RDF όμως και απλούστερα σχήματα αναπαράστασης όπως Atom / xsd+xml / json μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

5^ο Επίπεδο (★★★★★)

όπως το επίπεδο (4) και επιπλέον, σύνδεση των δεδομένων με δεδομένα από άλλες (πρωταρχικές) πηγές

Για τον χρήστη...

- ✓ Όλα όσα μπορούσε και στο προηγούμενο επίπεδο
- ✓ Μπορεί να ανακαλύψει περισσότερα (σχετικά) δεδομένα
- ✓ Μπορεί να συνδυάσει δεδομένα από διαφορετικές πηγές

Για τον οργανισμό ...

- ✓ Απαιτείται η επένδυση σημαντικών πόρων (χρηματικών & ανθρώπινων) για την προετοιμασία και διασύνδεση των δεδομένων.
- ✓ Απαιτείται η ανάθεση ξεχωριστών URIs στα δεδομένα και μεθοδολογία για την αναπαράσταση των δεδομένων
- ✓ Υπάρχει πλήρης έλεγχος στον τρόπο διάθεσης και οργάνωσης των δεδομένων και μπορούν να γίνουν ενέργειες βελτιστοποίησης της πρόσβασης (load balancing, caching)

Πλέον τα δεδομένα είναι δεδομένα του Ιστού που διασυνδέονται με άλλα δεδομένα. Τα δεδομένα γίνονται αναζητήσιμα και μπορούν να αναφερθούν από τρίτες πηγές. Τόσο οι χρήστες όσο και ο οργανισμός επωφελούνται από το Network Effect ⁴⁰. Αυξάνεται σημαντικά η αξία των δεδομένων.

⁴⁰ Με τον όρο **δικτυακό φαινόμενο** ή **φαινόμενο δικτύου** (αγγλ. network effect) ονομάζεται εκείνο το χαρακτηριστικό γνώρισμα κατά το οποίο η αξία ενός αγαθού ή υπηρεσίας εξαρτάται από τον αριθμό των ατόμων που κατέχουν το συγκεκριμένο αγαθό ή χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Για παράδειγμα, ένα κουτάλι έχει μια συγκεκριμένη χρηστική αξία ανεξάρτητα από το πόσα άτομα κατέχουν ή χρησιμοποιούν κουτάλι. Από την άλλη, η χρηστική αξία του τηλεφώνου εξαρτάται άμεσα από το πόσα άτομα έχουν τηλέφωνο. Αν μόνο ένα άτομο σε ολόκληρο τον κόσμο έχει τηλέφωνο, τότε η αξία του είναι μηδενική. Εάν δύο άτομα έχουν τηλέφωνο η αξία του αυξάνει. Όσοι πιο πολλοί άνθρωποι έχουν τηλέφωνο, τόσο αυξάνει η αξία του. Λέγεται τότε ότι το τηλέφωνο δημιουργεί δικτυακό φαινόμενο. Ο Παγκόσμιος Ιστός δημιουργεί επίσης δικτυακά φαινόμενα.

7. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

*We shall never be able to remove suspicion and fear as potential causes of war until communication is permitted to flow, **free** and **open**, across international boundaries.*

Harry S. Truman

Παρόλο που κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών η τάση για άνοιγμα των δημοσίων δεδομένων και ελεύθερη διάθεσή τους είναι καθολική στον δυτικό κόσμο, παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο που τα κράτη επιλέγουν να διαθέτουν τα δεδομένα αυτά. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται να επικρατούν δύο διαφορετικές αντιλήψεις.

Στην πρώτη ανήκουν τα περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη τα οποία μέχρι πρόσφατα απέφευγαν την ελεύθερη διάθεση των δημοσίων δεδομένων τους και αρκούνταν στη διάθεση κάποιων εκ των δεδομένων αυτών, συνήθως με την παράλληλη επιβολή τελών. Επιπλέον όπου τα δεδομένα διατίθενται ελεύθερα, η δημοσίευση των δεδομένων γινόταν χωρίς να ακολουθούνται κάποιες γενικές κατευθυντήριες γραμμές, με αποτέλεσμα αυτά να είναι κατακερματισμένα, ασύνδετα μεταξύ τους, και σε μορφότυπους μη δομημένης πληροφορίας. Έτσι η αξιοποίησή τους εξαρτιόταν από την διάθεση και τεχνογνωσία των ενδιαφερομένων.

Η δεύτερη αντίληψη, σαφώς πιο εξωστρεφής, επικρατεί σε χώρες με Αγγλοσαξονική παράδοση όπως οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Οι χώρες αυτές επιλέγουν τόσο να διαθέτουν ελεύθερα τα δημόσια δεδομένα με ανοιχτά και κατάλληλα για επαναχρησιμοποίηση πρότυπα, όσο και να αναπτύσσουν εφαρμογές που παρουσιάζουν απευθείας με τρόπο απλό και κατανοητό στους πολίτες την πληροφορία που ενυπάρχει στα δεδομένα. Αξίζει να τονιστεί πως οι χώρες των δύο κατηγοριών ανήκουν και σε διαφορετικές σχολές Δικαίου και ίσως να αποτελεί και αυτό μια εξήγηση της παραπάνω παρατήρησης.

Στο παρόν κεφάλαιο παρατίθεται η Διεθνής εμπειρία που αφορά το ζήτημα της ελεύθερης διάθεσης των δημοσίων δεδομένων. Η παρουσίαση ξεκινάει με τα κείμενα πολιτικής και τις διακηρύξεις σε επίπεδο υπερεθνικών διακυβερνητικών οργανισμών όπως ο Ο.Η.Ε και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Στην συνέχεια γίνεται εκτενής ανάλυση των βασικών πολιτικών της Ε.Ε, τόσο αυτών που αφορούν την πρόσβαση σε πληροφορίες Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων από Ευρωπαίους πολίτες, αλλά ιδιαίτερα εκείνων που «επιβάλλονται» στα κράτη μέλη μέσω του πρωτογενούς και δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση χωρών του Αγγλοσαξονικού δικαίου (Common Law) και συγκεκριμένα των Η.Π.Α, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Νέας Ζηλανδίας.

7.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Σε διεθνές επίπεδο και ειδικότερα σε επίπεδο διακυβερνητικών οργανισμών, υπάρχουν πολλές δηλώσεις και ψηφίσματα υποστήριξης της πρόσβασης και επαναχρησιμοποίησης κυβερνητικών δεδομένων και πληροφοριών⁴¹. Ο Ο.Η.Ε και οι επιμέρους οργανισμοί του έχουν εκδώσει πολλά ψηφίσματα, επίσημες δηλώσεις και εκθέσεις που σχετίζονται με τις πολιτικές για την πρόσβαση και την επαναχρησιμοποίηση της δημόσια πληροφορίας. Στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, η ΟΥΝΕΣΚΟ διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στην εξέλιξη των πολιτικών προσανατολισμών από τα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Πιο πρόσφατα, η αυξανόμενη συνειδητοποίηση της σημασίας που έχει η πρόσβαση στις πληροφορίες του δημόσιου τομέα και στα δεδομένα της επιστήμης, αντανakλάται στο έργο διακυβερνητικών οργανισμών όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α) και το Διεθνές Συμβούλιο για την Επιστήμη (ICSU). Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, ο Ο.Ο.Σ.Α αποτέλεσε ίσως την πιο ενεργή οντότητα σε διακυβερνητικό επίπεδο για την ανάπτυξη της πολιτικής πρόσβασης και επαναχρησιμοποίησης των πληροφοριών αυτών⁴².

⁴¹ Σημειώνεται ότι στο παράρτημα Α υπάρχουν συγκεντρωμένες όλες οι διακηρύξεις και τα ψηφίσματα που παρουσιάζονται σε αυτήν την ενότητα.

⁴² Γεγονός που επιβεβαιώνει την οικονομική αξία που ενέχει το άνοιγμα των δεδομένων του δημοσίου τομέα.

7.1.1 ΗΝΩΜΕΝΑ ΈΘΝΗ

Το δικαίωμα για την πρόσβαση στη πληροφορία είναι ενσωματωμένο στο άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και έχει καταστεί νομικά δεσμευτικό για τα συμβαλλόμενα κράτη που έχουν υπογράψει την Διεθνή Σύμβαση για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Συγκεκριμένα βάσει του άρθρου 19, το δικαίωμα στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης *«περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών με οποιοδήποτε μέσο επικοινωνίας και ανεξαρτήτως συνόρων»*. Ο ειδικός εισηγητής για την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης που διόρισε η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δήλωσε ότι το άρθρο 19 της σύμβασης επιβάλλει: *«μια θετική υποχρέωση για τα κράτη να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε πληροφορίες, ιδίως όσον αφορά τις πληροφορίες που διατηρούνται από το κράτος σε όλους τους τύπους συστημάτων αποθήκευσης και ανάκτησης.»*

Στα πλαίσια των οργανισμών που λειτουργούν υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε έχουν επίσης υιοθετηθεί συμβάσεις, αποφάσεις, διακηρύξεις και αναφορές σχετικά με τις πολιτικές πρόσβασης στην πληροφορία του δημοσίου τομέα. Μεταξύ των σημαντικότερων είναι :

- Η Σύμβαση του Άαρχους που υπογράφηκε με πρωτοβουλία της Οικονομικής Επιτροπής του Ο.Η.Ε⁴³, και η οποία αποτελεί Διεθνής Σύμβαση με αντικείμενο την πληροφόρηση σε θέματα περιβάλλοντος, την συμμετοχή των πολιτών σε αποφάσεις που αφορούν το περιβάλλον και την πρόσβασή τους στη Δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα. Η σύμβαση έχει 3 πυλώνες εκ των οποίων ο πρώτος έχει ως βασική επιδίωξη *«να αποκτήσουν οι πολίτες μεγαλύτερη δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος»*.
- Η Σύσταση της UNESCO⁴⁴ για την προώθηση της πολυγλωσσίας και την καθολική πρόσβαση στον Κυβερνοχώρο που εγκρίθηκε το 2003 στην οποία υπογραμμίζεται η σημασία της

⁴³ Η Σύμβαση του Άαρχους (<http://live.unece.org/env/pp/welcome.html>) υπογράφηκε τον Ιούνιο του 1998 στην ομώνυμη πόλη της Δανίας και έχει γίνει δεκτή από 40 χώρες, μεταξύ των οποίων εκείνες της Ευρωπαϊκής, οι Η.Π.Α., ο Καναδάς και το Ισραήλ.

⁴⁴ UNESCO (21 November 2003), Recommendation on the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace, επίσης UNESCO (6 June 2003), Report by the Director-General on the Consultation Process and the Revised Recommendation on the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace, 32 C/27, διαθέσιμο από <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001304/130483e.pdf>.

αναγνώρισης του δικαιώματος των πολιτών για online πρόσβαση σε δημόσιες και κυβερνητικές πληροφορίες ή δεδομένα⁴⁵.

- Το Σχέδιο Δράσης που εγκρίθηκε αργότερα το ίδιο έτος από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Κοινωνία της Πληροφορίας ⁴⁶ (WSIS) μέσω του οποίου καλούνται οι κυβερνήσεις να «Αναπτύξουν πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές για την προώθηση των πληροφοριών του δημόσιου τομέα ως ένα σημαντικό διεθνές μέσο για την βελτίωση της πρόσβασης του κοινού στις πληροφορίες.»
- Το Ψήφισμά 40 του Παγκόσμιου Οργανισμού Μετεωρολογίας⁴⁷ που καλεί τα μέλη του να «παρέχουν ελεύθερα και ανεμπόδιστα σημαντικά δεδομένα τα οποία είναι απαραίτητα για την παροχή υπηρεσιών σχετικών με υποστήριξη της προστασίας της ζωής και της περιουσίας και την ευημερία όλων των λαών, ιδίως εκείνων των βασικών δεδομένων και τα προϊόντων που απαιτούνται για την ακριβή πρόβλεψη των καιρικών συνθηκών και του κλίματος.»

⁴⁵ “Member States should recognize and enact the right of universal online access to public and government-held records including information relevant for citizens in a modern democratic society...”

⁴⁶ Διαθέσιμο από <http://www.itu.int/wsis/index.html>

⁴⁷ Διαθέσιμο από http://www.wmo.int/pages/about/Resolution40_en.html

7.1.2 ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ο παλαιότερος⁴⁸ οργανισμός ο οποίος έχει ως σκοπό την ευρωπαϊκή ενοποίηση με ιδιαίτερη έμφαση στα νομικά πρότυπα και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη δημοκρατική ανάπτυξη και τη ρύθμιση των νομοθεσιών καθώς και την πολιτισμική συνεργασία στην Ευρώπη. Σε αυτό συμμετέχουν 47 κράτη της Ευρώπης ως μόνιμα μέλη καθώς και 8 κράτη ως παρατηρητές. Στα πλαίσια του έχουν ψηφιστεί η Ευρωπαϊκή Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου καθώς και άλλες σημαντικές συνθήκες. Σε σχέση με το θέμα που εξετάζουμε ενδιαφέρον παρουσιάζει η **Σύμβαση για την Πρόσβαση στα Επίσημα Έγγραφα** η οποία υπογράφηκε το 2008 αλλά έχει επικυρωθεί μέχρι στιγμής μόνο από 3 κράτη μέλη (Ουγγαρία , Σουηδία , Νορβηγία) και δεν έχει καταστεί μέχρι στιγμής νομικά δεσμευτική⁴⁹.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόσβαση στα Επίσημα Έγγραφα καθιερώνει το δικαίωμα να αιτηθεί οποιοσδήποτε την πρόσβαση σε "επίσημα έγγραφα", τα οποία ορίζονται ως όλες οι πληροφορίες που διαθέτουν οι δημόσιες αρχές, σε οποιαδήποτε μορφή. Στα θετικά της σύμβασης λογίζεται το γεγονός ότι δεν απαιτείται η ύπαρξη εύλογου ή ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για την άσκηση του δικαιώματος ενώ διασφαλίζεται η μη ύπαρξη χρεώσεων για την αίτηση και την αυτοπρόσωπη εξέταση εγγράφων. Υπάρχουν όμως και αρκετά αρνητικά στοιχεία τα οποία έχουν επισημανθεί και οφείλονται κυρίως στο γεγονός ότι η σύμβαση αποτέλεσε αποτέλεσμα έντονου συμβιβασμού.

1. Η αποτυχία να περιλάβει όλα τα επίσημα έγγραφα που κατέχουν νομοθετικά όργανα και δικαστικές αρχές στο υποχρεωτικό πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης.
2. Η αποτυχία να περιλάβει στο υποχρεωτικό πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης , επίσημα έγγραφα που κατέχουν φυσικά και νομικά πρόσωπα, στο βαθμό που εκτελούν δημόσια λειτουργήματα καθώς και έγγραφα που προστατεύονται από εμπορικά συμφέροντα.
3. Η αποτυχία να καθορίσει ορισμένες βασικές κατηγορίες επίσημων εγγράφων, όπως αυτά που περιέχουν οικονομικά στοιχεία ή πληροφορίες προμηθειών, τα οποία θα έπρεπε να δημοσιεύονται προληπτικά και όχι μετά από αίτηση.
4. Η απουσία εγγυήσεων για την πρόσβαση σε όργανο εξέτασης προσφυγών.

⁴⁸ Ιδρύθηκε στις 5 Μαΐου του 1949.

⁴⁹ Απαιτείται η επικύρωση από τουλάχιστον 10 κράτη μέλη για να καταστεί ενεργή.

7.1.3 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ο.Ο.Σ.Α)

Σε συνάντηση στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 2004, οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ εξέδωσαν την **υπουργική Δήλωση για την πρόσβαση σε ερευνητικά δεδομένα που αποτελούν προϊόν δημόσιας χρηματοδότησης**. Η διακήρυξη αναγνωρίζεται ότι:

«Μια βέλτιστη διεθνής ανταλλαγή δεδομένων, πληροφοριών και γνώσεων συμβάλλει αποφασιστικά στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας και καινοτομίας»

Με τη δήλωση, οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ δήλωσαν τη δέσμευσή τους να εργαστούν για την εγκαθίδρυση της ανοικτής πρόσβασης σε ψηφιακά ερευνητικά δεδομένα που προέρχονται από δημόσια χρηματοδότηση, στη βάση αντικειμενικών στόχων και αρχών. Η Διακήρυξη καλεί τα μέλη του ΟΟΣΑ «να αναπτύξουν κατευθυντήριες γραμμές με βάση τις κοινά αποδεκτές αρχές για τη διευκόλυνση της οικονομικά αποδοτικής πρόσβασης σε ψηφιακά δεδομένα από την έρευνα που βασίζεται σε δημόσια χρηματοδότηση.»

Στις 30 Απριλίου 2008, το Συμβούλιο του ΟΟΣΑ εξέδωσε τη **σύσταση του Συμβουλίου για ενίσχυση της πρόσβασης και αποτελεσματικότερη χρήση των πληροφοριών του Δημόσιου Τομέα**. Στο προοίμιο της σύστασης γίνεται αναφορά στη σύσταση του Συμβουλίου για την πρόσβαση σε ερευνητικά δεδομένα από δημόσια χρηματοδότηση και τη σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την Ευρυζωνική Ανάπτυξη, και αναγνωρίζεται ως στόχος η αύξηση των αποδόσεων από την χρήση των πληροφοριών του δημόσιου τομέα καθώς η αύξηση στα «οικονομικά και κοινωνικά οφέλη από την καλύτερη πρόσβαση και την ευρύτερη χρήση και επαναχρησιμοποίηση, ιδίως μέσω της αποτελεσματικότερης κατανομής, την ενίσχυση της καινοτομίας και την ανάπτυξη νέων χρήσεων».

Στους στόχους περιλαμβάνονται επίσης η προώθηση «πιο αποτελεσματικής διανομής των πληροφοριών και του περιεχομένου» και «η ανάπτυξη νέων πληροφοριακών προϊόντων και υπηρεσιών, ιδίως μέσω της αγοράς με βάση τον ανταγωνισμό».

Η τελευταία παράγραφος του προοιμίου της σύστασης αναγνωρίζει ότι: «Οι προσπάθειες για τη βελτίωση της πρόσβασης και της χρήσης πληροφοριών του δημόσιου τομέα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις νομικές απαιτήσεις και τους περιορισμούς, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και τα εμπορικά μυστικά, την αποτελεσματική και ασφαλής διαχείριση των προσωπικών πληροφοριών, την εμπιστευτικότητα και την εθνική ασφάλεια, και άλλες θεμελιώδεις αρχές και ότι, κατά

συνέπεια, ορισμένες αρχές που περιέχονται στο πλαίσιο της παρούσας σύστασης και σχετίζονται με τη διαφάνεια και την εκ νέου χρήση, μπορεί να εφαρμοστούν σε διαφορετικό βαθμό σε διαφορετικές κατηγορίες πληροφοριών του δημόσιου τομέα»

Οι αρχές και οι κατευθυντήριες γραμμές για την πρόσβαση σε ερευνητικά δεδομένα από δημόσια χρηματοδότηση και η σύσταση του Συμβουλίου για την ενίσχυση της πρόσβαση και την αποτελεσματικότερη χρήση των πληροφοριών του Δημόσιου Τομέα επικυρώθηκαν και εγκρίθηκαν από την σύνοδο του Ο.Ο.Σ.Α για το Μέλλον της Οικονομίας του Διαδικτύου στη Σεούλ της Κορέας τον Ιούνιο του 2008. Οι αρχές που αναφέρονται σε αυτά τα έγγραφα έχουν συμπεριληφθεί στη **Διακήρυξη της Σεούλ για το Μέλλον της Οικονομίας του Διαδικτύου** η οποία εγκρίθηκε σε επίπεδο Υπουργών στις 18 Ιουνίου 2008.

Στη διακήρυξη της Σεούλ οι υπουργοί δεσμευτήκαν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της Οικονομίας του Διαδικτύου, μέσα από πολιτικές που:

- Υποστηρίζουν ένα ανοικτό περιβάλλον που υποστηρίζει την ελεύθερη ροή των πληροφοριών, την έρευνα και την καινοτομία την επιχειρηματικότητα και τον μετασχηματισμό των επιχειρήσεων σε επιχειρήσεις της ψηφιακής εποχής.
- Καθιστούν τις πληροφορίες και το περιεχόμενο του δημόσιου τομέα, συμπεριλαμβανομένων των επιστημονικών δεδομένων, και των έργων πολιτιστικής κληρονομιάς περισσότερο προσβάσιμες σε ψηφιακή μορφή.

Τα κράτη μέλη του Ο.Ο.Σ.Α έχουν αναλάβει τη δέσμευση για την εφαρμογή των αρχών που καθορίζονται. Οι συστάσεις του Ο.Ο.Σ.Α αποτελούν νομικά μέσα που εγκαθιδρύουν πρότυπα ή στόχους τους οποίους τα κράτη-μέλη αναμένεται να εφαρμόσουν, και αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικές η εφαρμογή τους θεωρείται ότι έχει μεγάλη ηθική σημασία.

7.1.4 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ- ΟΡΟΣΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ

Εκτός από τα επίσημα ψηφίσματα και τις διακηρύξεις διακυβερνητικών οργανισμών που σχετίζονται με την πρόσβαση και την επαναχρησιμοποίηση της δημόσιας πληροφορίας, ανάλογες δηλώσεις και διακηρύξεις έχουν γίνει και σε μη θεσμικό διεθνές επίπεδο για θέματα που εστιάζουν στην ανοικτή πρόσβαση⁵⁰ δηλαδή την ανάγκη ελεύθερης πρόσβασης στη γνώση και τη δημιουργία εναλλακτικών σχημάτων διάχυσης του επιστημονικού περιεχομένου. Γνωστές και με το ακρώνυμο **BBB** οι τρεις σημαντικότερες διεθνείς πρωτοβουλίες είναι οι εξής:

Διακήρυξη της Πρωτοβουλίας Ανοικτής Πρόσβασης της Βουδαπέστης⁵¹

Στη διακήρυξη της Βουδαπέστης διατυπώθηκε για πρώτη φορά ο όρος open access (ανοικτή πρόσβαση). Σκοπός της διακήρυξης ήταν να δοθεί ώθηση στις μεμονωμένες διεθνείς πρωτοβουλίες ώστε να καταστούν τα ερευνητικά άρθρα όλων των επιστημονικών τομέων ελεύθερα διαθέσιμα στο Διαδίκτυο.

Διακήρυξη της Βηθεσδά για την Εκδοτική Δραστηριότητα Ανοικτής Πρόσβασης⁵²

Πρόθεση των συμμετεχόντων ήταν η ευαισθητοποίηση της ερευνητικής κοινότητας σχετικά με την ανοικτή πρόσβαση και η δημιουργία ενός συνόλου αρχών και κανόνων ανοικτής πρόσβασης που θα αποτελέσουν πρότυπο για την εκδοτική δραστηριότητα του ερευνητικού τους έργου και θα εφαρμοστούν από όλους τους ερευνητικούς οργανισμούς, την επιστημονική κοινότητα, τις βιβλιοθήκες και τους εκδότες. Σύμφωνα με την διακήρυξη για να είναι ένα δημοσίευμα ανοικτής πρόσβασης θα πρέπει είναι ο δικαιούχος των πνευματικών δικαιωμάτων να εγγυάται σε όλους τους χρήστες τη δωρεάν και χωρίς

⁵⁰ Η ανοικτή πρόσβαση ορίζεται ως η «ελεύθερη, άμεση, διαρκής και απαλλαγμένη από τέλη και τους περισσότερους περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακό ακαδημαϊκό περιεχόμενο» (Suber 2004).

⁵¹ **Budapest Open Access Initiative**, Φεβρουάριος 2002, διαθέσιμο από <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>

⁵² **Bethesda Statement on Open Access Publishing**, Απρίλιος 2003, διαθέσιμο από <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>

περιορισμούς πρόσβαση στα δημοσιεύματά του και να τους δίνει το δικαίωμα να τα αντιγράψουν, διανείμουν και προβάλλουν δημόσια καθώς και να δημιουργήσουν και διανείμουν παράγωγα τους.

Διακήρυξη του Βερολίνου για την Ανοικτή Πρόσβαση στη Γνώση των Θετικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών⁵³

Η Διακήρυξη καλεί τους ερευνητές να καταστήσουν το επιστημονικό τους έργο ελεύθερα διαθέσιμο σε όλους με μόνη προϋπόθεση την αναφορά του δημιουργού. Προτείνει την ελεύθερη πρόσβαση σε ερευνητικές εργασίες και παρέχει οδηγίες εφαρμογής που απευθύνονται σε ερευνητικά ινστιτούτα, βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία.

⁵³ Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities , Οκτώβριος 2003 , διαθέσιμο από http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/BerlinDeclaration_gr.pdf

7.2 ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ιστορικά η πρώτη Διακυβερνητική Ευρωπαϊκή Συνθήκη που έκανε αναφορά στην διάθεση δημόσιων πληροφοριών ήταν η Σύμβαση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Ατομικών Ερευνών (CERN)⁵⁴. Στο άρθρο 2 της Συνθήκης όπου παρατίθενται οι σκοποί του υπό σύσταση οργανισμού, δηλώνεται ότι όλα τα αποτελέσματα της ερευνητικής και θεωρητικής εργασίας που διεξάγεται θα πρέπει να δημοσιεύονται ή να είναι γενικά διαθέσιμα⁵⁵.

Το 1992 με την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η Δήλωση 17 σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης στην Πληροφορία. Η Δήλωση 17 υπογράμμιζε την ανάγκη για διαφάνεια στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων και καλούσε το Συμβούλιο και την Επιτροπή να λάβουν μέτρα για την διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες των θεσμικών οργάνων⁵⁶. Με την επικύρωση της Συνθήκης του Άμστερνταμ το 1997 το δικαίωμα για την πρόσβαση στη πληροφορία ενσωματώθηκε στο σώμα της συνθήκης με το άρθρο 255 στο οποίο αναγνωρίζεται το δικαίωμα κάθε φυσικού ή νομικού πρόσωπο το οποίο κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, να έχει πρόσβαση σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε το νομικό πλαίσιο βάσει του οποίου δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης στις πληροφορίες Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, ενώ στις επόμενες ενότητες θα ασχοληθούμε με τις βασικές Ευρωπαϊκές οδηγίες που αφορούν την πρόσβαση σε πληροφορία του Δημοσίου τομέα των κρατών μελών.

⁵⁴ Συνθήκη για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Πυρηνικών Ερευνών, Παρίσι 1η Ιουλίου, 1953 όπως τροποποιήθηκε στις 17 Ιανουαρίου 1971 (<http://council.web.cern.ch/council/en/Governance/Convention.htm>)

⁵⁵ "The Organization shall provide for collaboration among European States in nuclear research of a pure scientific and fundamental character, and in research essentially related thereto. The Organization shall have no concern with work for military requirements and the results of its experimental and theoretical work shall be published or otherwise made generally available."

⁵⁶ "The Conference considers that transparency of the decision making process strengthens the democratic nature of the institutions and the public's confidence in the administration. The Conference accordingly recommends that the Commission submit to the Council no later than 1993 a report on measures designed to improve public access to the information available to the institutions."

7.2.1 Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Το 1996, το δικαίωμα πρόσβασης του κοινού στις πληροφορίες και τα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ένωσης θεσπίστηκε με το άρθρο 255 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε από τη συνθήκη του Άμστερνταμ. Ο κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001⁵⁷ υλοποιεί το δικαίωμα των πολιτών να λαμβάνουν έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής.

Ο κανονισμός (ΕΚ) 1049/2001 «για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής» καθορίζει τις αρχές, τους όρους και τους περιορισμούς, που διέπουν το δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Ως έγγραφο σύμφωνα με το Άρθρο 3 θεωρείται οποιοδήποτε περιεχόμενο ανεξάρτητα από το μέσο καταγραφής⁵⁸ ενώ η πρόσβαση παρέχεται στο κοινό είτε ύστερα από γραπτή αίτηση, είτε απευθείας σε ηλεκτρονική μορφή χωρίς να απαιτείται η δικαιολόγηση του αιτήματος πρόσβασης.

Ο κανονισμός όμως προβλέπει και ένα μεγάλο αριθμό εξαιρέσεων από τη υποχρέωση παροχής εγγράφων. Σύμφωνα με την 9^η ετήσια αναφορά του Συμβουλίου για τον κανονισμό πρόσβασης σε έγγραφα, που αφορά το έτος 2010⁵⁹, οι βασικές αιτίες απόρριψης αιτήσεων πρόσβασης είναι οι ακόλουθες:

- Προστασία της δημόσιας Ασφάλεια 92 (7%)
- Προστασία Διεθνών Σχέσεων 319 (24.3%)
- Προστασία της διαδικασίας λήψης αποφάσεων 434 (33%)
- Συνδυασμός περιπτώσεων οι άλλες αιτίες 469 (35.7%)

⁵⁷ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Μαΐου 2001 για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (http://www.europarl.europa.eu/RegData/PDF/r1049_el.pdf)

⁵⁸ Βλ. Άρθρο 3 – Ορισμοί παρ.α : ««έγγραφο»: οποιοδήποτε περιεχόμενο ανεξάρτητα από το χρησιμοποιηθέν υπόθεμα (γραμμένο σε χαρτί ή αποθηκευμένο υπό ηλεκτρονική μορφή, ή με ηχητική, οπτική ή οπτικοακουστική εγγραφή) που αφορά τις πολιτικές, τις δράσεις και τις αποφάσεις αρμοδιότητας του θεσμικού οργάνου»

⁵⁹ Διαθέσιμη στο http://www.access-info.org/documents/Access_Docs/Advancing/EU/eu-council-ninth-ann-report-on-access-regulation-7450-rev1-11.pdf

Το κόστος της παραγωγής και της αποστολής αντιγράφων δύναται να χρεωθεί στον αιτούντα. Η επιβάρυνση αυτή όμως δεν μπορεί να υπερβαίνει το πραγματικό κόστος της παραγωγής και της αποστολής αντιγράφων. Η εξέταση επί τόπου, τα αντίγραφα μέχρι 20 σελίδες και η άμεση πρόσβαση με ηλεκτρονική μορφή είναι δωρεάν⁶⁰.

Οι στατιστικές δείχνουν ότι, κατά γενικό κανόνα, το Συμβούλιο και η Επιτροπή ικανοποιούν δύο στις τρεις αιτήσεις πρόσβασης. Το Κοινοβούλιο ικανοποιεί περισσότερο του 80% των αιτήσεων που του απευθύνονται, πράγμα που εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από τη δημόσια φύση των συνεδριάσεών του. Παρόλο που όλο και περισσότεροι πολίτες κάνουν χρήση του δικαιώματος πρόσβασής, οι περισσότερες αιτήσεις υποβάλλονται από πρόσωπα ειδικευμένα στις υποθέσεις της ΕΕ: οικονομικοί παράγοντες, δικηγορικά γραφεία, ΜΚΟ και πανεπιστημιακοί⁶¹.

Σημαντική είναι και η πρόβλεψη του κανονισμού (ΕΚ) 1049/2001 για την δημιουργία μητρώου εγγράφων σε ηλεκτρονική μορφή από κάθε θεσμικό όργανο της Ε.Ε⁶², μέσω του οποίου οι πολίτες ενημερώνονται για τις πληροφορίες που κατέχει και επιπλέον έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν και να ανακτήσουν έγγραφα και πληροφορίες. Οι κυριότεροι ιστότοποι μητρώων εγγράφων τους οποίους διαχειρίζονται τα θεσμικά όργανα είναι οι εξής:

Νομοθεσία της ΕΕ (EUR-LEX)	http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm
Νομοθετικά έγγραφα στο στάδιο της προπαρασκευής	http://ec.europa.eu/prelex/apcnet.cfm
Νομοθετικό παρατηρητήριο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	http://www.europarl.europa.eu/oeil/
Μητρώο των εγγράφων της Επιτροπής	http://www.europarl.europa.eu/registre/recherche/RechercheSimplifiee.cfm
Μητρώο επιτροπολογίας	http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/showPage.asp

Πίνακας 8 : Μητρώα Εγγράφων των Θεσμικών Οργάνων Της Ε.Ε

⁶⁰ Βλ. Άρθρο 10 παρ.1

⁶¹ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων : πράσινη βίβλος , Η δημόσια πρόσβαση στα έγγραφα που βρίσκονται στην κατοχή των οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (http://ec.europa.eu/transparency/revision/docs/gp_el.pdf)

⁶² Βλ. Άρθρο 11 παρ.1 : «Προκειμένου να πραγματοποιηθούν τα δικαιώματα των πολιτών στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού, κάθε θεσμικό όργανο προσφέρει πρόσβαση σε μητρώο εγγράφων. Η πρόσβαση στο μητρώο πρέπει να παρέχεται με ηλεκτρονική μορφή. Τα στοιχεία αναφοράς των εγγράφων καταχωρούνται στο μητρώο χωρίς καθυστέρηση.»

Το 2007 η Επιτροπή εξέδωσε μια πράσινη βίβλο με τίτλο «Η δημόσια πρόσβαση στα έγγραφα που βρίσκονται στην κατοχή των οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» μέσω της οποίας εγκαινίασε μια δημόσια διαβούλευση⁶³ για την τροποποίηση του κανονισμού 1049/2001 προς την κατεύθυνσή περαιτέρω βελτίωσης της πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων.

⁶³ Διαβούλευση η οποία έλαβε χώρα από τα μέσα Απριλίου ως τα μέσα Ιουλίου 2007 και τα αποτελέσματα της οποίας είναι διαθέσιμα από τον ιστότοπο της Επιτροπής http://ec.europa.eu/transparency/revision/docs/report_on_the_outcome_final.pdf.

7.2.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Οι βασικές ευρωπαϊκές οδηγίες που συνδέονται με το θέμα της διάθεσης δεδομένων του δημοσίου τομέα είναι δύο.

- Η Οδηγία 2003/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Νοεμβρίου 2003 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (**PSI Directive**⁶⁴).
- Η Οδηγία 2007/2/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Μαρτίου 2007 για τη δημιουργία υποδομής χωρικών πληροφοριών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (**Inspire**⁶⁵).

7.1.1.1 Η ΟΔΗΓΙΑ PSI

Η γενική αρχή που διέπει την οδηγία 2003/98/ΕΚ αναφέρεται στην μέριμνα εκ μέρους των κρατών μελών προκειμένου να διευρυνθεί η πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα. Βάσει αυτής, στις περιπτώσεις που επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση εγγράφων (φυσικών ή ηλεκτρονικών) τα οποία ευρίσκονται στην κατοχή φορέων του δημόσιου τομέα, τα έγγραφα αυτά πρέπει να είναι επαναχρησιμοποιήσιμα για εμπορικούς ή μη εμπορικούς σκοπούς, και όπου αυτό είναι δυνατόν, να διατίθενται με ηλεκτρονικά μέσα.

Όσον αφορά στην επιβολή τελών για τη παροχή δεδομένων του δημοσίου τομέα, η οδηγία ορίζει μια μέγιστη αποζημίωση (η οποία ορίζεται περιγραφικά ως το κόστος συλλογής, παραγωγής, αναπαραγωγής και διάδοσής τους, συμπεριλαμβανομένης μιας εύλογης απόδοσης της επένδυσης) και προτείνει ένα μοντέλο αποτίμησης του κόστους βασισμένο σε παράγοντες όπως το τεχνικό κόστος συγκέντρωσης και διάθεσης των δεδομένων.

⁶⁴ http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/directive/psi_directive_el.pdf

⁶⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:108:0001:0014:EL:PDF>

Η συνεισφορά της οδηγίας PSI στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής αγοράς δεδομένων δεν ήταν πάντως αυτή που αρχικά ανέμενε η Ευρωπαϊκή επιτροπή. Σχεδιάστηκε και εκδόθηκε ως προϊόν έντονου συμβιβασμού σε μια εποχή που πολλά κράτη μέλη ήταν ιδεολογικά μη πρόθυμα να απεμπολήσουν το μονοπώλιο που επί χρόνια ασκούσαν επί της δημόσιας πληροφορίας. Έτσι από το πρώτο άρθρο της οδηγίας εισάγεται ένα μεγάλο εύρος εξαιρέσεων σχετικά με την υποχρέωση εφαρμογής της οδηγίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πρόβλεψη της οδηγίας που επιτρέπει στα κράτη-μέλη να αρνηθούν την πρόσβαση σε πληροφορία, εφόσον το ισχύον εθνικό δίκαιο απαιτεί την ύπαρξη νόμιμου συμφέροντος για την πρόσβαση σε έγγραφα ή δεδομένα⁶⁶ και τις εξαιρέσεις για δεδομένα που έχουν στην κατοχή τους εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, πανεπιστήμια, πολιτιστικοί σύλλογοι, μουσεία, βιβλιοθήκες και Δημόσια Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Στη χώρα μας η οδηγία ενσωματώθηκε σχεδόν αυτούσια στο εθνικό δίκτυο με τον Νόμο 3448/2006, στον οποίο γίνεται αναφορά σε όλες τις εξαιρέσεις υποχρέωσης παροχής πρόσβασης σε πληροφορία, τις οποίες προβλέπει η αρχική οδηγία.

7.2.1.2 Η ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΩΧΩΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η οδηγία 2007/2/ΕΚ (οδηγία Inspire⁶⁷) εναρμονίζει τις διαδικασίες διάθεσης και ορίζει τις τεχνικές προδιαγραφές γεωχωρικών δεδομένων που αφορούν στο περιβάλλον, μεταξύ της Δημόσιας Διοίκησης σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εν λόγω οδηγία επιζητεί να επιλύσει τα προβλήματα διαθεσιμότητας, ποιότητας, οργάνωσης και προσβασιμότητας της χωρικής πληροφορίας που τηρείται σε επίπεδο χώρας προκειμένου να δημιουργήσει το πλαίσιο εφαρμογής διευρωπαϊκής πολιτικής για το περιβάλλον με δυνατότητα επέκτασης και στους τομείς της γεωργίας, των μεταφορών και της ενέργειας.

⁶⁶ Βλ Άρθρο 1 π.3 : «Η παρούσα οδηγία βασίζεται στα υφιστάμενα στα κράτη μέλη καθεστώτα πρόσβασης και δεν θίγει τα καθεστώτα αυτά. Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες πολίτες ή επιχειρήσεις πρέπει να αποδεικνύουν ότι έχουν συγκεκριμένο συμφέρον δυνάμει του καθεστώτος πρόσβασης προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στα έγγραφα.»

⁶⁷ Ονομασία που υποδηλώνει τα αρχικά της φράσης Infrastructure for Spatial Information in Europe (Ευρωπαϊκή Υποδομή Χωρικών Πληροφοριών).

Με την οδηγία διαμορφώνεται το νομικό πλαίσιο για τη δημιουργία και λειτουργία υποδομής χωρικών πληροφοριών στην Ευρώπη, με σκοπό τη χάραξη, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των κοινοτικών πολιτικών, σε όλα τα επίπεδα, και την παροχή πληροφοριών του δημοσίου τομέα.

Τα βασικά προβλήματα που επιχειρεί να παρακάμψει η οδηγία , αφορούν την περιορισμένη πρόσβαση του κοινού σε σύνολα γεωχωρικών δεδομένων , την ασυμβατότητα των προτύπων περιγραφής γεωχωρικών δεδομένων καθώς και τα προβλήματα που προκύπτουν από διαφορετικά νομικά πλαίσια μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την παραγωγή , αδειοδότηση και διάθεση γεωχωρικών δεδομένων.

7.2.3 ΔΙΚΑΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ & ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

7.2.3.1 ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Η Οδηγία 95/46/ΕΚ αποτελεί το βασικό κείμενο αναφοράς, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στα θέματα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Θεσπίζει ένα κανονιστικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην εγκαθίδρυση μιας ισορροπίας μεταξύ ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της ιδιωτικής ζωής των προσώπων και της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Προς το σκοπό αυτό, η οδηγία ορίζει τα όρια για τη συλλογή και τη χρησιμοποίηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ζητά τη δημιουργία, σε κάθε κράτος μέλος, ενός ανεξάρτητου εθνικού οργανισμού επιφορτισμένου με την προστασία των δεδομένων αυτών⁶⁸.

Το 2002 με την Οδηγία 2002/58/ΕΚ⁶⁹ για την «προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες» αναγνωρίζεται ότι : «Οι τεχνολογίες, των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), ιδίως το Διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, απαιτούν την επιβολή ειδικών όρων για τη διασφάλιση του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής». Η οδηγία περιέχει ουσιαστικούς κανόνες που προορίζονται να εξασφαλίσουν την εμπιστοσύνη των χρηστών στις υπηρεσίες και τις τεχνολογίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Μια σημαντική εξέλιξη στον ευρωπαϊκό συνταγματικό πολιτισμό που σχετίζεται με την προστασία προσωπικών δεδομένων, αποτέλεσε και η υιοθέτηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη Σύνοδο της Νίκαιας (Δεκέμβριος 2000). Στο άρθρο 8 του Χάρτη που αναφέρεται σε «προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» αποτυπώνεται το ευρωπαϊκό κεκτημένο ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

⁶⁸ Η ίδια η οδηγία συνοδεύεται από την ανάδειξη του Ευρωπαϊκού Επόπτη για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων.

⁶⁹ Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία «προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες») [Επίσημη Εφημερίδα L 201 της 31.07.2002].

7.2.3.2 Η ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι βάσεις δεδομένων προστατεύονται γενικά όπως τα γραπτά κείμενα βάσει των νόμων περί πνευματικής ιδιοκτησίας (*Sui Generis protection*⁷⁰). Επιπλέον με την οδηγία **96/9/ΕΟΚ σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων**, έγινε ο ορισμός της έννοιας **βάση δεδομένων και αναγνωρίστηκαν στους δημιουργούς τους δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας** (Άρθρο 3 της οδηγίας). Η έννοια της βάσης όπως καθορίστηκε από την Οδηγία 96/9/ΕΟΚ⁷¹ είναι: «**συλλογή έργων, δεδομένων ή ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά ή μέσα ή κατ' άλλον τρόπο**» (Άρθρο. 1 παρ. 2 της οδηγίας). Όπως ερμήνευσε το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων την έννοια αυτή, η Οδηγία εφαρμόζεται σε κάθε συλλογή η οποία α) περιέχει έργα, δεδομένα ή άλλα στοιχεία που μπορούν να χωριστούν τα μεν από τα δε χωρίς να επηρεαστεί η αξία του περιεχομένου τους και β) περιλαμβάνει μια μέθοδο ή ένα σύστημα, οποιασδήποτε φύσεως, που να καθιστά δυνατή την ανεύρεση κάθε συστατικού της βάσης δεδομένων στοιχείου.

Η Οδηγία 96/9/ΕΚ θέσπισε και εναρμόνισε σε όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων με βάση ένα διπλό σύστημα :

- το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας για τις πρωτότυπες βάσεις δεδομένων, και
- το συγγενικό δικαίωμα (δικαίωμα *sui generis*) για τις βάσεις δεδομένων που δεν είναι πρωτότυπες αλλά ενσωματώνουν μια σημαντική επένδυση.

Πρωτότυπες Βάσεις

Οι πρωτότυπες βάσεις δεδομένων προστατεύονται ως συλλογικά έργα και πριν την οδηγία. Με την ενεργοποίηση της οδηγίας όμως η προστασία τους εξειδικεύθηκε και έγινε πιο συγκεκριμένη. Ο δημιουργός μιας πρωτότυπης βάσης δεδομένων αποκτά αποκλειστικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας στη βάση.

⁷⁰ Στο δίκαιο, ο όρος *sui generis* είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός νομικού χαρακτηρισμού που υπάρχει ανεξάρτητα από άλλες κατηγοριοποιήσεις, λόγω της μοναδικότητάς του. Στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ο όρος *sui generis* χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ιδιοκτησία ενός έργου που οφείλει την ύπαρξη του αποκλειστικά και μόνο στον δημιουργό του.

⁷¹ και μεταφέρθηκε στο Ελληνικό δίκαιο με τον νόμο 2121/1993

Η πρωτοτυπία τη βάσης δεδομένων έγκειται στην επιλογή και διευθέτηση του υλικού και στον τρόπο ανάκτησης του από το χρήστη και όχι στο περιεχόμενο αυτό κάθε αυτό της βάσης. Κατά συνέπεια το δικαίωμα αφορά μόνο τη βάση και όχι το περιεχόμενο της (το οποίο μπορεί όμως να συνεχίζει να προστατεύεται από τον κλασικό δίκαιο περί πνευματικής ιδιοκτησίας). Ο δημιουργός μιας βάσης δεδομένων με δημοτικά τραγούδια για παράδειγμα, αποκτά δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας στη βάση που δημιούργησε ως σύνολο (αν είναι πρωτότυπη η ταξινόμηση), όχι όμως και στα μεμονωμένα τραγούδια, τα οποία ως δημοτικά δεν προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία. Αντίστοιχα και το δικαίωμα του δημιουργού μιας βάσης δεδομένων π.χ. βιβλίων επιστημονικής φαντασίας δε θίγει το δικαίωμα του κάθε συγγραφέα ή εκδότη στο έργο του.

Ο δημιουργός μπορεί να απαγορεύει (ή να επιτρέπει μόνο έναντι αμοιβής) την αναπαραγωγή της βάσης (ως συνόλου), την τροποποίησή της, τη διανομή και την παρουσίασή της στο κοινό. Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, δεν επιτρέπεται αναπαραγωγή της βάσης δεδομένων ούτε για ιδιωτική χρήση. Η διάρκεια του δικαιώματος είναι η κανονική διάρκεια των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή όσο ζει ο δημιουργός και 70 χρόνια από το θάνατό του.

Μη πρωτότυπες Βάσεις

Υπάρχουν όμως και πολλές βάσεις δεδομένων, οι οποίες δεν έχουν να επιδείξουν ιδιαίτερη πρωτοτυπία στην ταξινόμηση του υλικού, είναι όμως προϊόντα υψηλών οικονομικών επενδύσεων⁷². Οι μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων είναι εκείνες οι οποίες παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την άποψη του ζητήματος που εξετάζουμε γιατί η παραγωγή ή συλλογή δεδομένων από το κράτος εμπίπτει σε αυτήν την κατηγορία στην πλειονότητα των περιπτώσεων. Για τις βάσεις δεδομένων αυτές η οδηγία προβλέπει την προστασία του κατασκευαστή με ένα δικαίωμα «ειδικής φύσης» (*sui generis*), το οποίο είναι στην ουσία ένα συγγενικό δικαίωμα. Ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων⁷³ έχει τέτοιο δικαίωμα στη βάση, εφόσον η τελευταία είναι προϊόν σημαντικής (ποσοτικά ή ποιοτικά) επένδυσης. Νομολογιακά έχει κριθεί ότι η έννοια της επένδυσης όπως αναφέρεται στην οδηγία απαιτεί όχι μόνο την επένδυση μεγάλου οικονομικού ποσού αλλά επιπλέον και την ανάληψη ρίσκου. Έτσι σημαντικές οικονομικές

⁷² ακριβώς αυτή την επένδυση του κατασκευαστή τους είναι που στοχεύει η οδηγία να προστατεύσει παρόλο που δεν πρόκειται για πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα.

⁷³ Ως Κατασκευαστής της βάσης δεδομένων θεωρείται αυτός που λαμβάνει την πρωτοβουλία για την κατασκευή της βάσης και επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων. Ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων, σε αντίθεση με το δημιουργό πρωτότυπης βάσης δεδομένων, μπορεί να είναι και νομικό πρόσωπο.

επενδύσεις εκ μέρους φορέων του Δημοσίου τομέα για την δημιουργία μη πρωτότυπων βάσεων δεδομένων, μπορεί τελικά να μην προστατεύονται από το δικαίωμα «ειδικής φύσης» καθότι τα κεφάλαια τους είναι διασφαλισμένα από τον Κρατικό Προϋπολογισμό και επομένως η όποια επένδυση δεν ενέχει ουσιαστικό ρίσκο.

Μελέτη Περίπτωσης : Landmark Nederland BV v Amsterdam City Council

Τον Απρίλιο του 2009 το δικαστικό τμήμα του ολλανδικού Συμβουλίου της Επικρατείας (Raad van State), το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο στην Ολλανδία, έθεσε όρια στη δυνατότητα των δημοσίων οργανισμών να χρεώνουν την πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων που έχουν δημιουργήσει, όταν αποφάνθηκε¹ ότι μια δημόσια αρχή δεν μπορεί να κρατάει τα πνευματικά δικαιώματα σε βάσεις δεδομένων ούτε να χρεώνει, για δεδομένα που συγκεντρώθηκαν και οργανώθηκαν με δημόσιους πόρους, στα πλαίσια της καταστατικής λειτουργίας της εν λόγω αρχής¹.

Το συμβούλιο της πόλης του Άμστερνταμ απαιτούσε ένα ετήσιο τέλος και εφάρμοζε μια περιοριστική άδεια χρήσης επί μιας βάσης περιβαλλοντολογικών δεδομένων, στην οποία η Landmark Nederland BV, μια εταιρία παροχής υπηρεσιών κτηματομεσιτικής πληροφόρησης, ζητούσε πρόσβαση. Μετά από προσφυγή που δικαίωσε την εταιρία, το συμβούλιο της πόλης έκανε έφεση με την οποία ζήτησε αποζημίωση για την παροχή των δεδομένων και, επίσης, θέλησε να περιορίσει την επαναχρησιμοποίηση τους, υποστηρίζοντας ότι μια σημαντική επένδυση είχε πραγματοποιηθεί με την οργάνωση και συλλογή της βάσης δεδομένων.

Το Δικαστήριο απέρριψε την έφεση που υποβλήθηκε από την πόλη του Άμστερνταμ για τις δαπάνες αποζημίωσης για την παροχή πληροφοριών οι οποίες θα πωλούνταν με σκοπό το κέρδος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, ενώ τα δεδομένα θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι αποτελούν μια βάση δεδομένων, επειδή υπήρχε μια ουσιαστική επένδυση στη συλλογή τους, η πόλη του Άμστερνταμ **δεν είχε αναλάβει κανένα ρίσκο προχωρώντας σε αυτή τη σημαντική επένδυση, και ως εκ τούτου δεν μπορεί να διεκδικήσει τα δικαιώματα της βάσης δεδομένων**. Συνεπώς, η πόλη δεν είχε το δικαίωμα να επιβάλλει οικονομικούς όρους ή άλλους περιορισμούς για τη χρήση των δεδομένων αυτών από την Landmark.

Το δικαίωμα «ειδικής φύσης» (sui generis) για μη πρωτότυπες βάσεις είναι διαφορετικό από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού πρωτότυπης βάσης δεδομένων. Διαρκεί 15 χρόνια από τη δημοσίευση της βάσης δεδομένων (την κατάστασή της προσιτής στο κοινό) και ανανεώνεται με

κάθε περαιτέρω σημαντική επένδυση⁷⁴. Το ειδικής φύσης δικαίωμα **απαγορεύει σε τρίτους (ή επιτρέπει μόνο έναντι αμοιβής) την εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, μέρους του περιεχομένου της βάσης**.⁷⁵ Παράλληλα όμως η Οδηγία δίνει στο νόμιμο χρήστη το **δικαίωμα να εξάγει και να επαναχρησιμοποιεί επουσιώδη μέρη** της βάσης δεδομένων εφόσον δεν εκτελεί πράξεις που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης ή θίγουν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού

Τα προβλήματα και το μέλλον της οδηγίας

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τον Δεκέμβριο του 2005 μια αναφορά για την ως τώρα εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία βάσεων δεδομένων⁷⁶. Σύμφωνα με τη αναφορά δεν βρέθηκαν αποδείξεις ότι το ειδικής φύσης δικαίωμα είναι επιτυχές ως προς τους σκοπούς που είχε η αναγνώριση του. Κατά την αξιολόγηση, η ευρωπαϊκή αγορά βάσεων δεδομένων δεν ενισχύθηκε λόγω της θέσπισης του δικαιώματος, ενώ η αμερικανική αγορά βάσεων δεδομένων παραμένει σταθερά πρώτη, σε μια χώρα όπου δεν υφίσταται, παρά τις ισχυρότατες πιέσεις, νομική προστασία βάσεων δεδομένων παρόμοια με την Ευρώπη. Όπως η ίδια η Επιτροπή παραδέχεται στην αξιολόγηση, το δικαίωμα ειδικής φύσης δεν είχε προηγούμενό του σε καμία διεθνή συνθήκη, ενώ η αναλογία μεταξύ ευρωπαϊκών και αμερικανικών βάσεων δεδομένων από 1 προς 2 το 1996 (χρόνος έκδοσης της Οδηγίας) έγινε 1 προς 3 (το 2004).

Στην αναφορά αυτήν καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ως τώρα δεν έχει παρατηρηθεί η αναμενόμενη αύξηση βάσεων δεδομένων: το 2004 παρήχθησαν όσες και πριν τη θέσπιση της Οδηγίας. Επίσης τα ως τώρα προβλήματα στην εφαρμογή της καταδεικνύουν τον κίνδυνο μέσω αυτής τελικά να προστατεύονται «γυμνές» πληροφορίες, αποτέλεσμα σαφώς ανεπιθύμητο. Η αναφορά εξετάζει ακόμη και το ενδεχόμενο κατάργησης της Οδηγίας που θέσπισε το σχετικό δικαίωμα.

⁷⁴ Το άρθρο 10 της Οδηγίας προβλέπει ότι «οποιαδήποτε ουσιώδης τροποποίηση, αξιολογούμενη ποιοτικώς ή ποσοτικώς, του περιεχομένου μίας βάσης δεδομένων, που έχουν ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι πρόκειται για νέα ουσιώδη επένδυση, παρέχει στη βάση που προκύπτει από την επένδυση αυτή δικαίωμα ιδίας διάρκειας προστασίας». Με βάση το παραπάνω άρθρο, ο δημιουργός έχει τη δυνατότητα, ανανεώνοντας ουσιωδώς το περιεχόμενο της βάσης του να «επανεκκινεί» συνεχώς την αντίστροφη μέτρηση της 15ετούς προστασίας. Επιπλέον ο μη σαφής ορισμός της έννοιας «ποιοτικώς αξιολογούμενης τροποποίησης» διευκολύνει τους δημιουργούς που επιδιώκουν απεριόριστη χρονικά προστασία ενώ δημιουργεί προβλήματα σε όσους θελήσουν να χρησιμοποιήσουν ελεύθερα το περιεχόμενο μίας βάσης δεδομένων.

⁷⁵ Κατ' εξαίρεση ο νόμιμος χρήστης μπορεί να εξάγει ουσιώδες μέρος της βάσης χωρίς την άδεια του δημιουργού για ιδιωτικούς σκοπούς, **μόνο όμως όταν πρόκειται για μη ηλεκτρονική βάση δεδομένων**

⁷⁶ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/databases/evaluation_report_en.pdf

7.2.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αυτό που οδήγησε την επιτροπή στην έκδοση των οδηγιών σχετικά με τις πληροφορίες του Δημοσίου Τομέα και τα Γεωχωρικά Δεδομένα ήταν η **έρευνα PIRA** που εκπονήθηκε το 2000⁷⁷. Το βασικό εύρημα της έρευνας ήταν ότι «στις Η.Π.Α η επένδυση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης (σε οικονομική αξία) είναι διπλάσια από αυτή στο σύνολο της Ε.Ε αλλά αποτιμάται σε οικονομικό όφελος 40 φορές μεγαλύτερο από το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό.» Ως απάντηση στο γιατί συμβαίνει αυτό η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι Η.Π.Α έχουν ένα μοντέλο ελεύθερης πρόσβασης ενώ αντίθετα τα κράτη μέλη της Ε.Ε ένα μοντέλο που εστιάζει στην απόσβεση του κόστους.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε τόσο από την μελέτη PIRA όσο και από μεταγενέστερες μελέτες για την αποτίμηση της οικονομικής αξίας της αγοράς δεδομένων, είναι σχετικά απλοϊκή. Βασίστηκε στις απαντήσεις μερικών εταιριών του χώρου, βάσει των οποίων, έγινε αναγωγή και υπολογισμός της τελικής εκτιμώμενης αξίας. Η μελέτη PIRA υπολογίζει δύο βασικά μεγέθη. Το πρώτο είναι η **Επενδυτική αξία** δηλαδή το ποσό που επενδύεται από την Κυβέρνηση για την παραγωγή και συλλογή δεδομένων, ενώ το δεύτερο η **Οικονομική αξία** δηλαδή το μέρος εκείνο του Εθνικού Εισοδήματος που οφείλεται στην αγορά των δεδομένων. Από την μελέτη προέκυψε ότι η οικονομική αξία της αγοράς δεδομένων στις Η.Π.Α ήταν \$750 δισεκατομμύρια δολάρια, (8% του τότε Α.Ε.Π των Η.Π.Α) ενώ της Ε.Ε μόνο €68 δισεκατομμύρια ευρώ (1% του τότε Ευρωπαϊκού Α.Ε.Π).

	Ε.Ε	Η.Π.Α
Αξία Επένδυσης	9.5 δις	19 δις
Οικονομική Αξία	68 δις	750 δις

Πίνακας 9 : Οικονομική Αποτίμηση της Αξίας Της Ευρωπαϊκής Αγοράς Δεδομένων

⁷⁷ Commission of the European Communities, 30 October 2000. Commercial exploitation of Europe's public sector information: Final Report for the European Commission Directorate General for the Information Society. (www.epsplus.net/content/download/23804/314839/version/1/file/media_672+full+report.pdf)

Έχει γίνει πλέον αποδεκτό από πολλούς ότι αυτά τα νούμερα αποτελούν μάλλον αποτέλεσμα δημιουργικής λογιστικής παρά σοβαρές προσεγγίσεις. Σχεδόν πέντε χρόνια αργότερα εκπονήθηκε νέα μελέτη, υπό τον τίτλο **MEPSIR**. Το προφανές που θα περίμενε κανείς θα ήταν να δει έστω και μια μικρή αύξηση της εκτίμησης για την δυνητική οικονομική αξία της αγοράς δεδομένων (δεδομένου ότι η ανάπτυξη μεταξύ 2000 και 2005 ήταν περίπου 3% του Ευρωπαϊκού Α.Ε.Π). Η εκτίμηση όμως που έδωσε η νέα μελέτη ήταν πολύ μικρότερη, με κεντρική εκτίμηση μια αξία της τάξης των 27 δισεκατομμυρίων ευρώ. Ακόμα όμως και αυτή η εκτίμηση θεωρείται από πολλούς υπερβολική⁷⁸.

⁷⁸ Βλ. για παράδειγμα Robbin te Velde, Dialogic, «Public Sector Information: Why Bother?» στο «The Socioeconomic Effects of Public Sector Information on Digital Networks» διαθέσιμο από το The National Academies Press (http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=12687)

7.2.5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στη Λισσαβόνα, στις 23/24 Μαρτίου 2000, όρισε για την Ευρώπη το φιλόδοξο στόχο να καταστεί η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο. Αναγνώρισε επίσης την επείγουσα ανάγκη να εκμεταλλευτεί η Ευρώπη ταχέως τις ευκαιρίες της νέας οικονομίας, και ιδιαίτερα του Διαδικτύου. Για την επίτευξη των παραπάνω, οι αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων κάλεσαν το Συμβούλιο και την Επιτροπή να εκπονήσουν ένα «...ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης για την ηλεκτρονική Ευρώπη (eEurope) ...». Στην πορεία για την ηλεκτρονική Ευρώπη, η δημιουργία και χρήση Πανευρωπαϊκών υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και η εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας των διευρωπαϊκών δικτύων ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ εθνικών διοικήσεων, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις. Στα πλαίσια αυτά, όπως είδαμε, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναδείξει την ελεύθερη διάθεση δημοσίων πληροφοριών εντός των κοινών συνόρων των κρατών μελών σε στόχο με υψηλή πολιτική προτεραιότητα. Στην πράξη η περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημοσίου τομέα υποστηρίζεται και από μια σειρά προγραμματικών δράσεων, πρωτοβουλιών και σχεδίων δράσης, μεταξύ των οποίων :

- Τα σχέδια δράσης e-Europe
- Τα ευρωπαϊκά πρόγραμμα ανάπτυξης ψηφιακού περιεχομένου e-content & e-content plus
- Η στρατηγική i-2010
- Το ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη (DAE).
- Το σχέδιο δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2011-2015 .

Τα σχέδια δράσης e-Europe

Το πρώτο πρόγραμμα δράσης e-Europe 2002 είχε σαν στόχο την αύξηση του αριθμού συνδέσεων στο διαδίκτυο καθώς και τις απαραίτητες νομοθετικές παρεμβάσεις για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών και του ηλεκτρονικού εμπορίου. Το επόμενο σχέδιο δράσης, γνωστό ως e-Europe 2005, είχε σαν βασικό στόχο την ανάπτυξη των υποδομών και την βελτίωση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και πολιτών της Ε.Ε. σε ευρυζωνικά δίκτυα. Βασικό μέλημα της πρωτοβουλίας ήταν ο περιορισμός του ψηφιακού διαχωρισμού (digital divide) και η βελτίωση της πρόσβασης στην πληροφορία ειδικών πληθυσμιακών ομάδων (e-inclusion).

Το πρόγραμμα **eContent**⁷⁹ διάρκειας 4 ετών (2001-2004) ήταν τμήμα του σχεδίου δράσης eEurope, το οποίο επικυρώθηκε από τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Λισαβόνας και της Φέιρα, το πρώτο εξάμηνο του 2000. Στις βασικές γραμμές δράσεις του προγράμματος συμπεριελήφθη και η «**Βελτίωση της πρόσβασης και επέκταση της χρήσης όσον αφορά τις πληροφορίες του Δημόσιου Τομέα**».

Το τετραετές πρόγραμμα (2005-08) **eContentplus** με συνολικό προϋπολογισμό € 149 εκατομμύρια ευρώ εστίαζε σε συγκεκριμένους τομείς της αγοράς όπου οι εξελίξεις ήταν αργές: γεωγραφικό περιεχόμενο (ως βασικό συστατικό του περιεχομένου του δημοσίου τομέα), εκπαιδευτικό περιεχόμενο, πολιτιστικό, επιστημονικό και ακαδημαϊκό περιεχόμενο. Το Πρόγραμμα υποστήριξε επίσης τον πανευρωπαϊκό συντονισμό για την δημιουργία συλλογών σε βιβλιοθήκες, μουσεία και τη διατήρησή τους σε ψηφιακή μορφή προκειμένου να εξασφαλιστεί η διαθεσιμότητα της πολιτιστικής, ακαδημαϊκής και επιστημονικής κληρονομιάς της Ευρώπης για μελλοντική χρήση.

Στα πλαίσια του προγράμματος eContentplus⁸⁰ χρηματοδοτήθηκαν επιμέρους προγράμματα⁸¹ που σχετίζονται με τις πληροφορίες και τα δεδομένα του Δημοσίου Τομέα, όπως είναι η πρώτη έκδοση της **Europeana**⁸² και το θεματικό δίκτυο **ePSIPlus**⁸³. Η Europeana αποτελεί την πρώτη απόπειρα να συγκεντρωθεί και να διατεθεί δωρεάν σε ψηφιακή μορφή το σύνολο της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Το Θεματικό Δίκτυο ePSIPlus δημιουργήθηκε για την υποστήριξη της εφαρμογής της ευρωπαϊκής οδηγίας PSI και εστιάζει σε πέντε θεματικές περιοχές :

1. Αποτίμηση της προόδου και των συνεπειών των νομικών και κανονιστικών ρυθμίσεων.
2. Οργάνωση και αλλαγή κουλτούρας στο δημόσιο τομέα (συμπεριλαμβανομένης της αποτίμησης του βαθμού συμμόρφωσης με την οδηγία PSI).
3. Ενθάρρυνση της περαιτέρω χρήσης πληροφοριών του δημοσίου τομέα από τις επιχειρήσεις.

⁷⁹ Το πρόγραμμα eContent (2001-2004) θεσπίσθηκε με την απόφαση 2001/48/EK του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000 σχετικά με τη θέσπιση πολυετούς κοινοτικού προγράμματος για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της χρήσης του ευρωπαϊκού ψηφιακού περιεχομένου στα παγκόσμια δίκτυα και για την προώθηση της γλωσσικής πολυμορφίας στην κοινωνία της πληροφορίας.

⁸⁰ απόφαση αριθ. 456/2005/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2005 σχετικά με την καθιέρωση πολυετούς κοινοτικού προγράμματος με σκοπό τη βελτίωση της πρόσβασης και της χρηστικότητας του ψηφιακού περιεχομένου στην Ευρώπη.

⁸¹ Για αναλυτική λίστα των προγραμμάτων που χρηματοδοτήθηκαν από το eContentplus βλέπε http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/projects/econtentplus/index_en.htm

⁸² Europeana : κοινό πολυγλωσσικό σημείο πρόσβασης στην ψηφιακή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, προϋπολογισμού 6.200.000 ευρώ.

⁸³ <http://www.epsipius.net/>

4. Μελέτη των οικονομικών επιπτώσεων της οδηγίας με έμφαση στη τιμολόγηση και τη χρέωση (συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στα δημόσια έξοδα και τον προϋπολογισμό των Δημοσίων Οργανισμών).
5. Διαχείριση πληροφοριών , πρότυπα και ποιότητα των δεδομένων.

Η στρατηγική i-2010

Το i2010 είναι ένα στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που καθόριζε τις γενικές πολιτικές κατευθύνσεις για την κοινωνία της πληροφορίας και τα μέσα ενημέρωσης με ορίζοντα την Ευρώπη του 2010. Η εν λόγω στρατηγική αποτέλεσε τη συνέχεια των δύο σχεδίων δράσης «**e-Europe 2002**» και «**e-Europe 2005**» και στους βασικούς σκοπούς της περιλαμβάνονταν η επένδυση στη γνώση και την καινοτομία, ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη και να δημιουργηθούν περισσότερες και καλύτερης ποιότητας θέσεων απασχόλησης. Η στρατηγική i2010 εντάχθηκε στο πλαίσιο της αναθεωρημένης στρατηγικής της Λισαβόνας και θεμελίωσε τρεις βασικές προτεραιότητες:

1. την υλοποίηση ενός **ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου της πληροφορίας** που θα ενθαρρύνει μια ανοιχτή και ανταγωνιστική εσωτερική αγορά για την κοινωνία της πληροφορίας και των μέσων ενημέρωσης,
2. την ενίσχυση της καινοτομίας και των επενδύσεων στην έρευνα, στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ),
3. μια **ευρωπαϊκή κοινωνία της πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς**, η οποία δίνει προτεραιότητα στην αναβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών και της ποιότητας ζωής.

Η Ψηφιακή Ατζέντα για την Ευρώπη

Το ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη (DAE) είναι μία από τις επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής **Ευρώπη 2020**. Ο στόχος αυτής της ατζέντας είναι να χαράξει μια πορεία για τη μεγιστοποίηση του κοινωνικού και οικονομικού δυναμικού των ΤΠΕ. Στα πλαίσια της ψηφιακής ατζέντας και κάτω από τον πυλώνα «Ενιαία Ψηφιακή Αγορά» έχει ενταχθεί και η δράση σχετικά με το άνοιγμα των δεδομένων του δημοσίου τομέα⁸⁴. Σύμφωνα με την επιτροπή πρόκειται να καταρτιστεί μια μελέτη αξιολόγησης των επιπτώσεων των διάφορων επιλογών που θα προταθούν με σκοπό την αναθεώρηση της οδηγίας PSI, κυρίως σε ότι αφορά το πεδίο εφαρμογής της και τις αρχές για την τιμολόγηση κατά την πρόσβαση και τη χρήση.

Το σχέδιο δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2011-2015

Το σχέδιο δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2011-2015⁸⁵ καθιερώθηκε υποστηρικτικά της Ψηφιακής Αντζέντας για την Ευρώπη και ορίζει νέες πολιτικές προτεραιότητες οι οποίες στηρίζονται στη δήλωση του Malmö⁸⁶. Προβλέπονται 40 ειδικά μέτρα στο διάστημα της επόμενης πενταετίας. Ανάμεσα στα μέτρα που έχουν συμπεριληφθεί στον άξονα *Ενδυνάμωση των Χρηστών* είναι και η περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα. Σημαντικό μέτρο που μπορεί έμμεσα να επηρεάσει την δυναμική των ανοιχτών δεδομένων είναι αυτό που αφορά τις ανοιχτές προδιαγραφές και την διαλειτουργικότητα (π.χ. εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Διαλειτουργικότητας).

⁸⁴ Πυλώνας «Ενιαία Ψηφιακή Αγορά», Δράση 3: Άνοιγμα των δημοσίων δεδομένων για επαναχρησιμοποίηση.

⁸⁵ http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/action_plan_2011_2015/index_en.htm

⁸⁶ Υπουργική Δήλωση για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση η οποία εγκρίθηκε ομόφωνα στο Malmö της Σουηδίας, στις 18 Νοεμβρίου 2009 (http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/events/past/malmo_2009/press/ministerial-declaration-on-egovernment.pdf)

7.3 Η.Π.Α

Στις Ηνωμένες Πολιτείες η πρόσβαση και η περαιτέρω χρήση πληροφοριών της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ενισχύεται λόγω του σαφούς και απλού νομοθετικού πλαισίου. Πολίτες και επιχειρήσεις διαθέτουν εκτεταμένο δικαίωμα ηλεκτρονικής πρόσβασης στις πληροφορίες αυτές και ανάλογες δυνατότητες επαναχρησιμοποίησης τους για εμπορικούς σκοπούς. Επιπλέον, τα τέλη για την επαναχρησιμοποίηση περιορίζονται το πολύ σε οριακές δαπάνες αναπαραγωγής και διάδοσης.

Οι εκτεταμένες δυνατότητες επαναχρησιμοποίησης που εξασφαλίζει το νομικό καθεστώς στις ΗΠΑ οδήγησαν σε αγορά πληροφοριών που βασίζεται σε πληροφορίες του δημόσιου τομέα, πενταπλάσιας, κατ' εκτίμηση, της αντίστοιχης αγοράς της ΕΕ. Σχετικές βιομηχανίες των ΗΠΑ παρουσίασαν ρυθμούς ανάπτυξης 10 έως 30 % κατά την τελευταία δεκαετία. Στις ΗΠΑ, η συζήτηση έχει πλέον μεταφερθεί, από θέματα πρόσβασης, χρέωσης, δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και μεταπώλησης, σε θέματα όπως λεπτομερέστερα ζητήματα εφαρμογής, κοινά μεταδεδομένα και εφαρμογή κοινών προτύπων.

Το νομικό πλαίσιο που διέπει την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης των Η.Π.Α δομείται κυρίως στη βάση νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων, μεταξύ των οποίων **Ο νόμος για την Ελευθερία στην Πληροφορία** (Freedom of Information Act) και ο νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία (U.S Copyright Act)⁸⁷. Αυτό που διαφοροποιεί το νομικό πλαίσιο των Η.Π.Α από αυτό των περισσότερων χωρών, είναι το γεγονός ότι στις διατάξεις του νομικού πλαισίου για την πνευματική ιδιοκτησία προβλέπεται ρητά⁸⁸ η μη ύπαρξη προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων για πληροφορίες που παράγει η ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Η πρόβλεψη αυτή δεν ισχύει αυτόματα και για πληροφορίες που παράγονται από δημοσίους οργανισμούς σε τοπικό ή πολιτειακό επίπεδο, παρόλα που κάποιες πολιτειακές και τοπικές οντότητες ακολουθούν ανάλογη πολιτική. Τέλος στις Η.Π.Α έχει γίνει νομολογιακά δεκτό ότι η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που αποτελούν απλές αναπαραστάσεις γεγονότων της πραγματικής ζωής δεν αποτελούν δημιουργικό έργο και επομένως δεν προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

⁸⁷ Μεταξύ άλλων νομοθετικών ρυθμίσεων που αφορούν την πρόσβαση στη πληροφορία περιλαμβάνονται τα εξής: “The Sunshine in Government Act”, “Paperwork Reduction Act”, “Privacy Act”, “E-Government Act” κ.α

⁸⁸ Όπως αναφέρεται στο section 105/Title 17: “Copyright protection under this title is not available for any work of the United States Government...”

7.3.1 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ

Στις Η.Π.Α υπάρχει νόμος για την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία ήδη από το 1966. Ο νόμος για την Ελευθερία της Πληροφορίας⁸⁹ (FOIA) είναι ένας νόμος που επιτρέπει στους πολίτες να αιτηθούν πρόσβαση σε πληροφορίες του εκτελεστικού τομέα της Κυβέρνησης. Ωστόσο υπάρχουν αρκετές εξαιρέσεις σχετικά με τις πληροφορίες στις οποίες δίνεται πρόσβαση, σημαντικότερες εκ των οποίων είναι αυτές που αφορούν την εθνική ασφάλεια, τα γεωλογικά και γεωφυσικά δεδομένα, πληροφορίες για την νομοθεσία ή την εποπτεία χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κ.α.⁹⁰ Επίσης η αναφορά στην εκτελεστική εξουσία εξαιρεί από τις προβλέψεις του νόμου τις πολιτειακές κυβερνήσεις, τους δήμους, τα δικαστήρια και το κογκρέσο. 30 χρόνια μετά την ψήφιση του, ο FOIA τροποποιήθηκε το 1996 για να καλύψει θέματα ηλεκτρονικών πληροφοριών. Μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και την ψήφιση του Νόμου για την Εθνική Ασφάλεια⁹¹ οι περιορισμοί του δικαιώματος πρόσβασης έχουν ενισχυθεί αισθητά, με την εισαγωγή για παράδειγμα εξαιρέσεων δημοσίευσης πληροφοριών που σχετίζονται με κτίρια της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης, τις υποδομές τηλεπικοινωνιών και τα δίκτυα ενέργειας και ύδρευσης. Εκτός των εξαιρέσεων που βασίζονται στην προστασία της Εθνικής Ασφάλειας, υπάρχουν επιπλέον εξαιρέσεις που αφορούν την προστασία της προσωπικής ζωής και του εμπορικού απορρήτου. Έτσι στις Η.Π.Α όπου ένα μεγάλο ποσοστό πληροφοριών παράγονται από ιδιώτες αναδόχους, η Κυβέρνηση προστατεύει τα δικαιώματα του ιδιωτικού τομέα, με συνέπεια ένα μεγάλο μέρος πληροφοριών να μην γίνεται τελικά διαθέσιμο στους πολίτες παρότι έχει χρηματοδοτηθεί από τους ίδιους μέσω της φορολογίας.

Επιπλέον του FOIA στις Η.Π.Α υπάρχουν συμπληρωματικοί νόμοι όπως ο νόμος για την μείωση των εγγράφων⁹² και η εγκύκλιος A-130 του Γραφείου Διαχείρισης και Προϋπολογισμού⁹³ στην οποία συνοψίζεται όλη η πολιτική πρόσβασης στην δημόσια πληροφορία και προτείνονται οι βασικές αρχές που πρέπει να ακολουθούν οι κυβερνητικές υπηρεσίες και οργανισμοί. Στην εγκύκλιο A-130 αναγνωρίζεται ότι :

⁸⁹ Freedom of Information Act όπως τροποποιήθηκε από τον Electronic Freedom of Information Act (1996).

⁹⁰ Βλ. <http://www.justice.gov/oip/foi-act.htm> για αναλυτική παρουσίαση του FOIA και των εξαιρέσεων που προβλέπει.

⁹¹ Homeland Security Act (2002) διαθέσιμο στο http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/hr_5005_enr.pdf

⁹² The Paperwork Reduction Act/1980, rev. 1995.

⁹³ Circular A-130 of the Office of Management and Budget/1980, rev. 1996.

«Οι πληροφορίες της κυβέρνησης είναι ένας πολύτιμος εθνικός πόρος. Προσφέρουν στο κοινό γνώση σχετικά με την κυβέρνηση, την κοινωνία και την οικονομία – το παρελθόν, παρόν, και μέλλον. Είναι ένα μέσο για τη διασφάλιση της λογοδοσίας της κυβέρνησης, για τη διαχείριση των λειτουργιών και τη διατήρηση των καλών επιδόσεων της οικονομίας και αποτελούν αυτές κάθε αυτές ένα εμπόρευμα στην αγορά». Επίσης διαπιστώνεται ότι επειδή η «ελεύθερη ροή πληροφοριών μεταξύ Κυβέρνησης και πολιτών είναι απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία», θα πρέπει η Κυβέρνηση, «να εξαλείψει τα γραφειοκρατικά εμπόδια, να μειώσει το κόστος της πληροφορίας και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή».

Μετά την εκλογή των Δημοκρατικών το 2009, η κυβέρνηση Obama προχώρησε σε μια σειρά πρωτοβουλιών για την βελτίωση του τρόπου διάθεσης των δημοσίων δεδομένων. Στα τέλη Μάιου του 2009 εγκαινιάστηκε η **Πρωτοβουλία για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση**⁹⁴ (Open Government Initiative) μέσω της οποίας ξεκίνησε ένας δημόσιος διάλογος σχετικά με τη διαφάνεια και τη λογοδοσία της εκτελεστικής εξουσίας. Ως αποτέλεσμα της διαβούλευσης αυτής στο τέλος του 2009 εκδόθηκε η **Οδηγία για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση**⁹⁵ (Open Government Directive) η οποία καθοδηγεί στους οργανισμούς στην ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων για το άνοιγμα των δεδομένων που διαχειρίζονται στο κοινό. Στα κύρια σημεία της οδηγίας προβλέπεται ότι :

- Οι ομοσπονδιακές υπηρεσίες θα πρέπει εντός 45 ημερών να καταστήσουν διαθέσιμα μέσω του κεντρικού αποθετηρίου δεδομένων data.gov τουλάχιστον τρία «υψηλής προστιθέμενης αξίας» σύνολα δεδομένων.
- Κάθε ομοσπονδιακή υπηρεσία θα πρέπει να έχει ιστοχώρο για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση.
- Οι οργανισμοί θα λάβουν οδηγίες από την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Διαχείρισης του Προϋπολογισμού σχετικά με τη δημιουργία online διαγωνισμών που θα αφορούν τον καλύτερο δυνατό τρόπο αξιοποίησης των διαθέσιμων δεδομένων που έχουν δημοσιεύσει.
- Εντός 120 ημερών, κάθε οργανισμός θα πρέπει να δημιουργήσει ένα πλάνο για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση το οποίο θα εξασφαλίζει ότι οι αρχές της δημοσιότητας, της διαφάνειας, και της συνεργασίας με τους πολίτες θα αποτελούν σε μόνιμη βάση μέρος της φιλοσοφίας του οργανισμού.

⁹⁴ Η πρωτοβουλία αποτελεί συνέχεια της πρώτης πράξης του υπέγραψε ο πρόεδρος Ομπάμα μετά την ανάληψη των καθηκόντων του - την έκδοση στις 21 Ιανουαρίου 2009 του Μνημονίου του για τη Διαφάνεια και τη Λογοδοσία της Διοίκησης.

⁹⁵ <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ogi-directive.pdf>

7.3.2 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στις Η.Π.Α η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση δεν θεωρείται φορέας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η μη αναγνώριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας περιορίζεται στις πληροφορίες της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και δεν ισχύει αυτόματα και για πληροφορίες που παράγονται από δημοσίους οργανισμούς σε τοπικό ή πολιτειακό επίπεδο, παρόλο που σε κάποιες πολιτειακές και τοπικές οντότητες ακολουθείται ανάλογη πολιτική. Υπάρχουν επίσης οργανισμοί της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης για τους οποίους προβλέπεται ρητή εξαίρεση από το καθεστώς μη αναγνώρισης πνευματικών δικαιωμάτων. Για παράδειγμα τα δεδομένα του Εθνικού Ινστιτούτου για τα Πρότυπα και την Τεχνολογία (National Institute of Standards and Technology) εξαιρούνται από τις προβλέψεις του Copyright Act για τα κυβερνητικά δεδομένα και πληροφορίες. Παρά τις όποιες εξαιρέσεις όμως, είναι γενικά παραδεκτό ότι το μοντέλο των Η.Π.Α σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα του κράτους λειτουργεί θετικά τόσο για τους πολίτες όσο και για τους δημοσίους οργανισμούς αφού απλοποιεί την διαδικασία εκκαθάρισης και διάθεσης δημοσίων δεδομένων.

Επιπλέον με την απόφαση του ανώτατου δικαστηρίου των Η.Π.Α στην υπόθεση Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co⁹⁶ έχει γίνει νομολογιακά δεκτό ότι η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που αποτελούν απλές αναπαραστάσεις γεγονότων της πραγματικής ζωής δεν αποτελούν δημιουργικό έργο και επομένως δεν προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Στην συγκεκριμένη υπόθεση η Feist Publications inc. είχε αντιγράψει πληροφορίες που βρίσκονταν στον τηλεφωνικό κατάλογο της Rural Telephone Service για να τις ενσωματώσει σε δικό της κατάλογο. Η τελευταία υπέβαλε μήνυση για παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι «...τα γεγονότα που δεν οφείλουν την προέλευση τους σε μια πράξη δημιουργικότητας, δεν είναι πρωτότυπα, και ως εκ τούτου δεν μπορούν να προστατευτούν με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας». Σε αντίθεση λοιπόν με την Ε.Ε όπου υφίσταται δικαίωμα «ειδικής φύσης» (sui generis) στις μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων, στις Η.Π.Α δεν υπάρχει ανάλογο δικαίωμα και επομένως η αντιγραφή και επαναχρησιμοποίηση μη πρωτότυπων συνόλων δεδομένων καθίσταται νόμιμη. Το γεγονός αυτό εξηγεί εν πολλοίς και την τεράστια απόκλιση που παρατηρείται στις επιδόσεις της αγοράς βάσεων δεδομένων μεταξύ Ε.Ε και Η.Π.Α.

⁹⁶ Απόφαση 499 U.S. 340 διαθέσιμη στο <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=499&invol=340>

7.3.4 ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΕΛΩΝ

Στην εγκύκλιο A-130 διατυπώνονται οι βασικές αρχές που πρέπει να ακολουθούνται από δημόσιους οργανισμούς σχετικά με θέματα επιβολής τελών επί της δημόσιας πληροφορίας. Σύμφωνα με τις συστάσεις της εγκυκλίου θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια ελαχιστοποίησης του κόστους διάθεσης πληροφορίας και μεγιστοποίησης του οφέλους αυτής για το κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον δεν θα πρέπει να υπάρχουν χρεώσεις για χρήση ή επαναχρησιμοποίηση, ή αν αυτές υπάρχουν, για τον υπολογισμό τους θα πρέπει να εξαιρούνται τα αρχικά κόστη συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων. Το μοντέλο που χρησιμοποιείται λοιπόν στις Η.Π.Α είναι ένα μοντέλο διάθεσης με βάση το οριακό κόστος και επειδή ως στόχος έχει οριστεί η ελαχιστοποίηση του, οι οργανισμοί συνήθως χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως κανάλι διάθεσης γιατί έτσι το οριακό κόστος γίνεται σχεδόν μηδενικό.

7.3.5 DATA.GOV

Το data.gov αποτελεί την ναυαρχίδα των πρωτοβουλιών της Κυβέρνησης Ομπάμα για το άνοιγμα των δημοσίων δεδομένων. Είναι το κεντρικό αποθετήριο δεδομένων της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης με βασικό σκοπό να επιτρέψει στο κοινό να αποκτήσει πρόσβαση σε δεδομένα με τρόπο που καθιστά εύκολη την αναζήτηση, την χρήση και επαναχρησιμοποίηση τους. Ξεκίνησε την λειτουργία του στα τέλη Μαΐου 2009 και έκτοτε τα σύνολα δεδομένων που φιλοξενεί έχουν αυξηθεί από 47 σε περισσότερα από 250.000.

Η ιστοσελίδα του data.gov χρησιμοποιεί έναν σχεδιασμό τριών επιπέδων. Στο πρώτο επίπεδο βρίσκεται η αρχική σελίδα η οποία προσφέρει πλοήγηση στους καταλόγους, επιλογές για γενικού επιπέδου σχολιασμό, προτεινόμενα σύνολα δεδομένων και εργαλείων, καθώς και τεκμηρίωση σχετικά με τη χρήση της ιστοσελίδας.

Η δεύτερη βαθμίδα της ιστοσελίδας Data.gov περιλαμβάνει τρεις καταλόγους:

1. **Κατάλογο ακατέργαστων δεδομένων**, με δυνατότητες άμεσης προβολής και τοπικής λήψης σε μια πληθώρα ανοιχτών και μηχανικά αναγνώσιμων προτύπων.
2. **Κατάλογο Εργαλείων**, ο οποίος παρέχει στο κοινό πρόσβαση σε εξωτερικές εφαρμογές και εσωτερικά εργαλεία για εξόρυξη γνώσης από τα δεδομένα.
3. **Κατάλογο Γεωδεδομένων**, ο οποίος περιλαμβάνει αξιόπιστα, έγκυρα, Ομοσπονδιακή γεωχωρικά δεδομένα. Αυτός ο κατάλογος χρησιμοποιεί ένα χωριστό μηχανισμό αναζήτησης.

Η τρίτη βαθμίδα της ιστοσελίδας επικεντρώνεται στις πληροφορίες συγκεκριμένου συνόλου δεδομένων. Πηγή των πληροφοριών αυτών αποτελούν τα μεταδεδομένα⁹⁷ που έχουν καταχωρηθεί για κάθε σύνολο. Σε αυτό το επίπεδο ο χρήστης έχει την δυνατότητα εκτός της λήψης των δεδομένων, να χρησιμοποιήσει κάποια από τα εργαλεία οπτικοποίησης, να βαθμολογήσει και να σχολιάσει τα ίδια τα δεδομένα και να δει προτάσεις για σχετικά σύνολα δεδομένων.

⁹⁷ Το πρότυπο μεταδεδομένων του data.gov επί του παρόντος περιλαμβάνει περιγραφικές πληροφορίες σχετικά με το πλαίσιο του συνόλου δεδομένων, την πληρότητα τους καθώς και άλλα στοιχεία που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την απόφαση σχετικά με την χρησιμότητα των δεδομένων για ένα συγκεκριμένο σκοπό. Τα βασικά στοιχεία στο πρότυπο μεταδεδομένων του data.gov βασίζονται στο πρότυπο Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1

7.4 ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει ένα από τα πιο ανοιχτά καθεστώτα πρόσβασης στα δεδομένα της Κυβέρνησης. Έχει ενσωματώσει την οδηγία PSI ήδη από το 2005 ενώ στο διάστημα των τελευταίων χρόνων έχουν αναληφθεί μια σημαντική σειρά πρωτοβουλιών για την καλύτερη πρόσβαση στα δημόσια δεδομένα. Στις σημαντικότερες εξ αυτών περιλαμβάνονται η δημιουργία της **Ατζέντας για την Διαφάνεια της Κυβέρνησης** (UK Government's Transparency Agenda) και η ανάπτυξη των **Αρχών για τα Δημόσια Δεδομένα**. Το Σώμα για την Διαφάνεια στον Δημόσιο Τομέα είναι ο υπεύθυνος φορέας για την Ατζέντα Διαφάνειας της Κυβέρνησης και στις αρμοδιότητες του περιλαμβάνονται η θέσπιση προτύπων για τα ανοιχτά δεδομένα σε όλο το εύρος του δημοσίου τομέα, καθώς και η διαβούλευση με τους πολίτες σχετικά με τα σύνολα δεδομένων που χρειάζεται να διατεθούν δημόσια.

Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του το Σώμα ανέλαβε και την κατάρτιση των βασικών Αρχών για τα δημόσια δεδομένα. Οι αρχές αυτές αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν ότι τα δεδομένα του δημοσίου τομέα είναι εύκολα αναζητήσιμα και επαναχρησιμοποιήσιμα τόσο από τεχνική όσο και από νομική σκοπιά. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται και στην όσον το δυνατό συντομότερη δημοσίευση των δεδομένων⁹⁸ καθώς και στην συνέχεια και συνέπεια που πρέπει να χαρακτηρίζει την δημοσίευση δεδομένων που διακρίνονται από περιοδικότητα. Οι Αρχές για τα Δημόσια Δεδομένα, μεταξύ άλλων προβλέπουν τα εξής :

Τα δεδομένα πρέπει να ...

- δημοσιεύονται σε επαναχρησιμοποιήσιμη, μηχανικά αναγνώσιμη μορφή.
- δημοσιεύονται υπό μια κοινή άδεια που επιτρέπει και την εμπορική επαναχρησιμοποίηση.
- είναι διαθέσιμα και εύκολα αναζητήσιμα μέσω ενός κεντρικού αποθετηρίου δεδομένων.
- δημοσιεύονται με χρήση ανοιχτών προτύπων και ακολουθώντας της συστάσεις του WWW Consortium.
- δημοσιεύονται όσο το δυνατόν πιο άμεσα
- είναι ελεύθερα διαθέσιμα για κάθε χρήση.

⁹⁸ Στο κείμενο των αρχών για τα δημόσια δεδομένα αναγνωρίζεται ότι η εσπευσμένη δημοσίευση μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλή ποιότητα δεδομένων όμως υποστηρίζει ότι αυτή μπορεί να βελτιωθεί σε επόμενες εκδόσεις.

Οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να...

- ενθαρρύνουν ενεργά την επαναχρησιμοποίηση των δημόσιων δεδομένων που κατέχουν.
- συντηρούν και να δημοσιεύουν καταλόγους με τα δεδομένα που κατέχουν.

7.4.1 ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το Ηνωμένο Βασίλειο υπήρξε εδώ και αρκετά χρόνια πρωτοπόρο στο θέμα της αδειοδότησης δημοσίων πληροφοριών. Ήδη από την προηγούμενη δεκαετία εισήγαγε τις άδειες click-use οι οποίες αποτέλεσαν ένα online σύστημα αδειοδότησης το οποίο λειτούργησε από το 2001 και αντικαταστάθηκε μόλις πρόσφατα με την έκδοση του Κυβερνητικού Πλαισίου Αδειοδότησης.

Το **Κυβερνητικό Πλαίσιο Αδειοδότησης** (UK Government Licensing Framework) παρέχει τις πολιτικές και νομικές κατευθύνσεις για την αδειοδότηση πληροφοριών και δεδομένων του δημοσίου τομέα, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Το πλαίσιο εισάγει μια τυποποιημένη προσέγγιση στη χορήγηση αδειών, μέσω ενός χαρτοφυλακίου λύσεων αδειοδότησης που αναπτύχθηκε για να καλύψει τις ακόλουθες καταστάσεις:

1. ελεύθερη χρήση και επαναχρησιμοποίηση **για όλους τους σκοπούς**, τόσο εμπορικούς όσο και μη (Ανοιχτή Κυβερνητική Άδεια)
2. ελεύθερη χρήση και επαναχρησιμοποίηση **για μη εμπορικούς σκοπούς** μόνο (Κυβερνητική Άδεια για Μη Εμπορικές Χρήσεις)

Το Κυβερνητικό Πλαίσιο Αδειοδότησης παρέχει επίσης οδηγίες σε φορείς του δημόσιου τομέα ως προς τους όρους και τις προϋποθέσεις που πρέπει να περιλαμβάνονται στην άδεια όταν υπάρχουν χρεώσεις και υπογραμμίζει ορισμένα από τα ζητήματα που οι φορείς του δημόσιου τομέα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους σε τέτοιες περιπτώσεις. Θα πρέπει να τονιστεί ότι το πλαίσιο δεν περιορίζεται μόνο σε θέματα αδειοδότησης περιεχομένου ή δεδομένων αλλά προσδιορίζει επίσης λύσεις αδειοδότησης που μπορούν να υιοθετηθούν για τη χορήγηση αδειών χρήσης λογισμικού από τον δημόσιο τομέα.

Η **Ανοικτή Κυβερνητική Άδεια** επιτρέπει την επαναχρησιμοποίηση των πληροφοριών και των δεδομένων του δημοσίου με εύκολο τρόπο. Αποτελείται από ένα απλό σύνολο όρων και προϋποθέσεων που επιτρέπει την ελεύθερη χρήση και επαναχρησιμοποίηση ανεξαρτήτως του σκοπού (εμπορικός ή μη). Η άδεια εξασφαλίζει εναρμονισμένους όρους σε ολόκληρο τον δημόσιο τομέα σε συμφωνία με όσα προβλέπουν οι κανονισμοί αδειοδότησης του Δημοσίου Τομέα και μειώνει τη διοικητική επιβάρυνση των φορέων του δημοσίου.

Η χρήση της Ανοικτής Κυβερνητικής άδειας καλύπτει την αδειοδότηση μη-προσωπικών πληροφοριών για έργα τα οποία υπόκεινται σε δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και δικαίωμα βάσης δεδομένων , αδημοσίευτα σύνολα δεδομένων που απελευθερώνεται από το δημόσιο τομέα και πηγαίο κώδικα και λογισμικό που προέρχονται από φορείς του δημόσιου τομέα.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει επίσης και ειδική άδεια για δεδομένα του Κοινοβουλίου. Η **Ανοικτή Κοινοβουλευτική Άδεια** έχει σχεδιαστεί για να επιτρέψει την ελεύθερη χρησιμοποίηση Κοινοβουλευτικής πληροφορίας , σύμφωνα με τον τρόπο που οι πληροφορίες του δημόσιου τομέα διατίθεται για χρήση στο πλαίσιο της Ανοικτής Κυβερνητικής άδειας. Οι όροι της περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα και τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται στον χρήστη. Η Ανοικτή Κοινοβουλευτική Άδεια ισχύει για περιεχόμενο και δεδομένα που διατίθεται σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή και καλύπτει όχι μόνο αυτά για τα οποία το Κοινοβούλιο κατέχει τα πνευματικά δικαιώματα, αλλά και όσα έχουν δημοσιευθεί πριν την 1η Αυγούστου 1989 και για τα οποία μέχρι τώρα υφίστανται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Στέμματος.

7.4.2 DATA.GOV.UK

Υπό την καθοδήγηση του Tim Berners-Lee η κυβέρνηση της Βρετανίας δημιούργησε ένα από τα καλύτερα κυβερνητικά αποθετήρια δεδομένων⁹⁹ που υπάρχουν παγκοσμίως, μέσω του οποίου επιχειρεί την δημοσίευση ενός μεγάλου μέρους της κρατικής πληροφορίας με τρόπο που να επιτρέπει την περαιτέρω χρήση και αξιοποίηση της. Στον ιστοχώρο **data.gov.uk** έχουν συγκεντρωθεί πάνω από 5.400 ομάδες δεδομένων τα οποία διατίθενται προς ελεύθερη χρήση από τους πολίτες, τόσο για μεταφόρτωση τοπικά όσο και από σημεία διεπαφής δικτυακών υπηρεσιών. Σημαντικό πλεονέκτημα των επιλογών του Ηνωμένου Βασιλείου αποτελεί η απόφαση να χρησιμοποιηθεί τεχνολογία Συνδεδεμένων Δεδομένων (Linked Data) και RDF για την παροχή των δεδομένων. Παράλληλα διατίθενται και τα ανάλογα SPARQL endpoints (σημεία διεπαφής) τα οποία επιτρέπουν την αναζήτηση στα δεδομένα.

Σταδιακά τα σύνολα που διατίθενται ως συνδεδεμένα δεδομένα αυξάνονται, ενώ έχει ξεκινήσει και η δημιουργία των πρώτων rdf αποθετηρίων για μεταδεδομένα. Η εμφανής και ενεργή παρουσία των εθελοντών προγραμματιστών στην δημιουργία καινοτόμων εφαρμογών¹⁰⁰ με την χρήση αυτών των δεδομένων, αποτελεί σίγουρα θετική προοπτική.

⁹⁹ λειτουργεί ταυτόχρονα και ως κατάλογος δεδομένων.

¹⁰⁰ <http://data.gov.uk/apps>

7.5 ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

Η Νέα Ζηλανδία είναι εδώ και χρόνια μια από τις πρωτοπόρες χώρες στον τομέα της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Στη χώρα υπάρχει νόμος για την πρόσβαση στην δημόσια πληροφορία ήδη από το 1982¹⁰¹. Το πεδίο εφαρμογής του νόμου είναι εξαιρετικά ευρύ και περιλαμβάνει όλες τις πληροφορίες που κατέχονται από κάθε Υπουργείο ή από οποιαδήποτε κυβερνητική υπηρεσία ή οργανισμό. Η Τοπική αυτοδιοίκηση καλύπτεται από νόμο του 1987 για την πρόσβαση στις πληροφορίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης¹⁰².

Τα τελευταία δύο χρόνια έχουν ξεκινήσει προσπάθειες για την προληπτική διάθεση δεδομένων μέσω του διαδικτύου. Σε πρόσφατη **Δήλωση για την Ανοικτή και Διαφανή Διακυβέρνηση** η οποία εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο στις 8 Αυγούστου 2011, η Κυβέρνηση της χώρας δεσμεύτηκε να απελευθερώνει ενεργά δεδομένα υψηλής δημόσιας αξίας.

Στη δήλωση υπογραμμίζεται ότι η «*απελευθέρωση των δεδομένων της κυβέρνησης θα δημιουργήσει τις συνθήκες για την εναρμονίζουν κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών κυβερνητικών προγραμμάτων και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.*» και «*θα βοηθήσει εκπαιδευτικές, ερευνητικές και επιστημονικές κοινότητες και τους πολίτες γενικά να δημιουργήσουν υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας πάνω στα υπάρχοντα δεδομένα*». Για την υποστήριξη των παραπάνω η Κυβέρνηση δήλωσε ότι :

« *τα δεδομένα και οι πληροφορίες που κατέχει πρέπει να είναι ανοικτά, αξιόπιστα και έγκυρα, να γίνεται σωστή διαχείριση τους, να είναι άμεσα διαθέσιμα, χωρίς χρέωση όπου αυτό είναι δυνατό, και επαναχρησιμοποιήσιμα, τόσο νομικά όσο και τεχνικά. Προσωπικά και διαβαθμισμένα δεδομένα και πληροφορίες θα πρέπει να προστατεύονται.*»

¹⁰¹ <http://legislation.govt.nz/act/public/1982/0156/latest/DLM64785.html>

¹⁰² <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0174/latest/DLM122242.html>

Το Κυβερνητικό Πλαίσιο για την Ανοιχτή Πρόσβαση και Αδειοδότηση

Τον Ιούλιο του 2010 εγκρίθηκε από την Κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας το **Πλαίσιο για την Ανοιχτή Πρόσβαση και Αδειοδότηση** (NZGOAL: the New Zealand Government Open Access and Licensing framework¹⁰³) το οποίο ικανοποιεί πολλά από τα αιτήματα του κινήματος για τα ανοιχτά δεδομένα. Ειδικότερα προβλέπεται ότι για όλες τις δημόσιες πληροφορίες και δεδομένα η προεπιλεγμένη άδεια θα είναι η Creative Commons Attribution (BY) ενώ γενικά αποθαρρύνεται η χρήση αδειών με όρους NC (μη εμπορική χρήση) με σκοπό να ενθαρρυνθεί η καινοτομία και η τόνωση της οικονομίας.

Το πλαίσιο σκιαγραφεί επίσης της αρχές για την ανοιχτή αδειοδότηση και πρόσβαση και καθοδηγεί τις κυβερνητικές υπηρεσίες στην επιλογή αδειών και τρόπων πρόσβασης μέσω μιας σειράς ερωτημάτων που πρέπει να απαντήσουν προτού διαθέσουν δεδομένα ή πληροφορίες για επαναχρησιμοποίηση. Το πλαίσιο παρέχει επίσης οδηγίες σχετικά με το πώς θα πρέπει να γίνεται η ανωνυμοποίηση συνόλων δεδομένων τα οποία περιέχουν προσωπικά ή ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι το πλαίσιο ενθαρρύνει την δημοσίευση σε μορφή που επιτρέπει την εύκολη χρήση και επαναχρησιμοποίηση και εξασφαλίζει διαλειτουργικότητα μεταξύ διαφορετικών συστημάτων ενώ σε περιπτώσεις που δημοσιεύεται υλικό σε κλειστούς τύπους αρχείων αυτό απαιτείται να δημοσιεύεται παράλληλα και με την χρήση ανοιχτών προτύπων. Τέλος προβλέπει ότι όλα τα σύνολα που δημοσιεύονται θα πρέπει να αναρτώνται ταυτόχρονα και στον κεντρικό δικτυακό τόπο δεδομένων της Νέας Ζηλανδίας, το **data.govt.nz**.

Ο δικτυακός τόπος data.govt.nz αποτελεί τον ενιαίο δικτυακό τόπο συγκέντρωσης δημόσιων δεδομένων της Νέας Ζηλανδίας. Πέρα του κλασσικού καταλόγου παρουσίασης των δεδομένων, το data.govt.nz προσφέρει τη δυνατότητα μεταφόρτωσης νέων συνόλων δεδομένων από φορείς της Κυβέρνησης, καθώς και τη δυνατότητα κατάθεσης αιτημάτων από τους πολίτες για σύνολα δεδομένων που θα ήθελαν να διατεθούν ηλεκτρονικά. Η πρόοδος των αιτημάτων, και η δυνατότητα θετικών ψήφων (Likes) σε αιτήματα άλλων χρηστών προσθέτουν επιπλέον χρησιμότητα στο όλο εγχείρημα.

¹⁰³ <http://nzgoal.info/>

8. ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δημόσια Δεδομένα, Δικά μας Δεδομένα

Πρωτοβουλία 4Δ

8.1 ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στην Ελλάδα η νομοθεσία περί πρόσβασης στα δημόσια δεδομένα θεμελιώθηκε κυρίως μέσω της μεταφοράς Ευρωπαϊκών Οδηγιών και ιδίως της οδηγίας PSI για την πρόσβαση στα δεδομένα του Δημοσίου τομέα (βλέπε ενότητα 8.1.3 στο παρόν κεφάλαιο). Η προσέγγιση όμως που ακολουθήθηκε τόσο μέσω του Ν.3448/2006 (ο οποίος αποτελεί μεταφορά της οδηγίας PSI) όσο και με το Άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν.2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις»), είναι πλέον αναχρονιστική και ξεπερασμένη σε σχέση με τις δυνατότητες που δίνει η τεχνολογία. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε κανένα από τα παραπάνω κείμενα, δεν γίνεται σαφής ορισμός της έννοιας «δημόσιο δεδομένο», αλλά προτιμάται η πάγια τακτική της χρήσης του όρου «έγγραφο».

Η ελεύθερη διάθεση των δημοσίων δεδομένων στην Ελλάδα μπορεί να τεκμηριωθεί νομικά κυρίως μέσα από τρεις νόμους: το Άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, τον Ν.3448/2006 και τον Νόμο για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση.

Στο άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας διαλαμβάνονται οι προϋπάρχουσες διατάξεις του άρθρου 16 του προηγούμενου νόμου 1599/1986, με ουσιώδεις πάντως διαφοροποιήσεις. Έτσι, προβλέπεται η πρόσβαση όχι μόνο στα διοικητικά έγγραφα, αλλά και στα ιδιωτικά τα οποία φυλάσσονται από τις διοικητικές αρχές. Ως προς τα διοικητικά έγγραφα επαναλαμβάνεται ο ήδη ισχύων κανόνας (άρθρο 16 του ν. 1599/1986) για το δικαίωμα γνώσης τους χωρίς την ανάγκη επίκλησης και απόδειξης έννομου συμφέροντος. Αντιθέτως, ως προς τα φυλασσόμενα ιδιωτικά έγγραφα, απαιτείται η ύπαρξη ειδικού έννομου συμφέροντος. Προς τούτο, θα πρέπει τα έγγραφα αυτά να είναι σχετικά με υπόθεση του ενδιαφερομένου εκκρεμή ή περαιωμένη. Επίσης διευκρινίζεται ότι η πρόσβαση αυτή δεν θα πρέπει να έρχεται σε σύγκρουση με τον Ν.2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τέλος δεν κάνει καμία αναφορά στην δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης των δεδομένων αυτών.

Κάτι αντίστοιχο ισχύει και για τον Ν.3448/2006. Δίνεται μεν η δυνατότητα σε όποιον έχει εύλογο ενδιαφέρον να αποκτήσει τα δεδομένα που θέλει εφόσον αυτά υπάρχουν, αλλά και πάλι η διάθεση των δεδομένων γίνεται μετά από αίτηση και εξαρτάται από μια σειρά προϋποθέσεων.

Σημαντικές βελτιώσεις στην νομοθεσία περί πρόσβασης επήλθαν μόλις πρόσφατα, με την έκδοση του Νόμου για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Σε αυτόν ορίζεται σαφώς οι όροι Ηλεκτρονικό αρχείο και

ηλεκτρονικό έγγραφο , και γίνεται προσπάθεια ώστε να αντιστραφεί η λογική ελεύθερης διάθεσης δημοσίων δεδομένων , από λογική πρόσβασης μετά από αίτηση σε λογική προληπτικής δημοσίευσης.

Το ζητούμενο το οποίο καλείται να επιτύχει ο νέος Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση είναι μία λογική *push*, όπου το κράτος αναλαμβάνει ενεργητικό ρόλο και τα δεδομένα διατίθενται ελεύθερα και απευθείας στον πολίτη, χωρίς να χρειαστεί να προβεί αυτός σε κάποια ενέργεια. Το νομικό πρόβλημα το οποίο καλείται να ξεπεραστεί για την επίτευξη του επιθυμητού στόχου είναι πως ο Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση απαιτεί την έκδοση πολλών επιπλέον νομοθετικών πράξεων προκειμένου να εφαρμοστεί πλήρως. Έτσι για όσο διάστημα καθυστερεί η έκδοση των πράξεων αυτών, η ούτως ή άλλως εσωστρεφής ελληνική Δημόσια Διοίκηση δεν έχει τη νομική υποχρέωση για απευθείας διάθεση των κρατικών δημόσιων δεδομένων.

Συνταγματικά ερείσματα	Το δικαίωμα πληροφόρησης, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 Α § 1 του Συντάγματος. Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας , όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 Α § 2 του Συντάγματος. Η υποχρέωση των δημοσίων υπηρεσιών να απαντούν στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων , όπως αυτή κατοχυρώνεται στο Άρθρο 10 § 3 του Συντάγματος.
Νομοθεσία για την πρόσβαση στη πληροφορία	Άρθρο 16 του Ν. 1599/1986 «Δικαίωμα Γνώσης Διοικητικών Εγγράφων» Άρθρο 5 του Ν.2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις» Ν.3448/2006 για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα Ν. 3861/2010 Πρόγραμμα Διαύγεια Ν. 3979/2011 για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση
Νομοθεσία προστασίας δεδομένων	Ν.2472/1997 & Ν.3625/2007 για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα
Διεθνείς συστάσεις	Σύσταση του Ο.Ο.Σ.Α για την βελτίωση της πρόσβασης και την αποτελεσματικότερη χρήση των πληροφοριών του Δημοσίου Τομέα (OECD 2008)
Πνευματικά δικαιώματα	Ν.2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας Ν. 3184/2003, Κύρωση τη Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας για την πνευματική ιδιοκτησία
Ευρωπαϊκές Οδηγίες	Οδηγία 2003/98/ΕΚ (PSI) Οδηγία 2007/2/ΕΚ (INSPIRE) Οδηγία 96/9/ΕΟΚ (Legal Protection of Databases)

Πίνακας 10 : Νομοθετικό Πλαίσιο Για Την Δημόσια Πληροφορία στην Ελλάδα

8.1.1 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ

Με το άρθρο 5Α του Συντάγματος που προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνεται πλέον ρητά το γενικό δικαίωμα του καθενός στην πληροφόρηση, το οποίο κατ' ουσίαν γίνεται κατανοητό ως ατομικό δικαίωμα πρόσβασης στις πηγές πληροφόρησης. Το άρθρο 5Α όμως επιχειρεί επίσης να «δικτυώσει» πανηγυρικά την ελληνική έννομη τάξη με την Κοινωνία της Πληροφορίας (Τάκης 2006). Με το άρθρο εισάγεται εκτός από το γενικό και αφηρημένο «δικαίωμα στην πληροφόρηση» (παρ. 1) και το «δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας» (παρ. 2), το οποίο αποτελεί την πρώτη χρονικά εισαγωγή δικαιώματος «νέου τύπου» στον βασικό καταστατικό χάρτη της Χώρας.

Ενώ με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 5^Α έγινε απονομή από το Σύνταγμα στον καθένα μιας αξίωσης στην πληροφόρηση¹⁰⁴, η απονομή αυτή είχε μάλλον αφηρημένο και γενικό χαρακτήρα και εισήχθη περισσότερο προκειμένου να αναδείξει φιλελεύθερες διαστάσεις της τότε αναθεώρησης. Πρακτικά όμως το δικαίωμα δεν είναι νέο, αλλά υφίσταται ήδη στο πλαίσιο της φιλελεύθερης αρχής του Συντάγματος αλλά προκύπτει και από τον συνδυασμό των άρθρων 14 παρ.1 και 5 παρ. 1. Η παθητική πλευρά του δικαιώματος (η «ελευθερία του πληροφορείσθαι») όπως κατοχυρώνεται στο εδάφιο α' της παρ. 1 του άρθρου 5Α, δεν σημαίνει ουσιαστικά τίποτα παραπάνω από το ότι ο καθένας είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να αναζητήσει και, εφ' όσον βρει, να λάβει γνώση οιασδήποτε πληροφορίας του είναι επιθυμητή ή αναγκαία.

Μεγαλύτερη σημασία για το θέμα που εξετάζουμε έχει η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου, η οποία εισάγει το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η Συνταγματική κατοχύρωση ενός τέτοιου δικαιώματος «νέου τύπου» είναι κρίσιμη αφού η Κοινωνία της Πληροφορίας αναδύεται μέσα από ένα σύνολο μετασχηματισμών που δεν είναι μόνο τεχνολογικοί, αλλά προκαλούνται από την αμφίδρομη σχέση της τεχνολογικής εξέλιξης με τις αντίστοιχες οργανωτικές και κοινωνικές μεταβολές.

Η συμμετοχή στη νέα Κοινωνία της Πληροφορίας διαθέτει αξία για τους πολίτες μόνον αν αυτοί διαθέτουν τα μέσα και την ευκαιρία να συμμετάσχουν πραγματικά. Με την «Συνταγματοποίηση» του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας το κράτος αναλαμβάνει μια θετική υποχρέωση

¹⁰⁴ άρθρου 5Α παρ.1 Συντ. 1975/1986/2001: «Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων».

απέναντι στους φορείς του δικαιώματος να προσανατολίσει την πολιτική του στην υλοποίηση αυτής της γενικής δυνατότητας, με το εδάφιο β' της παρ.2 στο οποίο προβλέπεται ειδικότερα ότι :

*«Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις **πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά**, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής, και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντα των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19».*

Η αναφορά σε πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά είναι καινοφανής για το Συνταγματικό γίγνεσθαι της χώρας μας. Αν το άρθρο 5 παρ. 2 φέρνει πράγματι την έννομη τάξη μας σε επαφή με τα νέα κοινωνικά δεδομένα που δημιουργήσε η ψηφιακή επανάσταση, το οφείλει ακριβώς σε αυτήν την αναφορά του στην πρόσβαση στα δίκτυα ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

Συμπερασματικά , με το άρθρο 5^Α του Συντάγματος ενεργοποιείται το Συνταγματικό έρεισμα που επιτρέπει στον εθνικό νομοθέτη να κάνει ένα βήμα πέρα από τις «αιτήσεις για πρόσβαση σε έγγραφα» και να θεμελιώσει την υποχρέωση του κράτους για προληπτική διάθεση πληροφοριών και δεδομένων με ηλεκτρονικό τρόπο. Η Συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στην Κοινωνία της Πληροφορίας , απέδειξε ότι το Ελληνικό Σύνταγμα έχει μια δυναμική προσαρμοστικότητα στα νέα τεχνολογικά και κοινωνικά δεδομένα. Ωστόσο, με εξαίρεση νομοθετικές εξελίξεις που εν πολλοίς επέβαλλαν υποχρεωτικά η συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλες διεθνείς δεσμεύσεις, της αναθεώρησης επακολούθησε θεσμική αδράνεια στα νέα πεδία ρυθμιστέας κοινωνικής ύλης (Μήτρου 2006). Ενώ το Συνταγματικό έρεισμα που μπορεί να στηρίξει την νομοθετική κατοχύρωση της υποχρέωσης του κράτους να δημοσιεύει προληπτικά και με ηλεκτρονικό τρόπο σημαντικές πληροφορίες και δεδομένα, υφίσταται ήδη από το 2001 , όπως θα δούμε στις επόμενες ενότητες η ανάλογη νομοθετική ρύθμιση έρχεται 10 χρόνια αργότερα με τον Νόμο για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση.

8.1.2 ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ (ΆΡΘΡΟ 5 Ν.2690/1999)

Ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας (ΚΔΔ) που ψηφίστηκε με το πρώτο άρθρο του Νόμου 2690/1999 εισάγει με το άρθρο 5 , τις βασικές αρχές για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα. Βάσει της παραγράφου 2 , ως δημόσια έγγραφα θα πρέπει να θεωρηθούν τόσο τα *διοικητικά έγγραφα* όσο και τα *ιδιωτικά έγγραφα* που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες ¹⁰⁵.

Ο ΚΔΔ θεμελιώνει το δικαίωμα του κάθε ενδιαφερομένου, φυσικού ή νομικού προσώπου, στην ελεύθερη πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα χωρίς την επίκληση έννομου συμφέροντος. Η μοναδική προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος είναι η γραπτή αίτηση. Όμως , σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 5 απαιτείται η επίκληση ειδικού έννομου συμφέροντος και μάλιστα μόνο για τα ιδιωτικά έγγραφα που είναι σχετικά με υπόθεση τους η οποία εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές.

Το δικαίωμα πρόσβασης ασκείται : α) με μελέτη του εγγράφου στο κατάστημα της υπηρεσίας, ή β) με χορήγηση αντιγράφου, εκτός αν η αναπαραγωγή μπορεί να βλάψει το πρωτότυπο. Η σχετική δαπάνη αναπαραγωγής βαρύνει τον αιτούντα.

Συνοπτικά , το άρθ. 5 του Ν.2690/1999 δεν συνέβαλλε στην «ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση» του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα , ούτε πολύ περισσότερο του διευρυμένου δικαιώματος πρόσβασης στις πληροφορίες του δημόσιου τομέα. Τα προβλήματα που παρουσιάζει είναι πολλά και έχουν επισημανθεί από τη νομολογία και τη σχετική βιβλιογραφία (απόλυτες απαγορεύσεις ,διάκριση ιδιωτικών-διοικητικών εγγράφων, μη οριοθέτηση έναντι του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων¹⁰⁶, απουσία κριτηρίων στάθμισης κλπ.).

¹⁰⁵ Στον ΚΔΔ γίνεται μια ενδεικτική απαρίθμηση των διοικητικών εγγράφων και συγκεκριμένα «ως διοικητικά έγγραφα εννοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις».

¹⁰⁶ Στον ΚΔΔ δεν γίνεται ειδική αναφορά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Στην παρ. 3 ορίζει ότι το δικαίωμα πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα τόσο της παρ. 1 όσο και της παρ. 2 «δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου, ή αν παραβλάπτεται απόρρητο το οποίο προβλέπεται από ειδικές διατάξεις».

8.1.3 Ν.3448/2006 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΧΡΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο προηγούμενο κεφάλαιο η βασική ευρωπαϊκή οδηγία που αφορά τα δημόσια δεδομένα είναι η οδηγία για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (οδηγία PSI) . Η οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον νόμο 3448/2006 ¹⁰⁷.

Όπως κατά την οδηγία, έτσι και με το ν. 3448/2006, οι φορείς του δημόσιου τομέα δεν έχουν υποχρέωση να διαθέτουν τα έγγραφα με ηλεκτρονικά μέσα, παρά μόνο όπου είναι δυνατό και ενδεδειγμένο (άρθρα 2 εδαφ. β' και 6 § 1 του ν. 3448/2006, άρθρα 3 εδαφ. β' και 5 § 1 της οδηγίας) . Διευκρινίζεται, περαιτέρω, ότι οι σχετικές διατάξεις δεν παρέχουν σε οποιονδήποτε τρίτο το δικαίωμα να απαιτήσει από το φορέα του δημόσιου τομέα την παραγωγή συγκεκριμένου τύπου εγγράφων για το σκοπό της περαιτέρω χρήσης τους (άρθρο 6 § 2).

Με βάση τις εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής του ν. 3448/2006, οι οποίες περιέχονται στο άρθρο 3 (άρθρο 3 § 1) δεν υπάρχει υποχρέωση διάθεσης για :

- α) έγγραφα, η χορήγηση των οποίων δεν εμπίπτει στη δημόσια αποστολή των οικείων φορέων του δημόσιου τομέα, όπως αυτή ορίζεται από τις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις,
- β) έγγραφα, για τα οποία τρίτοι ή φορείς του δημόσιου τομέα διαθέτουν δικαιώματα πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας,

Στο νόμο προβλεπόταν και η έκδοση ενός συνολικού κώδικα για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα. Σύμφωνα με το άρθρο 14 , εντός ενός έτους από την δημοσίευση του Ν.3448/2006 θα εκδιδόταν προεδρικό διάταγμα με τίτλο "Κώδικας πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα", όπου θα συγκεντρώνονταν όλες οι ισχύουσες διατάξεις και θα γίνονταν και οι σχετικές τροποποιήσεις με απώτερο στόχο να δημιουργηθεί ένα Ελληνικό « Freedom of Information Act» . Όμως, κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα.

¹⁰⁷ Ο οποίος περιέχει μεταξύ άλλων και τη διάταξη για την ... καύση των νεκρών!

Μελέτη Περίπτωσης : Ο Ο.Α.Σ.Θ και το Staseis.gr

Η υπόθεση ξεκίνησε όταν ο δικτυακός τόπος staseis.gr ο οποίος αξιοποιούσε δεδομένα από το site του Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης αποκλείστηκε με τεχνικά μέσα από τα δεδομένα (IP Block). Ο ΟΑΣΘ απέκλεισε την αξιοποίηση των δεδομένων, επικαλούμενος την "ιδιοκτησία" του πάνω σε αυτές τις πληροφορίες (δρομολόγια λεωφορείων). Ο νόμιμος εκπρόσωπος του staseis.gr προσέφυγε στο Συνήγορο του Πολίτη, ζητώντας να εφαρμοστεί η νομοθεσία για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (Ν.3448/2006). Ο Συνήγορος του Πολίτη με γραπτή του πρόσκληση ζήτησε από τον οργανισμό να εφαρμόσει τον νόμο για την περαιτέρω ψηφιακή χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα, ενόψει αξιοποίησής τους από διαδικτυακή εφαρμογή. Παρόλα αυτά η σύσταση του Συνηγόρου δεν έγινε δεκτή.

Στη συνέχεια κατατέθηκε σχετική διοικητική προσφυγή για επανεξέταση του αιτήματος.

Σε γραπτή απάντησή του ο Ο.Α.Σ.Θ. απάντησε αρνητικά σχετικά με την διάθεση των δεδομένων, παραθέτοντας τους παρακάτω λόγους:

- *Η ακεραιότητα και ορθότητα των δεδομένων αυτών βαρύνει τον Ο.Α.Σ.Θ. ο οποίος ελέγχει, ελέγχεται και κρίνεται για τον τρόπο παρουσιάσής τους.*
- *Ο Ο.Α.Σ.Θ. δεν επιθυμεί σε καμία περίπτωση να υπονομεύσει το πλαίσιο σύμβασής του με τους επίσημους φορείς χρηματοδότησης για την υλοποίηση του έργου αυτού, καθώς και με την εταιρία υλοποίησής του.*
- *Η οποιαδήποτε παροχή δεδομένων σε τρίτους που δύνανται να έχουν άμεση ή έμμεση εκμετάλλευση αυτών για εμπορικούς, διαφημιστικούς ή προωθητικούς σκοπούς δεν επιτρέπεται από τον Ο.Α.Σ.Θ.*
- *Όπως καταλαβαίνετε ο Ο.Α.Σ.Θ. δεν επιθυμεί την ανέλεγκτη διάθεση των δεδομένων αυτών διότι θα μπορούσαν να καταλήξουν σε απροσδιόριστα σημεία με απροσδιόριστη μορφή ή/και τροποποιήσεις.*
- *Η λήψη πληροφοριών on line δύνανται να επιβαρύνει τους υπολογιστές και τα συστήματα του Ο.Α.Σ.Θ. με απροσδιόριστα αποτελέσματα τα οποία ο Ο.Α.Σ.Θ. πρέπει να προφυλάξει.*
- *Σκοπός του Ο.Α.Σ.Θ. είναι να παρέχει υπηρεσίες προς τους πολίτες και για το λόγο αυτό ο Οργανισμός έχει υποχρέωση να προφυλάσσει τα ιδιόκτητα προϊόντα και τις υπηρεσίες του.*

8.1.4 Ν.3883/2010 ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ INSPIRE

Ο Νόμος 3883/2010 που ενσωματώνει την οδηγία INSPIRE στο Ελληνικό δίκαιο ψηφίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2010 μετά από τη σχετική διαβούλευση στον δικτυακό τόπο opengov.gr¹⁰⁸. Στους σκοπούς του νόμου περιλαμβάνονται : η θέσπιση γενικών αρχών, κανόνων, μέτρων και διαδικασιών σε διοικητικό και τεχνολογικό επίπεδο, που αποσκοπούν στην οργάνωση ενιαίων πρακτικών διαχείρισης, διάθεσης και κοινοχρησίας γεωχωρικών πληροφοριών, καθώς και στην ανάπτυξη και λειτουργία της Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών (εφεξής «ΕΥΓΕΠ»).

Η ΕΥΓΕΠ είναι ουσιαστικά ένας νέος τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της Δ.Δ σε ότι αφορά τους τρόπους προμήθειας , παραγωγής, οργάνωσης και διάθεσης γεωχωρικών δεδομένων και υπηρεσιών. Εγκαθιδρύει μια διοικητική οργανωτική δομή με συγκεκριμένες αρμοδιότητες για τους εμπλεκόμενους φορείς και καθορίζει το τεχνολογικό πλαίσιο για τα γεωχωρικά δεδομένα και υπηρεσίες. Τέλος περιλαμβάνει την λειτουργία μια Εθνικής Πύλης Γεωπληροφοριών η οποία θα διαλειτουργεί με την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή Πύλη¹⁰⁹.

Θα πρέπει να τονιστεί (Τσιαβός 2010) ότι ο νόμος προχωράει πέρα από τις απαιτήσεις της οδηγίας και δίνει έναν ευρύτερο ορισμό των γεωχωρικών δεδομένων που συμπεριλαμβάνονται στις προβλέψεις του : (α) Όλα τα σύνολα δεδομένων του δημοσίου τομέα που περιλαμβάνουν γεωχωρικές πληροφορίες ή έχουν έμμεσες γεωχωρικές αναφορές ακόμα και όταν αυτές δίνονται με περιγραφικό τρόπο (π.χ. διευθύνσεις) και (β) όλα τα χωρικά σύνολα πληροφοριών , συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που δεν σχετίζονται άμεσα με περιβαντολλογικά θέματα. (Άρθρο 4). Αυτή η επιλογή στοχεύει στην ευρύτερη δυνατή ανοιχτή διάθεση γεωχωρικών δεδομένων προκειμένου να επιτευχθεί μια ομοιόμορφη προτυποποίηση και μια συνεπής εθνική πολιτική για την διάθεση τέτοιου τύπου δεδομένων , και να αντιμετωπιστεί ο κατακερματισμός των πρακτικών και των συνόλων δεδομένων. Στα θετικά του νόμου αξιολογείται και η πρόβλεψη του άρθρου 32 βάσει της οποίας , **όλες οι πράξεις της Δημόσιας Διοίκησης που αναφέρονται στο χώρο, θα κατατίθενται υποχρεωτικά και σε ηλεκτρονική μορφή και θα είναι γεωαναφερόμενες**, πρακτική που αναμένεται να συμβάλει στον περιορισμό των δικαιολογητικών που απαιτούνται για την έκδοση μιας πράξης, και τελικά στην καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη.

¹⁰⁸ Η σχετική διαβούλευση πριν την ψήφιση του νόμου μπορεί να βρεθεί εδώ : <http://www.opengov.gr/minenv/?p=757>

¹⁰⁹ <http://www.inspire-geoportal.eu>

Δομή της ΕΥΓΕΠ

Η ΕΥΓΕΠ δομείται σε μία ιεραρχία τριών επιπέδων. Στο ανώτερο επίπεδο βρίσκεται η **Εθνική Επιτροπή Γεωπληροφορίας (ΕΘΕΓ)** η οποία υπάγεται στον Πρωθυπουργό και στην οποία προΐσταται ο Υπουργός Ενέργεια & Κλιματικής Αλλαγής. Η ΕΘΕΓ είναι το ανώτατο όργανο για τη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής Γεωπληροφορίας βάσει της οποίας καθορίζεται λεπτομερώς το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τα θέματα αδειοδότησης, συλλογής, παραγωγής, προμήθειας, διαχείρισης, τιμολόγησης, επαναχρησιμοποίησης και διάθεσης συνόλων και υπηρεσιών γεωχωρικών δεδομένων σε όλο το εύρος των δημόσιων αρχών, καθώς και για τη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας της γεωπληροφορίας. Επιπλέον, η ΕΘΕΓ παρακολουθεί, συντονίζει, αξιολογεί και ελέγχει την εφαρμογή της πολιτικής αυτής.

Στο αμέσως κατώτερο επίπεδο βρίσκεται το Εθνικό σημείο επαφής, που για τη χώρα μας είναι ο **Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογραφήσεων Ελλάδας¹¹⁰** (ΟΚΧΕ) ο οποίος αναβαθμίζεται και αποκτά επιπλέον αρμοδιότητες μεταξύ των οποίων ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη, η οργάνωση, η λειτουργία, η διαχείριση και η εποπτεία της Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών της Ελλάδας. Ο ΟΚΧΕ αποτελεί τον λειτουργικό βραχίονα της δομής και έχει την ευθύνη για την τεχνική υλοποίηση και τον συντονισμό των υποδομών¹¹¹

Τέλος συνιστώνται επίσης διαρκείς συντονιστικές επιτροπές με τίτλο «**Κομβικά Σημεία Επαφής (ΚΟΣΕ)**» σε επίπεδο φορέα (Υπουργείο, Περιφέρεια, Δήμο και Αποκεντρωμένη Διοίκηση) όπως προβλέπεται από το άρθρο 19 του Ν.3882/2010. Τα ΚΟΣΕ έχουν συντονιστικό ρόλο και είναι εντεταλμένα για την παραγωγή καταγραφή τήρηση και επικαιροποίηση όλων των γεωχωρικών δεδομένων και υπηρεσιών των δημοσίων αρχών που εκπροσωπούν. Κάθε δημόσια αρχή ή τρίτος που εντάσσεται στην ΕΥΓΕΠ, οφείλει μέσω του ΚΟΣΕ που έχει ορίσει, να φροντίζει για τη συστηματική καταγραφή, μεταξύ άλλων, των μεταδεδομένων των γεωχωρικών δεδομένων και υπηρεσιών που διαθέτει.

¹¹⁰ Άρθρο 29 του Νόμου

¹¹¹ Prodromos Tsiavos, Inspired by Openness (European Public Sector Platform, Topic Report No. 16) Σελ.6

8.1.5 ΝΟΜΟΣ Ν. 3861/2010 , ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΥΓΕΙΑ

Το σημαντικότερο νομοθέτημα των τελευταίων ετών, όσον αφορά τη διαφάνεια της κρατικής δράσης, είναι αυτό που αφορά το πρόγραμμα «Διαύγεια». Το πρόγραμμα Διαύγεια του Ν. 3861/10 εισάγει για πρώτη φορά στην Ελλάδα την υποχρέωση ανάρτησης πράξεων και αποφάσεων των κυβερνητικών και διοικητικών οργάνων στο Διαδίκτυο. Είναι ένα πρόγραμμα αρκετά προωθημένο και καινοτόμο, ακόμα και για τα διεθνή δεδομένα, με κύριο στόχο να αποφέρει τη μέγιστη δημοσιότητα της κυβερνητικής πολιτικής και της διοικητικής δράσης. Η χρήση των νέων μέσων διαδικτυακής επικοινωνίας εξασφαλίζει ευρεία δημοσιότητα και πρόσβαση στη πληροφορία που προοδευτικά θα συντελέσει σε αλλαγή κουλτούρας σε όλη τη Δημόσια Διοίκηση. Η εφαρμογή του προγράμματος Διαύγεια αναμένεται να συμβάλει καθοριστικά στη δημιουργία ενός νέου μοντέλου στη σχέση του πολίτη με το Κράτος.

Αποτελεί ένα από τα ελάχιστα νομοθετικά κείμενα, που επιτάσσουν την προληπτική δημοσίευση δημοσίων πληροφοριών με ηλεκτρονικά μέσα. Επιπλέον, με το πρόγραμμα Διαύγεια, η εκτελεστικότητα κάθε διοικητικής πράξης προϋποθέτει την προηγούμενη ανάρτηση της στο διαδίκτυο. Αυτό από μόνο του είναι πρωτοποριακό σε διεθνές επίπεδο και σηματοδοτεί μια αλλαγή στον τρόπο που η τεχνολογία επηρεάζει τους τρόπους ρύθμισης. Σε συνδυασμό με την επιλογή παροχής ενός δικτυακού API μέσω του οποίου δίνεται δομημένη πρόσβαση στο σύνολο των αποφάσεων, το μοντέλο παροχής πρόσβασης σε πληροφορία του Προγράμματος Διαύγεια καθίσταται η πιο προωθημένη και καινοτόμα υλοποίηση από όσες έχουν γίνει έως τώρα στην Ελληνική Διοίκηση.

Στις διατάξεις του προγράμματος περιλαμβάνονται προβλέψεις για την δημιουργία αρχείου νόμων και προεδρικών διαταγμάτων, πράξεων και αποφάσεων σε επίπεδο φορέα, το οποίο πρέπει να είναι προσιτό σε κάθε ενδιαφερόμενο υποχρεωτικά και με ηλεκτρονικά μέσα. Παράλληλα διατηρείται και ένα κεντρικό αρχείο στο Εθνικό Τυπογραφείο η πρόσβαση στο οποίο γίνεται επίσης υποχρεωτικά και με ηλεκτρονικά μέσα. Τέλος προβλέπεται η δωρεάν διάθεση όλων των ΦΕΚ σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από την σελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου.

8.1.6 ΝΟΜΟΣ 3979/2011 ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Ο Νόμος 3979/2011 για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση, ψηφίστηκε τον Μάιο του 2011, έπειτα και από τη σχετική δημόσια διαβούλευση που έλαβε χώρα στο δικτυακό τόπο Opengov.gr¹¹². Πρόκειται για έναν «νόμο – πλαίσιο» με τον οποίο επιδιώκεται η δημιουργία των κανονιστικών εκείνων προϋποθέσεων που είναι απαραίτητες για την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης σε όλο το εύρος του δημοσίου τομέα συμπεριλαμβανομένων των ΟΤΑ αλλά και των ΝΠΙΔ που ελέγχονται από το Κράτος. Με τον νόμο επιδιώκεται :

- Η δημιουργία των θεσμικών προϋποθέσεων για την επικοινωνία και συναλλαγή των πολιτών και των επιχειρήσεων με τους φορείς του δημοσίου τομέα με χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Η αναδιοργάνωση των εσωτερικών λειτουργιών και διαδικασιών των φορέων του δημοσίου τομέα επί τη βάση της πλήρους αξιοποίησης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Η ευχερέστερη άσκηση των δικαιωμάτων και εκπλήρωση των υποχρεώσεων των φυσικών προσώπων αλλά και των ΝΠΙΔ έναντι των φορέων του δημοσίου τομέα.
- Η άρση κανονιστικών εμποδίων για την **ταχεία και αποτελεσματική πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες και πληροφορίες**.
- Η εμπέδωση της εμπιστοσύνης και της διαφάνειας με την επέκταση των ηλεκτρονικών εφαρμογών.

Ο νόμος δίνει πράγματι ιδιαίτερη έμφαση στη δημόσια πληροφορία και στον τρόπο που αυτή πρέπει να γίνεται αντικείμενο επεξεργασίας προκειμένου να είναι χρήσιμη και αξιοποιήσιμη για να διευκολύνει πολίτες και επιχειρήσεις. Το γεγονός ότι η ελεύθερη διάθεση της δημόσιας πληροφορίας απαιτεί οριζόντια αντιμετώπιση γίνεται φανερό από τα εισαγωγικά κεφάλαια του Ν.3979/2011. Έτσι στις γενικές αρχές καθορίζεται τόσο η υποχρέωση των φορέων του δημοσίου να μεριμνούν για την εγκυρότητα, ακεραιότητα ακρίβεια και επικαιροποίηση των δημοσίων δεδομένων (Άρθρο 4 παρ3) όσο και η απαίτηση για την επιλογή τεχνικών μέσων και αδειών που ενθαρρύνουν την πρόσβαση σε αυτά και την περαιτέρω χρήση τους (Άρθρο 4 παρ5). Στο σώμα του νόμου υπάρχουν ειδικά άρθρα που αφορούν τα θέματα

¹¹² Η σχετική διαβούλευση πριν την ψήφιση του νόμου μπορεί να βρεθεί εδώ : <http://www.opengov.gr/types/?p=984>

ανοικτής πρόσβασης σε δημόσια δεδομένα (άρθρο 9 , άρθρο 6) , με τα οποία εισάγονται βασικές θεσμικές παρεμβάσεις , κυριότερες εκ των οποίων , θεωρούνται οι εξής :

- Οι φορείς εγγυώνται την εγκυρότητα και νομιμότητα και μεριμνούν για την ποιότητα και επικαιροποίηση των πληροφοριών που διαθέτουν ώστε να γνωρίζει ο πολίτης με βεβαιότητα την εγκυρότητα της πληροφορίας που λαμβάνει.
- Παρέχεται η δυνατότητα για ελεύθερη χρήση των πληροφοριών που διαθέτουν από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις (δικαίωμα να μεταφορτώνονται, να προσκτώνται, να αποθηκεύονται, να τυγχάνουν επεξεργασίας, να διαδίδονται και να χρησιμοποιούνται περαιτέρω) υπό τον όρο ότι μνημονεύεται κατάλληλα η πηγή τους και δεν εμφανίζονται ως πρωτότυπες πληροφορίες, εάν έχουν υποστεί μετατροπές ¹¹³.
- Εισάγεται η υποχρέωση για παροχή δεδομένων σε μορφή δεκτική περαιτέρω χρήσης και επεξεργάσιμη με αυτοματοποιημένα μέσα.
- Εισάγεται υποχρέωση ευρετηρίασης και παροχή υπηρεσιών καταλόγου και αναζήτησης των πληροφοριών για την διευκόλυνση πολιτών και επιχειρήσεων.
- Θεμελιώνεται η υποχρέωση των Δημοσίων Οργανισμών , να διατηρούν στον δικτυακό τους τόπο , υπηρεσίες αυτοματοποιημένης αίτησης μέσω των οποίων οι πολίτες μπορούν να αιτούνται την διάθεση δεδομένων που δεν διατίθενται ελεύθερα ¹¹⁴.
- Προβλέπεται η δυνατότητα δημοσίευσης και περαιτέρω χρήσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα , εφόσον τα δεδομένα αυτά καταστούν ανώνυμα (Άρθρα 8 παρ2 & 20 παρ3).
- Επεκτείνονται οι προβλέψεις του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, ώστε η πρόσβαση στα έγγραφα και η χορήγηση αντιγράφων τους να μπορεί να ασκηθεί και ηλεκτρονικά.
- Προβλέπεται η δημιουργία στο Εθνικό Τυπογραφείο αποθετηρίου πληροφοριών και προϊόντων λογισμικού του δημόσιου τομέα.

¹¹³ Βλ. Άρθρο 6 παρ4 του Νόμου.

¹¹⁴ Βλ. Άρθρο 5 παρ6 του Νόμου.

Συμπερασματικά ο νόμος 3979/2011 είναι ένας αρκετά προωθημένος νόμος και ο πρώτος ανάλογος νόμος που λαμβάνει υπόψη του τον πληροφοριακό κύκλο: από τη συλλογή και αποθήκευση της πληροφορίας μέχρι τη συντήρηση, διάθεση και επαναχρησιμοποίηση της.

Βεβαίως όπως σε κάθε νόμο - πλαίσιο, δεν τελειώσαμε την ψήφισή του. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, για την εφαρμογή των διατάξεών του απαιτείται η έκδοση 34 διοικητικών πράξεων (υπουργικών αποφάσεων, προεδρικών διαταγμάτων, αποφάσεων της αρχής προστασίας δεδομένων κλπ). Ειδικότερα όσον αφορά την πρόσβαση στα δημόσια δεδομένα απαιτείται η έκδοση 7 κανονιστικών πράξεων.

8.2 ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΕΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Αρχικά η Ελληνική νομοθεσία περί πρόσβασης στην πληροφορία περιελάμβανε ελάχιστες προβλέψεις σχετικά με την επιβολή τελών εστιασμένες κυρίως στην αναπαραγωγή εγγράφων ενώ δεν υπήρχαν καθόλου προβλέψεις για την χρέωση σε περίπτωση διάθεσης πληροφοριών με ψηφιακά μέσα. Ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας προέβλεπε, ότι σε περίπτωση που η πρόσβαση σε έγγραφο γίνεται με χορήγηση αντιγράφου, η σχετική δαπάνη αναπαραγωγής βαρύνει τον αιτούντα.

Σημαντικές αλλαγές επήλθαν ως αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης κοινοτικών οδηγιών. Οι Νόμοι 3448/2010 και 38882/2010 που ενσωμάτωσαν τις οδηγίες PSI και Inspire αντίστοιχα, αποτελούν τα μοναδικά νομοθετικά κείμενα στα οποία αντιμετωπίζεται το θέμα των χρεώσεων πρόσβασης στην πληροφορία και τα δεδομένα του δημοσίου τομέα.

8.2.1 Ο ΝΟΜΟΣ 3448/2006 (ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ PSI)

Ο ν. 3448/2006 ορίζει στο άρθρο 7 ότι οι φορείς του δημόσιου τομέα μπορούν να επιτρέπουν την άνευ όρων περαιτέρω χρήση εγγράφων ή να επιβάλλουν όρους μέσω αδειοδότησης ή με άλλους τρόπους, **συμπεριλαμβανομένης της επιβολής τελών**. Και ενώ ο καθορισμός των όρων γίνεται με απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, το ύψος των τελών, όπου αυτά επιβάλλονται, καθορίζεται με κοινή απόφαση του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού και του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών.

Όσον αφορά τις αρχές που διέπουν την επιβολή τελών για την περαιτέρω χρήση εγγράφων, το άρθρο 8 § 1 του ν. 3448/2006 επαναλαμβάνει τη ρύθμιση του άρθρου 6 της οδηγίας και ορίζει ότι, εφόσον επιβάλλονται τέλη, το συνολικό έσοδο από την άδεια περαιτέρω χρήσης δεν πρέπει να υπερβαίνει το κόστος συλλογής, παραγωγής, αναπαραγωγής και διάδοσής τους, συμπεριλαμβανομένης μιας εύλογης απόδοσης της επένδυσης, στην οποία έχει προβεί ο οικείος δημόσιος φορέας, αφού ληφθεί υπόψη και το πιθανό κόστος για την περαιτέρω επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 3 § 2. Σύμφωνα δε με αντίστοιχο κανόνα της οδηγίας, τα τέλη υπολογίζονται με βάση το κόστος που προκύπτει κατά τη διάρκεια της αντίστοιχης λογιστικής περιόδου και σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές που εφαρμόζονται στους οικείους φορείς του δημόσιου τομέα.

Έτσι, και στο ζήτημα της επιβολής τελών, ο έλληνας νομοθέτης υιοθέτησε την κοινοτική διάταξη που αποδέχεται τη δυνατότητα εκμετάλλευσης της πληροφορίας από τη Διοίκηση. Ωστόσο και εδώ οι ρυθμίσεις δεν χαρακτηρίζονται από σαφήνεια, αφού καταλείπουν στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης την επιβολή τελών, ενώ δεν προβλέπεται λογιστικός διαχωρισμός μεταξύ της κύριας δραστηριότητας του δημόσιου φορέα και της χορήγησης εγγράφων για περαιτέρω χρήση, δίχως τον οποίο θα είναι εξαιρετικά δυσχερής ο υπολογισμός της απόδοσης της επένδυσης, στην οποία έχει προβεί ο εκάστοτε δημόσιος φορέας σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Και στο ζήτημα της επιβολής τελών, όπως και στη θέσπιση αδειών, απαιτείται έκδοση κανονιστικών πράξεων για την ενεργοποίηση των σχετικών διατάξεων του νόμου 3448/2006, με τις οποίες θα συγκεκριμενοποιείται η πολιτική για την επιβολή τελών επί της περαιτέρω χρήσης πληροφοριών του δημόσιου τομέα.

8.2.2 Ο ΝΟΜΟΣ 3882/2010 (ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ INSPIRE)

Τα βασικά θέματα επιβολής τελών σχετικά με τα γεωχωρικά δεδομένα ορίζονται στα άρθρα 27 & 28 του νόμου 3882/2010 που ενσωμάτωσε την οδηγία INSPIRE στο ελληνικό δίκαιο. Όσον αφορά την κοινοχρησία γεωχωρικών δεδομένων, των συνόλων τους και των υπηρεσιών τους προβλέπεται ότι αυτά διαμοιράζονται μεταξύ όλων των δημόσιων αρχών, καθώς και προς τα όργανα που ασκούν δικαστική ή νομοθετική εξουσία, **χωρίς χρέωση** και με άδεια χρήσης που δεν περιλαμβάνει περιοριστικούς όρους οι οποίοι ενδέχεται να δημιουργούν πρακτικά εμπόδια ως προς την κοινοχρησία αυτή. Η μη επιβολή τελών ισχύει και για τις δημόσιες αρχές άλλων κρατών – μελών και για τα όργανα και τους οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και (υπό καθεστώς αμοιβαιότητας και ισοδυναμίας) για φορείς που έχουν συσταθεί με διεθνείς συμφωνίες στις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη – μέλη είναι μέλη¹¹⁵.

Κατά παρέκκλιση από την πρόβλεψη για μη επιβολή τελών μεταξύ δημοσίων αρχών προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής τελών για την κάλυψη του κόστους αναπαραγωγής, αποκλειστικά σε περιπτώσεις όπου τα σύνολα των γεωχωρικών δεδομένων δεν διατίθενται μέσω γεωχωρικών ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Τα εν λόγω τέλη είναι ανταποδοτικού χαρακτήρα και αφορούν αποκλειστικά την κάλυψη του κόστους αναπαραγωγής και διάθεσης των συνόλων γεωχωρικών δεδομένων προς άλλη δημόσια αρχή σε αναλογική ή ψηφιακή μορφή. Το ύψος των τελών καθορίζεται με ενιαίο και εναρμονισμένο τρόπο για όλες τις δημόσιες αρχές από την «Εθνική Πολιτική Γεωπληροφορίας» σύμφωνα με την παράγραφο 7 του άρθρου 27.

Σχετικά με την διάθεση σε τρίτους (ως τρίτοι λογίζονται και οι δημόσιες αρχές που ζητούν δεδομένα για οικονομική δραστηριότητα εκτός της δημόσιας αποστολής τους) το άρθρο 28 του νόμου διαχωρίζει την κατάσταση μεταξύ δεδομένων και μεταδεδομένων. Τα μεταδεδομένα διατίθενται ελεύθερα προς όλους για οποιαδήποτε χρήση (παράγραφος 1). Τα γεωχωρικά δεδομένα και τα σύνολα τους όμως διατίθενται σε τρίτους με κατάλληλες άδειες χρήσης που περιλαμβάνουν υποχρεωτικά τόσο τη με τέλη όσο και τη χωρίς τέλη διάθεσή τους, ανάλογα με το σκοπό χρήσης.

¹¹⁵ Για την κοινοχρησία γεωχωρικών δεδομένων, των συνόλων τους καθώς και υπηρεσιών με αρχές εκτός Ελλάδας, προβλέπεται πάντως στο άρθρο 27 ο περιορισμός σε γεωχωρικά δεδομένα που εξυπηρετούν τον σκοπό των ανωτέρω οργανισμών μόνο όταν αυτός έχει να κάνει με το περιβάλλον, αφού η οδηγία INSPIRE αφορά περιβαλλοντολογικά γεωχωρικά δεδομένα.

Ο καθορισμός των τελών και των αδειών χρήσης αναμένεται να καθοριστούν από την «Εθνική Πολιτική Γεωπληροφορίας» με ενιαίο και εναρμονισμένο τρόπο για όλες τις δημόσιες αρχές. Το άρθρο 28 πάντως διευκρινίζει ότι τα τέλη είναι ανταποδοτικού χαρακτήρα και θα πρέπει να καθορίζονται στο ελάχιστο αναγκαίο ύψος για να διασφαλίζεται η αναγκαία ποιότητα και παροχή συνόλων και υπηρεσιών γεωχωρικών δεδομένων μαζί με μια εύλογη απόδοση επενδύσεως, με παράλληλη διασφάλιση των αναγκών αυτοχρηματοδότησης των δημόσιων αρχών που παρέχουν σύνολα και υπηρεσίες γεωχωρικών δεδομένων.

Πρός Δημόσιες Αρχές	• Δωρεάν Δεδομένα Μεταδεδομένα και Υπηρεσίες • Τέλη μόνο για κάλυψη κόστους αναπαραγωγής όταν δεν προσφέρονται υπηρεσίες
Πρός Δημόσιες Αρχές Για Οικονομική Δραστηριότητα Εκτός Της Δημόσιας Αποστολής Τους	• Όπως και για διάθεση προς Τρίτους
Προς Τρίτους	• Δωρεάν Μεταδεδομένα • Δωρεάν Δεδομένα για μη εμπορική χρήση - τέλη για εμπορική χρήση
Προς Ευρωπαϊκά Όργανα Και Οργανισμούς	• Δωρεάν αποκλειστικά για άσκηση αρμοδιοτήτων με αντίκτυπο στο περιβάλλον

Εικόνα 6 : Καθορισμός Τελών Για Γεωχωρικά Δεδομένα Στην Ελλάδα

8.3 ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η προστασία από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων με ηλεκτρονικά μέσα έχει αναχθεί σε συνταγματική αξία από τη διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος που προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001. Η διάταξη αυτή η οποία ουσιαστικά κατοχυρώνει συνταγματικά τον προϋπάρχοντα νόμο 2472/97, έχει πεδίο εφαρμογής ευρύτερο από το άρθρο 9 Σ, αφού αφορά κάθε είδους προσωπικό δεδομένο και όχι μόνον πληροφορίες που άπτονται της προσωπικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου.

Ο νόμος **2472/1997**, ο οποίος ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο την Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46/ΕΚ εξακολουθεί να αποτελεί το βασικό νομοθετικό κείμενο για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹¹⁶. **Δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα** είναι, σύμφωνα με τον νόμο ν. 2472/1997 κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο πρόσωπο ενός ατόμου, π.χ. το όνομα, το επάγγελμα, η οικογενειακή κατάσταση, η ηλικία, ο τόπος κατοικίας. **Ευαίσθητα δεδομένα** είναι, κατά την έννοια του ιδίου νόμου, τα δεδομένα που αφορούν τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ένωση, σωματείο και συνδικαλιστική οργάνωση, την υγεία, την κοινωνική πρόνοια και τη ερωτική ζωή, καθώς και τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες.

Αρμόδια αρχή για να κρίνει εάν παραβιάζονται τα δικαιώματα σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων καθώς και για να εγκρίνει την νόμιμη πρόσβαση σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι η Αρχή Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (Α.Π.Π.Δ). Κάτω από προϋποθέσεις¹¹⁷ ο

¹¹⁶ Μαζί με τους νόμους 3471/2006 για την «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών» και 3917/2011 για την «Διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών»

¹¹⁷ Στις περιπτώσεις που συντρέχει κάποια από τις βάσεις νομιμότητας της επεξεργασίας που ορίζονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 7 του ν. 2472/1997. Τέτοιες περιπτώσεις υφίστανται, μεταξύ άλλων, όταν η επεξεργασία :

- α) αφορά δεδομένα που δημοσιοποιεί το ίδιο το υποκείμενο ή είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου ή πειθαρχικού οργάνου. β) εκτελείται από Δημόσια Αρχή και είναι αναγκαία είτε για λόγους εθνικής ασφάλειας, είτε για την εξυπηρέτηση των αναγκών της εγκληματολογικής ή σωφρονιστικής πολιτικής είτε για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας ή για την άσκηση δημόσιου ελέγχου κοινωνικών παροχών. γ) πραγματοποιείται για ερευνητικούς και επιστημονικούς αποκλειστικούς σκοπούς και υπό τον όρο ότι τηρείται η ανωνυμία και λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων στα οποία αναφέρονται.

- δ) αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή τη διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικά για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

νόμος δίνει ακόμα και το δικαίωμα πρόσβασης σε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα , απαραίτητη όμως είναι και πάλι η χορήγηση άδειας από την Αρχή¹¹⁸.

Ένα ζήτημα που ανακύπτει είναι ότι ενώ υπάρχει Ανεξάρτητη Αρχή για την προστασία των δεδομένων , αντίστοιχη αρχή για να κρίνει και να παρεμβαίνει σε περίπτωση που δεν επιτρέπεται η πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία δεν υπάρχει¹¹⁹. Αυτό που συνήθως με τα σημερινά θεσμικά δεδομένα επιχειρείται , είναι ο συντονισμός του Συνηγόρου του Πολίτη και της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, προκειμένου να βρεθεί η "χρυσή τομή". Από το συντονισμό έχει προκύψει ότι, όταν στα αιτούμενα έγγραφα περιλαμβάνονται και προσωπικά δεδομένα, τότε θα πρέπει αυτά να χορηγούνται εφόσον:

- αποτελούν απολύτως αναγκαία δεδομένα τα οποία είναι προσβάσιμα (άρα όχι τα "ευαίσθητα").
- υφίσταται εν δυνάμει έννομο συμφέρον τρίτων.
- δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων.

Αξιοσημείωτη είναι πάντως η πρόταση νομικών κύκλων για την δημιουργία ενός Επιτρόπου Δεδομένων (Information Commissioner) που θα διέπεται από το status της Ανεξάρτητης Αρχής και στον οποίο θα μεταβιβαστούν τόσο οι αρμοδιότητες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων όσο και αυτές για την διασφάλιση της πρόσβασης σε δημόσια δεδομένα.

¹¹⁸ Όπως συνέβη πρόσφατα με την υπ'αριθμό Γ/ΕΞ/53-1/26-04-2011 απόφαση της αρχής , με την οποία η Αρχή χορηγεί άδεια στο Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης να παρέχει στους αιτούντες αντίγραφα των πρακτικών του υπηρεσιακού συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2010 ακόμα και των χωρίων που περιέχουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα (δεδομένα υγείας) των υποψηφίων. Τα στοιχεία αυτά τα οποία καταγράφουν τον αριθμό των αναρρωτικών αδειών που είχαν λάβει οι προαχθέντες μπορούν να γίνουν γνωστά ακόμη και χωρίς τη συγκατάθεσή τους, σε άλλο συνυποψήφιο τους, σύμφωνα με την Αρχή, υπό τον όρο ότι ζητούνται νόμιμα, με την υποβολή έγγραφης αίτησης και την τεκμηρίωση υπέρτερου έννομου συμφέροντος.

¹¹⁹ Υπάρχει μόνο δυνατότητα καταγγελίας στον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή στον Συνήγορο του Πολίτη , αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να σημειωθεί ότι εκ του συστατικού νόμου του ο Συνήγορος του Πολίτη δεν μπορεί να επιληφθεί των πράξεων της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Άρθρο 3 § 1 του Ν. 2477/97).

8.4 ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το βασικό νομικό πλαίσιο που διέπει την πνευματική ιδιοκτησία στην Ελλάδα είναι ο Ν.2121/93 , στον οποίο ορίζεται ότι οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα) , καθώς και ο Ν. 3184/2003 «Κύρωση Της Συνθήκης Του Παγκοσμίου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας Για Την Πνευματική Ιδιοκτησία».

Βάσεις Δεδομένων

Στο ελληνικό δίκαιο η Οδηγία 96/9/ΕΟΚ ενσωματώθηκε με το Ν. 2819/2000, Νομική Προστασία των Βάσεων Δεδομένων και Άλλες Διατάξεις. Για την προστασία μιας βάσης απαιτείται σύμφωνα με το νόμο, «η επιλογή ή η διεύθυνση του περιεχομένου της να συνιστούν πνευματικό δημιούργημα». Δεν απαιτείται κανένα άλλο κριτήριο για την παροχή προστασίας , η προστασία όμως αυτή δεν εκτείνεται στο περιεχόμενο της βάσης και δεν θίγει κανένα από τα δικαιώματα, που υφίστανται στο περιεχόμενο αυτό¹²⁰. Η Οδηγία, για να μην ανατρέψει τα εθνικά συστήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, άφησε στα κράτη-μέλη την επιλογή αν δημιουργός μπορεί να είναι και νομικό πρόσωπο ή μόνο φυσικό. Στο ελληνικό δίκαιο δημιουργός μπορεί να είναι μόνο φυσικό πρόσωπο το οποίο μπορεί βέβαια στη συνέχεια να μεταβιβάσει το δικαίωμά του σε νομικό πρόσωπο.

¹²⁰ Το ίδιο ορίζεται και με το άρθρο 5 του ν. 3184/2003 στο οποίο διευκρινίζεται ότι « Οι συλλογές δεδομένων ή άλλου υλικού, με οποιαδήποτε μορφή, οι οποίες λόγω της επιλογής ή της διαρρύθμισης του περιεχομένου τους αποτελούν πνευματικές δημιουργίες, προστατεύονται σαν τέτοιες. Η προστασία αυτή δεν καλύπτει τα δεδομένα ή το υλικό αυτά καθαυτά και ισχύει με την επιφύλαξη οποιωνδήποτε υφισταμένων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των δεδομένων ή του υλικού που περιέχεται στη συλλογή.»

8.5 ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΜΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

8.5.1 ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται δύο από τις πρωτοβουλίες πολιτών που σχετίζονται με την ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων. Η πρωτοβουλία 4Δ για την ελεύθερη διάθεση δεδομένων από τους δημόσιους φορείς και η πρωτοβουλία για την δημόσια οπτικοακουστική περιουσία.

Η **πρωτοβουλία 4Δ** (Δημόσια Δεδομένα, Δικά μας Δεδομένα) ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2008 ως μια καμπάνια για την ανάδειξη της αναγκαιότητας παροχής από τους Δημόσιους φορείς πλήρους και ελεύθερης πρόσβασης στα δεδομένα που διαθέτουν. Βασικός στόχος της ήταν να κινητοποιήσει πολίτες και πολιτικό προσωπικό για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας δρομολογήθηκε μέσα από την διαδικτυακή σελίδα publicdata.gr μια σειρά ενεργειών και πρωτοβουλιών που περιελάμβαναν :

- Την συλλογή υπογραφών υποστήριξης της πρωτοβουλίας μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας.¹²¹
- Την μαζική αποστολή επιστολών στη Βουλή των Ελλήνων ζητώντας διαχρονικά στοιχεία για το πόθεν έσχες των βουλευτών.¹²²
- Την διοργάνωση συζητήσεων γύρω από την ιδέα των Ανοιχτών Δημόσιων Δεδομένων και το πως αυτή θα μπορούσε να προωθηθεί πρακτικά στην Ελλάδα.
- Την παρουσία μελών της πρωτοβουλίας σε τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές για την ενημέρωση σχετικά με τους στόχους και τις προτάσεις της.
- Την κάλυψη και προβολή μέσω του ιστολογίου της πρωτοβουλίας των καλών πρακτικών και των εξελίξεων που αφορούν τα ανοιχτά δημόσια δεδομένα σε διεθνές επίπεδο.

¹²¹ <http://www.gopetition.co.uk/petition/21548.html>

¹²² Όπως αναφέρεται στο ιστολόγιο της πρωτοβουλίας, οι υπηρεσίες της βουλής ζήτησαν από αιτούντες να επικοινωνήσουν μαζί τους προφορικά (σε μια προφανή προσπάθεια να μην υπάρχει καταγεγραμμένη γραπτή απάντηση), και στη συνέχεια, μετά από πολλές μέρες απάντησαν ότι «Τα στοιχεία αυτά ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΙ Ο ΝΟΜΟΣ να δοθούν στους πολίτες, ΜΟΝΟ στους διαπιστευμένους κοινοβουλευτικούς συντάκτες» !

Η πρωτοβουλία για τη δημόσια οπτικοακουστική περιουσία ξεκίνησε όταν τον Δεκέμβριο του 2007, η διοίκηση της ΕΡΤ εγκαινίασε έναν διαδικτυακό τόπο¹²³ για την διάθεση μέρος του οπτικοακουστικού αρχείου της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Ο τρόπος όμως διάθεσης δεν επέτρεπε την περαιτέρω χρήση, με αποτέλεσμα οι πολίτες (οι οποίοι έχουν ήδη πληρώσει για την παραγωγή του) να μην μπορούν να αποθηκεύσουν, χρησιμοποιήσουν ή διανείμουν το υλικό αυτό παρά μόνο μετά από πληρωμή ή ειδική άδεια. Επιπλέον η ψηφιοποίηση του περιεχομένου του αρχείου έγινε με χρήση κλειστού προτύπου, εμποδίζοντας ή δυσχεραίνοντας την αναπαραγωγή του από πολίτες που δεν επιθυμούν την αγορά ή τη χρήση προϊόντων συγκεκριμένων εταιρειών.

Η συγκρότηση της πρωτοβουλίας για την δημόσια οπτικοακουστική περιουσία έγινε «...για την συγκρότηση ενός κινήματος από τα κάτω με σκοπό την προάσπιση της ελευθερίας στον ψηφιακό κόσμο» και «...την διεξαγωγή μια δημοκρατικής διαβούλευσης σε όλο το εύρος της Ελληνικής κοινωνίας» με τελικό σκοπό :

- Το αρχείο να διατίθεται με τη μορφή μη αποκλειστικής - κοινής ιδιοκτησίας, ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι να έχουν το δικαίωμα να αποθηκεύουν, αναδιανέμουν και να τροποποιούν το υλικό ελεύθερα, με την προϋπόθεση ότι τα παράγωγα έργα θα παραμένουν στη δημόσια σφαίρα.
- Το αρχείο να ψηφιοποιείται με ανοιχτά πρότυπα ώστε να διασφαλίζεται η μακροπρόθεσμη και χωρίς εμπόδια πρόσβαση των πολιτών στη δημόσια πληροφορία.
- Το αρχείο να πάψει να αποτελεί αποκλειστική ιδιοκτησία της ΕΡΤ και θα θωρακισθεί νομικά ως "κοινή ιδιοκτησία" των ελλήνων πολιτών.

Η πρωτοβουλία συντονίζει την δράση της από το ιστολόγιο ertarchive.blogspot.com μέσω του οποίου παρουσιάζονται οι θέσεις της πρωτοβουλίας, οργανώνεται η δημόσια συζήτηση και αναπτύσσονται οι θέσεις του κινήματος για την Ψηφιακή Απελευθέρωση.

¹²³ <http://www.ert-archives.gr/>

8.5.2 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Το φθινόπωρο του 2010 το Γραφείο του Πρωθυπουργού με δημόσια διαβούλευση στον δικτυακό τόπο opengov.gr κάλεσε τους πολίτες να δηλώσουν σε ποιά σύνολα δεδομένων θα επιθυμούσαν να έχουν ελεύθερη πρόσβαση. Σύμφωνα με το κείμενο της διαβούλευσης τα σύνολα αυτά μπορεί να :

1. βρίσκονται στην κατοχή ενός οργανισμού του στενού ή ευρύτερου δημόσιου τομέα
2. έχουν παραχθεί με δημόσιους πόρους ή
3. προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα αλλά η διάθεση τους να εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον

Οι πολίτες κλήθηκαν επίσης να αναφέρουν προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά την πρόσβαση σε δημόσια δεδομένα και να προτείνουν λύσεις για την επίλυση τους.

Η διαβούλευση παρέμεινε ενεργή για χρονικό διάστημα 25 ημερών (από τις 20 Αυγούστου μέχρι τις 15 Σεπτεμβρίου 2010) και συγκεντρώθηκαν συνολικά 65 προτάσεις. Σε απόλυτα μεγέθη, η συμμετοχή στη διαβούλευση κρίνεται περιορισμένη , γεγονός που εξηγείται κυρίως από την επιλογή του χρονικού διαστήματος διεξαγωγής της και την περιορισμένη σχετικά διάρκεια της. Σε γενικές γραμμές, οι προτάσεις των συμμετεχόντων αφορούσαν στις παρακάτω θεματικές ομάδες δεδομένων:

- Γεωχωρικά δεδομένα , 35,8% των προτάσεων
- Οικονομικά δεδομένα , 7,9% των προτάσεων αφορά σε
- Γενικά δεδομένα της διοίκησης (συνταγογράφηση, προγράμματα κατάρτισης, προμήθειες) , 57,2% των προτάσεων

Από τα σχόλια που έγιναν τα σημαντικότερα σχετίζονται με τον καθορισμό ενιαίας άδειας για την διάθεση των δεδομένων και τη δυνατότητα μεταφόρτωσης όλων των διαθέσιμων δεδομένων και μεταδεδομένων ή εναλλακτικά την ανάπτυξη και προσφορά ανοικτού διαδικτυακού API.

Ο δεύτερος κύκλος διαβούλευσης για την ελεύθερη διάθεση δημοσίων δεδομένων ξεκίνησε στις 18 Νοεμβρίου 2010 και ολοκληρώθηκε την 1η Φεβρουαρίου 2011. Εκτός από το να δηλώσουν ποια δεδομένα επιθυμούν να διατίθενται ελεύθερα, η διαβούλευση καλούσε τους πολίτες να εκφράσουν την γνώμη τους σχετικά με τα παρακάτω :

- Με ποια άδεια και ποιους όρους θα θέλανε να διατίθενται τα δεδομένα ;
- Τι προβλήματα εντοπίζουν στις υπάρχουσες υπηρεσίες που προσφέρονται από τα σημεία διανομής δημόσιων ανοικτών δεδομένων ;
- Τι υπηρεσίες θα έπρεπε να προσφέρει η διοίκηση για την καλύτερη αναζήτηση, ταξινόμηση και αξιοποίηση δημόσιων ανοικτών δεδομένων ;
- Τι υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας υπάρχουν ή θα έπρεπε να δημιουργηθούν με βάση τα υπάρχοντα ελεύθερα δεδομένα ή τα δεδομένα που θα επιθυμούν να δουν ελεύθερα διαθέσιμα ;

Η μεγαλύτερη διάρκεια της διαβούλευσης επέτρεψε και μεγαλύτερο αριθμό προτάσεων. Συγκεκριμένα κατατεθεί συνολικά 178 σχόλια. Αν και δεν έχουν αναρτηθεί στοιχεία από τα αποτελέσματα της διαβούλευσης, μια πρώτη ανάλυση των σχολίων καταδεικνύει τα εξής :

- Σχετικά με τις άδειες οι περισσότεροι χρήστες ζητάνε να μην υπάρχει «καμία άδεια» και δίνουν έμφαση στην δωρεάν διάθεση των δεδομένων. Κάποιοι αναφέρουν τις άδειες creative commons, ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι ο μόνος όρος θα έπρεπε να είναι η αναφορά (BY).
- Σχετικά με τα προβλήματα που εντοπίζονται στις υπάρχουσες υπηρεσίες που προσφέρονται από τα σημεία διανομής δημόσιων ανοικτών δεδομένων, μεγάλο ποσοστό των απαντήσεων εστιάζει σε τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα του Προγράμματος Διαύγεια και ειδικότερα στην ποιότητα των δεδομένων.

8.5.3 GEODATA.GOV.GR

Το geodata.gov.gr αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για τη δωρεάν διάθεση γεωχωρικών δεδομένων της ευρύτερης Δημόσιας Διοίκησης προς όλους τους πολίτες. Στο geodata.gov.gr¹²⁴ συγκεντρώνονται σταδιακά όλα τα γεωχωρικά δεδομένα της χώρας που είναι διαθέσιμα στην δημόσια διοίκηση, προκειμένου να είναι δυνατή και εύκολη η ανοιχτή διανομή τους σε κάθε ενδιαφερόμενο, χωρίς τεχνικούς και θεσμικούς φραγμούς.

Το geodata.gov.gr χρησιμοποιεί ως υπόβαθρα τους ορθοφωτοχάρτες της Κτηματολόγιο Α.Ε και τους ελεύθερους χάρτες της κοινότητας OpenStreetMaps. Η πρωτοβουλία αποτελεί ένα πρώτο βήμα για την «Εθνική Γεωπύλη» που θα δημιουργηθεί από τον ΟΚΧΕ σύμφωνα με το νόμο 3383/2010 για την «Εθνική Υποδομή Γεωχωρικών Πληροφοριών».

Εκτός από τα ψηφιακά υπόβαθρα¹²⁵, τα υπόλοιπα γεωχωρικά δεδομένα του geodata.gov.gr προσφέρονται με τους ειδικότερους όρους της Ελληνικής άδειας Creative Commons Αναφορά Προέλευσης (CC BY v.3.0) απαιτώντας μόνο αναφορά στην πηγή προέλευσης.

¹²⁴ Το geodata.gov.gr είναι προϊόν της συνεργασίας του Ερευνητικού Κέντρου "Αθηνά", του Ο.Κ.Χ.Ε. και της Ομάδας Ηλεκτρονική Διακυβέρνησης του Γραφείου του Πρωθυπουργού, ενώ για την δημιουργία του site χρησιμοποιήθηκε Ελεύθερο και Ανοιχτό Λογισμικό.

¹²⁵ Για τα υπόβαθρα του Google Maps η άδεια χρήσης είναι: http://www.google.com/intl/en_ALL/help/terms_maps.html.
Για τα υπόβαθρα του OpenStreetMap η άδεια χρήσης είναι: Creative Commons Attribution-Share Alike 2.0 Generic License.
Για τα ψηφιακά υπόβαθρα της Κτηματολόγιο Α.Ε. η άδεια χρήσης είναι: <http://gis.ktimanet.gr/wms/ktbasemap/default.aspx>.

9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

[Luke:] I can't believe it.

[Yoda:] That is why you fail.

Starwars

Στην Ελλάδα , η προληπτική διάθεση ακατέργαστων δημοσίων δεδομένων σε ανοιχτά , επαναχρησιμοποιήσιμα πρότυπα μέσω του διαδικτύου , θεμελιώθηκε πρόσφατα και νομικά. Με την ψήφιση του νόμου για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση , αποτελεί πλέον υποχρέωση των φορέων να διαθέτουν τα δημόσια δεδομένα που έχουν στην κατοχή τους μέσω του διαδικτύου. Η ψήφιση όμως ενός προωθημένου νομικού πλαισίου δεν αποτελεί εγγύηση για την απρόσκοπτη πρόσβαση των πολιτών στα σύνολα δεδομένων του δημοσίου. Απαιτούνται συνοδευτικές οργανωτικές πρωτοβουλίες που θα στοχεύουν στην δημιουργία των όρων που εγγυώνται την ουσιαστική πραγμάτωση ενός τέτοιου δικαιώματος. Παράλληλα θα πρέπει να αντιμετωπιστούν εμπόδια και χρόνιες αδυναμίες του συστήματος που αποτελούν τροχοπέδη σε κάθε εγχείρημα διοικητικής μεταρρύθμισης προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός επιτελικού κράτους, ικανού να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις σύγχρονες προκλήσεις.

Όπως είναι φυσικό , τα προβλήματα και οι παθογένειες του πολιτικού και διοικητικού συστήματος αναμένεται να δυσχεράνουν και τις προσπάθειες υλοποίησης μιας πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης στα δεδομένα του δημοσίου . Έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι προβλήματα όπως η ασυνέχεια των πολιτικών , η αδυναμία συντονισμού , η έλλειψη κουλτούρας συνεργασίας εντός της Δημόσιας Διοίκησης δεν γίνεται να ξεπεραστούν άμεσα , επιχειρούμε στη συνέχεια να απαριθμήσουμε τα συνοδευτικά εκείνα μέτρα και τις πρωτοβουλίες που θεωρούμε πραγματοποιήσιμες και ικανές για την πραγμάτωση μιας ουσιαστικής πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης. Με εξαίρεση την πρόταση για την δημιουργία ενός κεντρικού αποθετηρίου δεδομένων , οι υπόλοιπες προτάσεις που παραθέτουμε μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς ουσιαστική επιβάρυνση του κρατικού υπολογισμού , γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες. Ειδικά για όσες εξ αυτών περιλαμβάνουν δημιουργία ή σύσταση κάποιου νέου φορέα , διευκρινίζεται ότι η στελέχωση που απαιτείται μπορεί να γίνει χωρίς κόστος βάσει της επερχόμενης ρύθμιση μετατροπής όλων των δημοσίων υπαλλήλων από υπαλλήλους κάθε υπουργείου, σε υπαλλήλους του Κράτους, υπαγόμενους σε έναν κεντρικό φορέα¹²⁶.

¹²⁶ Όπως συμβαίνει άλλωστε σχεδόν σε όλες τις χώρες της ΕΕ.

9.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Ένα από τα βασικά ζήτημα που αποτελούν εμπόδιο στην ολοκληρωμένη εφαρμογή του Νόμου για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση είναι οι εκκρεμείς κανονιστικές πράξεις που πρέπει να υπογραφούν για να ενεργοποιηθούν όλες οι προβλέψεις του. Εκ των 34 που συνολικά εκκρεμούν οι 7 αφορούν την πρόσβαση στα δημόσια δεδομένα. Επιπλέον υπάρχουν 3 σχετικές εκκρεμείς κανονιστικές πράξεις του νόμου 3448/2006 που θα έπρεπε να έχουν υπογραφεί εδώ και χρόνια, χωρίς κάτι τέτοιο να έχει γίνει μέχρι σήμερα.

Νόμος	Άρθρο	Είδος Κανονιστικής Πράξης που Απαιτείται	Αρμόδιο Υπουργείο	Περιεχόμενο
3448/2006	7.1.1	ΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ	όροι αδειοδότησης
3448/2006	7.1.2	ΚΥΑ	ΥΠΟΙΚ & αρμόδιο Υπουργείο	τιμολόγηση
3448/2006	14.1	ΠΔ	πρόταση ΥΠΕΣΑΗΔ	κώδικας πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα
3979/2011	5.1	ΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ	όροι δημοσίων δικτυακών τόπων
3979/2011	9.3	ΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ	ηλεκτρονική πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα
3979/2011	15.4	ΠΔ	πρόταση ΥΠΕΣΑΗΔ	αρχειοθέτηση
3979/2011	19.1	ΚΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ & αρμόδιο Υπουργείο	Πολιτική πνευματικής ιδιοκτησίας (κοινοχρησία)
3979/2011	19.2	ΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ	Μητρώο αδειών
3979/2011	19.5	ΥΑ	ΥΠΕΣΑΗΔ	Όροι πρόσβασης σε αποθετήριο Εθνικού Τυπογραφείου
3979/2011	20.3	ΠΔ	ΥΠΕΣΑΗΔ + ΑΠΔΠΧ	Ανωνυμοποίηση δεδομένων προς μελλοντική χρήση.

Πίνακας 11 : Εκκρεμείς Κανονιστικές Πράξεις Σχετικά Με Την Πρόσβαση Στη Δημόσια Πληροφορία Και Τα Ανοιχτά Δεδομένα

Από τις παραπάνω πράξεις ιδιαίτερη προσοχή και προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί ιδίως σε αυτές που αναφέρονται σε θέματα αδειοδότησης και κοινοχρησίας, καθώς και στη πράξη που αναφέρεται στο άρθρο 14 παρ.1 του 3449/2006 βάσει της οποίας θα έπρεπε να έχει ήδη δημιουργηθεί ένας ενιαίος κώδικας για την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα. Θεωρούμε ότι κώδικας αυτός θα πρέπει πλέον να αφορά συνολικά την πρόσβαση στην δημόσια πληροφορία και να μην κάνει αναφορά μόνο σε έγγραφα.

Επιπλέον υπάρχει ανάγκη τροποποίησης του νόμου 2121/1993 κατά τρόπο που να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τα νέα δεδομένα περί Ανοικτής Πρόσβασης όπως η Ευρωπαϊκή Άδεια Δημόσιας Χρήσης (EURL) και οι άδειες Creative Commons (CC) , για να μπορέσουμε κάποτε εκτός από την απονομή του βραβείου «Cyber Champion»¹²⁷ να διεκδικήσουμε και βραβείο για την καλύτερη πολιτική πρόσβασης των πολιτών στην δημόσια πληροφορία.

Τέλος όπως έχει αποδειχθεί σε πολλές περιπτώσεις¹²⁸, τα θεσμικά όργανα που υφίστανται για τον έλεγχο και την διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία (Συνήγορος, Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων) έχουν ασαφείς και επάλληλες αρμοδιότητες με συνέπεια να διαχέεται η ευθύνη και να μην διασφαλίζεται ουσιαστικά το δικαίωμα. Χρειάζεται να ιδρυθεί κι εδώ μια ανεξάρτητη αρχή, όπως ο Επίτροπος Πληροφοριών της Μ.Βρετανίας, της Γερμανίας κι άλλων ευρωπαϊκών κρατών, η οποία να διασφαλίζει την πρόσβασή των πολιτών στις δημόσιες πληροφορίες.

¹²⁷ Το βραβείο Cyber Champion απονέμεται από την BSA (Business Software Alliance). Η BSA εκπροσωπεί τις μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών σε όλο τον κόσμο και δραστηριοποιείται στην καταπολέμηση της πειρατείας λογισμικού και στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων. Το 2002 το βραβείο απονεμήθηκε στον τότε Πρωθυπουργό Κ.Σημίτη «για την πολιτική της κυβέρνησής του κατά της πειρατείας λογισμικού και υπέρ της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας ...».

¹²⁸ Βλ. για παράδειγμα την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 765/15.10.2009 (Τσουρλάκης κατά Ελλάδας)

9.2 ΣΥΣΤΑΣΗ ΣΩΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Ένα από τα βασικά προβλήματα που παρουσιάζονται και το οποίο δεν αντιμετωπίζει ούτε ο νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση, αφορά τον κατακερματισμό των ευθυνών και των αρμοδιοτήτων σχετικά με την πολιτική διάθεσης δημοσίων δεδομένων. Το πρόβλημα αυτό διέπει και άλλες πολιτικές του Ελληνικού κράτους και αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους για τους οποίους οι νόμοι ψηφίζονται αλλά δεν υλοποιούνται. Στο νομοθετικό πλαίσιο που σχετίζεται με την διάθεση δημόσιας πληροφορίας εμπλέκονται Διευθύνσεις Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης σε επίπεδο φορέων, Διϋπουργικές επιτροπές, Εθνική Επιτροπή Γεωπληροφορίας και κομβικά σημεία επαφής για τα γεωχωρικά δεδομένα καθώς και διάσπαρτες και ασαφείς ελεγκτικές αρμοδιότητες άλλοτε μέσω του Συνηγόρου του Πολίτη και άλλοτε μέσω του Γενικού επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης. Η διάχυση αυτή αρμοδιοτήτων και ευθυνών δεν καθιστά ουσιαστικά κανέναν υπόλογο για την μη αποτελεσματική υλοποίηση της πολιτικής που εξετάζουμε. Για να ξεπεράσουν, παρόμοια προβλήματα πολλές χώρες διεθνώς έχουν συστήσει ειδικά σώματα στα οποία ανατίθεται η οργανωτική ευθύνη υλοποίησης της πολιτικής για τη δημόσια πληροφορία και τα οποία καθίστανται υπόλογα σε περίπτωση μη ικανοποιητικής προόδου. Θεωρούμε ότι κάτι ανάλογο θα μπορούσε και θα έπρεπε να γίνει και την Ελλάδα με την σύσταση ενός ειδικού **Σώματος για την Διαφάνεια της Κυβερνητικής Λειτουργίας**.

Το Σώμα αυτό, στο οποίο θα μπορούσε να ενταχθεί και η κεντρική Ομάδα Διοίκησης Έργου του προγράμματος Διαύγεια, θα είναι υπεύθυνο για τον σχεδιασμό και τον έλεγχο της πολιτικής διαφάνειας σε όλο το εύρος της Δημόσιας Διοίκησης. Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του που σχετίζονται με την διάθεση δημόσιας πληροφορίας θα περιλαμβάνονται: η κατάρτιση και επικαιροποίηση των βασικών αρχών και πλαισίων που αφορούν την διάθεση δημόσιας πληροφορίας, ο καθορισμός ποσοτικά μετρήσιμων στόχων για την πορεία διάθεσης δημοσίων δεδομένων και η προετοιμασία και διεξαγωγή των δημοσίων διαβουλεύσεων που αφορούν την δημόσια πληροφορία.

Το Σώμα για την Διαφάνεια θα μπορούσε να προχωρήσει στην προετοιμασία και **διακήρυξη μιας σειράς Αρχών για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα**. Είναι σημαντικό η διακήρυξη αυτή να συνοδευτεί με ενέργειες δημοσιότητας και προβολής σε όσο το δυνατόν ανώτερο κυβερνητικό επίπεδο ώστε να αποκτήσει χαρακτηριστικά πολιτικής δέσμευσης. Η υιοθέτηση των Αρχών για τα Ανοιχτά Δημόσια Δεδομένα θα μπορούσε να συνοδευτεί με την ανακοίνωση ενός σύγχρονου **Κώδικα για την Πρόσβαση στη Πληροφορία** όπως άλλωστε προβλέπεται ήδη από το άρθρο 14 του ν. 3448/2006. Στον κώδικα αυτό θα πρέπει να συγκεντρωθεί όλο το υπάρχον νομικό και κανονιστικό πλαίσιο, κωδικοποιημένο με τρόπο σαφή και κατανοητό για τον πολίτη. Εξίσου σημαντική πρωτοβουλία στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του

Σώματος για την Διαφάνεια αποτελεί η **κατάρτιση του Κυβερνητικού Πλαισίου για την Ανοιχτή Πρόσβαση και την Αδειοδότηση**, στα πρότυπα των υπάρχοντων πλαισίων Πιστοποίησης Δημόσιων Διαδικτυακών Τόπων και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Είναι ποιοτικά κρίσιμο, στην δημιουργία του πλαισίου αυτού να εμπλακούν υπάλληλοι από τη Δημόσια Διοίκηση. Τα προηγούμενα πλαίσια¹²⁹ εντάχθηκαν σε προγράμματα χρηματοδότησης έργου και μόλις η σύμβαση του έργου έληξε, απόμειναν μερικά πολύ ενδιαφέροντα έγγραφα τα οποία όμως κανείς δεν μπορούσε να κατανοήσει και να προωθήσει ακριβώς επειδή κανείς μέσα από τη δημόσια διοίκηση δεν είχε εμπλακεί ουσιαστική στη διαμόρφωση τους. Το πλαίσιο για την Ανοιχτή Πρόσβαση και την Αδειοδότηση θα πρέπει να αναφέρει ξεκάθαρα τις αρχές για την αδειοδότηση δημοσίων δεδομένων και να υποστηρίζει μια προτυποποιημένη άδεια όπως οι άδειες CCZero και Open Data Commons Public Dedication. Στο πλαίσιο θα πρέπει να παρέχονται οι απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές προς τους φορείς σχετικά με την επιλογή αδειών για κάθε κατηγορία δεδομένων που διαθέτουν καθώς και χρηστικές οδηγίες σχετικά με το πώς θα πρέπει να γίνεται η εκκαθάριση πιθανών πνευματικών δικαιωμάτων και η ανωνυμοποίηση συνόλων δεδομένων.

Επιπλέον το Σώμα για τη Διαφάνεια θα καθίσταται υπεύθυνο για τον **καθορισμό και την παρακολούθηση στόχων σχετικά με τα σύνολα δεδομένων που θα πρέπει ο κάθε φορέας να διαθέσει μέσω του διαδικτύου**. Οι στόχοι αυτοί πρέπει να είναι ρεαλιστικοί, ποσοτικά μετρήσιμοι και η πορεία κάλυψής τους να παρακολουθείται και δημοσιεύεται. Η διάθεση των δεδομένων θα μπορούσε να γίνει μέσω ενός κεντρικού αποθετηρίου δεδομένων, όπως προτείνουμε στην ενότητα που ακολουθεί.

Τελευταία αλλά όχι λιγότερο σημαντική, είναι η αρμοδιότητα **οργάνωσης του συνόλου των ενεργειών που απαιτούνται για την διαβούλευση και την συνεργασία με την κοινωνία σε θέματα που αφορούν τα δημόσια δεδομένα**. Αποτελώντας το ενιαίο σημείο επαφής, το Σώμα για την Διαφάνεια αναλαμβάνει την συντήρηση δικτυακού τόπου μέσω του οποίου:

- Οι πολίτες, (α) καταθέτουν αιτήματα για τα σύνολα δεδομένων που επιθυμούν να «ανοίξουν», (β) υποβάλλουν και προτείνουν εφαρμογές που αξιοποιούν δημόσια δεδομένα και (γ) καταθέτουν ιδέες και συμμετέχουν σε διαβουλεύσεις
- Διεξάγονται online θεματικοί διαγωνισμοί σε ετήσια βάση, για τις καλύτερες υλοποιήσεις εφαρμογών που αξιοποιούν δημόσια πληροφορία σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία.
- Παρουσιάζονται αναφορές υλοποίησης και κείμενα πολιτικής.

¹²⁹ Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας, Πλαίσιο Πιστοποίησης Δημόσιων Διαδικτυακών Τόπων, Πλαίσιο Ψηφιακής Αυθεντικοποίησης, διαθέσιμα στο <http://www.e-gif.gov.gr>

9.3 DATA.GOV.GR

Ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός κρατών , τόσο στην Ε.Ε όσο και διεθνώς , έχουν δημιουργήσει ή βρίσκονται στη διαδικασία να δημιουργήσουν , ανοιχτά αποθετήρια για δεδομένα που κατέχουν και παράγουν. Παρόμοια προσέγγιση ακολουθείται επίσης από τοπικές κυβερνήσεις και οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι πρωτοβουλίες αυτές συγκεντρώνουν όλο και πιο πολύ προσοχή και χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα για το πώς τα σύνολα των δημοσίων δεδομένων , μπορούν να γίνουν πιο διαθέσιμα και επαναχρησιμοποιήσιμα μέσω της δημοσίευσης τους ως ακατέργαστα σύνολα σε ηλεκτρονική μορφή είτε μέσω διαδικτυακών υπηρεσιών (web services) είτε μέσω αρχείων που διατίθενται σε δομημένα ανοικτά πρότυπα. Η δημιουργία ενός ανάλογου αποθετηρίου στη χώρα μας μπορεί να αποτελέσει μια πρωτοβουλία ορόσημο για την ενίσχυση της πολιτικής διάθεσης ανοιχτών δεδομένων¹³⁰. Στην ενότητα αυτή εξετάζουμε συνοπτικά την χρησιμότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος , τις υπηρεσίες που μπορεί να προσφέρει καθώς και τις βασικές οργανωτικές και τεχνολογικές αρχές πάνω στις οποίες θα μπορούσε να στηριχθεί.

¹³⁰ Στο άρθρο 19 παρ.5 του νόμου για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση προβλέπεται η δημιουργία αποθετηρίου δεδομένων . Για την δημιουργία του όμως εκκρεμεί η έκδοση υπουργικής απόφασης. Στο άρθρο του νόμου ορίζεται ότι το αποθετήριο θα λειτουργεί στο πλαίσιο του Εθνικού Τυπογραφείου

Η χρησιμότητα και η προστιθέμενη αξία ενός κεντρικού αποθετηρίου δεδομένων data.gov.gr

Στόχος του data.gov.gr θα είναι να αποτελέσει το κεντρικό σημείο συγκέντρωσης και ελεύθερης διάθεσης δημόσιας πληροφορίας, δεδομένων και προϊόντων λογισμικού της δημόσιας διοίκησης. Στην πράξη το data.gov.gr θα λειτουργεί παράλληλα ως κατάλογος και αποθετήριο δεδομένων και λογισμικού. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί όσον το δυνατόν γρηγορότερα ένα ενιαίο σημείο συγκέντρωσης πληροφοριών , αρχικά με την μορφή παραπομπών προς τα δεδομένα , ενώ σταδιακά αυτά θα ενσωματώνονται στο αποθετήριο.

Οι υπηρεσίες που δυνητικά θα μπορούσε να προσφέρει

Βασικός στόχος του data.gov.gr είναι να προσφέρει ενιαίες υπηρεσίες καταλογογράφησης, δεικτοδότησης, αποθήκευσης, αναζήτησης και διάθεσης πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, καθώς και διαδικτυακές υπηρεσίες (web services) προς πολίτες και τρίτα πληροφοριακά συστήματα. Αναλυτικότερα οι υπηρεσίες που θα μπορούσε να προσφέρει περιλαμβάνουν :

1. Κεντρικός κατάλογος δημόσιας πληροφορίας & δεδομένων που είναι ήδη διαθέσιμα στο διαδίκτυο, σε οποιαδήποτε μορφή (άλλα αποθετήρια/κατάλογοι, συλλογές δεδομένων).
2. Αποθετήριο δημόσιας πληροφορίας & δεδομένων. Διακρίνονται οι ακόλουθες περιπτώσεις:
 - i. Υφιστάμενα θεματικά αποθετήρια. Τα εν λειτουργία αποθετήρια ειδικού ενδιαφέροντος (π.χ. σύνολα geodata.gov.gr και elstat.gr) θα πρέπει να διασυνδεθούν (ή να ενσωματωθούν) με το data.gov.gr.
 - ii. Μελλοντικά θεματικά αποθετήρια.
 - iii. Συλλογές δεδομένων. Πρόκειται για σύνολα δεδομένων που δημοσιεύονται κατά περίπτωση σε διαδικτυακούς τόπους της δημόσιας διοίκησης. Μεταφορτώνονται στο data.gov.gr μέσω ειδικής διεπαφής από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές.
3. Αποθετήριο προϊόντων λογισμικού δημοσίων αρχών.
4. Μητρώο υποδομών ΤΠΕ των δημοσίων αρχών.

Οι βασικές τεχνολογικές και οργανωτικές αρχές

Για την αρχική μεταφόρτωση και εισαγωγή κάθε συνόλου δεδομένων υπεύθυνος θα καθίσταται ο φορέας που έχει στην κατοχή του τα δεδομένα. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να παρέχεται ένας οδηγός προετοιμασίας των δεδομένων, όπου θα αναφέρονται οι αρχές και η μεθοδολογία που θα πρέπει να ακολουθείται. Ο οδηγός θα πρέπει να παρέχει επίσης το πρότυπο εισαγωγής των μεταδεδομένων που θα συνοδεύουν υποχρεωτικά το κάθε σύνολο δεδομένων. Το πρότυπο αυτό θα πρέπει να είναι ενιαίο για όλα τα σύνολα δεδομένων και προτείνεται να βασίζεται στο Λεξιλόγιο Καταλόγου Δεδομένων DCAT¹³¹. Το DCAT επικεντρώνεται σε ένα σχήμα για τη δημοσίευση κυβερνητικών δεδομένων, και περιέχει τις κλάσεις και τις ιδιότητες που είναι απαραίτητες για την περιγραφή τους. Χρησιμοποιεί διάφορα λεξικά για την περιγραφή των οντοτήτων, μεταξύ των οποίων το FOAF (για πρόσωπα), το Dublin Core και το SKOS.

Τα νέα σύνολα δεδομένων με την μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις που θα πρέπει να διατεθούν μέσω του data.gov.gr, θα καθορίζονται ανά έτος από το Σώμα για την Διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση σε συνεργασία με την Διυπουργική Επιτροπή Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης¹³². Από την συνεργασία αυτή θα πρέπει να προκύπτουν σαφείς και ποσοτικά μετρήσιμοι στόχοι για τα σύνολα δεδομένων που κάθε Υπουργείο θα πρέπει να διαθέσει μέσω του data.gov.gr.

Οι στόχοι αυτοί, επεξεργασμένοι από το Σώμα για την Διαφάνεια θα κοινοποιούνται στη συνέχεια στα Υπουργεία. Οργανωτικά υπεύθυνος από την πλευρά των Υπουργείων προτείνεται να είναι η Γενική Διεύθυνση Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης¹³³. Μετά το καθορισμό των στόχων για κάθε υπουργείο, η Γενική Διεύθυνση Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης σε συνεργασία με τους εποπτευόμενους φορείς του Υπουργείου θα ελέγχει και θα παρακολουθεί την υλοποίηση τους.

Δεδομένα που παράγονται ή συλλέγονται σε επίπεδο Υπουργείου, προετοιμάζονται και αναρτώνται στο κεντρικό αποθετήριο, από τις υπηρεσίες του Υπουργείου σε συνεργασία και υπό την επίβλεψη της Γενικής Διεύθυνσης Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης.

¹³¹ http://www.w3.org/egov/wiki/Data_Catalog_Vocabulary και <http://vocab.deri.ie/dcat>

¹³² Άρθρο 35 ν.3979/2011

¹³³ Ο νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στο άρθρο 34, προβλέπει την σύσταση σε κάθε υπουργείο Γενικών Διευθύνσεων Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης οι οποίες, μεταξύ άλλων, είναι υπεύθυνες και για την παροχή υποστήριξης προς όλες τις υπηρεσίες του οικείου Υπουργείου και τους εποπτευόμενους φορείς για την υλοποίηση της περαιτέρω χρήσης των πληροφοριών του δημόσιου τομέα και την υλοποίηση της Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών.

Για δεδομένα που παράγονται ή συλλέγονται σε κατώτερο επίπεδο (εποπτευόμενοι φορείς) , υπεύθυνος για την ανάρτησή τους καθίσταται ο φορέας. Αφού προετοιμάσει τα δεδομένα σύμφωνα με τον οδηγό προετοιμασίας που παρέχεται μέσω του data.gov.gr , αναρτά το σύνολο δεδομένων μαζί με τα μεταδεδομένα στο αποθετήριο και ενημερώνει την Γενική Διεύθυνσή Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στην οποία υπάγεται. Σε αυτή τη περίπτωση , η τελευταία θα είναι υπεύθυνη μόνο για τον έλεγχο της προετοιμασίας των δεδομένων και μεταδεδομένων. Η αρχική κατάσταση κάθε συνόλου δεδομένων που αναρτάται στο αποθετήριο είναι 'Υπό έκδοση' (draft). Ο έλεγχος και η έγκριση του γίνεται σε πρώτο επίπεδο από την Γενική Διεύθυνσή Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του εποπτεύοντος Υπουργείου και σε δεύτερο επίπεδο από την ομάδα διαχείρισης του data.gov.gr. Μετά την τελική έγκριση του , το υπό έκδοση σύνολο καθίσταται δημόσια ορατό (public). Σε περίπτωση διαπίστωσης αποκλίσεων από τις αρχές που έχουν καθοριστεί στον οδηγό προετοιμασίας , ο υπεύθυνος σε κάθε στάδιο ελέγχου αποστέλλει στον φορέα παρατηρήσεις και συνεργάζεται μαζί του για την επίλυση τεχνικών ή άλλων προβλημάτων προετοιμασίας.

10. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΧΤΟΤΗΤΑΣ

There are no right answers to wrong questions.

Ursula K. Le Guin

Η αποτίμηση του βαθμού ανοιχτότητας δημόσιων δεδομένων είναι ένα πεδίο με ελάχιστη έως καθόλου θεωρητική και ερευνητική εργασία. Παρόλο που υπάρχουν συστάσεις για τα πρότυπα και τις αρχές που θα πρέπει να ακολουθούνται κατά την δημοσίευση μεμονωμένων συνόλων δεδομένων, γενικά δεν έχει προταθεί κάποια δομημένη μεθοδολογία για την αποτίμηση της ανοιχτότητας δημόσιων δεδομένων σε επίπεδο οργανισμού ή κράτους. Οι μεθοδολογίες που υπάρχουν αποτιμούν συγκεκριμένα σύνολα δεδομένων ως προς την ανοιχτότητα τους, εστιάζοντας συνήθως στις τεχνολογικές απαιτήσεις της ανοιχτότητας.

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε τους βασικούς δείκτες που θα πρέπει να περιλαμβάνει μια συνολικότερη μεθοδολογία αποτίμησης της ανοιχτότητας σε επίπεδο χώρας. Στόχος μας είναι η δημιουργία μιας αξιόπιστης μεθόδου αποτίμησης της ανοιχτότητας των δημοσίων δεδομένων δηλαδή η δημιουργία ενός συστήματος σύνθετων δεικτών που θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη σύγκριση του επιπέδου ανοιχτότητας δημοσίων δεδομένων μεταξύ διαφορετικών χωρών.

10.1 ΜΕΤΑ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Ένας ποσοτικός ή ποιοτικός δείκτης αποτίμησης ανάγεται στον υπολογισμό μιας σειράς παρατηρήσιμων γεγονότων που είναι ικανά να αποκαλύψουν τις σχετικές θέσεις (λ.χ. μιας χώρας) σε ένα υπό εξέταση πεδίο (Ο.Ο.Σ.Α 2008). Η παραγωγή ενός τέτοιου δείκτη σε τακτικά χρονικά διαστήματα αποτυπώνει μια διαδικασία αλλαγής στη πορεία του χρόνου. Υπό το πρίσμα της ανάλυσης πολιτικής, οι δείκτες είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι καθώς καταδεικνύουν τάσεις και επισείουν την προσοχή σε συγκεκριμένα ζητήματα. Εξυπηρετούν επίσης στην ιεράρχηση πολιτικών προτεραιοτήτων, και στην συνέχεια, στην παρακολούθηση της υλοποίησης τους. Παραδείγματα δεικτών αποτελούν το ποσοστό απασχόλησης ή το ποσοστό της αύξησης του Α.Ε.Π ανά χώρα.

Οι δείκτες που αναφέρθηκαν παραπάνω, εντάσσονται στην κατηγορία των **απλών δεικτών**, δηλαδή συνδέονται με ένα και μοναδικό χαρακτηριστικό κάθε φορά και δίνουν πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο παράγοντα χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους ή να χρησιμοποιούν διαθέσιμες πληροφορίες για άλλους παράγοντες που θεωρούνται σημαντικοί για το υπό μελέτη πεδίο.

Πέραν των απλών δεικτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λεγόμενοι **σύνθετοι δείκτες** που αποτελούνται από συνδυασμό διαφόρων μεταβλητών (χαρακτηριστικών) με κατάλληλα επιλεγμένη στάθμιση για την καθεμιά. Στην ουσία, οι σύνθετοι δείκτες αποτελούν μια σύνθεση διαφόρων μεταβλητών (συνήθως απλών δεικτών) με χρήση επιστημονικών κριτηρίων που καθορίζουν τη στάθμιση (βάρος) που θα δοθεί σε καθεμιά από τις επιμέρους συνιστώσες.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε την γενική μεθοδολογία δημιουργίας ενός τέτοιου δείκτη ενώ στην επόμενη ενότητα εφαρμόζουμε την μεθοδολογία που παρουσιάστηκε για την δημιουργία ενός σύνθετου δείκτη σε επίπεδο χώρας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αποτίμηση της ανοιχτότητας των δημοσίων δεδομένων και πληροφοριών. Σκοπός της δημιουργίας του δείκτη αυτού είναι να αναδείξει τα διαφορετικά επίπεδα κατοχύρωσης του δικαιώματος πρόσβασης των πολιτών, αλλά και να υποδείξει τα πεδία στα οποία απαιτείται βελτίωση για κάθε μια χώρα ξεχωριστά.

Μεθοδολογία Δημιουργίας Σύνθετων Δεικτών

Ουσιαστικά ένας σύνθετος δείκτης αποτελεί το σταθμισμένο άθροισμα των τιμών διαφορετικών μεταβλητών (συνήθως απλών δεικτών) που χαρακτηρίζουν ένα υπό εξέταση ζήτημα για μια δεδομένη χρονική περίοδο. Έτσι, αν CI_c^t είναι η τιμή ενός σύνθετου δείκτη στη χώρα c κατά την χρονική περίοδο t , τότε η τιμή αυτή υπολογίζεται ως ακολούθως :

$$CI_c^t = \sum_{i=0}^n Z_{qi,c}^t * W_{qi}$$

Συστατικά στοιχεία ενός Σύνθετου Δείκτη σε Επίπεδο Χώρας

$X_{q,c}^t$	Η ακατέργαστη τιμή μιας μεταβλητής q κατά την χρονική στιγμή t , σε μια χώρα c
$Z_{q,c}^t$	Η κανονικοποιημένη τιμή μιας μεταβλητής q κατά τη χρονική στιγμή t , σε μια χώρα c
W_q	Το σχετικό βάρος μιας μεταβλητής q
CI_c^t	Ο σύνθετος δείκτης για τη χώρα c την χρονική στιγμή t

Πίνακας 12 : Συστατικά Στοιχεία Ενός Σύνθετου Δείκτη Αποτίμησης

Τα βήματα που ακολουθούνται για την ανάπτυξη ενός σύνθετου δείκτη, περιλαμβάνουν σε γενικές γραμμές τα εξής στάδια :

- **Ανάπτυξη του θεωρητικού πλαισίου.** Το θεωρητικό πλαίσιο παρέχει τη βάση για την επιλογή και το συνδυασμό των μεμονωμένων δεικτών σε έναν σύνθετο δείκτη. Εκτός από την επιλογή των μεταβλητών, ένα αναλυτικό και αξιόπιστο θεωρητικό υπόβαθρο είναι απαραίτητο και για τη διαδικασία στάθμισης των επιμέρους δεικτών προκειμένου να αναδείξει την ιεραρχία κρισιμότητας των μεταβλητών στο υπό εξέταση θεματικό πεδίο.

- **Επιλογή των μεταβλητών.** Επιλογή των μεμονωμένων μεταβλητών που θα συνθέτουν τον τελικό δείκτη. Οι μεταβλητές θα πρέπει να επιλέγονται βάσει χαρακτηριστικών όπως ή σχετικότητα τους με το υπό διερεύνηση θέμα , η σημαντικότητα τους , η μετρησιμότητα και η σχέση μεταξύ τους. Επίσης θα πρέπει να διερευνάται κατά πόσο μπορούν να εφαρμοστούν για όλες τις χώρες και για όλα τα επιθυμητά χρονικά διαστήματα. Σημαντικό είναι επίσης να εκτιμάται το πόσο δύσκολο είναι να συγκεντρωθούν τα γεγονότα που αποτιμώνται για κάθε μεταβλητή.

- **Αντιμετώπιση τιμών που λείπουν.** Θα πρέπει να εξεταστούν διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση τιμών που λείπουν. Η αντιμετώπιση των ακραίων τιμών θα πρέπει επίσης να εξεταστεί, δεδομένου ότι μπορεί να αποτελέσουν ακούσια σημεία αναφοράς.

- **Κανονικοποίηση.** Οι δείκτες θα πρέπει να κανονικοποιηθούν σε μια κοινή βάση αναφοράς έτσι ώστε να είναι συγκρίσιμοι. Προσοχή πρέπει να δοθεί σε ακραίες τιμές, γιατί μπορεί να επηρεάσουν τα επόμενα βήματα στη διαδικασία της οικοδόμησης ενός σύνθετου δείκτη.

- **Στάθμιση και ομαδοποίηση.** Οι δείκτες θα πρέπει να αθροίζονται και να σταθμίζονται σύμφωνα με το υποκείμενο θεωρητικό πλαίσιο. Δείκτες που συσχετίζονται και αντισταθμίζονται θα πρέπει να διορθωθούν.

- **Δοκιμή σε πραγματικά δεδομένα.** Ο σύνθετος δείκτης θα πρέπει να δοκιμαστεί σε διαφορετικά σύνολα πραγματικών δεδομένων και να επιβεβαιωθούν τα αποτελέσματα που δίνει.

- **Παρουσίαση και Οπτικοποίηση.** Θα πρέπει να βρεθούν τρόποι παρουσίασης των τελικών τιμών των δεικτών ώστε αυτοί να είναι κατανοητοί στο ευρύ κοινό. Η οπτικοποίηση μέσω γραφημάτων είναι μια τεχνική που διευκολύνει την κατανόηση αλλά η επιλογή του τύπου τους θα πρέπει να γίνει προσεκτικά γιατί ορισμένες φορές επηρεάζει σημαντικά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

10.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΩΡΑΣ

10.2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

Οι μεταβλητές που συνθέτουν τον δείκτη ανοιχτότητας σε επίπεδο χώρας επιλέχθηκαν με βάση τη θεωρητική προσέγγιση που αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια. Κατά την επιλογή έγινε προσπάθεια να επιλεγθούν οι μεταβλητές εκείνες που θεωρούνται πιο κρίσιμες για το υπό εξέταση ζήτημα, και οι οποίες μπορούν ταυτόχρονα να αποτελέσουν αντικείμενο ποσοτικής εκτίμησης. Μεταβλητές που δεν ήταν δυνατόν να υπολογιστούν για όλες τις χώρες δεν συμπεριελήφθησαν στην επιλογή. Ο τρόπος υπολογισμού κάθε επιμέρους απλού δείκτη παρατίθεται αναλυτικά στο παράρτημα Β. Για την ομαδοποίηση των δεικτών στηριχθήκαμε στα συμπεράσματα του θεωρητικού πλαισίου που σχετίζονται με την εξασφάλιση και μεγιστοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης βάσει των οποίων προέκυψαν τελικά οι ακόλουθες δύο (2) ομάδες δεικτών :

- Δείκτες σχετικοί με το Νομοθετικό & Κανονιστικό Πλαίσιο
- Δείκτες σχετικοί με τις Υποδομές και το Τεχνολογικό Υπόβαθρο

10.2.1.1 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ & ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η πρώτη ομάδα δεικτών αφορά το νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο που σχετίζεται με το υπό εξέταση ζήτημα. Οι περισσότεροι δείκτες αυτής της ομάδας βασίζονται στην νομοθεσία πρόσβασης στην πληροφορία γιατί αυτή συναντάται στην πλειονότητα των χωρών. Υπάρχει όμως και ένας δείκτης (L6), ο οποίος εξετάζει την ύπαρξη και την ποιότητα νομοθετικής ρύθμισης νεότερης γενιάς, ρύθμισης που να θεσμοθετεί δηλαδή την - σε προληπτική βάση- δημοσίευση συνόλων δεδομένων στο διαδίκτυο. Ο δείκτης αυτός σταθμίζεται με ιδιαίτερα υψηλό βάρος (30% του συνολικού βάρους της ομάδας) και επόμενος αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα για το τελικό αποτέλεσμα. Η συνοπτική περιγραφή των δεικτών αυτής της ομάδας δίνεται στη συνέχεια ενώ η μεθοδολογία υπολογισμού τους παρατίθεται στο παράρτημα Β1.

(L1) : Έτη από την εισαγωγή Συνταγματικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία

Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτυπώνει για κάθε χώρα, το χρονικό διάστημα (σε έτη) από την χρονιά της πρώτης Συνταγματικής πρόβλεψης του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία. Για τον συγκεκριμένο δείκτη το δικαίωμα αυτό λογίζεται ανεξάρτητα από το εάν εισήχθη ως δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα ή πληροφορίες. Επίσης δεν λαμβάνονται υπόψη πιθανά χρονικά διαστήματα κατά τα οποία η Συνταγματική πρόβλεψη δεν ήταν σε ισχύ (λ.χ. λόγω κατάλυσης του Συντάγματος).

(L2) : Έτη από την εισαγωγή Νομοθετικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία

Στο δείκτη αυτόν αποτυπώνεται το χρονικό διάστημα (σε έτη) από την πρώτη ψήφιση νόμου για την πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία. Και εδώ το δικαίωμα λογίζεται ανεξάρτητα από το εάν αναφέρεται σε έγγραφα/πληροφορίες ή δεδομένα. Για τον συγκεκριμένο δείκτη χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από την μελέτη του Ο.Ο.Σ.Α : *Οι πολίτες ως συνέταιροι* (OECD “Citizens as Partners”) ¹³⁴ καθώς και πληροφορίες από σελίδα ¹³⁵ της Wikipedia με νόμους για την πρόσβαση στη πληροφορία σε διεθνές επίπεδο. Αν και η στάθμιση τόσο του συγκεκριμένου όσο και του προηγούμενου δείκτη δεν είναι ιδιαίτερα υψηλές, θεωρούμε την συμπερίληψη τους χρήσιμη καθώς βοηθάει στην εκτίμηση του κατά πόσο σε μια χώρα έχει προλάβει να καλλιεργηθεί η νομική και κοινωνική κουλτούρα που αφορά το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών σε δημόσιες πληροφορίες

(L3) : Έκταση του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία

Ο συγκεκριμένος δείκτης μετράει την έκταση του δικαιώματος στη πληροφορία σε εθνικό επίπεδο τόσο κάθετα, δηλαδή στα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης (Κεντρική/Ομοσπονδική Κυβέρνηση, Τοπικές Κυβερνήσεις, Περιφέρειες/Νομοί, Δήμοι), όσο και οριζόντια, δηλαδή στη βάση της διάκρισης των εξουσιών (εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική). Στον υπολογισμό του δείκτη προσμετρείται επίσης το κατά πόσο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό υπόκεινται στις προβλέψεις του νόμου για την πρόσβαση στη πληροφορία. Για τον συγκεκριμένο δείκτη χρησιμοποιήθηκε η έρευνα που έχει γίνει από τον Ο.Ο.Σ.Α (OECD “Scope of freedom of information laws”) και συγκεκριμένα η ενότητα “*Breadth of central government freedom of information laws 2010*” ¹³⁶

¹³⁴ Διαθέσιμη στο http://www.ecnl.org/dindocuments/214_OECD_Engaging%20Citizens%20in%20Policy-Making.pdf

¹³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_of_information_legislation

¹³⁶ Διαθέσιμη στο <http://www.oecd-ilibrary.org/deliver/fulltext/4211011ec042.pdf>

(L4) : Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία

Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτιμά το βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία σε εθνικό επίπεδο. Στις χώρες με νόμους για την πρόσβαση στη πληροφορία, οι πληροφορίες που βρίσκονται στην κατοχή του κράτους θεωρούνται καταρχήν διαθέσιμες στους πολίτες. Ωστόσο, οι περισσότεροι νόμοι περιλαμβάνουν επίσης έναν κατάλογο εξαιρέσεων που όταν επικληθούν μπορούν να δικαιολογήσουν άρνηση στην δημοσίευση των πληροφοριών. Οι εξαιρέσεις αυτές εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες: (α) εξαιρέσεις βάσει της κλάσης των πληροφοριών (class tests) που περιλαμβάνουν κατηγορίες πληροφοριών όπως για παράδειγμα αυτές που αφορούν την εθνική ασφάλεια, τα προσωπικά δεδομένα και τις διεθνείς σχέσεις και (β) εξαιρέσεις βάσει της ενδεχόμενης ζημιάς που μπορεί να προκαλέσει η αποκάλυψη των πληροφοριών (harm tests), για παράδειγμα, σε ένα άτομο ή στην υπεράσπιση του κράτους. Επιπλέον ο δείκτης λαμβάνει υπόψη, για κάθε εξαίρεση, το αν αυτή είναι υποχρεωτική (ο δημόσιος φορέας υποχρεούται να μην δώσει τις πληροφορίες) ή διακριτική (ο δημόσιος φορέας έχει το δικαίωμα να μην δώσει τις πληροφορίες). Για τον συγκεκριμένο δείκτη χρησιμοποιήθηκε η έρευνα που έχει γίνει από τον Ο.Ο.Σ.Α (OECD “Scope of freedom of information laws”) και συγκεκριμένα η ενότητα “Depth of central government freedom of information laws 2010”¹³⁷

(L5) : Αντικείμενο του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία

Ο δείκτης εξετάζει κατά πόσο το δικαίωμα στην πληροφορία αφορά μόνο έγγραφα και κατά πόσο επεκτείνεται και σε πληροφορίες που διακινούνται με ηλεκτρονικό τρόπο.

(L6) : Νομοθεσία για την προληπτική Online διάθεση συνόλων δεδομένων

Ο δείκτης αυτός εξετάζει εάν υπάρχει νομικό πλαίσιο που να επιτάσσει την υποχρέωση των δημοσίων φορέων να δημοσιεύουν σε προληπτική βάση στο διαδίκτυο σύνολα δεδομένων που κατέχουν.

(L7) : Ελεγκτικό πλαίσιο εφαρμογής του δικαιώματος πρόσβασης

Ο δείκτης λαμβάνει υπόψη του, το κατά πόσο υπάρχει αρμόδια αρχή που να διασφαλίζει την εφαρμογή του δικαιώματος πρόσβασης σε πληροφορία.

(L8) : Πλαίσιο Αδειοδότησης Δημοσίων Δεδομένων

Ο δείκτης αποτιμά το υπάρχον πλαίσιο (νομικό ή κανονιστικό) σχετικά με την αδειοδότηση δημοσίων δεδομένων.

¹³⁷ οπ. σημ.

10.2.1.2 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Η δεύτερη ομάδα δεικτών αφορά το τεχνολογικό υπόβαθρο και τις υποδομές που υλοποιούν το δικαίωμα πρόσβασης. Οι δείκτες αυτής της ομάδας παρουσιάζονται στη συνέχεια συνοπτικά ενώ αναλυτική παράθεση της μεθοδολογίας υπολογισμού τους παρατίθεται στο παράρτημα Β2.

1. Ύπαρξη καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων (T1)

Ο δείκτης εξετάζει την λειτουργία καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων. Σε περίπτωση που αποθετήριο δεδομένων λειτουργεί και ως κατάλογος, τότε λαμβάνεται υπόψη μόνο ως αποθετήριο. Ειδικά για την περίπτωση της Ελλάδος θεωρήσαμε τα geodata.gov.gr και diavgeia.gov.gr ως έναν ενιαίο κατάλογο δεδομένων.

2. Εύρος δεδομένων σε κατάλογο ή αποθετήριο (T2)

Εξετάζεται το εύρος και οι κατηγορίες των συνόλων δεδομένων που διατίθενται σε κατάλογο ή αποθετήριο δεδομένων. Ειδικότερα εξετάζεται η ύπαρξη δεδομένων που ανήκουν στις εξής κατηγορίες :

1. Οικονομικά
2. Νομοθετικά / Κοινοβουλευτικά
3. Γεωχωρικά
4. Αποφάσεις της Διοίκησης
5. Πολιτιστικά / Εκπαιδευτικά
6. Περιβαντολλογικά

3. Δυνατότητες καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων (T3)

Ο δείκτης υπολογίζει τις τεχνολογικές δυνατότητες του αποθετηρίου δεδομένων εφόσον αυτό υπάρχει. Αν δεν υπάρχει αποθετήριο παίρνει την τιμή 0. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιεί ο δείκτης είναι : (α) το κατά πόσο υπάρχουν σύνολα δεδομένων που προσφέρονται ως συνδεδεμένα δεδομένα, (β) το εάν προσφέρεται δυνατότητα πρόσβασης μέσω API και (γ) την ποιότητα και το εύρος των μεταδεδομένων. Επισημαίνεται ότι οι επιμέρους μεταβλητές αποτιμώνται θετικά εφόσον υπάρχει έστω και ένα σύνολο δεδομένων που να ικανοποιεί τη συνθήκη σε κάθε περίπτωση.

10.2.2 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΚΡΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΜΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΠΟΥΝ

Για την σωστό υπολογισμό του τελικού σύνθετου δείκτη θα πρέπει να εξασφαλιστεί ότι στους απλούς δείκτες έχουν απαλείφει προβλήματα με ακραίες τιμές ή τιμές που λείπουν.

Οι δείκτες **L1** (Έτη από την εισαγωγή Συνταγματικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία) και **L2** (Έτη από την ψήφιση του πρώτου νόμου για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία) είναι πιθανό είτε να μην έχουν τιμή (επειδή δεν υπάρχει λ.χ. Συνταγματική πρόβλεψη του δικαιώματος) , είτε να λάβουν ακραίες τιμές¹³⁸ (καθώς δεν υπάρχει κάτω όριο που να τις περιορίζει).

Η περίπτωση των τιμών που λείπουν αντιμετωπίστηκε με μια συνάρτηση αντικατάστασης κενών τιμών. Η συνάρτηση $isnull(X, Y)$ πρώτα ελέγχει αν η τιμή της μεταβλητής X είναι κενή (δεν υπάρχει) και σε περίπτωση που αυτό συμβαίνει επιστρέφει την τιμή Y . Διαφορετικά επιστρέφει κανονικά την τιμή X .

Για τη δεύτερη περίπτωση , αυτή των ακραίων τιμών εφαρμόστηκε μια συνάρτηση ελαχιστοποίησης. Η συνάρτηση εκφράζεται ως $min(X, Y)$ και επιστρέφει την μεταβλητή με την μικρότερη τιμή. Η συνάρτηση που επιλέξαμε για τους δείκτες **L1** και **L2** , περιορίζει το εύρος των τιμών τους στο διάστημα μηδέν έως και εκατό [0..100].

Έτσι τελικά ο υπολογισμός των μεταβλητών **L1** και **L2** δίνεται από τον παρακάτω τύπο :

$$\text{Min}(100, \text{τρέχον έτος} - \text{isnull}(\text{έτος ψήφισης}, \text{τρέχον έτος}))$$

Οι υπόλοιποι δείκτες υπολογίζονται βάσει πινάκων απόφασης που δίνουν ελάχιστη τιμή το μηδέν και μέγιστη το εκατό και επομένως σε αυτούς δεν παρουσιάζονται ανάλογα προβλήματα.

¹³⁸ Για παράδειγμα η εφαρμογή του δείκτη **L2** για τη Σουηδία κανονικά θα έδινε μια τιμή 235 , ενώ ο μέσος όρος των υπόλοιπων χωρών κινείται κοντά στο 20 (Ο Σουηδικός Νόμος για την ελευθερία του Τύπου του 1776 , θεωρείται ως ο πρώτος νόμος πρόσβασης στη πληροφορία).

10.2.3 ΚΑΝΟΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΙΜΩΝ

Για την κανονικοποίηση των τιμών χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος min-max. Η κανονικοποιημένη τιμή υπολογίζεται ως το πηλίκο της διαφοράς της τιμής της μεταβλητής από την ελάχιστη τιμή που αυτή μπορεί να λάβει, δια της διαφοράς της μέγιστης από την ελάχιστη τιμή της.

$$Z_{q,c}^t = \frac{X_{q,c}^t - \min(X_q^t)}{\max(X_q^t) - \min(X_q^t)}$$

Έχοντας διαμορφώσει το εύρος τιμών όλων των επιμέρους δεικτών μεταξύ του 0 και του 100, η κανονικοποίηση γίνεται σχετικά εύκολα διαιρώντας την μη κανονικοποιημένη τιμή του κάθε δείκτη με το 100. Έτσι οι τιμές όλων των δεικτών διαμορφώνονται τελικά στο εύρος 0..1.

10.2.4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΒΑΡΩΝ

Η στάθμιση των επιμέρους δεικτών, κατά την παραγωγή ενός σύνθετου δείκτη είναι μια πολύ καθοριστική διαδικασία που μπορεί να επηρεάσει πάρα πολύ το τελικό αποτέλεσμα. Δεν υπάρχει κάποιος αντικειμενικός τρόπος να αξιολογηθεί η βαρύτητα κάθε παράγοντα, αφού εδώ επέρχεται η κρίση των υποκειμένων που εμπλέκονται στη δημιουργία του δείκτη. Στην παρούσα μεθοδολογία χρησιμοποιήσαμε το θεωρητικό πλαίσιο αναφοράς που αναπτύχθηκε στη παρούσα εργασία ως βάση, αλλά αναπόφευκτα η τελική στάθμιση των δεικτών εμπεριέχει υποκειμενικές κρίσεις.

Η στάθμιση πραγματοποιήθηκε σε πρώτο επίπεδο επί των ομάδων δεικτών. Για την πρώτη ομάδα δεικτών που αφορά το Νομοθετικό και Κανονιστικό πλαίσιο το σχετικό βάρος που επιλέχθηκε είναι 0.6, ενώ για την δεύτερη που αφορά τις Υποδομές και το Τεχνολογικό πλαίσιο 0.4. Στη συνέχεια έγινε στάθμιση των επιμέρους δεικτών κάθε ομάδας. Η στάθμιση αυτή παρατίθεται στο παράρτημα Β.

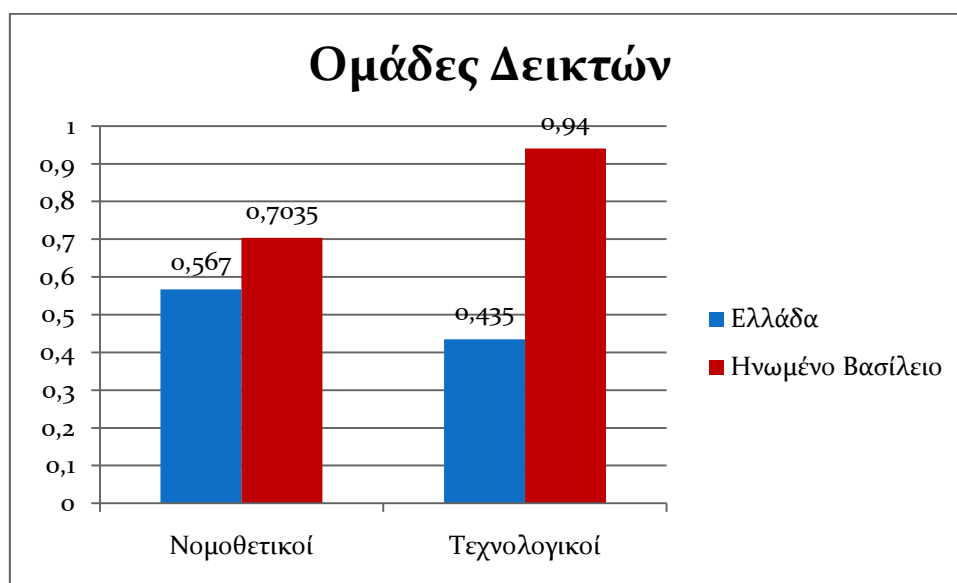
10.2.5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Ο σύνθετος δείκτης που αναπτύχθηκε εφαρμόστηκε στην περίπτωση της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι τιμές των επιμέρους δεικτών παρουσιάζονται στον πίνακα 14.

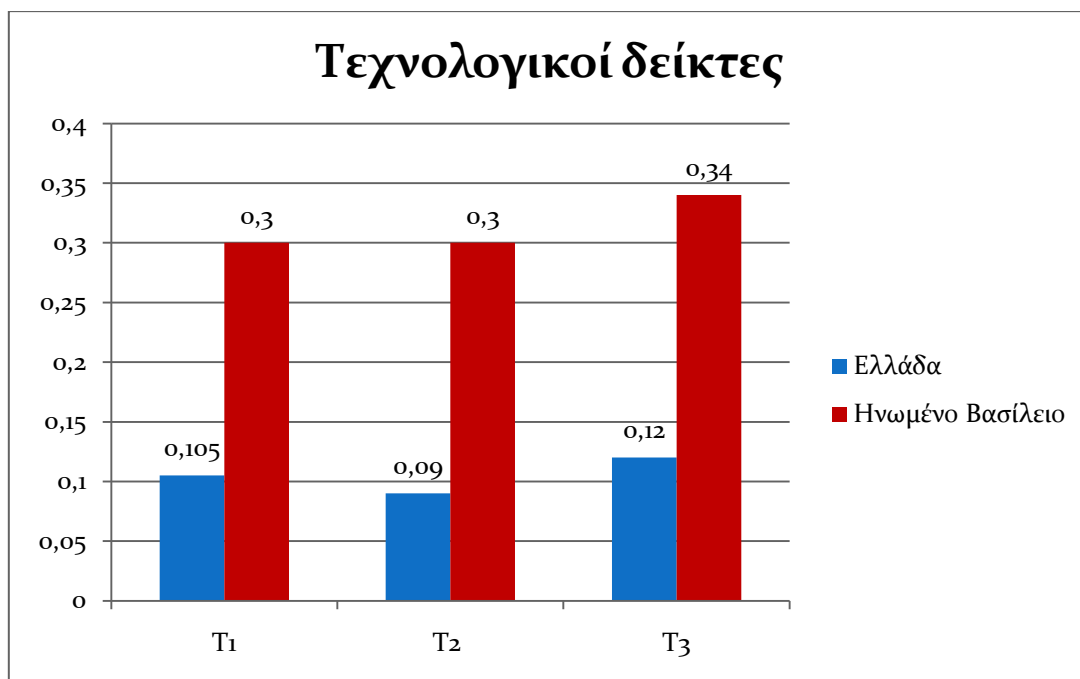
			Ελλάδα			Αγγλία		
Μεταβλητή	Περιγραφή	Βάρος	Τιμή	Κανονικοποιημένη τιμή	Σταθμισμένη τιμή	Τιμή	Κανονικοποιημένη τιμή	Σταθμισμένη τιμή
Νομοθετικές								
L ₁	Έτη από την εισαγωγή Συνταγματικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία	0,05	10	0,1	0,005	0	0	0
L ₂	Έτη από την εισαγωγή Νομοθετικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία	0,1	12	0,12	0,012	11	0,11	0,011
L ₃	Έκταση του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	0,25	40	0,4	0,1	85	0,85	0,2125
L ₄	Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	-0,2	70	0,7	-0,14	47,5	0,475	-0,095
L ₅	Αντικείμενο του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	0,2	100	1	0,2	100	1	0,2
L ₆	Νομοθεσία για την προληπτική Online διάθεση συνόλων δεδομένων	0,3	100	1	0,3	50	0,5	0,15
L ₇	Ελεγκτικό πλαίσιο εφαρμογής του δικαιώματος πρόσβασης	0,15	0	0	0	100	1	0,15
L ₈	Πλαίσιο Αδειοδότησης Δημοσίων Δεδομένων	0,15	60	0,6	0,09	50	0,5	0,075
Σύνολο L		0,6			0,567			0,7035
Τεχνολογικές								
T ₁	Ύπαρξη καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων	0,3	35	0,35	0,105	100	1	0,3
T ₂	Εύρος δεδομένων	0,3	50	0,3	0,15	100	1	0,3
T ₃	Δυνατότητες καταλόγου ή αποθετηρίου	0,4	45	0,3	0,18	85	0,85	0,34
Σύνολο T		0,4			0,435			0,94
Τιμή δείκτη					0,5142			0,7981

Πίνακας 13 : Εφαρμογή Μεθοδολογίας

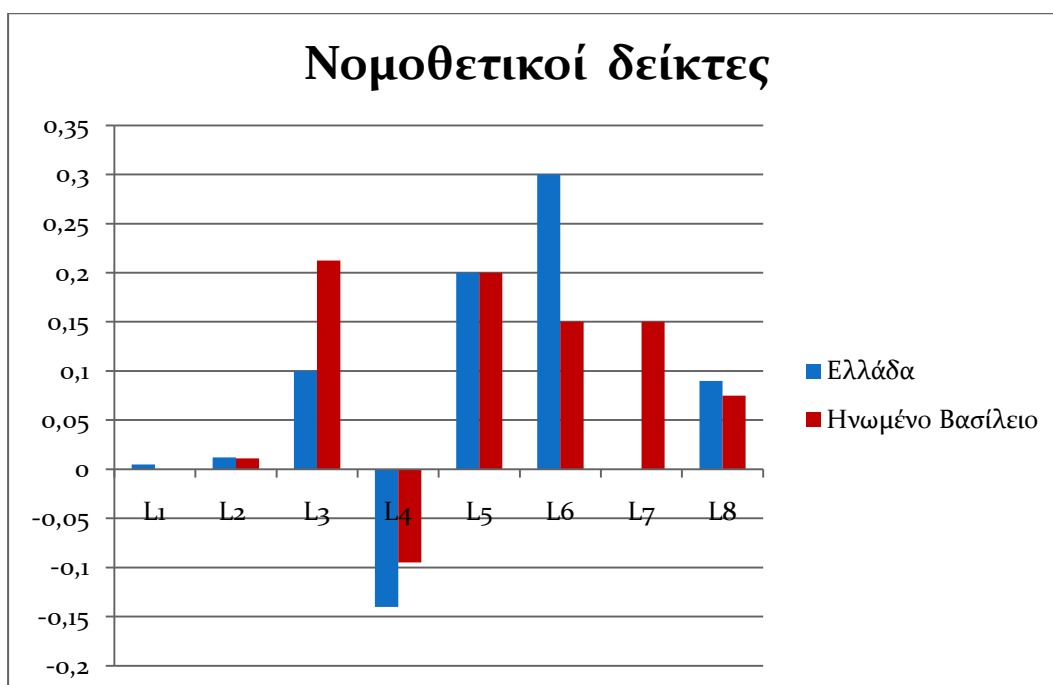
Συνολικά , ο σύνθετος δείκτης που αναπτύχθηκε έδωσε τιμή **0,514** για την Ελλάδα και **0,798** για το Ηνωμένο Βασίλειο. Η διαφορά προέρχεται κυρίως από τους τεχνολογικούς δείκτες αφού εκεί το Ηνωμένο Βασίλειο προπορεύεται με τιμή 0,94 , ενώ η Ελλάδα ακολουθεί πολύ πιο πίσω με τιμή 0,435. Οι διαφορές αυτές θεωρούμε ότι αντιπροσωπεύουν την παρούσα διαφορά δυνατοτήτων του data.gov.uk από τα περιορισμένης θεματικής εμβέλειας geodata.gov.gr και Διαύγεια. Σε ότι αφορά τους νομοθετικούς δείκτες η διαφορά μεταξύ των δύο χωρών είναι πολύ πιο μικρή με το Ηνωμένο Βασίλειο να προπορεύεται με τιμή 0,703 και την Ελλάδα να ακολουθεί με τιμή 0,567. Ο δείκτης L6 (Νομοθεσία για την προληπτική Online διάθεση συνόλων δεδομένων) είναι ο μόνος για τον οποίο η Ελλάδα κατατάσσεται υψηλότερα του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο βασικός παράγοντας πίσω από αυτή την ευχάριστη έκπληξη είναι ο Νόμος για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (ν.3979/2011). Οι επιμέρους τιμές των δεικτών για κάθε ομάδα παρουσιάζονται στις Εικόνες 8 και 9.

Εικόνα 7 : Ομάδες Δεικτών

Εικόνα 8 : Τεχνολογικοί δείκτες

Εικόνα 9 : Νομοθετικοί δείκτες

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να αναδείξει το δημοκρατικό, κοινωνικό και οικονομικό δυναμικό των ανοικτών δεδομένων. Αλλά, όπως είδαμε, χωρίς μια συνεπή πολιτική για τη διάθεση τους σε τρίτους, χωρίς τη χρήση ανοικτών προτύπων και μη περιοριστικών αδειών επαναχρησιμοποίησης, η πληροφορία παραμένει κατακερματισμένη και η αξία της για την κοινωνία μειώνεται. Εξάλλου, οι θεσμικές ρυθμίσεις από μόνες τους δεν αρκούν για να διασφαλίσουν την συνέπεια και συνέχεια μιας πολιτικής ανοιχτής πρόσβασης.

Η τεχνολογία προχωράει γρήγορα και ο νομοθέτης είναι αδύνατο να προλάβει τις εξελίξεις. Είναι ανάγκη να ξεπεράσουμε την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανοιχτής χρήσης των δημοσίων δεδομένων ως ενός θέματος που είναι αμιγώς νομικό ή τεχνικό και κατά συνέπεια να αναζητήσουμε πολυεπίπεδες ρυθμιστικές λύσεις (Tsiavos 2010). Με δεδομένο ότι τα θέματα των δημοσίων δεδομένων άπτονται ολοένα και περισσότερων τομέων οικονομικής και κοινωνικής δράσης, οι ρυθμιστικές λύσεις που επιλέγονται είναι απαραίτητο να εντάσσονται σε μια συντονισμένη και ενιαία στρατηγική. Ο ρόλος της Δημόσιας Διοίκησης στο τομέα αυτό είναι κρίσιμος.

Παρότι όμως βρισκόμαστε στον 21ο αιώνα, μεγάλο ποσοστό των εθνικών διοικήσεων ακόμα αντιμετωπίζουν την κοινωνική πραγματικότητα με όρους της βιομηχανικής εποχής, στα πλαίσια της αυστηρά προσδιορισμένης αλυσίδας εντολών και ελέγχου της βεμπεριανής παράδοσης όπου η ροή της πληροφορίας συνεχίζει να συντελείται κάθετα εντός απομονωμένων νησίδων διοίκησης, και σε κάθε περίπτωση εκτός κοινωνίας. Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, η Δημόσια Διοίκηση για να μπορέσει να απαντά στις ανάγκες και να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των πολιτών, οφείλει να παρακολουθεί τα νέα δεδομένα και να προσαρμόζεται στις αλλαγές των καιρών. Η προσαρμογή αυτή φυσικά δεν συνίσταται απλά στην κωδικοποίηση των υπαρχόντων διαδικασιών και οργανωτικών προτύπων σε λογισμικό.

Υπάρχει πλέον αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι στην καρδιά της χρηστής και αποτελεσματικής διακυβέρνησης ως βασικό συστατικό του 21ου αιώνα, βρίσκεται η ανοιχτότητα των συστημάτων οργάνωσης του συλλογικού. Η ανοιχτότητα αυτή προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, και την ελεύθερη και ανεμπόδιστη ροή πληροφοριών από και προς το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η ροή πληροφοριών δεν μπορεί -και δεν πρέπει- να παραμείνει υπό τον αυστηρό έλεγχο ισχυρών ιδιωτικών ή κρατικών αρχών. Αντίθετα, η πληροφορία παράγεται από την κοινωνία και θα πρέπει να αξιοποιηθεί από την κοινωνία,

προς όφελος της ίδιας της κοινωνίας. Χρειάζεται αφύπνιση και ενεργοποίηση εκ μέρους των πολιτών , γιατί μόνο οι ίδιοι μπορούν να ενεργοποιήσουν τις δυνάμεις που θα ανατρέψουν παγιωμένα συστήματα ιεραρχικού ελέγχου , και να υλοποιήσουν το όραμα της ανοιχτής κοινωνίας. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο όμως απαιτείται να διανυθεί μεγάλη απόσταση. Από την πληροφορία έως την σοφία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A : ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ , ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ

Aarhus Convention on Access to Information, *Public Participation in Decision Making, and Access to Justice in Environmental Matters*, United Nations Institute for Training and Research, Aarhus (1998)

<http://www.unece.org/env/pp/>.

Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities, Berlin (2003)

<http://oa.mpg.de/openaccessberlin/berlindeclaration.html>.

Bethesda Statement on Open Access Publishing, (2003)

<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>.

Budapest Open Access Initiative, (2001)

<http://www.soros.org/openaccess>.

Declaration on science and the use of scientific knowledge, World Conference on Science, Budapest, Hungary (July 1999)

http://www.unesco.org/science/wcs/eng/declaration_e.htm#knowledge.

European Research Council, *Scientific Council Guidelines for Open Access*, European Union, Brussels (2007).

General Assembly of the International Society for Photogrammetry and Remote Sensing (ISPRS), *Beijing*

Declaration, XXIst Congress of the ISPRS (July 2008)

http://www.icsu.org/Gestion/img/ICSU_DOC_DOWNLOAD/2124_DD_FILE_ISPRS_Beijing_Declaration.pdf.

Global Climate Observing System (GCOS), *Implementation plan for the Global Observing System for Climate in support of the United Nations Framework Convention on Climate Change*, GCOS-92, WMO/TD No. 1219 (2004).

Global Spatial Data Infrastructure Association, *Santiago Statement*, Global Spatial Data Infrastructure

Association 9th International Conference, Chile (November 2006)

Group on Earth Observations, *Cape Town Declaration*, Cape Town ministerial Summit – Earth Observations for Sustainable Growth and Development (30 November 2007)

http://www.earthobservations.com/05_Cape%20Town%20Declaration.pdf.

Joint Scientific and Technical Committee of Global Climate Observing System (GCOS), *Global Climate Observing System Policy on Data Access* (1993)

http://www.codata.org/data_access/policies.html#WMO%20WDC.

Okinawa charter on global information society, G8, Okinawa, Japan (22 July 2000)

http://www.g8.fr/evian/english/navigation/g8_documents/archives_from_previous_summits/okinawa_summit_-_2000/okinawa_charter_on_global_information_society.html.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Ministers, *Seoul Declaration on the Future of the Internet Economy*, OECD Ministerial Meeting on the Future of the Internet Economy, Seoul, Korea (18 June 2008)

<http://www.oecd.org/dataoecd/49/28/40839436.pdf>.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Declaration on Access to Research Data from Public Funding*, adopted at the Meeting of the OECD Committee for Scientific and Technological Policy at Ministerial Level, Paris (30 January 2004)

http://www.oecd.org/document/15/0,2340,en_2649_201185_25998799_1_1_1_1,00.html.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *OECD Recommendation of the Council for*

Enhanced Access and More Effective use of PSI (30 April 2008)

<http://www.oecd.org/dataoecd/0/27/40826024.pdf>.

PUMA Consortium, *Best Practice Guidelines for User Charging For Government Services: PUMA Policy Brief No. 3*, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Paris(1998)

<http://www.oecd.org/dataoecd/19/38/1901769.pdf>.

Scientific Council of the European Research Council, *Statement on Open Access*, European Commission, Brussels (2006).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), *Draft recommendation on the promotion and use of multilingualism and universal access to cyberspace* (Resolution 37), adopted on the report of Commission V at the 26th plenary meeting, 30 C/Resolution 37, (17 November 1999)

<http://unesdoc.unesco.org/ulis/cgi-bin/ulis.pl?database=gctd&req=2&by=2&ord=1&sc1=1&sc2=value%3D=&look=cfg2&sc2=1&dc=30+C%2FResolutions>.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), *Promotion of free and universal access to public domain information for the purposes of education, science and culture* (Resolution 41), 30 C/Resolution 41, adopted on the report of Commission V at the 26th plenary meeting of the UNESCO General Conference (17 November 1999)

<http://unesdoc.unesco.org/ulis/cgi-bin/ulis.pl?database=gctd&req=2&by=2&ord=1&sc1=1&sc2=value%3D=&look=cfg2&sc2=1&dc=30+C%2FResolutions>.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), *Recommendation on the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace* (31 C/25), (21 November 2003)

http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=13475&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

United Nations General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights* (1948).

United Nations, *Johannesburg Declaration on Sustainable Development*, UN Department of Economic and Social Affairs, World Summit on Sustainable Development (2002)

http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm.

United Nations, *Rio Declaration on Environment and Development*, United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro (3-14 June 1992)

<http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?DocumentID=78&ArticleID=1163>.

World Summit on the Information Society (WSIS), *Declaration of Principles - Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium*, International Telecommunication Union, United Nations, Geneva (2003) <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>.

B1 : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

Μεταβλητή	Περιγραφή	Βάρος	Τιμή
L1	Έτη από την εισαγωγή Συνταγματικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία	0,05	Min (100 , τρέχον έτος – έτος συνταγματικής πρόβλεψης)
L2	Έτη από την εισαγωγή Νομοθετικής πρόβλεψης για το δικαίωμα πρόσβασης στη πληροφορία	0,1	Min (100 , τρέχον έτος – έτος ψήφισης νόμου)
L3	Έκταση του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	0,25	Πίνακας L3
L4	Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	-0,2	Πίνακας L4
L5	Αντικείμενο του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	0,2	Πίνακας L5
L6	Νομοθεσία για την προληπτική Online διάθεση συνόλων δεδομένων	0,3	Πίνακας L6
L7	Ελεγκτικό πλαίσιο εφαρμογής του δικαιώματος πρόσβασης	0,15	Πίνακας L7
L8	Πλαίσιο Αδειοδότησης Δημοσίων Δεδομένων	0,15	Πίνακας L8

Πίνακας L : Μεταβλητές & Στάθμιση Νομοθετικών Παραμέτρων

L3	Έκταση του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L3a1	Κεντρικό /Ομοσπονδιακό	NAI = 10 , OXI=0
L3a2	Τοπικό (Περιφέρειες/Νομοί/Δήμοι)	NAI = 20 , OXI=0
L3a	Υποσύνολο κάθετης εφαρμογής	L3a1 + L3a2
L3b1	Εκτελεστική	NAI = 10 , OXI=0
L3b2	Νομοθετική	NAI = 15 , OXI=0
L3b3	Δικαστική	NAI = 15 , OXI=0
L3b	Υποσύνολο οριζόντιας εφαρμογής	L3b1 + L3b2 + L3b3
L3c	Πρόβλεψη για Ιδιωτικές εταιρείες	NAI = 30 , OXI=0
L3		L3a + L3b + L3c

Πίνακας L3

L4	Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L4a	Class Test	Πίνακας L4a
L4b	Harm Test	Πίνακας L4b
L4		$(0.5 * L4a) + (0.5 * L4b)$

Πίνακας L4

L4a	Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία (Class)		
Εφαρμογή	a.Υποχρεωτικά	b.Διακριτική Ευχέρεια	c.Μη εφαρμόσιμος
1. National security	10	5	0
2. International relations	10	5	0
3. Personal data	10	5	0
4.Commercial confidentiality	20	10	0
5.Law enforcement and public order information	20	10	0
6.Internal discussions	20	10	0
7.Health and safety	10	5	0
L4a =	Sum(a1:a7) +	Sum(b1:b7) +	Sum(c1:c7)

Πίνακας L4a

L4b	Βάθος του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία (Harm)		
Εφαρμογή	a.Υποχρεωτικά	b.Διακριτική Ευχέρεια	c.Μη εφαρμόσιμος
1.Harm to persons	10	5	0
2.Harm to international relations, or to defence of state	10	5	0
3.Harm to commercial competitiveness	20	10	0
4.Harm to the economic interests of the state	30	15	0
5.Harm to law enforcement agencies	30	15	0
L4b =	Sum(a1:a5) +	Sum(b1:b5) +	Sum(c1:c5)

Πίνακας L4b

L5	Αντικείμενο του δικαιώματος πρόσβασης στη πληροφορία	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L5a1	Αναφορά σε έγγραφα	NAI = 10 , OXI=0
L5a2	Αναφορά σε πληροφορίες ή δεδομένα	NAI = 40 , OXI=0
L5a	Αντικείμενο του δικαιώματος	L5a1 + L5a2
L5b	Αναφορά σε έγγραφα/πληροφορίες/δεδομένα που διακινούνται και με ηλεκτρονικό τρόπο	NAI = 50 , OXI=0
L5		L5a + L5b

Πίνακας L5

L6	Νομοθεσία για την προληπτική Online διάθεση συνόλων δεδομένων	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L6a1	Υπάρχει ρύθμιση που να επιβάλλει την προληπτική δημοσίευση δεδομένων δημοσίων φορέων ;	NAI = 25 , OXI=0
L6a2	Αν NAI , σε τι επίπεδο ρύθμισης εντάσσεται	NOMOS = 25 ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ = 10 ΔΙΑΚΥΡΗΞΗ = 5 ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ = 0
L6a	Υποσύνολο προληπτικής δημοσίευσης	L6a1 + L6a2
L6b	Αναφορά σε Μηχανικά Αναγνώσιμα Πρότυπα ;	NAI = 25 , OXI=0
L6c	Αναφορά σε Ανοιχτά Πρότυπα ;	NAI = 25 , OXI=0
L6		L6a + L6b + L6c

Πίνακας L6

L7	Ελεγκτικό πλαίσιο εφαρμογής του δικαιώματος πρόσβασης	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L7	Υπάρχει ανεξάρτητη αρχή (ατομική ή συλλογική) με συγκεκριμένη αρμοδιότητα για τη διασφάλιση της πρόσβασης στην δημόσια πληροφορία και την περαιτέρω χρήση της από τους πολίτες.	NAI = 100, OXI=0

Πίνακας L7

L8	Πλαίσιο Αδειοδότησης Δημοσίων Δεδομένων	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
L8a1	Υπάρχει Κυβερνητικό Πλαίσιο για την αδειοδότηση δημοσίων δεδομένων ;	ΝΑΙ = 25 ΟΧΙ=0
L8a2	Αν ΝΑΙ , σε τι επίπεδο ρύθμισης εντάσσεται ;	ΝΟΜΟΣ = 25 ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ = 10 ΔΙΑΚΥΡΗΞΗ = 5 ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ = 0
L8a	Υποσύνολο πλαισίου αδειοδότησης	L8a1 + L8a2
L8b1	Προτείνει το πλαίσιο κάποια προτυποποιημένη άδεια χρήσης για σύνολα δεδομένων ;	ΝΑΙ = 20 , ΟΧΙ=0
L8b2	Αν ναι , είναι κάποια από τις άδειες του πίνακα L8b ;	ΝΑΙ = 30 ΟΧΙ=0
L8b3	Αν όχι , ποιος είναι ο μέγιστος περιορισμός που θέτει στην γενική περίπτωση ;	ΚΑΝΕΝΑΣ = 15 ΑΝΑΦΟΡΑ = 10 ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΔΙΑΝΟΜΗ = 5 ΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΧΡΗΣΗ= 0
L8b	Υποσύνολο αδειών πλαισίου	L8b1 + L8b2 + L8b3
L8		L8a + L8b + L8c

Πίνακας L8

L8b : Προτεινόμενες άδειες χρήσης
Open Data Commons Public Domain Dedication and Licence (PDDL)
Open Data Commons Attribution License
Open Data Commons Open Database License (ODbL)
Creative Commons CCZero

Πίνακας L8b

B2 : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

Μεταβλητή	Περιγραφή	Βάρος	Τιμή
T1	Υπαρξη καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων	.30	Πίνακας T1
T2	Εύρος δεδομένων	.30	Πίνακας T2
T3	Δυνατότητες καταλόγου ή αποθετηρίου	.40	Πίνακας T3

Πίνακας T : Μεταβλητές & Στάθμιση Τεχνολογικών Παραμέτρων

T1	Υπαρξη καταλόγου ή αποθετηρίου δεδομένων	
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
T1a1	Υπάρχει Κατάλογος Δεδομένων ;	NAI = 35 , OXI=0
T1a2	Υπάρχει Αποθετηρίου Δεδομένων ;	NAI = 65 , OXI=0
T1		T1a1 + T2a2

Πίνακας T1

T2	Εύρος δεδομένων σε κατάλογο ή αποθετήριο
Κατηγορία δεδομένων	Τιμή
1.Οικονομικά	NAI = 20 , OXI=0
2.Νομοθετικά / Κοινοβουλευτικά	NAI = 20, OXI=0
3.Γεωχωρικά	NAI = 20, OXI=0
4.Αποφάσεις της Διοίκησης	NAI = 20, OXI=0
5.Πολιτιστικά / Εκπαιδευτικά	NAI = 10, OXI=0
6. Περιβαντολογικά	NAI = 10, OXI=0
T2 =	Sum(a1:a6)

Πίνακας T2

T3		
Δυνατότητες καταλόγου ή αποθετηρίου		
μεταβλητή	Περιγραφή	Τιμή
T3a1	Υπάρχουν σύνολα που προσφέρονται ως Συνδεδεμένα Δεδομένα ;	ΝΑΙ = 40 , ΟΧΙ=0
T3a2	Υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης μέσω API (xml , rest , json web services) ;	ΝΑΙ = 15 , ΟΧΙ=0
T3a3	Υπάρχει δυνατότητα οπτικοποίησης των δεδομένων μέσα από την κεντρική σελίδα του αποθετηρίου ;	ΝΑΙ = 10, ΟΧΙ=0
T3a	Υποσύνολο δυνατοτήτων για σύνολα δεδομένων	T3a1 + T3a2 + T3a3
T3b1	Συνοδεύονται τα σύνολα δεδομένων από μεταδεδομένα ;	ΝΑΙ = 20 , ΟΧΙ=0
T3b2	Είναι τα μεταδεδομένα εκφρασμένα μέσω κάποιου λεξιλογίου μεταδεδομένων βασισμένο σε RDF (π.χ Dublin Core , DCAT) ;	ΝΑΙ = 15 , ΟΧΙ=0
T3b	Υποσύνολο δυνατοτήτων για μεταδεδομένα	T3b1 + T3b2
T3		T3a + T3b

Πίνακας 14

B3 : ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ

Breadth of central government freedom of information laws (2010)		
Level of government	Total	OECD countries
Central	32	Australia, Austria, Belgium, Canada, Chile, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Greece , Hungary, Iceland, Ireland, Israel, Italy, Japan, Korea, Mexico, Netherlands, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Russian Federation, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Turkey, Ukraine, United Kingdom and United States.
Sub-national	26	Austria, Belgium, Chile, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Greece , Hungary, Iceland, Ireland, Israel, Italy, Korea, Netherlands, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Russian Federation, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Turkey, Ukraine and United Kingdom.
Branches of power at the central level		
Executive	32	Australia, Austria, Belgium, Canada, Chile, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Greece , Hungary, Iceland, Ireland, Israel, Italy, Japan, Korea, Mexico, Netherlands, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Russian Federation, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Turkey, Ukraine, United Kingdom and United States.
Legislative	16	Belgium, Chile, Estonia, Finland, Hungary, Ireland, Israel, Italy, Korea, Mexico, Poland, Russian Federation, Slovak Republic, Slovenia, Sweden, Turkey, Ukraine and United Kingdom.
Judicial	16	Australia, Belgium, Chile, Estonia, Finland, France, Hungary, Israel, Italy, Korea, Mexico, Norway, Poland, Russian Federation, Slovak Republic, Slovenia, Sweden and Ukraine.
Other bodies		
Private entities managing public funds	18	Australia, Belgium, Czech Republic, Estonia, Finland, France, Hungary, Iceland, Italy, Korea, Netherlands, Poland, Portugal, Slovak Republic, Sweden, Switzerland, Turkey, Ukraine and United Kingdom.

Πηγή : OECD 2010 Open Government Survey (Version 1 - Last updated: 24-Jun-2011)

Depth of central government freedom of information laws (2010)

Class test	National security	International relations	Personal data	Commercial confidentiality	Law enforcement and public order information	Internal discussions	Health and safety
Australia	⊙	⊙	○	⊙	⊙	○	○
Austria	●	●	●	●	○	○	●
Belgium	●	○	○	○	○	○	○
Canada	⊙	⊙	●	●	⊙	⊙	○
Chile	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Czech Republic	●	⊙	●	●	●	⊙	⊙
Denmark	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Estonia	●	●	●	●	●	⊙	●
Finland	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	○	⊙
France	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Greece	●	●	⊙	⊙	●	⊙	⊙
Hungary	●	●	●	○	●	○	○
Iceland	●	●	●	●	○	⊙	⊙
Ireland	●	●	●	⊙	●	⊙	●
Israel	●	●	●	⊙	⊙	⊙	○
Italy	●	●	⊙	⊙	●	⊙	●
Japan	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Korea	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Mexico	⊙	⊙	●	⊙	⊙	⊙	⊙
Netherlands	●	⊙	●	●	○	⊙	○
New Zealand	○	○	○	○	○	○	○
Norway	⊙	⊙	●	●	⊙	⊙	⊙
Poland	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	●	⊙
Portugal	●	●	●	●	●	○	●
Slovak Republic	●	●	⊙	●	⊙	⊙	⊙
Slovenia	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	○
Spain	●	○	⊙	●	●	○	⊙
Sweden	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	●	○
Switzerland	●	●	●	●	●	●	●
Turkey	●	⊙	●	●	⊙	⊙	○
United Kingdom	⊙	⊙	○	⊙	⊙	⊙	⊙
United States	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Russian Federation	●	●	●	●	●	⊙	●
Ukraine	○	⊙	⊙	○	●	○	●
							□
Total OECD31							□
● Mandatory	15	10	14	12	8	3	6
⊙ Discretionary	15	18	13	16	18	20	15
○ Not applicable	1	3	4	3	5	8	10

Harm test	Harm to persons	Harm to international relations, or to defence of state	Harm to commercial competitiveness	Harm to the economic interests of the state	Harm to law enforcement agencies
Australia	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Austria	●	●	○	●	○
Belgium	●	●	●	●	○
Canada	⊙	⊙	●	⊙	⊙
Chile	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Czech Republic	●	●	●	●	●
Denmark	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Estonia	●	●	●	○	●
Finland	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
France	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Greece	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Hungary	○	○	○	○	○
Iceland	●	●	●	●	○
Ireland	●	●	●	⊙	●
Israel	●	●	⊙	○	⊙
Italy	⊙	●	⊙	●	●
Japan	●	●	●	●	●
Korea	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Mexico	●	●	⊙	●	⊙
Netherlands	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
New Zealand	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Norway	⊙	⊙	●	⊙	⊙
Poland	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Portugal	●	●	●	○	○
Slovak Republic	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Slovenia	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
Spain	○	○	○	○	○
Sweden	●	●	●	●	●
Switzerland	●	●	●	●	●
Turkey	●	●	●	●	○
United Kingdom	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙
United States	⊙	⊙	⊙	○	⊙
Russian Federation	●	●	●	●	●
Ukraine	○	○	○	○	○
Total OECD31					□
● Mandatory	13	14	12	10	7
⊙ Discretionary	16	15	16	15	17
○ Not applicable	2	2	3	6	7

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

A. Mattelart, 2001. Histoire de la société de l'information, Repères

Ackoff, R.L., 1989. From Data to Wisdom. Journal Of Applied Systems Analysis, 16(1), p.3-9.

Available at: <http://www.citeulike.org/group/8357/article/6930744>.

Anon, 2010. UN E-Government Survey 2010: Leveraging E-Government at a Time of Financial and Economic Crisis.

Available at: http://www2.unpan.org/egovkb/global_reports/10report.htm.

Bauwens, M., 2006. The Political Economy of Peer Production. Postautistic economics review, 2008(37), p.33-44.

Available at: <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=499>.

Bauwens, M., 2009. The Emergence of Open Design and Open Manufacturing. wemagazine, 02.

Available at: <http://www.we-magazine.net/we-volume-02/the-emergence-of-open-design-and-open-manufacturing/#tb>.

Beyond Access: Open Government Data and the Right to (Re)use Public Information" (7 January 2011) , Access Info Europe and the Open Knowledge Foundation.

Available at : http://www.access-info.org/documents/Access_Docs/Advancing/Beyond_Access_7_January_2011_web.pdf

Chapman, A.D., 2005. Principles of data quality, version 1.0. Report for the Global Biodiversity Information Facility, p.61.

Dahl, Robert A. 1998, On democracy .Yale University Press,

Doctorow, C., 2008. Content: Selected Essays on Technology, Creativity, Copyright, and the Future of the Future, Tachyon Publications.

Available at: <http://www.amazon.com/dp/1892391813>.

Doctorow, C., 2010. Copyright: what do we want it to do? Guardian.

Available at: <http://www.guardian.co.uk/technology/2010/nov/23/copyright-digital-rights-cory-doctorow/print>.

Elkin-Koren, Niva, 2006. Creative Commons: A Skeptical View of a Worthy Pursuit.

Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=885466>

European, M. et al., 2006. Measuring European Public Sector Information Resources. *Society*, 20(June), p.629-646.

Available at: http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/actions_eu/policy_actions/mepsir/

Fioretti, M., Superiore, S. & Anna, S., 2010. Open Data , Open Society. *Work*, p.1-65.

Available at: <http://stop.zona-m.net/2011/01/the-open-data-open-society-report-2/>

Harnad, S., Brody, T., Vallieres, F., Carr, L., Hitchcock, S., Gingras, Y., et al. ,2004. The access/impact problem and the green and gold roads to open access. *Serials Review*, 30(4), 310-314.

Helen Darbshire , 2011. Proactive Transparency: The future of the right to information? A review of standards, challenges, and opportunities. WorldBank Working paper.

International, P., 2000. Commercial exploitation of Europe's public sector information. October, (October), p.132.

Available at: www.cordis.lu/econtent.

Lathrop, D. & Ruma, L., 2010. Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice, O'Reilly Media.

Available at: <http://www.amazon.co.uk/dp/0596804350>

London School of Economics and Political Science (2009). *The Information Society*. London: LSE. p299-314.

Available at: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/study/pdf/InformationSociety.pdf>

M. Hilbert, 2007. "Digital processes and democratic theory".

Available at <http://www.martinhilbert.net/democracy.html>

Manual, O.D. et al., 2011. Open Data Manual. Access.

Available at: <http://opendatamanual.org/>.

Miller, P., Styles, R. & Heath, T., 2008. Open Data Commons, a License for Open Data. of the 1st Workshop on Linked Data on the Web.

Available at: <http://events.linkedata.org/ldow2008/papers/08-miller-styles-open-data-commons.pdf>.

OECD, 2008. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. *Methodology*, 4, p.162.

Available at: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/handbook-on-constructing-composite-indicators-methodology-and-user-guide_9789264043466-en.

OFT (Office of Fair Trading) , 2006. The commercial use of public information (CUPI).

Available at: www.oft.gov.uk/shared_oftr/reports/consumer_protection/oft861.pdf

Pollock, R., 2009. The Economics of Public Sector Information. Search, (May), p.1-50.

Available at: http://rufuspollock.org/economics/papers/economics_of_psi.pdf.

Rowley, J.E., 2007. The wisdom hierarchy: representations of the DIKW hierarchy. *Journal of Information Science*, 0165551506070706v1.

Stiglitz, J.E., 2000. The contributions of the economics of information to twentieth century economics.

Suber, P., 2007. Creating an Intellectual Commons through Open Access. In *Understanding Knowledge as a Commons From Theory to Practice*. MIT Press, pp. 171-208.

Available at: <http://hdl.handle.net/10535/4445>.

Tsiavos, P., 2007. *Cultivating Creative Commons: From Creative Regulation to Regulatory Commons*.

Available at: <http://www.lse.ac.uk/collections/informationSystems/pdf/theses/tsiavos.pdf>.

Weiss, P., 2002. Borders in cyberspace: conflicting public sector information policies and their economic impacts. *Policy*, (February 2002), p.1-92.

Available at: http://www.weather.gov/sp/Borders_report.pdf.

Zeleny, M., 1987. Management support systems: Towards integrated knowledge management. *Human Systems Management*, 7(1), p.59-70.

Available at: <http://www.bnet.fordham.edu/zeleny/>.

Zhou, P., Fan, L.-W. & Zhou, D.-Q., 2010. Data aggregation in constructing composite indicators: A perspective of information loss. *Expert Systems with Applications*, 37(1), p.360-365.

Available at: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0957417409004989>.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Κανελλοπούλου Μπότη, 2004. Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων, σελ. 3.

Μαρίνος Μ.-Θ , 1998. Παραχώρηση χρήσης βάσεων δεδομένων - η πληροφορία ως αντικείμενο συναλλαγής ,
Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου. ΜΘ. σελ. 16.

Μαρίνος Μ.-Θ , 2000. Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα σελ.95

Παναγιωτοπούλου Δανάη , 2010. Ανοιχτή Πρόσβαση σημαίνει κοινωνική ενδυνάμωση , ΕΘΙΑΓΕ , τεύχος 39 ,σελ 22-30

Τάκης Βιδάλης, Λίλιαν Μήτρου, Ανδρέας Τάκης , 2006 , «Συνταγματική πρόσληψη των τεχνολογικών εξελίξεων και
«νέα» δικαιώματα» , σε Ξ. Κοντιάδη ,Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση – Τόμος Α΄, σελ. 273-312